

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul X, nr. 2 (38), 2011 BISTRITA

● Ai fost plecat? Ai venit înapoi? – Ben Corlaciul văzut de Grigore Man, Virgil Rațiu, Victor Știr, Ion Moise, Axente Horoba ● Eveniment: *Ritmuri de îmblânzit aricioaica* de Doina Ioanid, *Un om din Est* de Ioan Groșan, *Despre frumusețea vitală a vieții* de Andrei Pleșu, *Urcan bătrânul* de Pavel Dan, *Voci în vacarm* de Vasile Gogea, *Față către față* de Mircea Gelu Buta și Dan Ciachir ● Poezia Mișcării literare: **Liviu Ioan Stoiciu** ● Proza Mișcării literare: Alexandru Jurcan, Vasile Părpăuți ● Dialogurile Mișcării literare: Ovidiu Pecican ● Lecturi în actualitate de Ion Roșioru, Melania Cuc, Vasile V. Filip ● **Caielele Rebreanu**: Despre romanul *Gorila*, de Liviu Rebreanu ● Traduceri: *Însemnări pentru un tratat de cocotologie*, de Miguel de Unamuno ● Raft ● Album cu scriitori ● Parodii de Lucian Perța ● Cititor de reviste ●

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă

Anul X, nr. 2 (38), 2011, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN (director)

Ioan PINTEA (redactor șef)

Ion MOISE (redactor șef adjunct)

Virgil RAȚIU (secretar de redacție)

Andrei MOLDOVAN

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine Ben Corlaci)

Număr ilustrat cu lucrări de Angela ROMAN
POPESCU

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpintea2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Administrația: Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud, str. Grigore Bălan, nr. 11, Bistrița

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: S.C. Eikon S.R.L. Cluj-Napoca

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Editorial: Dicționare literare de vacanță/ 1

Grigore MAN: Ben(edict) Corlaci – un aristocrat al poeziei și
prozei/ 2

Virgil RAȚIU: Ben. Corlaci – frondă, avangardă, simbolism,
manifest/ 13

Victor ȘTIR: Moartea lângă cer, o parabolă?/ 16

Ion MOISE: Ben. Corlaci – un prozator de strălucire clasică/ 18

Axente HOROBA: Amintiri despre Ben Corlaci/ 20

Correspondență / 22

Ben. Corlaci (biobibliografie)/ 31

Fotoalbum Ben. Corlaci/ 32

Andrea HEDEȘ: Iedera de caolin/ 33

Olimpiu NUȘFELEAN: Ioan Groșan în corzile romanului/ 35

Ion Radu ZĂGREANU: Bucuriile vieții/ 39

Andrei MOLDOVAN: Pavel Dan la el acasă/ 41

Laura SERGHIESCU: Călăuzitori prin vacarmul democrației/ 45

Ion MOISE: O carte pe baza unui dialog hierogamatic/ 47

Liviu Ioan STOICIU: Poezii/ 52

Alexandru JURCAN: Herghelia de câini (Jurnal de Jojolica)/ 57

Io, sus semnata (jurnal de Jojolica)/ 57

Almira CÂRSTEA în dialog cu Ovidiu PECICAN: „Proiecte pentru
tușuri albastre și verzi”/ 59

Cristiana LĂPUȘAN: Spectacolul travestiului în lirica lui Nichita
Danilov și Liviu Georgescu/ 66

Andrei LAZĂR: Poezii/ 74

Vasile PÂRPĂUȚI: Miroș de proză și mujdei/ 76

Ion ROȘIORU: O antologie de autor/ 80

Melania CUC: Samson Iancu scrie ca și cum ar creșta carnea
obrazului în brici/ 82

Vasile V. FILIP: Sabia și spiritul în istoria unei familii săsești
din Transilvania/ 85

Mădălina Georgiana TODERAȘC: Stupul/ 89

Marian Nicolae TOMI: Et in Japonia ego/ 92

Menuț MAXIMINIAN: Pragul poeziei, cu Luca Onul/ 101

Menuț MAXIMINIAN: Ioan Mărginean și poezia din Patmos/ 102

Menuț MAXIMINIAN: Andrei Moldovan, despre Limba
Română/ 103

Nicolae VRĂȘMAȘ: Constantin Pavel în „Opera Română
din Cluj”/ 104

Lavinia TĂȚAR: Dă-i, Doamne, românului.../ 106

Virgil RAȚIU: Povestea unui idiot spusă de el însuși,
de Félix de Azúa/ 108

Virgil RAȚIU: Despre romanul GORILA de Liviu Rebreanu,
și nu numai/ 110

Ionel POPA: Liviu Rebreanu – Crăișorul Horia (Fișe pentru un
studiu)/ 120

Miguel de UNAMUNO: Însemnări pentru un tratat de
cocotologie/ 125

Ioan Sabin MUREȘAN: Cucerirea Spaniei de către arabii
musulmani (711 – 713)/ 134

Ionela Silvia NUȘFELEAN: Poemul de pe autostrăzile
haute-lisse/ 137

Album cu scriitori/ 139

Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 145

CITITOR DE REVISTE/ 148

Dicționare literare de vacanță

Cei care au trecut printr-o bibliotecă universitară, făcînd cercetare sau studiind pentru examene, au făcut, cred, un cult pentru tomurile masive, care înfruntă secole cărînd între coperti învățături inepuizabile. Au înțeles ce înseamnă un tezaur bibliografic, un instrument de informare făcut temeinic. Tomuri impresionante – enciclopedii, dicționare, istorii (era să zic literare, dar nu numai) – stau măturie în rafturi solide. Acestea sunt rezultatul unei prestații asidue și avizate, al strădaniilor unui specialist sau, cel mai adesea, ale unor colective ce-și înscriu demersul într-o activitate științifică autentică, într-un proiect de o anvergură cel puțin națională. E nevoie de mult efort, depus constant și timp îndelungat, ca și de multă competență. Așa sînd lucrurile, este poate de înțeles de ce bibliotecile românești nu se prea mîndresc cu asemenea ediții.

În ultimii ani, lucrurile par să se mai dezmoștească. Pe lîngă accesul mai lejer la marile enciclopedii ale lumii, facilitat de achiziții ale unor ediții tipărite sau de internet, colective academice, ale unor instituții de profil, dar și cercetători angajați în demersuri personale au început să elaboreze lucrări de interes major și într-un domeniu ce ne privește direct, adică în cel literar. Ultimele decenii ne-au dat dicționare (generale) ale literaturii/scriitorilor, istorii literare etc. Este reconfortant pentru cercetarea literară să mijlocească întâlniri peste timp ale actualității cu corifeii Școlii Ardelene, cu Bogdan Petriceicu-Hasdeu sau cu, să zicem, G. Călinescu... Mai ales cînd înaintașii îți impun anumite standarde, pe care formația ta nu le poate ignora.

În continuarea inițiativelor academice, se manifestă mai nou diferite inițiative... locale, aparținînd unor instituții de cultură sau oameni de cultură, care înțeleg să cartografieze relieful cultural al unor județe sau zone. Toate sînt bune cîtă vreme este respectat un anumit standard, cît lucrurile se fac cu profesionalism. Și exemple există.

În acest avînt bibliografic se lasă prinși și unii autori de... dicționare ale căror criterii de selecție și, în general, de operare sînt adesea discutabile. Introduc între copertile opurilor autori de tot felul, tratați „standard”, ca să nu zicem aproape egal. Acordă patronului de restaurant, care scrie versuri, același spațiu ca și unui scriitor premiat de Uniune, dacă nu mai mult. Lipsește un criteriu de selecție, altul decît plata de către autorul „introdus” în dicționar a unei taxe, lipsește un criteriu critic... E adevărat că e treaba autorului lucrării, e inițiativa lui, sînt în joc banii lui (și ai autorilor, care acceptă să fie „taxați”). Poate fi un autor de bună intenție, care contribuie la promovarea – și pe această cale – a scriitorilor, a unor scriitori... E treaba lui dacă scoate și niște bani din această întreprindere... Dar, atunci cînd consulți o asemenea lucrare, ai o anumită reținere. Îi vezi imperfecțiunile, vezi că nu e completă, că nu e... adevărată. O consulți în treacăt, ca pe un roman estival. O consulți și aștepți altceva.

Este adevărat, de asemenea, că și subiectivitatea unui critic literar de anvergură, atunci cînd face un dicționar sau o istorie literară, poate fi discutată. Asemenea lucrări trebuie să ilustreze realitatea unui domeniu de activitate, nu subiectivitatea „interpretării”. Dar unii autori de dicționare „privati” parcă se lasă prea mult furați de „realitatea” prea multor scriitori fără vreo relevanță literară. Cu sau fără intenție, confundă valorile, contribuie la accentuarea confuziei valorilor, nu la limpezirea acestora.

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

Ben(edict) Corlaci – un aristocrat al poeziei și prozei

Grigore MAN

Motto:

„Copilăria, poate, nu e altceva decât iluzia în care vrem să ne ascundem când suntem învinși...”

(Ben Corlaci)

Lumea fabuloasă a copilăriei

Născut la Galați pe 6 martie 1924 din părinți transilvăneni, tata Nicolae, din comuna Lupu, județul Alba, și mama Rozalia, din Groșii Țibleșului, Maramureș, a urmat școala primară, liceul și studiile superioare la București, absolvind Facultatea de Litere și Filozofie, promoția 1947.

Vacanțele și le-a petrecut la Molișet, un cătun aparținător satului Agrieș comuna Târlișua, județul Bistrița-Năsăud, în casa unui unchi din partea mamei, Ion Hărăguș, naturalizat acolo prin căsătorie, față de care avea sentimente de adorație pentru harul său de a povesti și modul simplu de a-și duce existența într-o lume arhaică plină de eresuri.

An de an revine aici urmând același drum cu trenul: București – Dej, apoi cu autobuzul la Târgul Lăpuș și de aici cu căruța prin Rogoj și Suciuri la Molișet, oaza fericii sale. Alteori din Dej călătorea cu autobuzul prin Uriu la Târlișua – Agrieș, continuând pe jos ori cu căruța până la Molișet, unde îl aștepta

**Ai fost plecat?
Ai venit înapoi?**

căldura familiei unchiului și prietenii de joacă pe care nu i-a uitat niciodată, sprijinindu-i cu toate puterile pe ei și copiii lor.

Acolo, în sătucul de munte, aproape de codrii seculari și de cer, fascinat de tainele și ritmurile naturii, descoperă un univers fabulos populat cu chipuri și patimi, regăsindu-se pe sine în „arcul biologic” al generațiilor trecute cu sentimentul dureros al trecerii ireversibile a

timpului, însă mândru și demn de ascendența strămoșească. Viața de zi cu zi a oamenilor simpli văzută în confruntare cu existența îi trezește curiozitatea fiind atent cu deosebire la legăturile ancestrale dintre aceștia și natura mamă cu munții, codrii, animalele sălbatice și păsările cerului, dar mai ales a misterelor ce le însoțesc destinele. Ecouri cu rezonanțe folclorice vor răzbate mai târziu în creația sa literară sub forma unor metafore criptice rafinat prelucrate, revelând rădăcinile subterane ale unui suflet răvășit de melancolii și neliniști din îndepărtata sa copilărie legănată de tot felul de credințe, datini, superstiții și legende.

Molișetul se află undeva la poale de Țibleș pe la jumătatea râului Agrieș la confluența cu pârâul Valea Domnească, loc unde valea se deschide formând o mică depresiune prelungită spre nord până la Culmea Prihodului, ce face legătura cu Larga și de acolo mai departe prin Suciuri la Târgu Lăpuș. Casele sunt dispuse în trepte către exteriorul depresiunii, dar și pe pâraiele învecinate la marginea unor păduri întinse de fag pline de luminișuri, unde pasc în voie turme de oi și cirezi de vite. Alături de Râpou, Costeasa, Zălătruc și Izvorul Pietrii, Molișetul duce o viață patriarhală la poale de codru dincolo de timp, în care existența se raportează numai la ritmurile naturii, importante fiind doar anotimpurile, ce vin și trec asemenea oamenilor în succesiunea generațiilor.

Războiul și diktatul de la Viena l-au ținut departe de locurile copilăriei, iar veștile ce ajungeau la București din Ardealul de nord

ocupat devreme de hortiști erau tot mai alarmante, dezvăluind un comportament brutal al acestora față de populația românească, fapt ce l-a resimțit dureros, determinându-l să ia atitudine deschisă în cadrul unei șezători literare ținute la teatrul național din București pe 30 octombrie 1943 când citește în premieră, cu acordul tacit al lui Liviu Rebreanu, poezia *Strigătul pământului*, expresie clară a protestului său față de raptul țării și situația tragică a fraților de sânge.

După război și reîntregirea țării, ocupat cu terminarea studiilor și creația literară, apoi cu obligațiile de serviciu, amână revenirea în Ardeal până după 1950, când într-un moment de răgaz, își vizitează unchiul din Molișet stabilit între timp la Rogoz, lângă Târgu Lăpuș. Locul i se pare străin și anost, iar unchiul schimbat, dând impresia unui dezrădăcinat. Întristat și descumpănit după numai două zile pleacă la Târgu Lăpuș pentru a se reîntoarce la București. Acolo îl întâlnește, întâmplător, pe Ionel Bozga, un prieten din copilărie, ajuns pădurar în zonă, căruia îi mărturisește dezamăgirea ce i-a produs-o reîntâlnirea cu unchiul său, dar mai ales regretul după locurile din Molișetul copilăriei sale și dorința expresă de a se întoarce acolo. Acesta se oferă a-i da găzduire în casa părinților săi oricând dorește, însă împlinirea proiectului va întârzia din motive independente de voința sa. Tăvălugul regimului comunist ale cărei idei le va împărtăși pentru romantismul lor va trece și peste el. Ținuta lui distinsă și elegantă, atitudinea sobră și reținută, aparent distantă, iar în plan creator avangardismul afișat și emfaza romantică și, nu în ultimul rând, limbajul elevat impregnat cu franțuzisme, distonau total cu modelul prolecultist al vremii, stârnind invidia unora și reacția dură a regimului. Ca urmare, prin 1954 va fi exclus din uniunea scriitorilor într-o ședință prezidată de Mihai Beniuc, judecat și trimis cu domiciliul forțat la Străulești, undeva lângă București, fiind reintegrat în uniune și partid de abia prin 1956, când își recapătă libertatea de mișcare și de creație. În tot acest timp a dus-o greu trăind numai din banii primiți ca figurant la teatru, angajat la intervenția unor

prieteni printre care era și Radu Beligan, fără să renunțe la atitudinea lui de frondă boemă și la scris. Marginalizat în continuare prin amânarea sine die a aparițiilor editoriale, iar când totuși au loc critica literară îl ignoră sau îi minimizează performanțele creatoare, se autoizolează la Molișet, între anii 1960–1975, unde își petrece cea mai mare parte a timpului, din primăvara devreme și până toamna târziu alături de familie. În primii ani locuiește la părinții prietenului Ionel Bozga, apoi la familia lui Gavrilă Bozga de care se va atașa definitiv. În vara anului 1960 va fi găzduit de părinții învățătorului Horoba Axente din Costeasa, însă vremea nefavorabilă îl determină să plece după numai câteva zile la București hotărât să-și dureze o casă în Molișet pentru a nu mai fi povară pe capul unor oameni binevoitori, dar ocupați cu treburile gospodărești din zori și până în noapte. Ideea prinde contur cu ajutorul aceluiasi bade Gavrilă Bozga care îi găsește un teren pe plac, oferit de un anume Șanta Dionisie, nu departe de casa în care copilărise, cu vedere panoramică asupra cătunului, față în față cu Măgura Ulmului, unde va ridica o casuță după modelul celei a unchiului său: cu două încăperi și prispă spre răsărit, cu fântână și grădinuță cu flori, ce-i va permite să profite în voie de micile plăceri ale vieții de la țară cu tabieturile ei ritualizate, întârziind seara pe prispa casei în tovărășia vecinilor și prietenilor, ascultând vrăjit de gestualitatea rostirii unor povești reale sau închipuite de către invitații săi în atmosfera de mister și feerie a nopților cu lună. Era un prilej potrivit de a cunoaște oamenii locului cu îndeletnicirile și preocupările lor, cu rostul și manifestările lor, cu starea lor de religiozitate, bucuriile și tristețile lor.

Alteori seara, urca singur Culmea Prihodului, ca altădată în copilărie alături de prietenii de joacă să asculte spectacolul pastoral al înserării cu zvonuri prelungi de tălângi, clopote și clopoței, ce se amplificau treptat în uverturi orchestrale încheiate brusc și acoperite în final de hămăitul câinilor de pe la stâne. Din depărtări răzbăteau tânguiri modulate de buciume prinse într-un dialog al mesajelor codificate, dincolo de granițele lingvisticii despre primejdii și pericole

iminentă cu urșii ori haite de lupi hămesite și altele în translații bazate pe dispersia sonoră, indispensabile unor oameni sau grupuri izolate copleșite de singurătate. Uneori se auzeau cântecul unor călători în noapte, mergând sau venind de cine știe unde, apăsați de sentimentul solitudinii și de povara unor ofuri nemărturisite decât în rostirea și melosul târăgănat al doinei. Urma apoi liniște nopții străjuită de feeria bolții înstelate cu vibrațiile ei infinite și polifonia revelațiilor, semn că trebuia să se întoarcă acasă unde îl aștepta patul și odihna binemeritată.

Atașat existenței idilice, retrăia basmul copilăriei în tihnă și liniște alături de familie într-o discreție aproape totală fără să primească și să facă vizite însă profita de întâlnirile publice mergând duminica la biserică, unde după slujba religioasă strângea în jurul său bătrânii la taclale, oferind câte un pahar de tărie sau un țap de bere la „Cârciuma Rusului”, vrăjiți de fluierașul Gheorghe Bozga ori alți rapsozi ocazionali. Se interesa atunci de toate formele culturii populare (basme, bocete, orații și colinde etc.) cu deosebire de arhaisme lexicale și formulele mistice ale descântecelor, cerând explicații pe care și le nota într-un carnețel ce-l scotea cu o anumită grație din buzunarul stâng al vestonului de fiecare dată când i se părea util să o facă.

Rareori părăsea „cuibul visurilor” sale pentru a-și ridica corespondența sau a da câte un telefon prietenilor, îndreptându-se fie spre Târlisua, fie spre Târgu Lăpuș unde întârzia o zi două la prietenul său Chira Nistor.

Iubea și prețuia din adâncul sufletului oamenii locului, ajutându-i direct și indirect inclusiv bănește, interesându-se de sănătatea lor – el însuși suferea de ulcer – intervenind pentru internarea unora în spitale la Târgu Lăpuș, Dej sau chiar în București, cum a fost cazul lui badea Gavrilă Bozga și Sitar Gheorghe. Urmărea și sprijinea parcursul școlar al elevilor merituosi din zonă, bucurându-se sincer de reușitele lor. Vizita tinerii din Molișet ajunși cu serviciul militar în sudul țării la București, Buzău și Ploiești, pe care îi scotea în oraș unde îi trata ca pe fiii lui.

În lipsa lui se îngrija de căsuța din deal același bade Gavrilă pe care îl prețuia pentru

hărnicia și inteligența lui, pentru modestia și bunul simț, scriindu-i cu regularitate indiferent dacă se afla în țară sau în străinătate, când se interesa de casă, de vreme și nu în ultimul rând de oamenii locului.

În această perioadă a publicat romane (*Cazul Doctor Udrea*, *Baritina*), poezii (*Poeme florivore*, *Poezii*, *Arcul biologic*), traduceri (*Micul prinț de A. de Saint-Exupéry*) fiind remarcat de o parte a criticii (Al. Piru în *Panorama Literaturii Române*, 1972; Gh. Grigurcu, *Teritoriul liric*, 1972; P. Constantinescu, *Scrieri*, II, 1967 ș.a.). Face ieșiri oficiale în Bulgaria, Iugoslavia, U.R.S.S., Franța ș.a., dar ușor, ușor intră într-un con de umbră prin amânarea aparițiilor sale editoriale sau chiar refuzarea lor cum este cazul romanului *Elanul interzis*, o introspecție psihosociologică a lumii tinerei generații în contradicție cu normele eticii proletare.

Nemulțumit de noua turnură a lucrurilor în țară și profitând de aprobarea urmăririi unui tratament medical la Paris, ia decizia rămânerii în exil, deși cu multă strângere de inimă cum se va dovedi ulterior.

Aceasta se întâmpla prin noiembrie 1975 când scriitorul invită cu insistență la București pe badea Gavrilă, care va rămâne acolo mai multe zile, timp în care vor sta de vorbă pe îndelete despre căsuța din deal, despre cunoscuții și apropiații din Molișet, despre faptul că niciodată nu a reușit să-și petreacă sărbătorile de iarnă în Molișet alături de cei dragi și multe altele. În ultima zi readuce în discuție hotărârea luată cu un an în urmă de a renunța la casa din Molișet deoarece între timp își găsise o altă la Bușteni, mai aproape de București, și, cum nu s-au găsit cumpărători pentru ea, îl roagă pe badea Gavrilă să o demoleze și să facă ce crede de cuviință cu materialele rezultate întrucât el pleacă la Paris pentru un tratament medical mai lung și nu se știe de se vor mai vedea vreodată. La despărțire se îmbrățișează îndelung și cu lacrimi în ochi își iau rămas bun, aceasta fiind de fapt ultima întâlnire cu cel mai apropiat om pe care l-a avut la Molișet.

Într-adevăr pe la sfârșitul lui noiembrie 1975 Ben Corlaciuc ajunge la Paris pentru a treia oară ca să urmeze tratamentul la ulcerul

ce-l chinuia de ani de zile, dar și cu speranța de a-și găsi un rost în ideea rămânerii în exil. Se pare că a fost sprijinit de fostul său coleg și prieten Virgil Ierunca, care i-a facilitat pătrunderea în presa pariziană, însă îndată ce se află despre hotărârea sa este atacat fără precedent în așa-zisul „Supliment literar” la „Europa și neamul românesc” (anul IV, nr. 42, 1975), subintitulată „Foaia mișcării române pentru unitatea Europei” în realitate o servanță a securității, acuzându-l de plagiat și imoralitate, printre altele că ar fi sedus-o pe Dorli Blaga, fiica scriitorului, căruia prin aceasta i-ar fi grăbit sfârșitul, și nu în ultimul rând, că și-ar fi însușit sume mari din banii publici pe când era la conducerea Casei Scriitorilor și multe alte acuze greu de imaginat, adevărate mostre de mânie proletară.

Ignorând aceste mizării se concentrează asupra recuperării familiei rămase în țară uzând de greva foamei și de sprijinul presei occidentale, acțiune ce culminează cu citirea unei celebre scrisori la postul de radio Europa Liberă, adresată lui Nicolae Ceaușescu, prin care își justifică opțiunea exilului, criticând în termeni duri starea de lucruri din cultura și literatura română a vremii, solicitând reîntregirea familiei.

Reușește să-și reîntregească familia cu prețul erodării propriei sănătăți, continuând să lucreze conștiincios pentru „Le Figaro” și alte publicații din capitala Franței, fără să bănuiască faptul că moartea era atât de aproape de el. Se stinge din viață în metroul parizian pe când se întorcea acasă în după-amiaza zilei de 17 iunie 1981 la numai 57 de ani, în împrejurări ciudate. Presa occidentală și postul de radio Europa Liberă acuza la vremea respectivă regimul de la București că ar fi responsabil de moartea cel puțin suspectă a scriitorului. Familia n-a dat nicio explicație asupra împrejurării morții scriitorului și continuă să păstreze tăcerea întrerupând orice legătură cu țara. Știm însă că înainte cu un an de a se întâmpla tragicul eveniment, Ben Corlaci a trimis prin cineva o scrisoare lui badea Găvrilă Bozga din Molișet, prin care îl roagă să îi trimită „un pumn de țărână” din grădina casei sale. Acesta îi respectă dorința și astfel „țărâna” din Molișet ajunge la Paris

într-o vază cu flori, alinând scriitorului dorul după meleagurile copilăriei și țara iubită. Să fi avut premoniția sfârșitului sau numai presentimentul că nu se va mai întoarce în Molișet? Nu vom ști poate niciodată.

În urma lui Ben Corlaci au rămas doi fii: Ana-Christina și Mihai, rezultați din căsătoria cu Florica Durbală, de profesie arhitect, care trăiesc în Franța alături de mama lor.

Poezia

Ben Corlaci face parte din „generația războiului” alături de Geo Dumitrescu, Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Elena Diaconu, Dinu Pillat, Marin Sârbulescu, Ovidiu Răureanu, Tiberiu Tretinescu și alții, împreună cu care întemeiază gruparea literară „Albatrosul” pe lângă Facultatea de Litere și Filozofie din București în 1941. S-a bucurat de prietenia și prețuirea lui Zaharia Stancu, Miron Radu Paraschivescu, Cicerone Teodorescu, Eugen Jebeleanu ș.a.

Deși se înru-dește tematic cu aceasta, treptat își găsește propriul său drum, creația lui poetică stând sub semnul solitudinii aristocratice a intelectualului superior răvășit de tristeți și orgolii într-un dezacord total cu lumea visând la izolarea deplină. Spirit frământat și enigmatic, delicat și misterios, tânjește după lumea copilăriei îndepărtate unde își caută originile, impunând o atitudine de meditație existențială ancorată adânc în arhaic, ce generează nostalgii extinse la scară planetară.

Ben Corlaci se dovedește a fi un poet profund original prin poezia sa de paradă imagistică și teribilisme inocente, un dezrădăcinat superior pe linia poetică transilvană, nostalgic și melancolic, tandru și orgolios, însă reținut și mândru.

Surprinde lumea literară la numai 17 ani prin maturitatea stilului rafinat și eterat, dar mai ales prin risipa de metafore criptice. O anumită solemnitate ritualică ce ține de esotericul tradițional cu ecouri și rezonanțe folclorice vagi transfigurate în metaforă și alegorii dezvoltate trădează un poet subtil, distins și grațios, sensibil până la exacerbare, aplecat spre originar, obsedat de sentimentul solitudinii.

Primul său volum de versuri, intitulat *Tavernale* (1941), îi apare în colecția Cadran cu o prefață de Ștefan Popescu și cuprinde poezii de inspirație bacoviană, în falduri romantice cu puternice accente de critică socială. Cu volumul următor, *Pelerinul serilor* (1942), trece la o poezie satanică și morbidă trasă în contururi cvasigrotești de pe o poziție solitară, dar superioară a unui poet conștient de valoarea sa. Sentimentul ofensei și vocația suferinței se îneacă în beții și elanuri erotice sub forme de protest și refugii posibile din realitate și de dispreț față de corsetul marginalizării într-o lume insensibilă la valori.

Volumul *Arhipelag* (1943) configurează clar imaginea unui poet sigur pe el prin detașarea superioară ce o afișează, apelând la gesturi largi și genealogii exotice de „cimpoier albastru”.

„*Tatăl meu era un lunatic, nebunilor/ Se înrudea cu Satan și cu o principesă a hunilor./ Era bunicul lui Tutankamon./ Noaptea, se încălzea alături cu Luna.*”

Cu volumul *Manifest liric* (1945), Ben Corlaci ajunge la un patetism al trăirii inconfundabile în care ironia fină și nonșalanța retorică accentuează nonconformismul său, subliniind ținuta superioară a unui poet exasperat de lipsa de înțelegere a celor din jur în demersul său:

„*Când vom ajunge să avem câteva zeci de ani/ Și când vom fi întocmai ca o mumie/ Vom renunța la viața asta de golani/ Și vom fi preșidenți la Academie.*”

O altă etapă a creației poetului îl reprezintă volumul *Poezii* (1969), în care se conturează un spațiu larg delimitat și incert cu efecte presante în care poetul se simte vexat și marginalizat căutând refugiul în însingurări elegiace și melancolii amoroase, în căutări

originare și solemnități ritualice transpuse în versuri muzicale fluente cum sunt:

„*Inimă, taci, căci e vremea să n-aud,/ noaptea e strâmtă, nu-i voie să laud/ mărire, mărire...*”

(Muzică de noapte)

Prin volumul *Poeme florivore* (1972) poetul ni se prezintă ca un contemplativ, conștient și mândru de superioritatea sa, comportându-se ca un adevărat „prinț al împărăției florilor”, un tărâm plin de grație și culoare din care rezultă o senzualitate frenetică, distilată și decantată, asemenea polenurilor eterate și volatile, dar efemere, ce sugerează ideea de „trecere” acceptată cu un rictus amar ce trădează o imensă și nesfârșită tristețe:

„*Și iată, pașii mei sunt ca pleoapele toamnei/ pe gânduri în jos, pe gânduri în sus, la tâmpole/ vântului,/ mi-ați băut anotimpul, mi-ați mâncat slava...*”

(Pastel)

Aici seria de metafore (*pleoapele toamnei, tâmpolele vântului, gânduri în jos, gânduri în sus ș.a.*) scilicet prin rafinamentul și sugestivitatea lor dau măsura unui talent inconfundabil.

Imaginea unei vieți halucinante trăite la scară planetară „cu un plămân la Răsărit și altul la Apus” susținută de metafore surprinzătoare (*remușcări de ceară, fluturi roșii ș.a.*) e redată cu mult aplomb în poezia „*Încoronarea*” ce se încheie cu un tablou mortuar desprins parcă din „*Noapte de Noiembrie*” a lui Alexandru Macedonski:

„*... și mă vor scoate pe din dos, să mă ferească/ de ovații,/ perna mea cu fluturi roșii le va/ duce-un om de meserie,/ ca să creadă/ lumea c-am fost plin de decorații*”

(Încoronarea)

Metafora încifrată de formă eliptică în care repetiția cu efect empatic poartă ecoul melancolic al neîmplinirii și dezamăgirii, reverberează ideea de trecere a timpului, dar și de regăsire a unei genealogii subterane, misterioase și tainice:

„*... bunicul meu a plecat într-o lume cu fluturi/ și flori în multe culori/ și n-a mai revenit înapoi*”

(Am uitat)

Legătura cu generațiile trecute e superb redată prin asocierea cu ambientul interior al caselor țărănești atât de familiare poetului din vremea copilăriei:

„... le-am găsit bătrânilor mei câte-un loc pe pereți/ printre icoane și blide, printre linguri și zadii,/ a găsi e cuvântul de care atârni amintirea ca/ într-un cui”.

(Cântec de lemn)

Soluția perpetuării, a translării ideii de moarte, rămâne erotismul frenetic și amețitor ce răzbate din poeziile *Florivorii*, *Metamorfoză*, *Postscriptum* și altele, dar mai ales în „*Erotica F*” în care „legănarea din golful coapselor” femeii incendiază „fiordurile gurii” prin „fluxul și refluxul” săruturilor neantinzând existența sub imperiul vrajei irezistibile a florilor.

Fascinația florilor și trăirea patetică a iubirii, miracolul începuturilor și înfiorarea în fața tainelor existenței transpuse într-un lirism abstract trecut prin filtrul emoției sunt câteva din trăsăturile definitorii a acestui volum de versuri plin de grație și culoare. Florile configurează coordonatele unei lumi ideale dominată, însă, de nostalgie și tristețe cu trăiri dureroase și sfâșietoare, personificând și personalizând stările afective ale unui poet hipersensibil. Critica a subliniat „teribilismul inocent” (Gh. Grigurcu) al poeziei lui Ben Corlaci, nonconformismul lui funciar (Ioan Pop), fluența muzicală a versurilor, tema frustrării și a nerealizării.

Volumul „*Arcul biologic*” (1974) sugerează ideea de continuitate frenetică și dureroasă a speței umane întrucât oamenii sunt „lacrimile lui Dumnezeu” (poezia *Oamenii*), iar primul aliat al omului a fost „durerea, pe urmă candela și apoi cuvântul” în care să se ascundă (vezi poezia *Nimeni să nu spună, iată omul*).

Într-o altă poezie intitulată *Iarna* „*Ninge cu oameni scuturați de gânduri, ninge cu visuri larvare*” în așteptarea crisalidelor de primăvară!

Reminiscente esoterice cu înțelesuri criptice se întretes în poezia *Zile de vizită* în care *tăcerea* este asociată cu ideea morții prin *candela* efemeră a florilor, însă dominante rămân reflecțiile filosofice transpuse în

alegorii reluate din recuzita suprarealistă a începuturilor sale poetice, evidente cu deosebire în poezia „*Poem în proză de argint*” plină de *colburi croșetate*, *dureri filigranate*, *spumă de refluxuri*, *cămile (ale) uitării* și alte asemenea în care zborul imaginației și simțul plastic vor să contureze ideea migrațiilor subterane reductibile la *arcul biologic*, care nu-i altceva decât o clipă de suspendare în *arcul timpului... pe urma celor ce se duc în cei ce vin* (*Arcul biologic*) superbă imagine a continuității umane.

Ecouri îndepărtate din folclorul maramureșean transpar clar din poezia *Cântec de urgență* ce poartă mențiunea de recunoștință „*În stilul mamei mele, Rozalia*”, născută așa cum am mai menționat la Groșii Țibleșului, zona Lăpuș, poezie din care am reținut următoarele versuri pline de nostalgie existențială:

„*Hai, hai, hai, viață, hai,
singuri pe-o gură de Rai,
c-am intrat în putregai...*”

Un loc aparte în cadrul volumului îl deține poezia *Am fost* prin aceea că sugerează premoniția propriului sfârșit pe malurile Senei departe de țară, la Paris:

„...cineva furișat într-un turn subteran/
trăsese cu arcuri nocturne în vâslele ochilor
mei/ ...câzând pe târziul din lebdă Senei/ în
golul din cel împletit ca o ploaie pe fusul
privirii...”

Indiscutabil rădăcinile *aristocratice* ale poetului își trag seva din pământul strămoșesc al Ardealului pe care îl poartă mereu în suflet, fiind unul dintre puținii poeți care au luat atitudine publică față de odiosul Diktat de la Viena în cadrul unei șezători literare desfășurată în studioul Teatrului Național din București, la 30 octombrie 1943, unde cu asentimentul tacit al lui Liviu Rebreanu a citit poezia *Strigătul pământului*, în care prezintă imaginea sfâșiată a țării, ce se încheie astfel:

„*Dă-ne, Doamne, țara dintru începuturi/
vom pleca altminteri s-o luăm și singuri,/ țara
grâul nostru, țara noastră pâine,/ cea de ieri,
de astăzi și de mâine!*”

Poezia exprimă patriotismul ardent și atașamentul funciar al poetului față de provincia natală și față de oamenii locului, dar

și curajul opiniei ce l-a însoțit toată viața. Avea atunci numai 19 ani și protesta public împotriva raptului germano-hortist, resimțind dureros ruperea legăturilor cu meleagurile copilăriei și cu rudele rămase în spatele unor granițe artificiale, chiar dacă pentru puțină vreme.

Nuvelistica de atmosferă și introspecția eului

În căutarea prozei originale, Ben. Corlaci scrie câteva nuvele cu subiecte din lumea satului: „Candidatul” (1950), „Pâinea păcii” (1951) și altele, din viața muncitorilor, „La trântă cu munții” (1949), „Timpii de aur” (1951), ce se vor dovedi a fi încercări de

mănuire a artei dialogului și a scenelor cu mai multe personaje foarte utile în substanța epică a romanelor „Cazul doctor Udrea” și „Baritina” ce le va scrie mai târziu.

În aceeași ordine de idei, nuvela „Noaptea de la Ipotești” (1957) prezintă un exercițiu util în crearea de atmosferă prin evo-

careea momentului dărâmării casei lui Eminescu de către moșiereasa Maria Stamatopol. Că așa stau lucrurile o dovedește revenirea scriitorului asupra acestei nuvele mai târziu, prin 1973, când o reface publicând-o sub titlul „Strigoaica și casa nebună” alături de alte povestiri: „Daruri reciproce” – cu un subiect din lumea medicilor pe tema comunicării inter-umane, „Antena” – o povestire rurală pe tema pătrunderii televiziunii la sate în condițiile colectivizării, „Oameni de bărbați” – o povestire autobiografică plină de fabulos și eresuri.

În această ultimă variantă a nuvelei, scriitorul reușește să contureze o atmosferă mult mai convingătoare prin accentuarea fiorului sumbru și al straniului ce plutește

peste casa marelui poet de la Ipotești, conferind tensiune fabulației epice într-un stil limpede și antrenant. Iată, spre exemplu, un fragment din această nuvelă ce surprinde stările emotive prin care trece moșiereasa Maria Stamatopol în timpul confruntării cu sătenii din Ipotești sugerând atmosfera stranie și presantă a momentului: „Gândul ei fugi la cimitirul învecinat sau poate cimitirul năvăli asupra ei, întâlnindu-se cu aceste fantome. Vechiul coșmar, singurul lucru care o înspăimântă, o strivi din toate părțile. Fantomele trebuiau dizolvate ori trebuia să fugă ea din fața lor, dar nu putea fugi, o forță miraculoasă o paralizase parcă pentru totdeauna. Sloiuri de gheață o atacau în același timp, din văzduh, scuipate de gurile ascunse ale clopotelor”.

Nuvela intitulată „Oameni de bărbați” se înscrie sub zodia fabulosului autohton, a locurilor copilăriei scriitorului marcată de povestiri ale unor timpuri străvechi: „Aici e Molișetul nostru, în căciula asta, care a fost cândva a unui uriaș. Uriașul s-a întins odată cât era de lung, ostenit de-atâta munte ce mâncase, chiar aici, în iarba grasă din vârful... A, da, da, vârful Prihodului! Doar căciula i-a rămas, alunecată dincolo de vârf, și oamenii dac-au văzut că-i liniște și pace s-au așezat în căciula de păduri și-au făcut casă ici, o casă colo...”.

Până și istoria se topește în fabulos sub forma unor basme povestite de moși strămoși așa cum face și unchiul lui Benedict când îi vorbește despre căpetenia Dicebal retras în „codrii de la miazănoapte” în fața romanilor cotropitori: „Acolo s-a ascuns bătrânul cel viteaz, însoțit de numai câțiva sfetnici înarmați, rămași în viață, căci era înfrânt de un potop de lume, ce năvălea, cu fier, de peste țări și mări având în fruntea ei un împărat semeț și crud, Troian... Acum bătrânul Dicebal urma să cadă rob, iar Troian să-l ducă, îmbrăcat în fiare, tocmai în cetatea Râmului, peste țări și mări. Ei, și atunci, dragul badiului, ca să scape de batjocură, povestea spune că bătrânul n-a mai stat la gânduri a băut fiertură de cucută. Că-i mai bine mort din voia ta când nu te mai poți bate decât să fii de râsul cui te-a cotropit. Și-a fost asta cam pe-aici,

unde amu e satul Larga, lângă Molișetul nostru. Ai, ai, ai ce păduri erau atunci, dragul badiului! Și ce **oameni de bărbați!**”.

Aici sintagma „oameni de bărbați” se dovedește a fi un simbol al bărbăției, al sacrificiului asumat, al responsabilității și al solidarității cu natura și oamenii locului, un elogiu adus eroismului și libertății.

Însă, dincolo de toate nuvela este o întoarcere la originile neamului, acea epocă tulbură când ținuturile copilăriei sale stăpânite de dacii liberi a fost scena unei lupte crâncene de apărare împotriva urgiei romane, păstrându-se vii acele lupte în memoria urmașilor prin legende, onomastică și toponime: moartea lui Decebal, Traian, Buza lui Traian ș.a.

Proza alegorică

Prima carte de proză apărută în 1946 poartă un titlu cu rezonanță simbolică, „*Moarte lângă cer*”, este un fel de povestire poemă și alegorică în care autorul face elogiul prieteniei și al peregrinării având ca țintă finală India, o țară exotică și fascinantă situată într-un spațiu atemporal introdus pentru prima dată în literatura română de Mircea Eliade, în fond o tulburătoare meditație asupra vieții și morții, ce disecă problemele morale ale eului raportat la ceilalți în numele prieteniei ca reazem al căutării Idealului.

Subiectul ne prezintă o relație stranie ce se înfiripă între povestitor și un personaj ciudat trăitor la periferia orașului și a societății, care se numea Arthur, fiecare dintre parteneri devenind un alter ego pentru celălalt, uniți într-o tensiune ideatică devorantă. Dorul aventurii și atracția spre mitic și virtual îi determină să evadeze în necunoscut plecând într-o călătorie extraordinară prin lume ce începe cu Franța de unde trec Mediterana, în Algeria, și apoi Oceanul, în America, iar de acolo se îndreaptă spre Asia, ajungând în India cu scopul de a face o expediție în Himalaia, loc de atracție irezistibilă și de revelație sacră. Această călătorie se dovedește a fi un adevărat itinerar spiritual, de evidențiere a unor caractere și psihologii ieșite din comun de exaltare a simțurilor și explorare a minții umane, prin intermediul unor divagații lirice și

filosofice subtil transpuse într-un limbaj metaforic tulburător și inedit cu valențe simbolice existențiale de largă cuprindere, prilej de meditație profundă asupra vieții și morții, veritabil și anevoios proces de acceptare a morții.

Acolo, „lângă cer”, sus în Himalaya, Arthur moare, iar prietenul său îi arde cadavrul pe rug într-un gest simbolic de inspirație romantică perfect integrat în tradiția locului în viziunea căruia trupul trebuie să se mistuie în cenușă spre a evita faza putreziciunii, ca moment de reintegrare în mama natură prin înhumare.

Romanul de observație realistă

„*Cazul doctor Udrea*”, apărut în 1959, este un roman obiectiv impresionant prin construcția epică. Scris în manieră tradițională, se remarcă prin diversitatea tipologiilor, simțul viguros al realului și calitatea prozei încărcată cu monologuri și dialoguri pline de subtilități și reflecții filosofice.

Personajul principal, dr. Toma Udrea, un renumit chirurg, face parte din categoria intelectualilor inadaptați, care parcurge un proces lung de clarificare a propriei conștiințe trecând prin experiența dură a războiului. Treptat, el își dă seama că retragerea în sine sub acoperirea profesiei nu este o soluție și adoptă în consecință o atitudine de solidaritate și de angajare civică, semnând alături de alți intelectuali un memoriu adresat mareșalului Antonescu în care se cere ieșirea țării din război.

Alături de dr. Toma Udrea apar și alte personaje din lumea medicilor, o lume foarte familiară autorului, cum sunt profesor Panait Christoloveanu, dr. Jean Mouscha, dr. Pavel Pavel, dr. Mihai Vasilescu, dr. Naim, dr. Topsa, sora Maria Bogdan, Felicia Filip și alții, însă atenția scriitorului se îndreaptă asupra dramelor și suferințelor oamenilor de rând cum este ardeleanul Chira Ioan, fugăr din Ardealul de Nord cedat lui Horthy, care, ajuns în Regat, se înrolează în armata română pentru a lupta în Răsărit, unde va fi grav rănit, rămânând fără mâini și fără picioare. Când realizează ce s-a întâmplat cu el, își plânge dramatic condiția tragică de invalid într-un bocet prelungit: „*Ce-am ajuns, Doamne! Un*

ciot și-o povară pe lume și pe sufletul meu. Că n-am știut încotro mă pornesc, când m-am dus de acasă și-am trecut munții încoace. Ziceam să fug în Regat la frații noștri de aici, ca să scap de urgia lui Horthy, și amu iată unde am ajuns! M-ai bătut, Doamne, că mi-am lăsat muntele și oile mele, sărmamele! Cu ce-o să mai țin eu fluierul în mână? Cu ce-o să mai umblu cu oile?”

Maestru al tipologiilor diverse mulate pe caractere puternice prinse în hățișul existențial face elogiul iubirii și încrederii în oameni, cu destinul hărăzit lor, ilustrate prin „cazul dr. Udrea”, un personaj singular în proza românească, atașat până la sacrificiu profesiei și prieteniei, văzute ca puncte de sprijin în momentele de criză individuale sau colective. Nu întâmplător cele mai frumoase pagini sunt cele dedicate iubirii cuplurilor, (Udrea – Roxana, Naim – Irina) tulburătoare prin elanurile, trăirile și îndoielile ce le devorează sufletele.

Plasarea acțiunii în capitală, loc unde se întrețes interesele mari ale țării, oferă posibilitatea prezentării acesteia cu o acuitate aproape monografică având ca repere Piața Chibrit, Șoseaua Kisselef, Parcul Jianu, Moara Assan, Strada Romană ș.a., dar mai cu seamă periferia cu mahalaua Străulești plină de gropi și bălării, cu străzi desfundate populate de copii goi și flămânzi, unde el însuși a locuit având domiciliul forțat, timp de doi ani.

Plină de realism este și imaginea dezolantă a capitalei în urma bombardamentelor devastatoare ale aliaților asupra capitalei din care reținem: „*Zdrențe de beton le barau calea, mormane de moloș, bârne, fierărie, șine de tramvai izbucnind în sus, răsucite, resturi informe de ziduri, un acoperiș de tablă smuls cu totul și aruncat pe jumătatea de jos a unei case năruite. Toate, într-un amestec haotic, de apocalips, se ridică amenințător în văzduhul înmuiat într-o pulbere fină, se mișcau, se clătinau, îndepărtându-se mereu... refuzând să descrească*”.

Dar dincolo de imaginea dură a războiului, autorul surprinde cu un deosebit simț al observației fauna ce mișuna prin localurile capitalei compusă din: „... un amestec de financiar, director de gazete, ofițeri superiori, îndeosebi din *Wermacht*, însă în civil, actrițe, amante celebre și fatale,

comercianți îmbogățiți de pe urma războiului, gangsteri cunoscuți și temuți, totdeauna urmăriți de poliția judiciară, dar niciodată prinși...” și lista continuă cu inspectori de siguranță, ziariști, proxeneti, avocați, acroșori, chibiți, traficanți de influență, codoașe ș.a. Și pentru a atenua impactul terifiant al imaginilor scriitorul uzează de subterfugiul divagațiilor lirice pline de prospețime tandră, nu fără o ușoară undă melancolică, când se referă la împrejurimile Bucureștiului:

„În nopțile cu lună la Snagov, în preajma vilei lui dr. Mouscha, sălciile plângătoare sărutau oglinda de argint a lacului și adieri ușoare, cu aromă de trandafir, improspătau văzduhul, sunând încet prin frunzele de tei și de arțar. Prin tufișuri cântau privighetori, clopoței de cristal în tainele singurătății.”

Așadar, excelent creator de atmosferă și caractere în bună tradiție a romanului românesc, Ben Corlaci realizează o operă solidă bine articulată și structurată despre intelectuali și război, despre conștiință și responsabilitate etică, despre situații limită și sensul existenței umane.

„*Baritina*”, apărut în 1965, este cel de-al doilea roman realist al scriitorului, dedicat de data aceasta muncii geologice în căutare de zăcămintele utile în subsolul dobrogean, spre deosebire de primul, „*Cazul doctor Udrea*”, ce prezintă lumea medicilor pe fundalul războiului.

Subiectul urmărește o echipă de geologi condusă de tânărul inginer Dumitru Bazaca. Aceasta are ca sarcină descoperirea baritinei, un sulfat natural de bariu, indispensabil exploatării țiteiului în condițiile forajului la mare adâncime. Peisajul aspru și împotrivirea localnicilor conduc la confruntări violente la care se adaugă șicanările oficialilor vremii datorate invidiei și incompetenței, creând o stare de conflict mocnit ce se încheie odată cu descoperirea zăcămintului atât de dorit, dar și cu schimbarea lui Dumitru Bazaca de la conducerea șantierului.

Chiar dacă conflictul este unul convențional, fără o tramă erotică atractivă, lectura romanului este agreabilă trezind interesul prin tipologia personajelor și prin știința mănuirii dialogului cu deosebire în redarea scenelor de confruntare colectivă cum sunt cele din cârciuma lui Harlașa între

localnici și geologi și altele, foarte frecvente, între muncitorii geologi pe timpul lucrului sau în timpul lor liber, constituiți în grup prin forța împrejurărilor, chiar dacă fiecare dintre ei venea cu atuurile și limitele locului de origine.

Romanul prezintă certe similitudini cu celălalt publicat anterior, „Cazul doctor Udrea”, atât prin tematică și personaje, cât și prin construcția epică. Spre exemplu, Dumitru Bazaca, personajul principal al romanului, este croit după același tipar cu dr. Toma Udrea din romanul anterior, în sensul că amândoi sunt intelectuali neliniștiți în căutare de certitudini, amândoi uzează de oglinda introspecției, amândoi se dedică total profesiei și au ca modele profesionale personalități de excepție. Dumitru Bazaca pe profesorul Eugen Puntea, iar dr. Toma Udrea pe venerabilul Panait Christoloveanu. Apoi nu întâmplător personaje cheie cum sunt Panait Christoloveanu și dr. Toma Udrea din primul roman migrează în cel de-al doilea cu avantajul unui statut deja cunoscut, dar și cu miza unor noi revelații privitoare la destinul lor.

De asemenea, în cele două romane întâlnim câte un personaj foarte bine conturat aparținând zonei nordice a țării, locul copilăriei scriitorului: Chira Ioan, invalidul de război din „Cazul doctor Udrea” și Bârzovan Iuliu, minerul din Baia Mare, ce făcea parte din echipa lui Dumitru Bazaca în „Baritina”.

Personajele lui Ben Corlaci au un acut simț al naturii reverberând sufletește la schimbările petrecute în rotația anotimpurilor, stare ce dezvăluie legătura adâncă dintre om și natură, permițându-i autorului să facă reflecții și să emită judecăți într-un demers ce ajută la crearea unei atmosfere tulburătoare. Iată un exemplu: „Peste nămeți, căzu apoi, odată cu dezghețul o primăvară turbure, cu ploi adânci și fără sfârșit, și apele crescure pretutindeni, din depărtările Sarmatei unde fluviul înghițise străzile de jos ale orașului și până la Romara unde bălțile, rupându-se din matca lor de trestii și pământ, tremura peste sălcii, urcară uliță cu uliță și cuceriră multe din așezările pescarilor”.

Și încă un exemplu semnificativ: „Apoi veniră zilele toamnei, mai întâi calme, gălbui, pe urmă reci și cu cerul vântat și se porni vântul cu miros de țărână un vânt cu vârtejuri, răscolind praful, iar praful pătrundea

pretutindeni: în magazia-dormitor, în ochi, în crăpăturile stâncilor, în plămâni și-n suflet”.

Pe de altă parte, inserția folclorică vine să sublinieze o anume statornicie a locului dincolo de vremi și condiția umană printr-o aură de arhaicitate în care sens exemplificăm: „De partea cealaltă a văii înguste care coboară lin în prăpastie era un deal retezat și un om se află sus în picioare, pe podișul ușor înclinat deasupra drumeagului, un om neclintit, ca o stâncă, în jurul lui foiau oi. Ciobanul se uita ținută în jos la Marin Tatamiru, fără nicio mișcare, ca și când s-ar fi aflat dintotdeauna acolo, și numai oile se tot suceau din loc în loc căutând iarba, însă iarba era arsă și rară...” și lui Tatamir îi veni în minte un cântec bătrânesc:

„Omul de-auzi cântând,
Scară fă-ți la el în gând
Și te suie, până când
Auzi oile plângând”.

Sau fragmentul ce redă cântecul preferat al minerului Bârzovan Iuliu: „Banii, banii/ Banii nu se fac așa,/ Stând în cârciumă și-a bea...” ce vine să sublinieze condiția omului apăsător de nevoi care își găsește refugiul în cârciumă.

Surprinzătoare sunt și reflecțiile lui Dumitru Bazaca vis-a-vis de cântecul lipovenesc din care redăm un scurt fragment: „Era un cântec albastru... i se părea că-l aude ca dintr-o depărtare, poate cântat într-o luntre pe ape întinse, ori poate și mai departe, și mai ascuns, undeva, printre sălcii și stufărișuri, boltite, sub lună”.

Observator atent al vieții satului a înțeles ca nimeni altul, poate cu excepția lui Octavian Goga, psihologia omului din popor ce-și înecă necazul în băutură și își alină durerile prin cântec alături de prieteni la cârciuma satului, loc de refulare și tonifiere a sufletelor, de specific românesc.

Fără îndoială, o lectură atentă a romanului ne dezvăluie un Ben Corlaci complex și plin de surprize, atât prin

construcția epică și limpezimea stilului, cât și prin zborul ideatic, cantonat în perimetrul propriei solitudini, ocolit și marginalizat pe nedrept de critica literară și nu numai, atitudine ce i-a creat o stare de disconfort și nemulțumire împingându-l până la urmă la opțiunea emigrării ca formă și soluție de protest.

Niciun alt scriitor originar din Maramureș nu a zăbovit asupra oamenilor și locurilor de aici cu atâta căldură și stăruință cum a făcut-o Ben Corlaci în opera sa, deși a trăit într-o discreție vecină cu timiditatea, lăsând impresia unui solitar indiferent față de tot ce se întâmpla în jurul său. De aceea avem obligația morală să ne aplecăm asupra operei lui cu atenția și respectul cuvenite unui creator de excepție, legat prin origini de acest colț de țară, a cărui imagine a purtat-o toată viața în sufletul său și a redat-o prin crâmpie memorabile în opera sa.

Post Scriptum

Iulie 2010.

Eu, Alexandru Cățcăuan și Olimpiu Nușfălean mergem pe urmele lui Ben Corlaci la Molișet. Ne întâlnim în fața bisericii din Agrieș, de unde plecăm la destinație. O vizităm pe Eugenia Purja, o talentată horitoare, laureată a mai multor concursuri de muzică populară, apoi ne îndreptăm spre Costeasa să-l întâlnim pe învățătorul Axente Horoba, un prieten de-al nostru, care, bucuros de vizita noastră, ne promite un material scris despre relația lui cu scriitorul. Ne întoarcem la Molișet să-l vedem pe badea Găvrilă Bozga, omul de suflet și de încredere pentru Ben Corlaci, unde ne întâmpină fiul acestuia, Liviu, care ne conduce la casa scriitorului rememorând întâmplări cu acesta și familia.

Anii au trecut. Mulți din cei care l-au cunoscut pe Ben Corlaci nu mai sunt. Numai căsuța, aplecată într-o rână cu pereții coșcogiți și geamurile sparte înconjurată de bălării printre care ici-colo se ițește câte o floare,

dovadă clară că ele stăpâneau acolo, degajă o aură discretă a vremurilor de altădată, sporită de prezența unei fântâni cu ghizdina prăbușită aflată în vecinătatea unor pomi singuratici a căror ramuri rămase neîngrijite degajă cu stângăcie o anumită grație.

Cuprins de un ușor farmec melancolic, încerc să recreez imaginea locului pe când stăpânul era o prezență vie pentru a înțelege ce legături tainice, dincolo de motivațiile biografice, îl țineau captiv în acest spațiu al orizonturilor largi, și, ridicând privirea, am avut revelația unei priveliști panoramice în care eternitatea și efemerul se contopeau. În zare șiragul înălțimilor colinare se suprapuneau etajat pe fundalul munților Țibleș, scăldați în razele aurii ale unui soare blajin. În vale casele pitite prin grădini ridicau spre cer care de fum alb-gălbui semnalând prezența unor destine singuratici într-o lume stăpânită de arhaic.

De abia acum realizăm că sentimentul grațios și profund al existenței idilice are o cu totul altă semnificație trăit la înălțimea spațiului montan mărginit de orizont, raportat la pregnanța realului din vale cu misterele vieții în care jocul de-a viața și moartea văzut din perspectiva „arcului biologic” (al autorului) exercită o seducție copleșitoare imposibil de ignorat.

Marcați de cele văzute, revenim acasă la badea Găvrilă Bozga, omul cel mai apropiat scriitorului, un bătrânel simpatic la 92 de ani, care deapănă amintiri cu Ben Corlaci dintr-o răsuflare, oprindu-se din când în când pentru a afirma ca pentru sine cu un fel de nostalgie admirativă: „Mare om a fost dl. Corlaci!”

Amintirile a lui badea Gavrilă îmi sună în urechi ca o litanie. Fac eforturi să îl urmăresc, în timp ce gândurile îmi alunecă obsesiv înapoi la căsuța părăsită din deal, ultima dovadă a trecerii pe aici a unuia dintre cei mai interesanți scriitori ai literaturii române postbelice, care a iubit cu toată ființa lui aceste meleaguri unice purtându-le în suflet peste tot în lume în scurta lui existență pământeană.

Notă

1. Cătuș al satului Agrieș, comuna Târlișua, situat la granița dintre jud. Bistrița-Năsăud și Maramureș.

Ben. Corlaciuc – frondă, avangardă, simbolism, manifest

Virgil RAȚIU

Un poem emblematic pentru prima perioadă de creație (1941-1945) a lui Ben Corlaciuc, ar fi *Joc de Hydrargir*, nu departe de faptul că poetului îi plăcea să se joace cu mercurul, un element, alături de termometru, mereu prezent în poeziile sale:

Pat îmi făcusem din masa aceea, grea,
pentru adormire după crugul zeilor.
În ultimul pahar dansul baccililor
ca un exod lunar se arcuia.

Cântecul violei în pieptul osos
se înăbușea murind cu plămânii,
mai palidă, uscată, pielea mâinii,
pe ultimul pahar, tremura.

Cei din urmă prieteni, scânceau
lugubra melodie a ultimei toamne;
acompaniindu-i, gura mea, Doamne,
te înjura și ochii, demenți, râdeau.

Mercurul termometrului spart se scâldea
în vinul încheșat al ultimei nopți -
în sângele altei neîndurate morți.

Sfârșitul, îndepărtatul sfârșit, zăbovea
prin aluviunile coastelor rărite.

Pentru a doua sa perioadă de creație, să spunem anii '50-'60, semnez poemul *Măine*:

Măine vom merge la piață să cumpărăm
glorie,
să cumpărăm marmură, bronzuri și daltă.
Măine vom intra în istorie,
vom trece adică pe lumea cealaltă.

Măine, când vântul cântând ne va trece
prin oase,

când broaștele în memoria noastră
vor păstra un minut de tăcere,
unii se vor gândi că e timpul să ne aducă
prinoase,
ne vor căuta printre trestii, printre
mistere.

Măine nu vom mai face niciun rău
nimănui,
dușmanii de azi ne vor tămâia moaștele,
vor călări pe mârțoagele timpului
și vor râde-n amurg printre nuferi cu
broaștele.

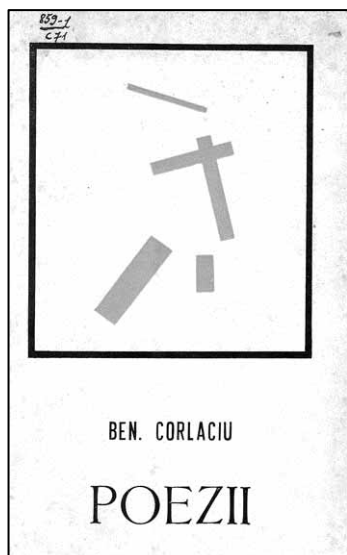
Măine nu vor mai spune c-am trăit
ca golani,
nu ne vor mai lipi etichete-n spinare,
puricându-ne viața, strivindu-ne anii,
cu viitorul sigiulat în dosare.

Unei străzi din oraș îi vor pune o zgardă
cu numele nostru de câine
domesticit, fără grai,
și la piept ne vor prinde o floare de tablă,
căci mâine
vom paște oile tăcerii pe-o gură de Rai.

Cum mă voi referi numai la creația lirică a lui Ben. Corlaciuc, notez volumele sale de poezie: *Tavernale* (1941), *Pelerinul serilor* (1942), *Arhipelag* (1943), *Manifest liric* (1945). După 24 de ani, în 1969, publică antologia *Poezii* (Editura pentru Literatură, București – prefață de Laurențiu Ulici) care însumează poeziile din volumele menționate și adaugă creațiile dintre 1945-1967, intitulate, *Postumele*. Pe urmă, în 1972, încearcă să publice un volum cu titlul *Poeme florivore*, cu intitulat inițial *Explozia sertar*, dar acesta îi este respins de cenzură, reușind totuși în

același an să tipărească încă o antologie masivă, *Starea de urgență*, care surpinzător cuprinde și ciclurile cenzurate. În 1974 mai publică un volum de versuri, *Arcul biologic*, an în care părăsește țara stabilindu-se la Paris. Moare ca emigrant în 1981.

Primele volume de versuri atestă poezia generației născută în plin război, înscriindu-se în același stil al revoltaților spiritual și social ca al colegilor săi: Geo Dumitrescu, Ion

Caraion, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru. *Tavernalele* nu sunt decât poemele care exprimă ceea ce exprimă și tutlul: o poezie a beznelor, a derizoriului și inutilității existenței, exprimată direct, frust, uneori vehement, fără menajamente sau metafore care să mai dea culoare poemelor, șlefându-le

muchiile tăioase. Oricare fragment preluat din poezii poate exprima cele notate aici despre lirica lui Ben. Corlaci:

*Vinul curgea, ca un cântec de moarte/
mai stins, mai tare, mai încet./ Zorile râdeau
spre oraș, de departe,/ scăldat în albul
fluviului Get./.../ În mahalaua murdată,
pustie,/ lumina tavernei bolnavă se stingea./
Dintr-un perete, ca o umbră târzie,/ singură
Gioconda veghea. (Sfârșitul veghilor - 1941)*

*Sfârâmași paharele astea murdare/
prieteniei mei, prietenii bețiilor./ Noaptea asta-i
a călătoriilor,/ fantastice călătorii lunare./.../
Prietenul vostru sfâșiat de boală,/ pe umerii
frunzelor e dus departe,/ spre tainele negre din
carte,/ spre trista toamnă tavalnală./
Prietenul vostru, Regele Noptii./ Prietenul
meu, Poetul,/ a scuiat în ochii supti ai morții.
(Îndepărtare - 1941)*

*Resfira-ți-ar vântu-n două părți picioare-
rele,/ să răsară dintre ele soarele./ Măzgălire-
ai pe tabloul nopții/ un copil, să sugă din
privirea morții;/ cânte-ți rugăciunea o furtună,
femeie-ntârziată și nebună!./ Legănarea*

*șoldului să-ți fie ban,/ melodie, plâsul lunei pe
maidan./ Să te-nnece mările privirilor,/ ca să-
ți spele umbra umilirilor./ Trestii să-ți
străpungă-n orice seară/ inima neodihnită,
inima amară... (Blestem Corinei - 1943)*

*Înainte de-a te culca, să mai scrii un
poem/ în care să-l rogi pe Dumnezeu să se
sinucidă/ și, ca o femeie sau ca un blestem/ să
te lași sărutată de-o omidă./.../ Apoi ascultă
răspunsul sferelor: tăcerea/ te va învălui
molatic, albăstrui,/ ca ploaia leneșe, când
umbra și muiera/ răsar din jocul vegetal și
grav al timpului./.../ poemul omului să-l frângi
sub pleoape lungi/ și printre alte obsedante
divagații/ vezi - să se sinucidă Dumnezeu.
(Insomnie - 1945)*

În *Postumele* tonul poetului părăsește lozincile lirice, dictatoriale, se interiorizează și alunecă în meditații, nu de puține ori ironice, atitudine care pare că încă îl însuflețește. Însă și împăcarea de sine îl urmărește, până către finalul volumului, unde versurile își pierd din vitalitate, părând a fi scrise spre a fi date uitării: *Ce mai faci?/ Mulțumesc, bine. Trăim,
altă soluție nu e./.../ A, și trăim foarte bine, să
fii fără grije,/ nu așteptăm să vină moartea,
așteptăm să treacă viața... (1967)* *Orbul* descrie un cerșetor în tramvai care cere bani pentru a-și plăti vama. El are ochii ruginiți, el este întunericul, el știe că nu va ajunge la stele ca migratorii sfârșitului de mileniu. El vrea să-și plătească vama, el e pământ. *Și nimeni nu i-a dat nimic.*

Din când în când, poetul își mai amintește genezicul dans al întunericului: *Azi dimineață au venit săpătorii la mine./ Nici nu știam cine sunt. Nici nu știam c-au venit./ Am auzit niște muguri plesnind,/ niște muguri de sunete roșii/ în grădina verticală și albă a ușii./.../ Noi săpăm astă-noapte, mi-au spus,/ excavatoarele noastre arau întunericul./.../ Atunci o mulțime de sunete roșii/ au zburat din tulpinele brațelor mele... (Săpătorii - 1963)*

Printre multele refugii din acest evantai de 24 de ani putem întâlni și versuri împerecheate care amintesc de Tudor Arghezi: *Gustând din câte se mai pot cunoaște,/ dădeam de mlaștini, lintiță și broaște,/ desferecând rugina frumuseții,/ mă năpădeau cucuta și scaieții/ și-adulmecând iluzii, să le*

deapăn,/ găseam atomul învelit în rapăn,/ căci
adormita-n amintiri virtute/ e-o curvă albă,
putredă, și pute./ Cât despre omul năruit cu
veacul,/ îi cântă mă-sa și-l îngroapă
dracul./.../ dar chem urmașii, vrednici să-
nșeagă/ amărăciunea glumei noastre-
ntreagă,/ și le strecor, învăluite-n zdrențe/
ucise adevăruri și esențe... (Preludiu la
simfonia nocturnă – 1952)

Mai târziu nu pare nicio surpriză să
întâlnim invocări care ni-l aduc în față pe Ion
Barbu, din **După melci**: *Halali! Halali!/
încolțiră cerbul într-o zi/ și-i tăiară/ o genune
între cer și căprioară./.../ Căprioara, holali/
se uita-n oglinzi de lacrimi între ceruri și
pământ,/ tresărind la zvon, la vânt./.../ Și,
târziu,/ halali, holali,/ codrul s-a făcut pustiu:/
Hu, hu, hu, prăpăstii, hu,/ căprioara-n
începuturi se pierdu. (Halali! - 1956)*

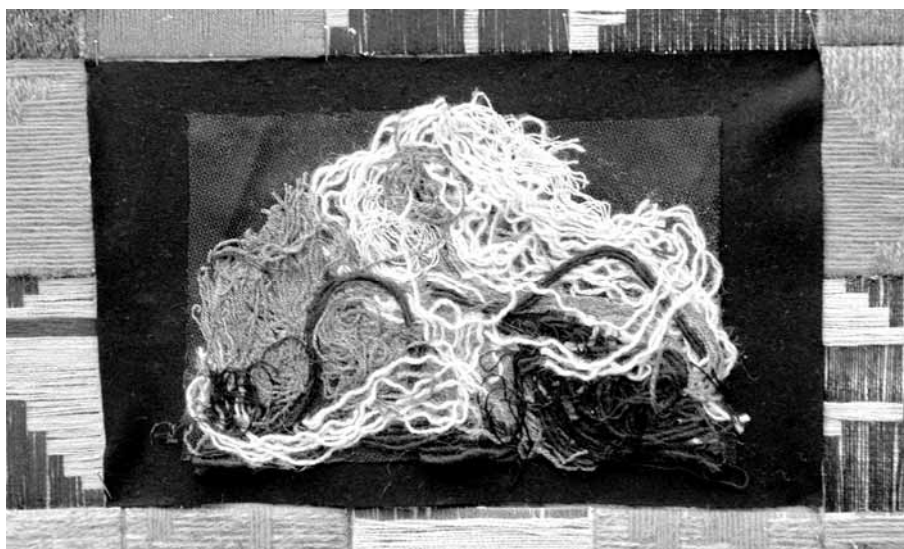
Obsedant pentru Ben. Corlaci este de la
începuturi visul călătoriei, chiar dacă ar atinge
tărâmul pădurilor negre, întunericul junglei,
abisuri de ape, speranța îi rămâne în pleoapa
cerului. Apoi, *semănând cu nimic, cu nimic
din ce-a fost,/ de atâta libertate vom plesni ca
păstăile,/ lepădați de noi înșine, nu vom mai fi
decât cojile noastre,/ o apă v-om fi, care-și
leapădă văile. (Primenirea – 1966)* Pe căile
mele, spiralele/ azi vă-nălțați verticalele/ și-
auziți vânturile... Cum mai ard vânturile/ pe
toate mările, pe toate pământurile!// Numai
eu, hăituit ca și ciutele/ izvoarele-n mine le
caut,/ pierdutele. (Vânturile – 1961) Iar

curgerea, plecarea, hoinăreala celestă din ce în
ce mai limpede, va sfârși în Fărădesfârșirea
lumii dorite.

Antologia *Starea de urgență* așează
poeziile în ordine invers-cronologică. Se
deschide cu ciclul *Explozia sertar* (1971-
1955), ceea ce înseamnă că însumează și
poezii scrise în perioada când lucra la *postume*.
Cuprinde toate celelalte texte lirice din *Poezii*,
încheindu-se cu câteva răzlețe, nedatate, care,
cum afirmă în scurta prefață, “nu s-au răzlețit
și de trunchiul meu, fie cel de tinerețe, fie cel
de după moarte”, instaurându-le drept
concluzie.

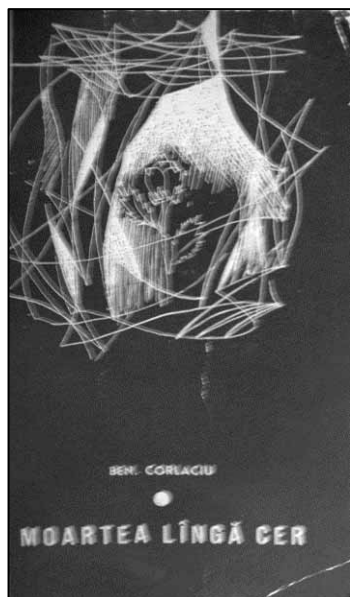
Un iz de nesiguranță și ezitare îi umbresc
stările pe care le traversează poetul. Se simte
controlat, sugerându-i-se că poate face orice
numai să fie cuminte și pe potrivă, în baza
unui contract. Un astfel de poem pune capăt
stării de urgență:

*Ai fost plecat? Ai venit înapoi?/ Ți-au
căzut clipele și ți-au crescut altele? Nu./ Totul
trebuie să se întâmple ca și când n-ai lipsit
niciodată,/ ca și când nici o frunză nu ți se
pierdu./.../ Indicat e să uiți c-ai zăcut în firida
ideilor noastre/ și în loc de fereastră priveai
printr-o rană./ Treaba ta ce vedeai. Important
e că știi numai tu./ Noi în schimb îți vom da
bucuria de a trăi pentru hrană./.../ Noi avem o
imensă magazie de aripi,/ o, ce de aripi solide,
moderne, din prefabricate!/ numai cuminte să
fii, și-ți vom da o pereche și ție,/ în cuie de
aur, cu grije ți le vom bate. (Contract)*

Moartea lângă cer, o parabolă?

Victor ȘTIR

„Aici este viață, o viață sfâșiată dintr-un om care, singur sau împreună cu eroul său, a trăit din plin fapte ce l-au consumat ca pe un

rug, momente ce l-au dus lângă desperare, foarte aproape de moarte...” **este un fragment din motto-ul romanului**

„Moartea lângă cer” de Ben. Corlaci, apărut în 1967, la Editura pentru literatură, motto ales atât de bine, încât redă „in brevis” chintesența cărții care „s-a întâmplat la Galați, într-o vară, pe cât îmi

amintesc, bântuită de foamete, însă nu-i un punct de reper tocmai sigur, deoarece foamea m-a urmărit toată viața...”

Naratorul și autorul par să fie una și aceeași persoană care trăiește foarte aproape de Dunăre, și își desfășoară în lungi discuții cu prietenul său Arthur, doctor în filosofie, pânzele gândurilor despre moarte, absurd, fericire, la modă în epocă prin stăruința existențialiștilor europeni. Povestitorul, doctor în litere, este scriitor tânăr care a început să publice și face planuri de plecare în Franța împreună cu Arthur, lucru de altfel împlinit, prin așezarea tocmai pe rue de Bassano 5.

Romanul scris între 1946 și 1966, până la strada amintită, este premonitoriu pentru hotărârea scriitorului de a cere azil politic în Franța în anul 1975.

Dezvoltarea epică a narațiunii îi poartă pe povestitor și Arthur în Algeria, pe alte meleaguri, apoi pleacă în Statele Unite, și într-o expediție științifică în Himalaya; spre

India, grupul expediționar, numeros, trece prin Europa, lăsând cu nostalgie în urmă țările vecine cu România.

Foarte bine scris, romanul rezistă prin unitatea stilistică și se citește cu destul interes chiar azi datorită unei frumuseți izvorâte dintr-o vioiciune a ritmului prozei, din prospețime, noutatea fiecărei fraze, niciodată atinse de repetiție sau clișeu.

Chiar dacă romanul se desfășoară pe un spațiu geografic imens, conflictul pare de slabă consistență, naratorul trăiește pregnant un conflict interior care nu poate anima de o manieră eclatantă, care să susțină construcția romanului. Angrenajul personajelor fiind destul de facil, iar actanții relativ slab conturați ca individualitate, viața, așezarea lor într-o situație este pentru autor mai la îndemână decât înzestrarea cu însușiri care să întipărească personaje puternice în sensibilitatea cititorului. Chiar dacă au fețele șterse, personajele abia numite există, trăiesc, nu spectaculos, nu ca acei care pot determina, modela evenimente și cursul lumii înconjurătoare, numărul țeșătorilor epicului nu este nici prea mare, nici prea mic, fără legături puternice cu locurile prin care trec precum printr-un decor care după trecerea spre orizonturi noi a observatorilor pot să cadă.

Timpul romanesc este o coordonată discontinuă în construcția lui Corlaci, trecerea de la o secvență a textului la alta reprezentând forma de a plonja din univers în univers fără continuitatea așteptată pe firul de îmbătrânire a personajelor, sau de precipitare a evenimentelor, e drept cam rarefiate, dar purtând viețuitorii din text printr-un suspect de sigur culoar spre cel mai înalt punct al lumii, spre Everest.

Indenegabil gustul lui Corlaci pentru formulări filosofice, mai profunde sau mai superficiale, uneori relevând condiția perso-

najului (Rougat, Octave Minuit) într-o situație care cere pentru efect, chiar cu impactul unei forme vulgarizatoare a spuselor.

Textul, acțiunea dobândesc tensiune în partea finală a cărții, pe parcursul escaladării Everestului, când Macnill, conducătorul cu mână forte al expediției irită, prins între imperativul dictat de scop și gustul pentru libertate al unora din echipă, surprinși de privațiunile urcării spre cer.

De o factură oarecum aparte, ritualul arderii lui Arthur, descris cu nivelul de tensiune maximă la care se poate ridica întreg romanul: *Am dezbrăcat cadavrul, l-am înfășurat în pânză și l-am culcat pe rug, cu fața către cer.(...)Vâlvătaiele invadaseră rugul. Scândurile trosneau. Prietenul nu se mai vedea dintre flăcările împletite, unele subțiri, altele groase, care fâșneau mereu în sus, ca niște șerpi aerieni...*

După încă un timp, focul începu să se domolească, flăcările agonizau, întunericul se întorcea, încercuindu-mă.(...) Am simțit o durere.(...) Ceva straniu, ceva neînțeles, mă făcea să cred că spiritual prietenului meu, în loc să evadeze în sus, pătrunsese în mine,

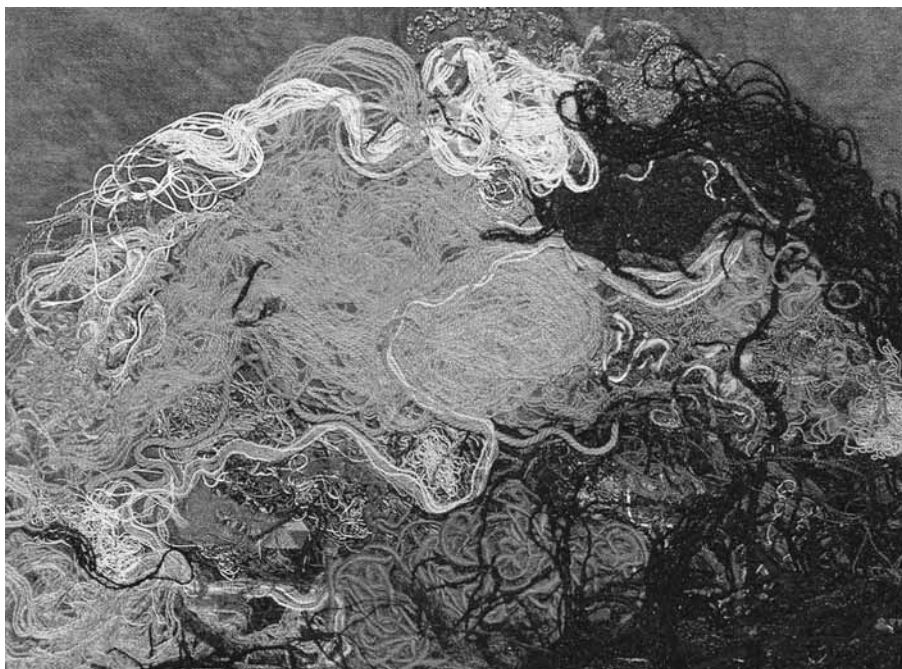
înlocuindu-mi tot ceea ce, până atunci, mi se păruse că mi-ar aparține.

Finalul poate răsturna presupunerea cititorului că ar fi participat la desfășurarea unei povestiri sugerând că totul a fost pretext pentru finalul care acreditează ca fiind o parabolă întreg textul, iar călătoria de la Dunăre până lângă cer, un amplu pretext pentru ritualul budist în care sufletul nu urcă la cer, ci trece, rămâne în prietenul apropiat.

Dacă Ben. Corlaciuc a realizat construcția pentru a sublinia valoarea solidarității umane, a prieteniei ca alternativă a absurdului pe care-l implică angajamentul nostru terestru de cucerire a înălțimilor de care ne folosim pentru a ni se descoperi ceva la îndemână, în cotidian? E adevărat, descoperire care are nevoie de vecinătatea morții pentru a ne trezi.

Neîndoielnic, romanul rezistă mai ales prin frumusețea frazei, autorul fiind un rafinat stilist.

Ca și alți scriitori care au trăit și sfârșit în exil, Ben. Corlaciuc este puțin frecventat azi, intrarea în circuit necesitând încă timp, dar recuperarea merită cu prisosință.

Colină
(fir ață)

Ben. Corlaciuc – un prozator de strălucire clasică

Ion MOISE

Deși s-a afirmat ca poet în anii ultimului război, înscriindu-se în generația lui D. Stelaru, C. Tonegaru, Ion Caraion și Geo Dumitrescu, Benedict Corlaciuc s-a impus mai ales ca prozator, debutând în 1946, ca autor epic, cu romanul „Moartea lângă cer”. Au urmat volumele de proză și reportaje de tip convențional: „La trântă cu munții”, „Timpii de aur”, „Candidatul”, „Noaptea de la Ipotești”, apoi romanele „Cazul doctor Udrea”, „Baritina” reluat cu titlul „Când simți cum moare vântul” (București, Ed. „Eminescu”, 1972).

Roman de factură clasică, „Când simți cum moare vântul” este structurat metodic în patru părți: „Bătrânul Adam”, „Pământ, pământ”, „Arhiva de piatră” și „Ad hominem”.

Romanul evocă la dimensiunile unui amplu spațiu narativ, eforturile unor speologi de a prospecta undeva pe lângă brațul Chilia, în zona unei localități desigur ficționale, anume Sarmata, terenuri unde se bănuiește că ar exista, în subsol, minereuri de barită (sulfat natural de bariu folosit în tehnologia forajelor, a sărurilor de bariu, a coloranților și a hârtiei; minereu destul de prețios pe care-l importam la costuri ridicate).

Un grup de speologi în frunte cu inginerul Dumitru Bazaca, om de o remarcabilă competență profesională dar și tenace până la încăpățănare, au deschis un șantier de prospecțiuni geologice în scopul descoperirii și exploatării baritei. Pe parcursul

narației urmărim lupta acestor specialiști, între care îl amintim și pe inginerul Manoliu dar și pe șeful Centralei, inginerul Puntea de la București, cu forțele ascunse ale pământului, cu misterele și cu obstacolele pe care le întâmpină când, nu rareori, dezamăgirile și zădărniciile căutărilor le pun la grea încercare răbdarea și speranța. Specialiștilor li se alătură însă colectivele de sonori și de muncitori cu care aceștia împart zilnic bucuriile și nechezurile în bătălia cu „balaurul” subteranului, cum îl numește alegoric autorul prin intermediul inginerului Bazaca Dumitru zis și Mitea. E omul complex care, după directa caracterizarea a autorului, n-a cunoscut înfrângerea. E văzut în mijlocul oamenilor, în familie alături de soția sa, învățătoarea Tamara, femeie care-i stă alături în toate încercările grele prin care trece, fiul Costea care trăiește și el avatariile căutării râvnitului minereu. Bazaca îi mai are alături și pe sonorii Marin Tatamiru ajuns secretar de partid pe șantier și pe Tănase Grigoruță, secretar UTM. De asemenea, pe un personaj pitoresc, Prina, pe care-l angajează, după îndelungile sale insistențe, muncitor pe șantier. Omul avea casă grea, nevastă și copii, dar și un măgar de care se despărțea destul de rar, deși, în final, l-a omorât într-un acces de furie, că i-a mâncat patul adăpostit în șopru, că nu încăpuse pe ușă, în casă, obiectul cumpărat cu adevărate sacrificii financiare, fiind unul din visele vieții sale. A urmat și niște cursuri de inițiere profesională la recomandarea și cu sprijinul inginerului Bazaca, cel care i-a devenit un al doilea părinte.

Dar Bazaca nu avea de luptat numai cu pământul ci și cu o seamă de oportuniști din Centrală în frunte cu Iancu Vasile Iftode, fost secretar UTM, director general al Direcției Generale a Desfășurării Problemelor care intenționase să devină coautor al descoperirilor

de la Sarmata. Alături de el se mai aflau Bonaparte Ionescu și Simion Jamburu iar pe șantier un anume tehnician Cornea, un tip descompus moral și sabotor primejdios al activității speologilor. El a fost cel care a compromis rezultatul descoperirilor marilor zăcămintele de barită de la Sarmata, trimițând la analize mostre sterile, cu efecte catastrofale pentru moralul întregului colectiv de muncitori de pe șantier. Mulți dintre aceștia intenționau să se transfere în alte sectoare de muncă. După demascarea lui Cornea, s-au luat însă măsuri de recoltare a probelor reale prin care se demonstra descoperirea unui zăcămintă imens de barită, cu posibilități de exploatare pe o perioadă de peste 30 de ani, probe expediate la laboratoarele de analiză din Hunedoara. Între timp, inginerul Bazaca dispărea de la domiciliu, fiind răpit de doi indivizi care se dădura drept reprezentanți ai Centralei din București. Toți cei din jurul său, familia, Tatamiru, Grigoruță, ing. Manoliu dar și șeful Centralei, Eugen Puntea care se afla în relații tensionate cu directorul Iftode, bănuitul principal al dispariției ing. Bazaca, au fost șocați în fața acestei „monstruozități” și au hotărât să trimită un memoriu în care să se consemneze tot adevărul, la Comitetul Central. Memoriul a fost conceput și semnat în numele organizației de bază de secretarul acesteia, Marin Tatamiru

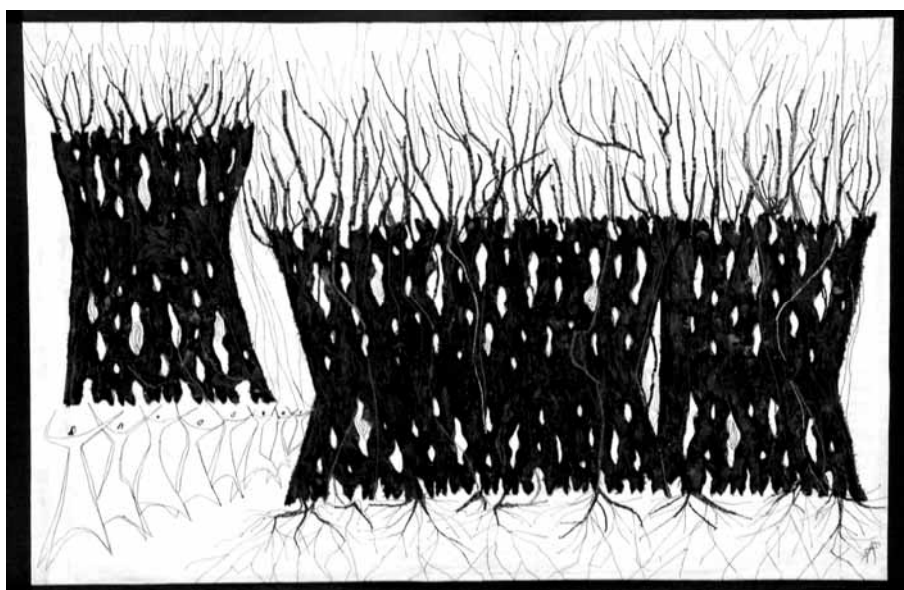
care s-a angajat să-l ducă personal la București.

Romanul lasă o poartă deschisă la dispoziția cititorului oferind un întreg orizont de interpretări.

Scris cu mijloace de tip clasic, romanul se impune însă printr-un stil alert, modern, în care personajele deși vopsite politic, de tipul lui Tatamiru sau Grigoruță, sunt viabile, convingătoare și realiste, dovada unui exercițiu îndelungat și o deplină stăpânire a instrumentelor narative. Analizele sunt profunde chiar când e vorba de oameni simpli, stările sunt notate cu minuție ce țin cote proustiene, vibrațiile interioare sunt surprinse cu rigoarea unui fin analist.

Deși se amintește despre fostele organizații de partid, pasiunea politică lipsește cu desăvârșire. Din întreaga panoplie ideologică, autorul a selectat o singură valoare – fervoarea umanistă. În centrul romanului se află omul cu gândurile și prejudecățile sale, membrii familiei și o serie de personaje de o remarcabilă frumusețe morală și înțelepție a vieții de tipul neuitatului moș Adam, care-și așteaptă sfârșitul cu atitudinea apolinică a eroului mioritic.

Tenacele inginer Bazaca, protagonistul romanului, poartă în el mesajul final hemingwayan, că omul poate fi uneori învins dar niciodată înfrânt.

Jocul ielelor
(colaj / broderie)

Amintiri despre Ben Corlaci

Axente HOROBA

În urmă cu vreo 50 de ani, mai precis în vara anului 1960, a venit la mine acasă consăteanul și prietenul Bozga Ionel, ce era pădurar și avea grijă de pădurile de pe raza satului nostru natal, Molișet.

Ștefan Nicula, Axente Horoba

Am început să discutăm despre lucruri mărunte și, la un moment dat m-a întrebat dacă am auzit despre scriitorul Ben Corlaci, pe care el îl cunoștea de când era mic. Eu i-am răspuns că n-am auzit de el. Atunci Ionel a început să-mi spună cine era Ben Corlaci și de când se cunosc. A început cu mamă-sa, pe care o chema Rodica. Ea s-a născut în comuna vecină Groșii Țibleșului, într-o familie de oameni săraci. La o vârstă tânără, a plecat la București și s-a angajat ca servitoare. Aici a întâlnit un tânăr cu numele de Corlaci, s-a căsătorit cu el și împreună l-au avut pe Ben.

În acea perioadă, un frate de-al mamei sale, Ioan, s-a căsătorit după Ludovica a Țăranului din Molișet și-a locuit în acest sat mai mulți ani. După ce Ben a crescut mai mare, mamă-sa l-a adus la unchiul său, unde și-a petrecut mai multe vacanțe. Aici a avut ocazia să cunoască și să se împrietenească cu mai mulți copii de prin vecini. Apoi a venit Războiul al II-lea mondial, unchiul său a divorțat și s-a recăsătorit, stabilindu-se în satul

Rogaz. Cu Ludovica n-a avut copii. Acum era căsătorit și-ar fi vrut să vină la Molișet și să stea câteva zile împreună cu soția, să-și întâlnească prietenii din copilărie și locurile pe care le-a îndrăgit. M-a rugat pe mine să-l găzduiesc. Am acceptat, apoi eu am plecat la Cluj, unde trebuia să dau examene de calificare în învățământ la secția fără frecvență.

După plecarea mea la Cluj, a sosit la noi d-nul Corlaci împreună cu soția sa Valentina. Au fost primiți de părinții mei, cu care s-au înțeles foarte bine. Avea de gând să stea două săptămâni la Molișet, dar, din cauza timpului nefavorabil, au stat numai o săptămână.

De la acea dată au trecut mai mulți ani. De la prietenii lui din copilărie, Bozga Ionel și Sitar Gheorghe, am aflat că a fost grav bolnav de ulcer duodenal, apoi i s-a îmbolnăvit soția și a murit de cancer.

Cred că era în vara anului 1965 când Ben Corlaci a venit din nou la Molișet. Avea altă soție, pe Florica. A trecut și pe la noi. Am făcut cunoștință. Am discutat multe din domeniul literaturii, dar și cel politic. Avea mare încredere în reformele democratice pe care le va face Nicolae Ceaușescu, care luase cu puțin timp în urmă destinele României. Apoi și-a exprimat dorința de a-și face o casă de vacanță în Molișet fiindcă iubește foarte mult aceste locuri, care îi aduc aminte de anii copilăriei, când își petrece verile la unchiul său Ioan Hărăguș.

Imediat eu i-am oferit o bucată de pământ, în mod gratuit, aproape de casa noastră, dar el a refuzat spunând că ar vrea să-și construiască căsuța cât mai aproape de casa unde locuise unchiul său.

N-a trecut mult timp și cetățeanul Șanta Dionisie i-a permis să-și construiască o căsuță pe locul lui, care există și astăzi, dar e într-o stare foarte degradată. Ea se găsește la o

distanță de circa 0,5 km de casa unde locuise unchiul său și de circa 3,5 km de casa mea.

După ce și-a făcut această casă, venea mereu cu familia sau singur la Molișet, iar părinții (Rodica și Dumitru Ionescu) și socrii stăteau cu lunile pe aceste meleaguri, pe care le-au îndrăgit și ei. Îl cunoștea tot satul Molișet și-l prețuiau toți oamenii. Era om de făcut bine. Pe prietenul lui din copilărie Gheorghe Sitar, care avea cinci copii și nu stătea prea bine financiar, l-a ajutat foarte mult. Datorită lui, trei copii au făcut liceul teoretic și apoi studii superioare.

Am multe amintiri frumoase petrecute cu Ben Corlaci, dar voi aminti doar trei. În 1966 Ben Corlaci, cred că era în conducerea Uniunii Scriitorilor din România, a organizat festivitățile Centenarului poetului George Coșbuc în satul natal al poetului. M-a invitat și pe mine. Eu eram director la Școala Generală clasele I–VIII Agrieș. M-am prezentat la festivități însoțit de mai mulți colegi. După festivități s-a dat o masă în curtea Liceului George Coșbuc din Năsăud pentru persoanele mai importante. Am fost invitat și eu, dar n-am participat. Nu puteam să-mi părăsesc colegii.

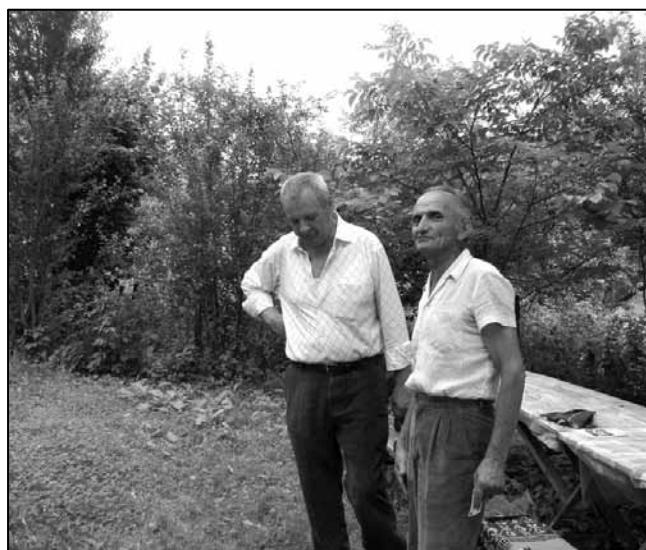
Într-o zi veneam de la Agrieș, de la serviciu, cu motoreta, spre casă. Când am ajuns în dreptul magazinului mixt, am fost întâmpinat de d-nul Corlaci și de câteva persoane dragi lui. M-am așezat cu ei la masă. Ne-am simțit bine. Pe înserate am plecat fiecare spre casă. D-nul Corlaci, sprijinit de doi prieteni, iar eu, singur, fără motoretă. Atunci mi-a declarat că îi sunt cel mai bun prieten, după Ionel Bozga.

Nu era bețiv, mai ales că avea ulcer duodenal, dar cu prietenii din Molișet, în mijlocul cărora, întotdeauna, se simțea bine, servea cu plăcere un pahar de „voie bună”.

Mereu mă invita să-i fac o vizită la București. Așa că, în vara anului 1970, după inundații; mi-am luat soția și-am plecat la București, dornici să cunoaștem capitala țării, pe care urma s-o vizităm pentru prima dată.

Am stat câteva zile în București, dar n-am locuit la familia Corlaci, ci la o verișoară de-a soției mele, iar două nopți le-am dormit la părinții d-lui Corlaci, care locuiau aproape de Gara de Nord. O zi s-a ocupat numai de noi: ne-a plimbat cu mașina sa prin București și ne-a făcut să vizităm Casa Uniunii Scriitorilor din România.

Când ne întâlneam, mereu îmi vorbea despre scrierile sale: *Cazul dr. Udrea*, *Baritina* etc. Odată mi-a spus câte greutatea a întâmpinat până și-a văzut tipărit romanul *Moarte lângă cer* pe care mi l-a recomandat să-l citesc.

Grigore Man și Axente Horoba,
în curtea casei celui din urmă.

Pe zi ce trecea, era tot mai nemulțumit de viața politică din România. Ultimul său roman nu i s-a publicat, ceea ce l-a supărat foarte tare. A plecat într-o delegație în Franța și nu s-a mai întors. Greu și-a obținut familia compusă din soție și cei doi copii, Ana-Maria și Mihăiță.

Am aflat că amândoi și-au găsit serviciu în Paris, la un ziar „de dreapta”.

Într-o bună zi a venit la noi acasă socrul său și ne-a adus trista veste că Ben Corlaci a murit subit, în metrou.

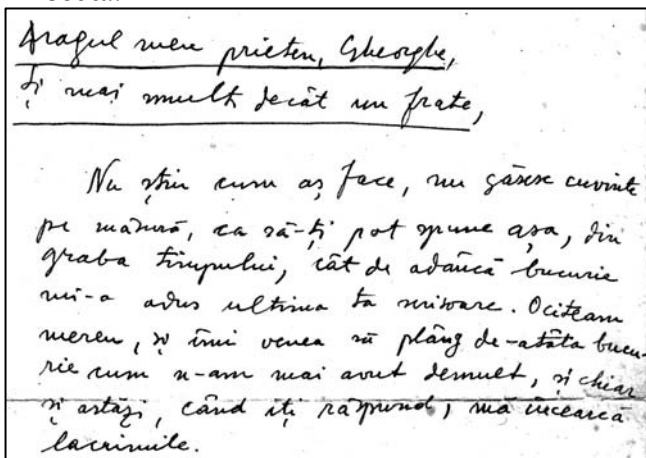
S-a întristat tot Molișetul.

Correspondență

Ben Corlaci către *badea Gheorghe Sitar*

Mult iubite Gheorghe, prietene al meu și frate,

Douăzeci și cinci de ani au trebuit să treacă, între copilăria noastră și pragul bătrâneții către care ne purtăm, douăzeci și cinci de ani să treacă până să ne mai vedem odată.

Pragul meu prieten, Gheorghe,
mi-e mult de căt un frate,

Nu știu cum aș face, nu găsesc cuvinte
pe mână, ca să-ți pot spune așa, din
graba timpului, cât de adâncă bucurie
mi-a adus ultima ta scrisoare. Ocitan
mereu, și îmi venea să plâng de-atâta bucu-
rie cum n-am mai avut demult, și chiar
în asta, când ai răspuns, mă încercă
lacrimile.

Un sfert de veac inima mea a tot dorit să se întoarcă la izvoarele din Țibleș, la oamenii pământului de acolo. Aproape o viață de om am tot umblat prin lume și nicăieri nu mi-am găsit rădăcinile cele adevărate, căci rădăcinile mele cele adevărate nu cresc la câmpie, nici în ape, ci acolo, la munte, așa cum doar la munte poți găsi rădăcinile stejarului. Puternic am fost când am plecat la vale, din strămoși, și slab și neputincios am ajuns la câmpie, unde nici aerul, nici apa, nici cerul și nici pământul nu erau ale mele. Am trecut în viața mea prin mari și grozave dureri. Iar când mi-a fost mai greu, când mi se părea că sunt gata, gata să mă prăbușesc sub furtună, printre străini, atunci la voi, la cei din Molișet, la munții și pădurile mele de acolo mă gândeam. Și numa gândul că voi trăiți, că nu v-ați prăpădit și voi, că muntele și oamenii sunt tot la locul lor, numai gândul acesta îmi dădea puteri întotdeauna și

numai el m-a ajutat să nu mă prăbușesc pe veci.

Astă vară, la Molișet și pe urmă toamna, la București, eu ți-am mai vorbit despre aceste lucruri. Dar nu știu dacă nu cumva cei douăzeci și cinci de ani, cât nu ne-am mai văzut, nu ne-au împiedicat să ne trimită cuvântul până în adâncul inimii. Astăzi simt nevoia să-ți amintesc din nou aceste lucruri și tare mă tem că nici de astă dată nu voi ști cum să-ți vorbesc. Poate ar fi bine să te gândești așa: gândește-te că pe tine, Gheorghe, te-ar fi smuls cineva din Molișet, cum smulgi un pui de urs din codru, și te-ar fi dus departe, peste mări și țări, și te-ar fi ținut împotriva voinței tale, timp de douăzeci și cinci de ani, fără să-ți mai vezi casa, părinții, munții și colindele. Dacă poți să înțelegi ce s-ar întâmpla atunci cu tine, și cât de tare te-ai fi zbuciumat, și cât de mult te-ai fi jelit în suflet, și cum te-ai fi uitat cu dor la păsările călătoare, poți acum să înțelegi și ceea ce s-a întâmplat cu mine timp de douăzeci și cinci de ani. Căci eu, ori pe unde am umblat în lume, nu m-am socotit nicăieri acasă cu adevărat. Cu toate că nu m-am născut la voi, la Molișet, eu așa am simțit mereu, că de la voi, din Molișet, din Larga, din Greble și din Țibleș am plecat în lumea largă. Și mi-a fost și-mi este dor de acele locuri, de o mie, de mii de ori mai mult decât ți-e ție dor de Molișet în toamna asta, cât ai stat la București.

Acuma, după ce ți-am spus din nou ce aveam pe suflet, mă închin, așa cum se cuvine, în fața voastră a tuturor, și vă aduc gândurile mele toate și dorința mea ca prea întârziata mea carte de față să vă găsească pe toți în mare sănătate și în multă voie bună.

Mă gândesc apoi, iubite prietene și frate Gheorghe, că poate tu și cei ai casei tale, dacă ați văzut că nu vă mai trimit nici un răspuns poate ați crezut că v-am uitat, poate ați crezut

că toate serile și nopțile noastre de povești s-or fi dus pe apă fără de întoarcere. Drept era să vă fi scris mai de demult și dacă v-am adus vreo întristare prin absența mea, vă rog întâi din toată inima să mă iertați și vă mai rog apoi să-mi dați crezare că nu sunt singur vinovat de această grea întârziere. Am fost bolnav, pe urmă am avut foarte mult de lucru, pe urmă a trebuit să mai umblu pe drumuri, cum ți-am povestit că umblu eu de obicei, pe urmă iarăși am avut de lucru mult, pe urmă iară m-am îmbolnăvit, și nici chiar astă seară, când am ajuns să-ți scriu, nu sunt tocmai sănătos. Așa a fost mai totdeauna viața mea, iubite frate Gheorghe: mai multe gropi, și soare mai puțin. Dar să nu-ți închipui cumva și nimeni dintre prietenii noștri dragi să nu-și închipuie că am uitat eu zilele și nopțile din Molișet, din Larga, de pe Strâmba și de pe Costeasa. Pe nimeni și nimic nu am uitat. Și pentru toți și pentru toate păstrez în sufletul meu numai recunoștință și dragoste. Scrisorile voastre toate, de când mi-au sosit, stau pe masa mea de lucru și mă uit mereu la ele și mă gândesc mereu la voi. Și n-am uitat, dragul meu prieten, nici îmbrățișarea și nici sărutarea cu care ne-am despărțit în gară, când a plecat trenul. Și nici juruințele noastre nu le-am uitat nici o clipă și sunt gata să le îndeplinesc pe toate.

Odată, când m-ai întrebat de ce am făcut atâtea lucruri pentru tine, eu ți-am răspuns:

– Știi că pe la noi e obiceiul ca unii oameni să înalțe la răscruci de drumuri câte – o Răstignire. Ei înalță Răstignirea, fie ca să aducă mulțumire lui Dumnezeu pentru vreo biruință sau pentru vreo ieșire din greșală, fie pentru ca alți oameni, trecând pe lângă ea și închinându-se la Dumnezeu, să-i pomenească în gândul lor curat și pe aceia care au înălțat-o.

Îți mai aduci aminte? Să nu uiți niciodată răspunsul acesta căci pentru aceea te-am făcut prietenul meu, ca să mă pomenești din când în când cu gânduri bune, tu Gheorghe Sitaru și cu neamul tău, pe mine călătorul pierdut în lumea mare, dar care niciodată nu v-a uitat nici el. Prin tine, mi-am regăsit copilăria cea adevărată. La Molișet, stejarul și-a regăsit adevăratele lui rădăcini.

Și neuitând nimic din ce am vorbit noi doi, acum te întreb și te rog să-mi dai răspuns

urgent: Ce face Unișor cu școala? Învață el bine la școală ori ba? Nici tu să nu uiți că trebuie să-mi trimiți lista cu notele lui de școală. Și să-i spui din partea mea că numai învățătura de carte îi poate urca pe oameni cât mai sus.

Apoi vei ști că foarte m-am mâhnit, când am aflat că trebuie să-ți vinzi pușca și pe Fechi. Eu cred că tu amândurora le-ai duce dorul toată viața și de aceea sfatul meu ar fi să nu renunți la vânătoare. Ajutorul pe care eu ți l-am promis, ca să-ți poți plăti cotizația, ți-l voi trimite. Dar tu să-mi scrii întâi ce-ai hotărât. Eu am acum un aprig câine lup, din aceia din care cred că tu n-ai mai văzut, un câine care e atât de credincios stăpânului, încât îi ascultă fiecare vorbă și nici un străin nu se apropie, dacă stăpânul lui nu vrea. Iar de va fi cu puțință să mai vin la vara viitoare, ar fi frumos să mergem în pădure și pe Țibleș, tu cu Fechi, eu cu lupul meu, care se numește Cia-Cia.

Acuma vin și-ți fac rugare să le citești din partea mea celor din casă rândurile ce urmează:

Iubite uncheșule Văsălie:

Îți mulțumesc din toată inima pentru scrisoare și mă bucur că pipa și duhanul ți-au prins bine. Mulțumesc adânc și pentru invitația pentru Crăciun. Nici nu știi cât de mult doresc să apuc să mai aud și eu odată colindele noastre cele din bătrâni, căci tare dragi îmi sunt și mă sfâșie la inimă dorul după ele. Dar multe piedici stau în calea mea și nu am să pot veni. Dar fi bun, bătrânule, și colindă-i de acest Crăciun cum mi-ai colindat mie, bătrânei Bozga de pe Strâmba, bunica nevastii lui Ionel. Din grea cumpănă a ieșit ea anul acesta și mare bucurie mi-ai face dacă i-ai aduce semn de la mine cu fluierul dumitale. Să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață lungă.

Mătușă Nastasă:

Îți sărut mâna cu care mi-ai dat lapte și mămăliga când eram copil. Și să știi că nici până la moarte n-am să uit lucrul acesta. Iar darul meu, pe care ți l-am trimis prin Gheorghe, nimica nu înseamnă pe lângă hrana pe care mi-ai dat-o dumneata când eram flămând. Și nu cumva nădragii de iarnă să-i dai Todorei. Să-i porți dumneata, căci ești mai bătrână și vreau să te mai văd în viață.

Dragă prietenă Todoră:

Îți doresc fericire și belșug. Și-ți mai doresc să ai parte numai de bucurii dinspre copiii pe care îi crești cu dragoste. Să știi că Gheorghe, cât a stat prin București, se gândea mereu la tine și cred că, atunci când s-a întors acasă, coleserul a rămas întreg și nevătămată a rămas spinarea lui. A fost om de omenie, nu mi-a ieșit din vorbă și mi-a adus numai mulțumire ori pe unde l-am purtat. Atâta cât am putut face și noi pentru el nu înseamnă încă nimic. Am vrea tare mult să vii și tu la București, așa cum am și vorbit cu Gheorghe. Și cred că vei veni curând dar lucrul acesta îl vom hotărî după ce voi primi și eu răspunsul vostru. Să vedem atunci când aveți voi timp ca să porniți la drum și când se nimerește să pot să fiu și eu la București. Așa că dacă Gheorghe te tot necăjește, că ce domn mare a fost el, spune-i că și tu ai să fi doamnă mare și dacă îți mai bate capul cu patul cel cu feder, ia și tu niște cuie și bagă-le sub el când doarme.

Dragă Unișor:

Îmi pare bine că ești sănătos. Am citit că îmi mulțumești pentru faptul că l-am convins pe tatăl tău să te poarte la școală mai departe. Să știi că mulțumirea cea mai mare mi-o poți aduce numai învățând foarte bine. Eu cred că tu ești un băiat bun și silitor și așa vrea să te ajut în viață, ca să ajungi domn mare, dar asta nu am s-o pot face decât dacă mă ajuți și tu. Să-mi trimiți numai decît notele tale de la școală să văd cum înveți tu. Îți doresc spor la învățătură și succese multe.

Dragii mei Doruț, Vasile, Senea și Nastasă numită din poveste – Valentina:

Vouă vă scriu la toți deodată, pentru că voi sunteți mai mititei și pentru că mai aveți de mâncat multă coleșă cu lapte. Dar aveți grijă,

Notă: Cunosc foarte bine personajele, familia și locurile descrise în această scrisoare. Am trăit și am copilarit și eu în apropierea Molișetului. Sunt de-o vârstă cu Vasile cel de-al treilea copil al lui badea Gheorghe Sitar, Vasile, cu care am fost chiar coleg de cătanie. De aceea voi încerca să dau câteva explicații la această scrisoare pe care am găsit-o pe lângă alte câteva materiale la Vasile Sitar cu câțiva

ștergeți-vă la botișor, după ce păpați, să nu vie Moș Crăciun să crează că această barbă albă. Moș Crăciun de la București a întârziat un pic, dar va veni până la urmă, poate mai curând decât vă așteptați. Să fiți cuminți copii, să-i iubiți pe părinții și pe bunicii voștri, și să căutați să mergeți și voi la școală. Să fiți sănătoși.

După acestea toate, iubite prietene și frate Gheorghe, îți mai doresc, ție și întregii tale case, sărbători frumoase, belșug la masă, un an nou cu liniște și pace și viață lungă și fără apăsarea nimănui. Iar când colindele vor răsuna pe valea noastră, să te gândești puțin la mine, știind că eu am fost întotdeauna singur, și să le spui colindătorilor să mai cante un colin și pentru mine. Am vrut să vin la voi și n-am putut, dar inima și sufletul meu sunt lângă voi, acolo unde de Crăciun și Anul Nou cântați cu toții și vă veseliți. De Anul Nou, la miezul nopții fără greș eu am să ies din casă și am să mă uit la cer, spre Carul Mare. Dacă și tu ai să te uiți la Carul Mare în aceeași clipă, vom fi atunci alături, ca doi buni prieteni și frați ce ne-am legat. Căci oamenii câteodată pot să se vadă și din depărtarea cea mai depărtată.

Dragă prietene Gheorghe, te rog să fii așa de bun și să ai grijă de lelea Mărina, în zilele Crăciunului și de Anul Nou. Să o poftești în casa voastră și s-o omenеști așa cum m-ai primit și m-ai omenit pe mine însumi, căci e singură sărmana și nimeni nu se îngrijește de ea. Și te-aș mai ruga să vezi ca nu cumva să rabde prea mult frig la ea acasă.

București Ben Corlaci
Decembrie 1967

ani în urmă când am încercat să edităm o antologie a scriitorilor care s-au născut sau au locuit pe raza comunei Târlișua. Așa am ajuns la Molișet unde am găsit și alte scrisori, poze și mărturii ale oamenilor despre prezența lui Ben Corlaci la Molișet. Unele aspecte care sunt lesne de dedus din conținutul acestei scrisori nu le voi repeta, dar voi încerca să dau

câteva explicații legate de personajele acestei scrisori.

Scrisoarea era adresată prietenului și fratelui de copilărie a lui Ben Corlaci, Gheorghe Sitar zis a lui Țăle. În copilărie scriitorul foarte multe vacanțe și le-a petrecut la o mătușă, originară din Rogoz, Maramureș, căsătorită în Molișet. Așa a reușit să devină prieten până la capătul vieții cu Gheorghe Sitar.

Pe urmă se adresează uncheșului Văsălie, tatăl lui Gheorghe, poreclit Țălea bătrânul.

N-a uitat-o nici pe mătușa Nastasă, adică soția lui Văsălie, iar prietena Todora este soția lui Gheorghe Sitar. Separat se adresează lui

Unișor, fiind și cel mai mare din cei cinci copii și primul purtat la școală mai departe devenind tehnician silvic.

În finalul scrisorii se adresează celor patru copii mai mici, Doruț, Vasile, Senea și Nastasă, pe care îi încurajează să meargă și ei la școală. Pentru familiile numeroase, din această zonă de munte, destul de severă în ceea ce privește condițiile de supraviețuire era destul de greu să porți copii la școli înalte. Al doilea dintre cei cinci copii care a mers la școală mai departe a fost Vasile, care a ajuns inginer, iar mai târziu profesor la Agrieș și Târlîșua.

Al. Câțcăuan

Ben Corlaci către badea Găvrilă Bozga

- fragmente -

26 iunie 1962

Iubite bade Găvrilă,

Îți mulțumesc pentru găzduirea pe care mi-ai dat-o în casa dumitale și îți doresc numai sănătate și mulțumire. Să-mi scrii, te rog, ce face Liviu. S-a înscris la examen? A reușit sau nu? Eu i-am scris lui Nistor Chira și l-am rugat să te ajute... Ce face lelea Mare? Cum îi merge motorul cel nou? Cred că de mult ce a cusut la mașină, s-a unit cerul cu pământul. Dumneata ce mai faci? Ești sănătos? Cum îți merge cu munca? Ce-ți fac pomii cei frumoși? Te rog să fii bun și să le spui tuturor celor din Molișet multă sănătate din partea mea. Și să îmi răspunzi cât de curând pe adresa de pe plic...

Septembrie, 1962

Îți trimit de aici gândurile mele cele mai bune, atât dumitale, cât și lelei Maria și lui Liviuț... Te-aș ruga să-mi scrii, pentru că aș vrea să știu cum îți mai merge cu viața, cum te simți și ce bucurii sau necazuri mai ai... Mi-i dor de voi de toți și îmi pare rău că a trebuit să plec atât de curând din Molișet.

7 octombrie 1963

Să știi că mă gândesc de multe ori la dumneata și la lelea Maria și la Liviuț. Mă gândesc cu drag și la Boga Benedict (fluierașul n.n.). Și vă doresc la toți numai voie bună și

spor în toate, căci sunteți oamenii cei mai harnici din Molișet. Și tare mult îmi place să stau de vorbă cu dumneata!

1 noiembrie 1964

Părinții mei mi-au spus numai vorbe frumoase despre dumneavoastră, iar eu vă mulțumesc pentru prietenia pe care le-ați arătat-o. Ei au venit de la Molișet cu cele mai bune păreri...

6 octombrie 1965

Multă sănătate și urări de bine din îndepărtata Rusie, iubite bade Găvrilă. (vedere n.n.)

Aprilie 1966

Îți mulțumesc pentru grija, pe care o porți casei mele. Te-aș ruga să-mi scrii cât de curând cam ce mai e pe acolo? Ce mai e cu șanțul din jurul casei? Nu s-a stricat? Pereții sunt uzi sau uscați? Nu au muzezit lucrurile? Nu cumva a plouat în casă? N-au venit șoarecii să facă stricăciuni? Dacă e vreo stricăciune pe undeva, fie înăuntru, fie pe dinafară, indiferent din care cauză, te rog, să fi bun și îndreaptă dumneata sau pune pe cineva să repare, și pe urmă ne vom socoti noi între noi... Te rog foarte mult, acum, că a venit primăvara, să faci cât mai des foc în casă la mine și să ții cât mai mult ușile și ferestrele deschise, dacă se poate cel puțin de trei ori pe săptămână, de fiecare dată câteva ore, ca să se usuce și pereții și lucrurile și să fie toate bune și sănătoase...

1 decembrie 1966

Dragă Liviuț (fiul lui badea Găvrilă),

...Trebuie să înveți în fiecare zi și totodată să ai încredere în puterile tale. Eu nici nu mă gândesc că nu vei trece examenele. Cu fiecare sfârșit de an, vei vedea cum viața ta se schimbă, căci, când vei fi un om cu liceul terminat întregul viitor ți se deschide din ce în ce mai bun și mai frumos... Te rog să nu te superi, dacă eu nu apuc să-ți răspund întotdeauna la timp. Să fii sigur, însă, că adeseori mă gândesc numai la tine și-ți doresc numai binele... Probabil știi, că Grigore Bozga e la București, student în anul I la politehnică. Învăță foarte, foarte bine, va fi un inginer excelent. Senia lui Gheorghe Sitar e la noi, încă din luna septembrie. Am înscris-o și pe ea la școală, e în clasa a V-a, cursurile fără frecvență, învață acasă în fiecare zi sub îndrumarea noastră, și sper că nu va fi chiar printre ultimii... Părinții mei sunt încă la Molișet, mi-au scris de curând că ar dori să rămână acolo și de Crăciun. Aș vrea foarte mult să merg și eu, dar până la ora asta încă nu știu dacă voi reuși să mă smulg din treburile mele încâlcite, de aici. Încă o dată îți doresc numai succese și noroc, și să ai parte de un Crăciun frumos. Aceleași urări ți le fac și din partea d-nei Florica, a Anei-Christina și a Seniei.

Cu drag, Benedict Corlaci.

24 martie 1968

Iubite bade Găvrilă și lele Măria,

...Pe aici e cald, au dat mugurii și iarba, vine Primăvara. Aud că pe la Molișet e ploaie și frig. Sper că și pe acolo vremea se va limpezi curând. N-am putut veni la cununia Firucăi... În schimb, i-am trimis prin Grigore (Bozga, studentul) cununa și voalul de mireasă, în dar din partea noastră... Între altele aș vrea să știu cum e vremea lui Aprilie, dacă nu chiar la sfârșitul lui Martie, să dau o fugă până acolo, ca să văd ce mai e cu casa și mai ales cu pomii. Cred că acum e momentul pentru... focuri în sobă și pentru aerisitul casei cu ferestrele deschise. Știu că nu ar fi nevoie să-ți aduc aminte, pentru că dumneata ai grijă de toate, dar nu mi-o lua în nume de rău e bine ca șanțul din jurul casei să fie și el curățat, ca să nu umezească pereții de la apele ce vin de pe coastă. Și celelalte, dacă nu te superi, știi dumneata care și cum. Vezi, te rog, până sosesc eu, cam de unde am putea lua doi puieți de salcie (răchită supărată), căci aș vrea să pun unul la fântână și altul în spațele casei.

Nedatată

Iubite bade Găvrilă și lele Marie,

Mai înainte de orice, Hristos a înviat!

Azi e prima zi a Sfintelor Paște și vă urez din tot sufletul numai voie bună și la mulți ani, cu noroc și sănătate.

Apoi veți afla că sunt cam zece zile de când a sosit ultima dumneavoastră scrisoare, dar eu eram plecat din țară și abia de curând m-am întors acasă. De acolo, din Bulgaria, v-am trimes două cărți cu vederi colorate. Sper că le-ați primit până azi...

Mă bucur că o duceți bine și că v-ați hotărât să vă faceți o casă nouă. Foarte de curând îți voi trimite, bade Găvrilă, ceva bani din ceea ce știi că ți se cuvine. În total, trebuie să-ți trimit 500 de lei, adică pe cinci luni câte o sută, după cum urmează: 15 Noiembrie – 15 Decembrie și apoi 15 Ianuarie, 15 Februarie, 15 Martie și 15 Aprilie. Te rog să mă ierți că de astă dată am întârziat, dar a trebuit mai întâi să adun banii pentru Dionisie (cel de la care a cumpărat terenul pentru casă n.n.).

Îți mulțumesc pentru grija, pe care o porți casei mele. Te-aș ruga să-mi scrii cât de curând cam ce mai e pe acolo. Ce mai e cu șanțul din jurul casei, nu s-a stricat... Sigur că da – e foarte bine să dai cu var pe toți oltoanii (pomi altoi n.n.) de la rădăcină până aproape de cunună, așa cum știi că am făcut în vara

trecută. Și te rog din suflet să le tai acele crengi răzlețe de sub cunună, acelea care știi că astă vară le tot ciupeam de mugur, ca să nu mai crească. Să le tai pe toate, în așa fel încât să rămână cununile cât mai sus și mai rotate. Te rog să faci lucrul acesta acuma până nu dau

mugurii bine... Te mai rog să iei înțelegere cu cine crezi dumneata pentru săpatul fântânii. O vom face ceva mai târziu, când va fi un pic de secetă, dar e bine să știu de pe acuma cine o va lucra și câți bani va costa, ca să am timp eu să mă pregătesc.

Părinții¹ lui Ben Corlaciucătre badea Găvrilă Bozga

- fragmente -

9 iulie 1969

Dragii noștri prieteni,

...Familia Corlaciucă se află cu toții la mare la Mamaia. Noi i-am spus ce ne-ați rugat despre tablă (!) și a spus că vă va scrie el... Ce fac florile la casa noastră?

Cu bine, Rodica și Ionescu

5 martie 1970

Dragii noștri prieteni,

...Noi am sosit cu bine în București, dar Rodica a stat cinci zile bolnavă în pat. Acum se simte mai bine. Dl. Corlaciucă, Florica și Ana-Christina cu Senia (fata lui Gheorghe Sitar din Molișet n.n.) vă trimite multă sănătate. De ceea ce ne-ați rugat să vă cumpărăm nu v-am uitat și avem noi grije...

Cu bine, Rodica și Dumitru Ionescu

17 august 1970

Dragii noștri prieteni,

...Noi suntem sănătoși dar supărați că dl. Corlaciucă a venit din Polonia și a răcit și a trebuit să-l internăm în spital. Acum este în spital de o săptămână și se simte mai bine. Florica, Ana-Christina și maică-sa sunt la

Melente Rus, Pavel Nicula, Georgică Rus

mare. Noi nu știm precis când vom veni acolo (la Molișet n.n.) așteptăm să se facă bine sănătos Corlaciucă și apoi vom veni...

Cu bine, Rodica și Mitică Ionescu

25 decembrie 1975

Cu ocazia Sfințelor sărbători ale Crăciunului și Anului Nou ce vine vă dorim multă sănătate, voie bună spor și noroc la toate... La Mulți Ani!

Rodica și D-tru Ionescu

Familia Durbală² către badea Găvrilă Bozga

- fragmente -

4 decembrie 1964

Dragii noștri prieteni,

...Badea Gavrilă și lelea Mare am o rugămintă mare la dumneavoastră să ne răspundeți imediat după ce veți primi această scrisoare, fără întârziere, dacă mama bătrână a lui Gheorghe (Sitar n.n.) este bolnavă, vă interesați amândoi fără să știe nimeni din Molișet și nici din familia lui Gheorghe... Știți

că am fost la Liviut (fiul lui badea Găvrilă, militar în termen n.n.) la Ploiești, l-am găsit bine gras (!), frumos, sănătos și l-am luat cu mine în oraș... i-am dat 25 (lei n.n.) din partea d-lui Corlaciucă... Și dacă are timp badea Găvrilă în legătură cu fântâna lui Dl. Corlaciucă, așa cum am stabilit eu cu dumneata, poți să faci așa cum am vorbit să pui piatra lângă fântână...

Dl. și D-na Durbală

15 august 1968

Dragă prietene Găvrilă și lelea Mare,

...În legătură cu podul (casei n.n.) mai vorbește cu badea Simion să-l facă, să nu uite... În legătură cu lemnele de foc încă nu am vorbit cu Dl. Corlaci. Cu venirea la Molișet nu știu când venim că la mare nu se știe dacă plecăm, timpul e cam ploios. Te rog badea Găvrilă, când ai timp să aranjezi cu îngrăditul pomului care l-o rupt găinele, coșul de la pom...

Vă dorim multă sănătate, Durbală și Alexandrina

4 aprilie 1979

Bade Găvrilă și lele Mare,

...Nevasta mea este la copii la Paris, plecată de 2 săptămâni... A ajuns bine, mi-a

dat telefon, a fost mare bucurie, când s-au văzut. D-șoara Christina e cât Florica de mare, înaltă și Mihai vorbește franceză mai bine decât românește. Aș dori să vă văd.

Sănătate la toți din Molișet, V-le Durbală

Nedatată

Dragii mei,

...De Sfintele sărbători ale Paștelui vă doresc multă sănătate și mult noroc în viață la toți și Fam. Liviuț! Cristos a înviat!

La mulți ani! Vasile Durbală

Nedatată

Vă doresc sărbători fericite la întreaga familie, mult noroc și sănătate din partea Dl. și D-na Durbală

Ben Corlaci către Romulus Guga

Stimate Romulus Guga,

Să vezi ce mi s-a întâmplat astă-vară.

Pe valea Agrieșului, în sus de tot, aproape de Țibleș, între păduri care acum pleacă în lume, pe urmele oamenilor, stă de când eram copil, adică de când lumea, cătunul meu, Molișet. El e sub tutela comunei Târlișua, care trăiește mai la vale, la o depărtare cam de paisprezece kilometri și unde tatăl dumitale, om înțelept și doctor harnic, rămas ca atare în inima țăranilor mei, a

fost ani îndelungați, după cum știi, medic de circumscripție.

Casa mea bătrână, de la Molișet, e deasupra lumii, adică e o casă care vede tot ce se petrece pe acel pământ cu văi, cu arbori, cu dealuri, cu pășuni, cu drumuri și izvoare, cu oameni și răscruci, ca și când ar fi în ceruri. Doar în sapa ei e o creastă cu pădure, abruptă ca o rîpă, și chiar așa mi se și spune: Corlaci de sub Rîpă. Toate urcă de pretutindeni către mine, poate vei veni cîndva, să te convingi, te vei simți atunci stăpîn, măcar o clipă peste eternitate. E o intrare în misterul ancestral, iar poarta de la Miază-Noapte mi-o păzește fîrtatul meu, Ion Chindriș, al cărui lăcaș e ascuns în grădina lui din Cornul Rîpii, pe baza ondulată dintre Molișet și Larga, sat care-a rămas în județul Maramureș, între Suciul de Sus și cuibul de leagăn al Mamei mele, Groșii de sub Munte. Cu toții am venit în timp din Maramureș, dar acum Molișetul este luat de județul Bistrița-Năsăud, iar de Larga-macă ne desparte doar o dungă, prin văzduh, numită, tot de când lumea, Vîrful Prihodului.

Acolo merg eu vara și uneori primăvara, alteori și toamna, din păcate mai rar de la un timp încoace, din ce în ce mai rar, pentru că,

Casa lui Ben Corlaci de la Molișet, așezată într-un peisaj mirific, acum aflată în paragină

iarăși după cum știi, am început să depind eu de viață, nu mai depinde viața de mine. Acolo, deci eram astă-vară, pe la sfârșitul lui iulie, începutul lui August, trăindu-mi speranța în casa de lemn, printre zădii și blide, printre oluri, tălăgi și clocotici, printre opaițe și icoane pe sticlă. Întâmplarea, despre care-ți scriu, s-a petrecut într-o Duminică după-amiază. Mă întorceam de pe Pământ, împreună cu fiica mea, Ana Christina Selene, obosiți amândoi de urcuș, deoarece noi nu avem aripi, ca să zburăm până la casa noastră din cer, așa cum au îngerii de sticlă colorată, care mie îmi înnobilează gândurile, iar ei îi țin de braț copilăria,

Am intrat în casă, și dădeam să mă întind pe pat în umbra lemnului, când la ușe bate Chindriș și îmi spune că mă supăr nu mă supăr, mi-a adus pe cineva din Larga. Sunt învățat să vină oameni mulți la mine și chiar îmi place foarte mult să stau cu ei de vorbă, iar dacă într-o zi sau într-o seară, cine știe din ce cauză, nu vine nimeni, sunt neliniștit și trist. De astă-dată, însă, nu era un om adevărat. Am vrut să-ți spun, nu semăna deloc cu oamenii din Molișet, nici ca alioră, nici la vorbă, nici la îmbrăcăminte, ceea ce era destul de straniu, dacă te gândești că pe mine, acolo sus, nu mă vizitează niciodată domni, ci numai țărani și de aceea, cât stau în Molișet, ei sunt oameni adevărați. În plus, era și mai mult decât foarte tânăr și, mai ales, fragil, avea în arătarea lui ceva de plantă laminată, iar când mi-a spus că are și un nume, am crezut că e o floare cu humor.

În fine, realitate sau închipuire, l-am poftit să se așeze. Dumneata, în locul meu, ce-ai fi făcut? Eram și intrigat și totodată supărat, că nu sunt capabil să pricep ce vrea de la mine. Până și Ana Christina Selene, de obicei comunicativă și, vorba tuturor părinților, nu prea cuminte, acum tăcea, tulburată, așteptând ceva, fie să înceapă o poveste nemaipomenită, fie să se declanșeze un cutremur.

El, într-adevăr, începe să înșire o poveste. Vorbele i se înfiripau din ezitări, dar, surprinzător, aveau din când în când și ghimpi, chiar foarte ascuțiți, și încă nu știam dacă sunt ghimpii unei timidități cu apărări paradoxale

sau pur și simplu insolență în haine de împrumut. Totuși, până una-alta, rămânea interesant, măcar în așteptarea unei descifrări. Dar, te rog, imaginează-ți dumneata decepția îngrozitoare din clipa când am înțeles că venise la mine cu versuri. Cu toții facem versuri, nu e român pe lumea asta, să nu facă versuri, știi și dumneata. Așa că nu era nici o minune. Dar ce să fac cu el? Să-l dau afară? Asta nu se putea, îmi place să fiu un om politic. I-am spus că eu nu mă pricep la versuri, dar el a tăcut și nu s-a ridicat de pe scaun. I-am spus, după o pauză, că mă rog, dacă ține la asta, o părere aș putea să-i comunic, însă părerile mele sunt întotdeauna foarte aspre, pentru că de ce să las un om să se nenorocească, mai ales un tânăr, dacă vocația lui e în cu totul altă direcție? Tăcea mai departe, cu ochii când la mine, când la hârtiile pe care mi le pusese pe masă. Și nu am nici o putere, pe nicăieri, am adăugat. Nu am relații, cum se zice, deci degeaba a venit la mine. Cum te-ai ridicat dumneata să pleci, așa s-a ridicat și el.

În această situație penibilă, m-am apucat să citesc. Drept să-ți spun, citeam pe sărite, ca să se termine cât mai repede. Din când în când, îi aruncam pe furis câte-o privire pe deasupra hârtiilor și, la un moment dat, am avut impresia că nu mai e acolo. În locul acelei plante bizare, apăruse un om în carne și oase, un tânăr cam țănoș, privind visător, dar ferm, la icoanele care păreau că-i răspund din pereți, și avea acum un aer sigur de sine, poate prea sigur. Știa sau nu știa că-l observ? Furat de această metamorfoză, nu-mi dădeam seama. Și am reluat lectura de la capăt, de astă dată, cinstit vers cu vers.

Ceea ce s-a petrecut apoi, după fiecare poezie, sper să vezi și dumneata, căci te rog să le citești. Treptat, treptat, cerul cu grinzi al casei mele de deasupra lumii se umplea de adâncime. Le-am citit de două ori, unele și-a treia oară. Pe urmă brusc, l-am întrebat: Dumneata le-ai scris? Nu m-am gândit, în momentul acela de uimire, că poate îl jignesc. Se petrecuse totuși o minune prin acele locuri ale mele. Cred că aveam acolo un poet adevărat. I-am oprit poeziile, fără să știu atunci ce voi putea face cu ele și, părându-mi-se

puține (erau zece), l-am rugat să-mi mai aducă. A doua zi, a venit în locul lui un copil de școală, cu un plic. Înăuntru, cinci poezii la fel de scurte și la fel de adevărate (cum să spun eu altfel, dacă nu sunt critic literar, decât *poezii adevărate?*). Permite-mi, te rog, să-ți atrag atenția măcar asupra uneia: *Nu mă lovi cu umbra cușitului,/ e incertă și neascușită,/ am visat o ghilotină frumoasă,/ semăna cu un turn înclinat („Rugă”)*. În plic mai era și un bilet: „V-aș fi trimis mai multe poezii, dar, spre regretul meu, în puține din câte am scris mai am încredere”. Semnat: Ștefan Cămărașu.

(VATRA, anul II, Nr.10 (18) Octombrie 1972, p.7)

ȘTEFAN CĂMĂRAȘU

Optimism cositul

Nu mi-e teamă Are să crească iarbă
că zborul porumbeilor pe umerii tatălui
meu

va fi o pierdere, și, de acolo,
o trecere absurdă în ciori, îi va năpădi
oglinda și soba.
că lătratul ostenit al câinilor Eu, acum,
numai fiul lui,
va fi învățat de viori. nu știu dacă trebuie
să cosesc

Port pe degetul arătător toate ierburile
un inel de cântec care se apropie.
și un inel de lumină,
semne de dimineată blândă, **IPOSTAZA**
cu care mă duc mai pur
la osânda de-a fi În preistoric aș fi fost
reptilă
simetria fratelui meu. și definit de dinți
lipsit de cultul
icoanelor vândute fără preț.

Mă presupun a fi la timp de foame
târându-mă nervos și relativ
spre locul unde vine hrana
să bea apă.

De ce

De ce mă chemi, **PRIETENUL**
de ce mă duc,
frumoasă apă, unde curgi, Prietenul
nu-mi primește ochiul
pun pești în tine, fiindcă nu știe nimic
despre șerpi;
mi-i alungi. dar, odată, a găsit în oglindă
De ce mă dor, dungi de nisip ale chipului
său

de ce mă dor, și atunci a dat vina
cuvintele pe o iluzie optică necesară.
când le măsoar.

Cer

Rămâne mereu cer deasupra noastră
oricât l-am irosi spălând viori,
mai pierdem câte-o pasăre măiastră,
mai zboară neprimite cirezile de ciori.

Ai văzut? Această modestie, la un poet
în vârstă de numai douăzeci și unu de ani.
Dumneata conduci o revistă literară. Spune-mi
sincer: în puzderia de plicuri ce-ți sosesc la
redacție, ai dat peste multe care să conțină
atâta lirism, dublat de atâta modestie?

Sper că îmi vei da dreptate. După cum
sper că îmi vor da dreptate și cititorii acestui
nou poet, altminteri învățător în Larga, pe care
cu dragoste colegială îl încredințez revistei
VATRA.

(B. C.)

Note:

1. Mama: Rozalia, nume specific Ardealului de nord necunoscut în Vechiul Regat, motiv pentru care în familie i se spune Rodica. Tatăl adoptiv: Dumitru Ionescu, i se spunea în familie Mitică.
2. Socrii scriitorului după cea de-a doua soție.

Ben Corlaci

(biobibliografie)

Benedict (Ben) Corlaci (n. 6 martie 1924, Galați – d. 15 iunie 1981, Paris) a fost poet, prozator și traducător român. Este fiul Rozaliei și al lui Neculai Corlaci. A urmat clasele primare și cele de liceu la București, a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București în 1947. A fost corector la ziarul „Timpul”, apoi redactor la „Frontul plugarilor” și la revista „Flacăra” (1848-1851), responsabil cultural la Casa Scriitorilor etc. În 1954 este exclus din Uniunea Scriitorilor, fiind reprimat în 1965. Din 1968 până în 1972 este redactor-șef al revistei „Almanahul literar”, editată de „România literară”. Colaborează la „Albatros” (unde și debutează), „Revista Fundațiilor Regale”, „Timpul”, „Vremea” și „Flacăra”. În anul 1975, cu ocazia unei călătorii turistice în Franța, solicită și obține azil politic și se stabilește în Franța. În 1976 face greva foamei pe Esplanada Trocadero din Paris pentru a-și aduce soția și copilul din România, unde le era refuzată emigrarea de către autoritățile române. Familiei îi este în cele din urmă aprobată plecarea în Franța. În exil a publicat versuri în revistele „Limite” și „Apoziția”.

A debutat editorial cu placheta de versuri „Tavernale”, 1941.

A fost distins cu Premiul literar „Forum” pentru volumul „Manifest liric”, 1945, și cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru poezie cu volumul de versuri „Starea de urgență”, 1972.

Opera

- *Tavernale*, București, 1941;
- *Pelerinul serilor*, București, 1942;
- *Arhipelag*, București, 1943;
- *Manifest liric*, București, 1945;
- *Moartea lângă cer*, București, 1946;
- *La trântă cu munții*, București, 1949;
- *Candidatul*, București, 1950;
- *Timpul de aur*, București, 1951;
- *Pâinea păcii*, București, 1951;
- *Noaptea de la Ipotești: două episoade*, București, 1957;
- *Cazul doctor Udrea*, București, 1959;
- *Baritina*, București, 1965; ediția (*Când simți cum moare vântul*), București, 1972;
- *Poezii*, București, 1969;
- *Poeme florivore*, București, 1972;
- *Starea de urgență*, București, 1972;

- *Strigoaica și casa nebună*, București, 1973;
- *Arcul biologic*, Cluj Napoca, 1974;
- *Tout espoir sera puni*, traducere de Maura Barbul, Paris, 1984.

Traduceri

- Isadora Duncan, *Viața mea*, București, 1946 (în colaborare cu Geo Dumitrescu);
- Lehel Szeberenyi, *Se urnesc munții*, București, 1954 (în colaborare cu Francise Munteanu);
- Antoine de Saint-Exupery, *Micul Prinț*, prefață de Eugen Schileru, București, 1962;
- Leon Negruzzi, *Extraordinarele aventuri ale lui Rodolphe Durant. Gangsterul. Politicianul*, București, 1974 (în colaborare cu Dana Konya-Negruzzi).

Grupaj realizat de **Al. Câțcăuan**

Ben Corlaci
portret de Mihai Sânzianu

Ben Corlaci, Filip Sofrone, D-na Florica, Alexandru Preda
la Palatul Mogoșoaia, București, 5 noiembrie 1964

Fiica Ana Cristina Corlaci, Saveta Marioara și Liviuț
la Molișet

Album Ben Corlaci

Ben Corlaci, Filip Sofrone
Palatul Mogoșoaia, 5 noiembrie 1964

Al. Câțcăuan, Gh. Man, O. Nușfelean, Nicu Negoită la Molișet,
în fața casei unde a locuit uneori, mai ales vara, Ben Corlaci

Iedera de caolin

Andrea HEDEȘ

O privire indiscretă în sertarul cu horbota de porțelan fin a trăirilor Evei este lectura poemelor celui mai recent volum al Doinei Ioanid *Ritmuri de îmblânzit aricioaica*, apărut la editura Cartea Românească în 2010.

Asumându-și feminitatea, fragilitatea, ezităările și spaimele, cu care defilează pe podiumul poeziei ca un manechin zâmbind în ciuda pantofilor incomozi și prea strâmți, o Evă în lungul șir de Eve, Doina Ioanid scrie poezie fără emfază, fără miresme tari ori nonșalanță afișată, într-un stil care i-a asigurat, încă de la debut, individualitatea lirică.

Ritmuri de îmblânzit aricioaica este un jurnal, însemnări intime, chick lit pentru intelectuale, *Femeile sunt de pe Venus...* varianta psihologie în versuri, ori *Ce gândesc femeile*, dar nu varianta comercială ci aceea picurată la harpă, o plimbare pe tocuri oferită, dacă îndrăznesc, și celor care vin de pe Marte și mai este încă și mai mult de atât. Este lumea văzută de Eva prin ochii imenși ai Domnișoarei Pogany, ochi ce văd *monstruos* o lume la răscruce de vârste, de vremuri, de destin, cartografiată cu mărgelile sidefate în cele 55 de poeme ale volumului. Poeme scrise cu inima în mână.

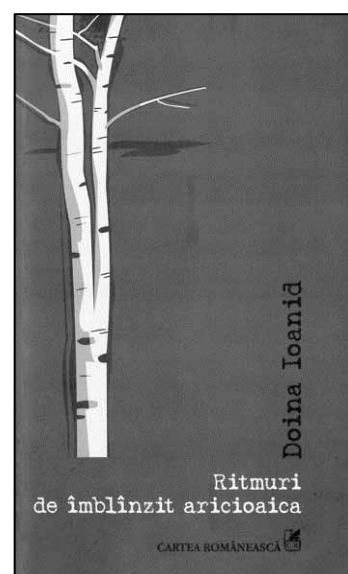
În ciuda fragilității, a echilibrului delicat, a șuvoiului de tristeți ca muguri de lăcrămioare, volumul are un echilibru elegant, un aer decis, Doina Ioanid dovedește o stăpânire a formei și a tehnicii, ritmul curgând ca un șal de lână albă, cu parfum de *acasă*, aspectul liniar, aparent nepretențios fiind rezultatul unei atitudini căutate, bună să păcălească cititorul amator de efervescențe și arome tari.

Ritmuri de îmblânzit aricioaica nu se pierde în frivolități, panglici și funde. Lirica ei, nici proză, nici vers, brodează cu pas mărunț

traectoria unei fete ce nu se regăsește, mai mult, suferă de asfixie în trupul matur ce o îmbracă *unde sunt eu înghesuită, înghemuită în trupul ăsta? Unde sunt eu în carnea asta veștejită, care nici măcar nu-mi mai aparține?*, în care trebuie să își ducă viața, o viață care parcă nu e a ei, o viață prea mare, prea grea, nepotrivită frăgezimii trăirilor ce refuză opacizarea *oamenilor mari*, o Lizucă aflată în căutarea Dumbrăvii Minunate a copilăriei (imposibilă reînnoire), prinsă fără speranță în hățișurile vieții de adult, într-o capitală, fie ea București sau Paris, care nicicum nu înseamnă acasă. Acasă, adică dragoste. *Parisul fără tine e doar un oraș oarecare. (...) Trupul meu se poate împușina în continuare, mă poate trăda în fiecare zi, dar nu poate uita.*

Mereu fetiță dar cine vrea să fie mare? Poate doar caraghioșii, doar tâmpiții care cred că nu mai au încotro. Dar nu eu, nu eu, mereu în

căutarea Zânei Bune, mereu în așteptarea lui Făt Frumos, niciodată pregătită să poarte cercei, eul liric stă răstignit între geniul rău, Mika-Le (avatar al personajului cu același nume al Hortensiei Papadat-Bengescu) și geniul bun, deși de conotație aparent ambivalentă, aricioaica. Aceasta din urmă, este în mitologia românească arhitectul lumii, cel

Eveniment

care o structurează și îi dă rost, sfătuitorul Creatorului/ Fârtatului, mediator între acesta și Nefârtat, aricioica structurând aici lumile interioare, fiindu-le simptom și exorcist, numind spaimile precum au fost numite fiarele la începutul lumii. Să remarcăm faptul că atât geniul rău, Fârtatul, cât și cel bun, ariciul, trec, în geografia poeziei Doinei Ioanid, la feminin. Aricioica și Mika-Le sunt imaginile Femeii în ape de oglindă, alter-ego-uri, manifestări ale subconștientului ritmat de legănări ancestrale, calde și profunde, telurice pulsiuni ale fiicelor Geei și învăluri de raze de lună, tic-tac de ceasuri biologice, dramatismul dezagregării și al adulmecării dezolantei senectuți.

Introspecția fină, versul ce cutreieră ape adânci, tristeți și inadaptări în cascadă cu note de neconvențional și revoltă, un romantism urban, arată o înrudire spirituală, peste timp, dincolo de stiluri și genuri, cu delicatele surori Bronte.

Bine ancorată în solul fertil al originalității care face scriitura ei imposibil de confundat, cu evoluție robustă, elastică, de la un volum la altul, poezia Doinei Ioanid îmbracă zidul de umbră al singurătății și melancoliei cu frunzișul discret și elegant desenat al poemelor sale: delicii învăluitoare de gând crud – o iederă de caolin.

*Gânduri rostogolite în lumină
(înfășurări / tub carton)*

Ioan Groșan în corzile romanului

Olimpiu NUȘFELEAN

Răspunzând cândva la o anchetă a revistei *Amfiteatru*, care readucea în actualitate condiția prozei scurte, Ioan Groșan își exprima convingerea că „Romanul este înainte de toate arhitectură epică. Adevăratului romancier nu-i este suficient ceea ce se cheamă talent, simțul observației, știința decupării realului, plăcerea fabulației. El trebuie să aibă în plus capacitatea de a îngloba toate cele enumerate mai sus – și, desigur, și altele – într-o construcție coerentă avînd drept substrat o viziune personală asupra lumii.” Tînărul prozator – de pe atunci – îi dădea dreptate lui Nicolae Breban, care „spunea cîndva că noi avem multe cărți ce se intitulează romane, dar foarte puțini romancieri.” Când se gîndea la roman, impetuosul debutant în proza scurtă vizualiza „acțiunea în imaginea unui solid castel chezaro-crăiesc pe care nici timpul, nici modele, nici întrebuițările diverse primite cu schimbarea vremurilor n-au reușit să-i știrbească sobra austeritate”, mărturisind, pe atunci, că „deocamdată nu mă încumet să scriu roman pentru că nu stăpînesc tehnicile necesare de construcție epică.” El avansa chiar ideea potrivit căreia, presupunînd că ar avea „experiența mai multor tipuri de scriitură și fondul problemelor care solicită spațiul unui roman, a începe ridicarea construcției ignorînd aprofundarea structurilor ei de rezistență” i se părea „o întreprindere prea riscantă.” Ca atare, a continuat ani îndelungi să studieze și să se califice „la locul de muncă, în proza scurtă”. Întreprindere căreia i s-a dăruit cu abnegație, cu talent și cu succes, devenind însă încă de la debut unul dintre cei mai importanți prozatori – fie și de proză... scurtă – ai noștri, un reper de primă mărime în cîmpul literelor actuale.

Cu tot succesul din proza scurtă, Ion Groșan nu s-a ținut totuși departe de gîndul scrierii unui roman. Urmărirea acestui gînd s-a

instituit, într-un fel, într-un pariu cu sine, dacă nu și cu anturajul de scriitori între care se mișca. Nu știu cît a contat, dar cîtva a contat, și „modelul” Nicolae Breban, care constituia o provocare. În cele din urmă, după ani de așteptări, autorul *Trenului de noapte* ne-a dat un roman, provocator încă din titlu, foarte discutat și... discutabil – **Un om din Est** (apărut în 2010 la editurile Noul Scris Românesc și Tracus Arte). Departe de a se confunda cu „imaginea unor prelungi hambare goale”, metafora cu care prozatorul gratula cîndva „foarte multe dintre romanele noastre”, unor – sau multor? – critici **Un om din Est** nu li s-a părut că ar răspunde așteptărilor. Romanul nu părea deloc că ar semăna cu un „solid castel chezaro-crăiesc”, fiind mai mult un reflex al unor crezuri estetice (postmoderniste?) ambigue, fără însă să abandoneze disponibilitățile remarcabile ale prozatorului recunoscute de mult, ca și descinderea în „zonele profunde ale realității umane”. Întîmplările din roman, fascinante în sine și în parte, dau impresia unui puzzle, care nu se leagă, cele două linii epice, pe care înaintează narațiunea, nu se ating... Asemenea observații nu le putem considera categorice deoarece avem în față doar un prim volum dintr-o întreprindere/ambție mai mare. Trebuie să observăm că totuși ceva s-a întîmplat cu Ioan Groșan. După ani de așteptări, gestul de a-și publica romanul pare... grăbit. Am putea crede că și-a schimbat crezul estetic. Este dreptul oricărui scriitor să o

facă oricînd. Dar Ioan Groșan are stilul în sînge. Și totuși în acest (prim) roman, stilul nu mai este... scriitorul. În deplinătatea sa, în coerența sa. S-o fi plictisit Groșan să-și mai care pariul în spate? Se aștepta prozatorul la iscarea scandalului legat de CNSAS și, prevăzător, a ieșit cu romanul înainte ca apariția acestuia să fie acoperită de molozul clevetirilor? Am putea de asemenea să presupunem că povara „colaborării” (în care nu a crezut și care, desigur, nu i-a adus nicio mîngăiere) i-a „destructurat” eul prozastic, împingîndu-l treptat spre o literatură marginală, aproape de divertisment, nu lipsită însă de sarcasm, de aciditate? Maestru al școlii ludice, prozatorul nu ne-a atras oare într-un joc al creației, care abia a început? Sau a avut nevoie el, prozatorul, cel furat de dulcea „proză” a vieții de artist, de un șoc, de o trezire, care să-l readucă pe calea prozei cu miză, șoc pe care singur și l-a înscenat? Scenariile pot fi inventate, realitatea e (încă)... de așteptat. Dar să revenim la roman.

La începutul romanului său, *Un om din Est*, Ioan Groșan așează ca motto un vers din *Mușat și ursitoarele* de Eminescu: „El n-a fost când era, el e când nu e”. Motto-ul ilustrează incontestabil condiția lumii evocate, lumea (românească) totalitară antedecembristă, care suferea un proces de „identificare” clară abia acum, în perioada postdecembristă, prin scris. Această lume, doar mai mult „tatonată” de literatura epocii, n-a fost percepută literar exact, cu toate atrocitățile pe care le producea sau întreținea. Ea începe să fie re-cunoscută și configurată abia azi, în universul paginii eliberate de tot felul de cenzuri, oficiale sau interioare, sustrasă acum realității empirice, dar încărcată de sens, funcționând în mentalul comod, care o mai conservă. Desigur că alegerea versului eminescian are pentru prozator și o motivație ironică, dar expresia poetică focalizează o realitate căreia ficțiunea încearcă să-i refacă mai adînc concretețea. Personajele lui Groșan evoluează desigur într-o existență „minoră”, puțin ambițioasă, ca să nu zicem sordidă în aspirațiile ei, pe care o trăiesc într-un mod cinic și inocent deopotrivă, ca în schițele sau în teatrul lui Caragiale. Efortul prozatorului merge în direcția menținerii unei obiectivități susținute față de universul evocat, fără militantism, fără o

atitudine critică deliberată, deși umorul, ironia și chiar sarcasmul au evidente puseuri corosive. Obiectivitatea prozatorului este pusă astfel la încercare, cîtă vreme, în reprezentarea totalitarismului, scriitorul român nu cred că a dobîndit încă detașarea necesară. Tonul firesc în evocarea unei asemenea realități este greu de găsit. Ioan Groșan iese însă din convenție.

Mult așteptat, comentat și controversat, *Un om din Est* rămîne deschis multor abordări. Vom reține mai întîi evocarea societății antedecembriste. Era de așteptat un asemenea tip de evocare – firesc, neîncrîncenat, mergînd pe devoalarea unei societăți secunde, lipsite de ambiții și de frămîntări sociale, omogenizată abstract de tendințele ideologice ale vremii, dar nuanțată în exercițiul diurn al existenței și care cîștigă o fascinantă coloratură epică. Prin rememorarea lui Nelu Cucerzan-Sanepidu, parcurgem trei luni care preced evenimentul revoluției decembriste de la noi și o secvență de ecou a momentului revoluționar. Profesori, ziaristi, pădurari, medici, activiști de partid, securiști... Oamenii iau ca firească societatea în care trăiesc. Asta nu înseamnă că o acceptă. O tolerează, dar nu într-un mod dramatic. Îi cunosc facilitățile și riscurile. E o societate încremenită în compromis. Și-o asumă, într-un fel, cu cinismul căderii în neant, un neant pe care par să-l ignore cu bună știință. Profesorii rîd, mai mult pe ascuns, de căderea directoarei unei școli în harnaul instituției și merg mai departe. Grigore Samsaru, profesorul de biologie, nu visează decît să se înscrie în partid și participă cu satisfacție la chiolhanul pricinuit de împușcarea cerbului Gică Șchiopul – care nu-i bun de împușcat, nu-i bun de trofeu – de către Tovarășul. Generalul care se ocupă de vînătoarea șefului suprem nu-i interesat de trofeul real al vînătorii, ci de organizarea unei mascarade care să-l satisfacă pe marele vînător. Personajele sînt absorbite de mici compromisuri, care le sustrag Istoriei. Există (și) o asemenea lume iar prozatorul o surprinde cu o sete de nuanțe. Interesat de escapadele-i amoroase, naratorul trece pe lîngă evenimentele care marchează începutul mișcărilor decembriste. Poate fi detectat aici un risc al neimplicării, chiar detașate, a

naratorului, dar gesturile narative dau totuși consistență discursului romanesc.

Lumea aceasta este lipsită de miză, de dorința de a-și depăși condiția. Comportamentul ei e reprezentat în descrierea acelor „zeci de vocații (ce) coborau conștiincioase spre orașel” în fiecare dimineață și pe care prozatorul le surprinde cu o extraordinară acuitate. Condiția unei astfel de lumi este focalizată în motivul vânătorii. Vânătoarea din *Un om din Est* nu mai este una... regală. Aspirațiile sînt mărunte, practice, conjuncturale, banale compromisuri cu viața. Orgoliul de mare vânător al inginerului silvic Willy Schuster capitulează, consolată, în brațele pieptoasei Sări-néni, al cărei comportament amoros îi dau junelui pădurar „senzația orgolioasă că a doborât cu eforturi meritate un vînat mare”. Dar tema vânătorii – și reflectarea lumii prin intermediul ei – continuă cu motivul „cerbului-fantomă”, contrapus într-un fel motivului cerbului Gică Șchiopul. Willy Schuster îl vede și îl fotografiază: „Privirea îi lunecă spre dreapta și *deodată îl văzu*. Era acolo, între liziera pădurii și linia ondulată a sălcilor, întreg, masiv, drept, din profil, cu capul ridicat. Bîjbî după binoclu – cînd dracu` ieșise? – și mîinile îi tremurară pînă reglă șarful. Da, el era. Cerbul. CERBUL. Lăsa binoclul cu grijă, luă aparatul foto, transfocă cît putu și declanșă de patru ori. Apoi, ca și cum l-ar fi auzit – dar n-avea cum, la ce distanță era – cerbul întoarse capul în direcția lui, scutură din el, se-ntoarse – el mai apucă să declanșeze o dată – și din două salturi dispăru în pădure. / El rămase nemișcat. Simțea cum sudoarea îi cobora pe lîngă ureche, pe gît.” Bătrînul Klaus Schuster – un cunoscător al zonei, al vieții și al vremurilor – nu crede în cerbul care poate oferi un trofeu record. Nimeni nu crede în minuni. În minunile depășirii propriei condiții. Pentru vânătoarea oficială e pregătit cerbul Gică Șchiopul, pe care „îl știu toți aștia de la fermă, ingineri, tractoriști, toată lumea. E singurul care mai stă prin pădurile astea” și care nu poate totuși oferi un trofeu adevărat. Dar povestea cu trofeul poate fi aranjată. Cerbul acesta satisface însă condiția acestei lumi precare, formată din indivizi dispuși să facă voluntar pe

gonacii la vînătoarea cîrmaciului, încheiată cu un chiolhan local. Cerbul beteag își așteaptă sfîrșitul impasibil și inocent: „Cînd elicopterele trecură cu zgomot unul după altul, la joasă înălțime, peste platou, Gică Șchiopul abia dacă înălță capul. (...) Apoi) cerbul porni din nou să pască. (...) Se auziră două împușcături seci, ca două plesnete de bici. Gică Șchiopul ridică nedumerit capul, dădu să facă pași, dar se prăvăli pe partea dreaptă, pe piciorul beteag, care mai svîcni de cîteva ori, ca într-un galop imaginar, apoi rămase nemișcat.” Metafora bătrînului cerb, gratulat de soartă cu un nume omenesc, exprimă o anume animalitate domestică a unei lumi ce a cîștigat identitatea unei false prezențe, a unei existențe mințite. Prozatorul impune aici, prin scena uciderii cerbului, o viziunea fatalistă asupra lumii. Cerbul-record scapă însă, (deocamdată).

Așa cum Gică Șchiopul viețuiește sub un nume de împrumut, care, într-un fel, pare să-l umanizeze, dar nu-l ferește de un sfîrșit nedrept, și naratorul din roman se alege cu o poreclă – Nelu Sanepidu – pe care pînă la urmă și-o asumă și care îl urmează peste tot, numele de familie, Cucerzan, fiindu-i mai rar pomenit. E aici o problemă de identitate. Naratorul, sau protagonistul, pornit în descoperirea sinelui, își ia în serios încă de la intrarea în facultate „rudimentul de talent literar”, se împrietenește cu Iuliu Borna, care „avea o anumită faimă literară locală și-l căra cu el prin orgolioasele cenecluri de poezie clujene unde se lansau și se desfăceau glorii de moment”... E aproape un singuratic (decis să sărbătorească singur „treizeci de ani de existență”) și alunecă în numeroase aventuri amoroase...

Tema scrisului prinde consistență. Prin intermediul lui Iuliu Borna, parcurgem o teorie a scriiturii. Iuliu Borna îi mărturisește maiorului Dobre: „Tot ce scriu... sau aproape tot... se transformă în realitate... pot să vă și demonstrez...” Dar paginile literare nu se puteau „întrupa în real” decît „dacă erau scrise bine”. Și mai mult: „decît dacă fac rău”. Dacă provoacă și chiar jignesc „grosolan”, dacă – am zice – dislocă realitatea. Inițiativa scrisului o pot lua și ceilalți protagoniști, așa cum face Vianda – care îi provoacă deopotrivă pe

Cucerzan și pe Iuliu – acea Vianda pentru care, deodată, Iuliu Borna „nu mai e decât acel personaj banal, ușor ridicol, victima propriilor stări. Îndrăgostitul.”

Romanul lui Ioan Groșan găzduiește o subtilă artă poetică în proză, care este dusă foarte departe. Răul provocator, creator se ascunde în două instanțe complementare și disjunctive în același timp – Nelu Sanepidu-Cucerzan și Iuliu Borna. Ambii protagoniști sînt scriitori. Aceștia evoluează independent, dar se și întîlnesc, își schimbă rolurile, fie și acele care o vizează pe Vianda. Nelu Sanepidu-Cucerzan și Iuliu Borna concretizează un personaj dual, expresie a unui eu prozastic scindat, care se caută continuu, se regăsește sau nu, evoluează în două lumi epice imposibil de contopit deocamdată. O asemenea prezență epică în literatura română individualizează încă o dată pe prozatorul Ioan Groșan.

Personajul dual, brebanian într-un fel – Nelu Sanepidu-Cucerzan și Iuliu Borna – deschide și trama romanescă, sau una din tramele romanești, aceea a impactului, sau a „ciocnirii”, în care intră Cucerzan, „maestrul” și apetisanta doctoriță, una dintre „vocațiile” orașelului (era să zic „de munte”). Acest impact produce dezmeticirea naratorului/protagonistului: „El puse cu grijă receptorul înapoi în furcă și se așeză încet în fotoliu. Vianda și Iuliu. Nimic asemănător geloziei, urii, frustrării, dorinței de răzbunare nu pogorî asupra lui, ci o mare, o incommensurabilă uimire. Vianda și Iuliu! Pentru câteva clipe fu atât de uimit că, rotind privirea, nu-și recunosc garsoniera. Abia când văzu săgeata de darts înfiptă în Făurei și stegulețul roșu fixat cu un ac de gămlie în dreptul Sighișoarei, se dezmetici. / Da, asta era. Asta va fi. Fusesse cât pe-acî, din cauza bucureștencei, să uite. Noroc cu ticălosul ăsta de Iuliu, gîndi aproape vesel. Prietenul lui. Cel mai bun prieten al lui. Prietenul la nevoie se cunoaște. Și la uitare. Nu te lasă să uiți. Îi veni să rîdă singur...” Dezmeticire și uimire – ce ar vrea literatura să mijlocească mai mult? Ilustrarea sentimentului posesiei. Protagonistul descopere că nu o poate

poseda pe Vianda, nu doar fizic sau amoros, că i-a fost furată această posesie. Că i-a fost furat/afectat sentimentul. Dar oare ceilalți protagoniști nu țin și ei la acest sentiment? Directoarea școlii posedă o funcție, Willy Schuster – pe Sári-néni, profesorul de biologie – pe madam Szekely, dacă nu un carnet de partid, bătrînul Shuster, pădurarul – lanuri, pășuni, pîrîuri, lacuri și păduri, prin „administrare”, generalul – simțul umorului... Și așa mai departe... Cu toții fac dovada unui simț al posesiunii, minor, derizoriu, dar, în cele din urmă, consolator. O consolare învinsă. Fără să mai fugărească o iluzie, cum crede generalul că s-ar aștepta Willy, în căutarea cerbului-fantomă. Iar, peste toate, prozatorul vine cu sentimentul deținerii puterii de a-i transforma pe toți în personaje mult mai vii decât sînt în realitate, așa cum îi mărturisește la un moment dat Iuliu Borna lui Nelu Sanepidu. Prin transformare nefăcînd, de fapt, altceva decât să-i ia în posesie, să dispună de destinul lor. După care să-i piardă.

Romanul lui Ioan Groșan este un puzzle care se leagă foarte greu. Putea fi foarte bine romanul lui Iuliu Borna sau al cerbului-fantomă, în care să fie inclusă magma actualei proze. Dar nu riscăm să facem presupuneri în această direcție. Prozatorul este liber să se desfășoare cum dorește. Sunt multe aspecte ce pot fi relevate critic. Sunt altele mai puțin fericite. Trimiterile livrărești sînt preponderent neinspirate. O scenă foarte bine dezvoltată cum este aceea a împușcării lui Gică Șchiopul este parțial demonetizată prin trimiterea la versurile lui Nicolae Labiș. Pasajele în care se fac trimiteri la „Scînteia” sînt anoste, în cea mai mare parte inutile. N-au pregnantă în concretizarea universului.

Ioan Groșan s-a lăsat prins în corzile romanului. Gestul era de așteptat. A încasat cîteva reacții critice nefavorabile, dar a marcat și puncte. Nu suflul epic sau știința construcției îi lipsesc lui Ioan Groșan, ci un anume suflu... constructiv. Pentru contopirea celor două straturi ale operei va fi nevoie, în viitor, de foarte multe pagini. Sau de reveniri. Într-un fel sau altul, le așteptăm.

Bucuriile vieții

Ion Radu ZĂGREANU

Andrei Pleșu ne invită în volumul *Despre frumusețea uitată a vieții* (Editura „Humanitas”, București, 2011) să redescoperim frumusețile și bucuriile vieții de zi cu zi din existența noastră, nu de multe ori plată, stereotipică sau chiar banală.

Autorul se adresează individului obișnuit, nu unui grup elitist, cu multă sinceritate, completând observația filosofică, cu mărturisiri referitoare la persoana sa.

„Micul compendiu de înțelepciune”, propus cu multă benevolență, se vrea o „ieșire” din „vârtejul actualităților”, iar din temele abordate se urmărește a se extrage acel filon de generalitate aflat „dincolo de tranzitoriu și conjunctural”.

Ai avea impresia că observațiile sunt fulgurant impresioniste, dar în spatele lor se află raționamentul filosofic, copt printr-o gestație meditativă mai îndelungată.

Andrei Pleșu ne atenționează amical că prea lăsăm viața să treacă pe lângă noi, nu-i descifrăm sensurile, nu știm să ne bucurăm de momentele ei frumoase, nu-i savurăm clipele paradisiace.

Terapia de „destindere” pe care ne-o propune Andrei Pleșu, observând și analizând „percepția prejmei”, cum ar spune scriitorul Cornel Cotuțiu, este o invitație de retragere din vârtejul cotidianului, în noi înșine, în „orizontul de interogativitate propriu”, nu pentru a cădea în urâciunea scepticismului, în mizantropie, ci pentru a constata cât este de frumoasă viața, câte bucurii ne poate ea oferi: „Dacă îți acorzi un cât de mic răgaz, dacă arunci, de jur împrejur, o privire odihnită, curioasă și nepătimasă, vei găsi destule argumente să te bucuri”.

Radiografiind prezentul tranziției noastre, cu relele și cu bunele sale, cu umbrele

și luminile lui, Andrei Pleșu nu se transformă într-un moralist național, a cărui privire acră să devină acuzatoare. Înțelegerea „păcatelor lumii”, ale societății contemporane sunt tratate cu „voia bună” din amintirile lui Ion Creangă.

De după oblo-nul „urgențelor”, al „asfixiei lumești”, Andrei Pleșu își acordă un răgaz, o „ieșire din timp” pentru a se întreba și a ne întreba „ce facem cu viața noastră”, convins „că viața adevărată este în altă parte”. Eforturile pentru subzistență împiedică „construcția interioară a individului”, nu-i asigură armonia destinului său.

Temele abordate se referă la multiplele aspecte ale cotidianului nostru. Marele merit al eseistului este că el le transformă pe acestea într-un dialog imaginar, colocvial, accesibil și celui cu pretenții rafinate, dar și celui mai puțin avizat.

Se începe constatativ, se analizează starea de fapt, apoi fără a se sugera soluții, direcții de urmat, se separă apele: binele de rău, frumosul de urât, moralul de imoral, prin stabilirea unor priorități.

Andrei Pleșu ne trage parcă un pic de mână îndemnându-ne să nu cădem „sub vremi”, să „identificăm în noi alte repere, nu cele ale imediatului, ci cele ale perenității”. Salvarea înseamnă o reîntoarcere la autenticitate: „A-ți face un program de viață din cinste și competiție, a-ți face bine treaba, a

te concentra pe lotul tău de obligații profesionale și morale”. Omul „întreg” al lui Andrei Pleșu este cel devotat în întregime „în tot ceea ce întreprinde”.

Într-o societate cu valorile bulversate, arată Andrei Pleșu, ne definim tot mai mult „prin ceea ce respingem”, bucuriile au devenit doar satisfacții, nu intuim în viața noastră „acele jaloane esențiale ale destinului”, divinul a dispărut din cotidianul înconjurător: „a spera nu e nimic mai mult decât a fi atent la aburul cald al respirației tale, în care se amestecă, ritmic, respirația vitelor cu respirația lui Dumnezeu”.

De fapt ni se propune un autoportret colectiv alcătuit din numeroase „fiziologii” caracteristice numeroaselor tipuri umane ale prezentului. Portretizarea noilor „specii de ticăloși” este admirabilă. Ticălosul de vocație, ticălosul-model e „mediocru și veleitar, uleios ca o delațiune și călău ca un abur toxic, deopotrivă umil și obraznic, înzestrat prin naștere să lingă, să pupe și să scuie după cum e cazul, el nu gândește, ci combină oportun, nu acționează, ci se strecoară convenabil, nu comunică, ci pestiferează”.

Pentru efectul lor terapeutic sunt descrise și tipurile de cititori: bulimicul, specializatul, suspiciosul, acesta din urmă „citește pentru a demasca”.

Fișele caracterologice sunt completate cu prezentarea tipurilor de inteligență: fără cultură, fără morală, fără spirit și a tipurilor de vorbitori: oracular, constructiv, popular, cult, diplomat, incontinent, informal.

Deși nu caută în mod expres circumstanțe atenuante care ar motiva modul atipic de manifestare a individului zilelor noastre, Andrei Pleșu sesizează influențele epocii asupra umanității: odihna și bucuriile au devenit corvezi, sărbătorile, un mod „de a

risipi cerul”, nu mai avem „răgazuri fertile”, ne mișcăm „într-un univers artificial, agitat, infestat de trivialități”, „trăim stins”, fără „gustul onoarei”. Un soi de globalizare, „branșarea” la realitate, îți cere să „te aliniezi” la un standard de comportamente și valori care îți răpesc tot mai mult clipele cunoașterii de sine, inițierea în „ordinea subtilă” a lumii. Confuzia de valori este contracarată de o „inflație de principii”. Libertatea câștigată nu a fost acoperită de responsabilitate, tăcerea impusă în anii comunismului a fost urmată de „lătrături și lături”, trăim din „resentimente”, în mijlocul unui „circ politic și publicitar”.

Volumul se încheie cu pagini savuroase despre „cetitul cărților”, „martirajul limbii române”, despre „statul la televizor”.

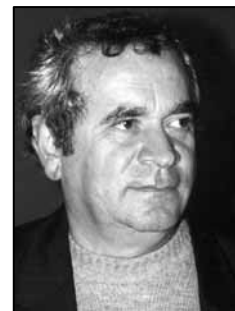
Andrei Pleșu își menține degajarea și când discută aceste aspecte. Preferă cititul „organizat”, fără însă a neglija „prospețimea... neprevăzutului” unor lecturi. Lectura matură și „fertilă” este provocată de „un orizont de interogativitate propriu”. Un refuz al anonimatului este considerat scrisul.

Încântător este stilul acestor reflecții morale. Spiritul lor ușor polemic și ironic nu irită. Ai impresia că autorul face o selecție aproape barocă a cuvintelor pe care le îmbină și le strunește pentru a convinge și încânta cititorul. În fiecare eseu întâlnești câte un aspect care te surprinde, pe care nu-l bănuiai când ai început lectura lui. „Mărgăritarul” ideatic sau de limbaj provoacă o fericită stare de empatie. Curgerea textului se finalizează de multe ori în mici pasaje sentențioase și încântătoare. Se caută mereu, cu finețe, acel inefabil moral al existenței noastre.

Andrei Pleșu ne invită să descoperim „frumusețea uitată a vieții”, nu prinzându-ne de mână sau dădăcindu-ne, ci sugerându-ne alte opțiuni.

Pavel Dan la el acasă

Andrei MOLDOVAN

Editura Dacia XXI (director Ion Vădan) a inițiat colecția „Scriitorii la ei acasă”, una dintre cele mai consistente, cu implicarea administrațiilor locale ale așezărilor de proveniență ale autorilor, implicare ce presupune susținerea financiară a editării. Dincolo de aspectul pur economic, lucru ce ar da un anumit confort material editurii și care e de înțeles, se realizează și un oarecare interes al unei categorii de cititori pentru valori literare ce-și au rădăcinile într-un spațiu geografic și spiritual identificabile. Chiar dacă ar fi mult să spunem că se propune și o soluție pentru ameliorarea unei eterne crize a cititului, un anumit interes pentru carte se realizează, incluzând aici și grupuri ce pot tinde să-și schimbe statutul de persoane situate „extra muros” în raport cu problema lecturii. Ne gândim desigur și la o necesară promovare a volumelor în localitățile ce-și asumă susținerea lor materială. Ne place să credem că inițiatorii colecției amintite au avut în vedere și un asemenea aspect.

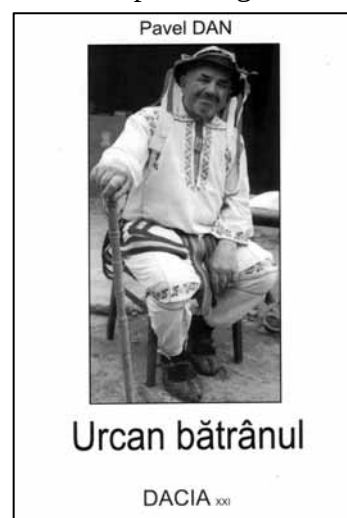
Autorii cărților astfel tipărite și promovate aparțin, în majoritatea cazurilor, literaturii actuale, cu o anumită circulație a numelui în cercuri regionale sau naționale, nicidecum debutanți sau începători. În mai puține cazuri – oare de ce? – avem de-a face cu scriitori din alte vremuri literare, așa cum ar fi: Ion Pop Reteganul, Pavel Dan, Francisc Păcurariu, autori cu poziții bine conturate în cultura română. Prezența lor într-o asemenea colecție a editurii nu ar fi mai puțin justificată. Dimpotrivă. Vom vedea și pe ce temeuri.

Am în vedere de astă dată volumul de nuvele *Urcan bătrânul* de Pavel Dan (2010), îngrijit și prefăcut de fiul acestuia, profesorul universitar și scriitorul Sergiu Pavel Dan, cel care a avut o preocupare constantă în a promova moștenirea literară a ilustrului său părinte, alături de alți merituoși critici și istorici literari. Domnia sa a selectat pentru

prezenta ediție nuvelele: *Urcan bătrânul*, *Înmormântarea lui Urcan bătrânul*, *Zborul de la cuib*, *Priveghiul*, *Copil schimbat*, *Ursita și Iobagii*. Rândurile de pe ultima copertă, aparținând coordonatorului colecției și îngrijitorului ediției – și pe care nu le putem ignora, fiind un prețios element de paratekst – sugerează cu insistență identificarea prozatorului cu matca spirituală ce o reprezintă locurile sale natale (*acasă*), înstrăinarea de sine fiind și ea o componentă. Este un punct de vedere ce se cere respectat, mai cu seamă că e bine justificat. Eforturile de identificare cu

sine ale multor creatori, prin regăsirea unui nucleu interior pur determinat și de spațiul geografic ce lasă o amprentă puternică asupra personalității lor reprezintă o necesară neliniște creativă, o criză a identității din care răzbat doar prin mijlocirea a ceea ce zămislesc. Nuvelele lui Pavel Dan dovedesc că prozatorul din Triteni a fost și el profund marcat de o asemenea criză de identitate. Toate acestea îndreptățesc eforturile critice de a-l apropia pe autor de ceea ce înseamnă *acasă*, adică un spațiu pur, o dimensiune interioară cu care sinele tinde să se identifice, în nevoia de a păstra un echilibru necesar al ființei.

La toate acestea ar mai fi ceva de adăugat, chiar dacă nu în planul poieticului, acolo unde ființa creatoare este determinantă, ci în acela al poieticului, al valorilor estetice create, în care autorul s-a topit pe sine, ca să nu spunem (ușor patetic) că a fost devorat. Tocmai aici e forța a ceea ce se creează, a adevărilor profunde,

universal valabile care nu mai cunosc limite de spațiu și timp, chiar dacă au ieșit dintr-un spațiu și un timp bine definite, chiar dacă determinările de spațiu și timp sunt acelea care dau culoarea. Valorile estetice, în schimb, scot creația din timpul care curge, în care se moare și o plasează în timpul fără curgere, deasupra condiției materiale a celui care a zămislit-o. Așa se face că, dacă am putea întoarce cursul istoriei, precum răsturnăm o clepsidră, sunt convins că grecii din vremea poezilor tragici ai antichității ar citi cu plăcere și interes nuvelele lui Pavel Dan, pentru că s-ar regăsi în ele. Numai în asemenea situații putem vorbi despre artă.

Intenția mea nu este de a combate ipoteza realizatorilor volumului, ci de a observa mișcarea structurală a celor două aspecte într-un întreg care este creația. Nuvelele alese pentru volumul despre care vorbim ar putea fi grupate în trei direcții tematice. Prima, în care ar intra cele două proze consacrate Urcăneștilor și *Priveghiul* e de natură să ofere imaginea unei literaturi în care limitele prozei realiste sunt împinse destul de departe, printr-o îmbinare uluitoare a tradiției cu modernismul. Universul înfățișat este unul aspru, al unei lumi în care amprenta sărăciei a modificat radical structurile valorice ale unor ființe ce se raportează mai degrabă la o mistică păgână decât la esența creștină. Liviu Rebreanu a scos satul românesc din idilă și l-a înnobilit cu tragism. Pavel Dan ne arată cât este de aproape grotescul și absurdul de aceeași lume. Dramele omenesci se încheagă uneori pornind de la ipoteze, de la simple păreri ce se lasă alimentate de gesturi și cuvinte cărora li se atribuie semnificații accentuate:

„Nu-i spuse nimeni că cei doi s-au dus la Turda, dar era atât de încredințată de asta, că nici n-ar mai fi fost de lipsă. Când o vedea pe Ana umblând de colo până colo, cu năframa dată pe ceafă, gata, pudărită și cântând de nu-i ajungea ograda, o luau călduri, o strângea parcă cineva de gât. Trântea lucrurile ce-i ieșeau în cale, se lega de toată lumea. Ai casei vedeau că azi «are ziua ei» și își vedeau de treburi, care pe unde putea, ocolind-o cât mai pe departe.

Noru-sa o privea cu vădită plăcere cum se fierbe, clipind din ochi-i mici, vicleni, în felul cum zâmbea, stând cu mâinile în șolduri

și mușcându-și buza de jos, parcă-i spunea: «acum, oricât te-ai stropși, pământul tot al nostru e».

Ludovichii îi venea să se repeadă la ea, să-i dea un pumn de să intre în pământ, apoi să dea foc casei, să se arunce în fântână.” (*Urcan bătrânul*, p. 21)

Pământul rămâne o axă a existenței pentru personajele nuvelor. În jurul lor, destinul, soarta, ursita, viața și moartea plutesc în aer, în lucruri. (*Ibid.* p. 28). Episoadele sunt lăsate să se contureze din perspectivele fiecărui personaj dând impresia că voința auctorială e departe. Narațiunea evoluează spre tragism, fără a finaliza însă în direcția sugerată, pentru a reveni apoi în matca din care a plecat, fără să-și piardă potențialul epic, acesta rămânând precum promisiunea unui foc etern.

Existența este una dură, dar aparține normalității, o normalitate ce afirmă că viața poate să fie mult mai violentă decât moartea, lucru ce duce la o reconsiderare a valorilor morale. Furtul și cerșetoria, ipocrizia, pentru oameni ce beneficiază de un confort material, dar care sunt marcați de un trecut cu neputință de șters, rămân moduri de viață, nu numai justificate, ci și cultivate. Dramatismul existenței e lipsit de orice urmă de eroism, deși personajele sunt stăpânite de puteri ascunse, alimentate de tensiuni crescânde, gata oricând să producă seismul. Modernitatea lui Pavel Dan constă în faptul că astfel de situații alunecă spre sarcasm și grotesc, nu departe de hotarele relevării absurdului:

„Ludovica tresare ca dintr-un vis urât. Mulțimea forfotă, se tulbură. Din toate părțile o privesc ochi sfredelitori, dintr-înșii curg balele batjocurii.

«Râd! De mine, de Simion și de copiii noștri. Râd sărântocii de neamul mare și bogat al Urcăneștilor? Râââ!!...»

Cine o oprește să nu se arunce asupra lor, să-i sfâșie cu unghiile, să-i muște, să-i scuie, lovindu-i cu piciorul în spate, să-i dea afară din ogradă? Afară!

Alături zarva, bătută de trupul aprig al vorbelor popii, crește mereu. Din spargerea valului sar stropi mari: «taci», «minți».

Când nu mai poate răbda, Ludovica se rupe din locu-i:

– Taci, popă spurcat! Dacă a cerșit, n-a fost la poarta tatălui tău. Nici nu ți-a mâncat moșia strânsă cu leul de la morți și botezuri.

– Taci, taci, strigă din mai multe locuri rudeniile.

– Nu mai grăi. Nu ne trebuie.

– Păcatul... încercă popa să ia firul, strigând mai tare ca toți.

– El și-a dat seama de păcate, nu dumneata. Aici ești în ograda unui gazdă mare: ai despre ce să vorbești. A avut destule iugăre de pământ și boi în poiată.” (*Înmormântarea lui Urcan bătrânul*, p. 80)

Nu mai puțin grotescă e scena în care, la îndemnul preotului, țiganul Rudi dă colacii peste sicriu, în locul gazdelor, luându-și misia în serios.

Întoarcerea timpului, pentru Ludovica, este una plină de dramatism, aproape shakespeariană: la înmormântare îi vin rudele sărace, măturii vii ale unui trecut ce nu ar mai fi vrut să-l știe. Prim-planul aparține unei frământări aspre iscate de disputa a două dimensiuni de timp diferite, mizând fiecare să-și impună propriul adevăr. Într-un astfel de context, superstițiile, halucinațiile, fabulosul pun destinele într-o stare de dezechilibru, incandescentă, tinzând spre o limpezire ce nu mai vine. Ele nu sunt totdeauna ale unui personaj, ci par să dobândească uneori o existență pe cont propriu, să ființeze autonom într-un spațiu pe care-l domină (*Urcan bătrânul*, p. 28).

Episodul în care Valer merge la preot pentru a-l chema la înmormântare dezvăluie vocația lui Pavel Dan pentru structuri epice ample, pentru construcții narative dezvoltate, foarte bine încheiate, lucru ce îndreptățește afirmațiile multor critici care susțin că moartea prematură a prozatorului a văduvit literatura română de un romancier de forță. Nu putem decât să ne alăturăm unor astfel de păreri.

Spațiul spiritual al satului românesc, în vibrațiile sale profunde, așa cum e înfățișat de Pavel Dan, aduce la suprafață esențe ale existenței, într-o relație a ființei cu destinul (soarta, ursita) și divinitatea ca voință, întocmai ca la vechii greci. Autorul le-a preluat (precum au făcut-o și alți scriitori români) din tradiția civilizației noastre rustice, nu prin erudiție, lucru ce relevă un filon comun de civilizație, cu neputință de șters în timp. În *Priveghiul*, Șuta, un țăran înțelept, dar

și straniu, e un amestec ciudat de oracol și corifeu. Mai mult, în aceeași nuvelă, fratele mortului este cel care-l răzbună pe Toader, ca o obligație a rudei celei mai apropiate (în antichitatea greacă, moartea violentă nu făcea obiectul deliberării unor tribunale, ci revenea familiei, ca o obligație, sub amenințarea puterii divine și a celei lumești):

„Văzând că neamurile Todorichii se ridică asupra alor lui, a început să tremure și s-a făcut negru ca pământul. Vedea ca prin sită cum oamenii împărțiți în grupuri șopteau pe la colțuri. Auzea strigăt și zarvă mare.

Puterea, strânsă în decurs de ani mulți împotriva neamului care îi chinase fratele, îi năvăli toată în trup. O ură ucigătoare i se coborî în suflet, îi încețoșa mintea.

Nevasta, care-l pândea din cealaltă cameră, îi surprinse privirea și se repezi la el:

– Ioane, nu da, te omoară!

Lovitura căzu năpraznică. Bucăți din sticla spartă zburară în toate părțile. Vasile se clătina, căzu.” (*Priveghiul*, p. 123)

Volumul îngrijit de Sergiu Pavel Dan cuprinde, cum am arătat, și nuvela *Iobagii*, de o mare întindere, pe un fundal istoric, scrisă cu puțină vreme înainte de a se stinge. După cum e bine știut, textul a luat premiul cel mare la concursul de proză al ziarului clujean *România nouă*. Este interesant cum se raportează scriitorul la istorie, la relația omului cu evenimentele, fiind vorba de evocarea unui episod din răscoala moților de la 1784. Pavel Dan invocă un timp fără vârstă, mitic, dar împletit cu asprimea unei realități, ceea ce îi conferă veridicitate și îl ferește de dimensiunea pur poematică. Nuvela începe profetic și se termină apocaliptic. Dialogul personajului cu sine din debut, cu accente ale fabulosului, apoi replicile simple, aspre, de multe ori tăiate reușesc să pună în lumină raportul dintre istorie și drama ființei omenești. Evocarea este o creație, complexitatea lumii înfățișate este fără îndoială una a evenimentului, dar ea se revărsă și dincolo de faptele oglindite. Nu lipsește nebunul cu voce profetică, nici fabulosul. Textul nu își propune să dea o variantă romanțată a răscoalei lui Horea, ci dă viață unei secvențe dintr-un sat în care personajele principale sunt altele decât cunoscuții conducători ai răscoalei. E o propunere literară de interes, o structurare epică ce evită clișeele consacrate de istorie.

Dincolo de eveniment, suferința omenească de totdeauna, umilința și încercarea de a le pune un liman sunt cele ale permanenței.

Într-un fel aparte se înfățișează celelalte trei nuvele ale volumului (*Copil schimbat*, *Ursita* și *Zborul de la cuib*). Granițele dintre real și fantastic sunt în cea mai mare măsură anulate, iar ființele se mișcă într-un astfel de univers în care irealul locuiește în realitatea de fiecare zi, într-o normalitate ce uluiește. Ceea ce am numi superstiție, pentru personaje este un detaliu al firescului. Pavel Dan nu se teme să fie superstițios în proză, iar această „îndrăzneală” ieșită din „subteranele” vechilor credințe și eresuri, în mod paradoxal, se înfățișează ca un atribut al modernității:

„– Câți ani are copilul? Întrebă tata.

– Nouăsprezece, răspunse încet mocanul. Parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă și alții. O clipă lungă de tăcere se scurse anevoie.

Pe fața tatei nu se mișcă nicio fibră.

Scuipă liniștit, apoi zise:

– Pare mai tânăr.

– E copil schimbat!

Șarpele tăcerii miji alături. Acum tata își desprinsese capul din palmă; ridicându-se încet, se opri cu ochii ținți în ochii mocanului. (...)

– A trăit mult, zise tata. Copiii schimbați mor la cinci-șase ani.

– A trăit, bade, pentru vreun păcat al meu ori al părinților. Așa o fi fost scris: eu și nevastă-mea să pătimim în lumea asta ce ni se cădea să pătimim în cealaltă...” (*Copil schimbat*, p. 127)

Credința în destin și păstrarea măsurii (din nou valoare grecească a cărei nerespectare duce la *hybris*, păcat pedepsit cu asprime de zei) sunt repere clare și dureroase ale existenței. Omul care dă dovadă de orgoliu nemăsurat stârnește spiritele răului care-i marchează soarta. El și-o cunoaște din anumite semne ce i se arată și în care crede cu tărie. Ființa unui spațiu și timp se confundă cu structura ei arhetipală.

Am spune că acesta e universul complex al satului și al oamenilor lui, evocat de Pavel Dan, o coborâre a ființei în rădăcini, în seve tulburătoare cu care autorul se identifică, prin care se simte *acasă*, în nucleul definirii sale ca ființă. Numai că asta nu ar fi totul. Starea de neliniște și de dezechilibru a unei lumi ce

comunică iluzia identificării cu sine, fie și dureroasă, este alimentată de înstrăinarea de sine. Tânărul profesor, venit de la oraș la înmormântarea tatălui său, se simte mai degrabă ca un musafir decât ca un om al locului, tratat ca atare și de către cei din jur. Eforturile lui nu-l pot face să se regăsească *acasă* în lumea ce i-a aparținut cândva. La înapoiere, își ia și mama să locuiască la el. Înstrăinarea devine aproape brutală și se produce ca o smulgere din rădăcini:

„Cu fața plânsă, se preumblă de acolo până acolo și nu se poate hotărî să se despartă de casa veche, cu grinzile înnegrite de fum, cu geamurile petecite cu hârtie.

Aici i s-au născut copiii, aici i s-au destrămat zi de zi necazurile a treizeci de ani din viață; aici i-au murit părinții. De fiecare palmă de pământ o leagă ceva...

– Vii, mamă?

– Viu, dragul mamii, viu acum.

Bătrâna se urcă în pod, caută ceva sub streșină, coboară și iar se urcă.

Fiul își pierde răbdarea și mai intră o dată în casă. De țâțâna ușii atârână, prăfuită, cureaua de tras briciul; briciul cu prăsele de lemn și tocul de piele făcut de bătrân e după o icoană, i se mai vede un capăt.

Fața casei e stricată de potcoavele oamenilor de la comândare; în cui oglinda e întoarsă, și scaunele pe care a fost așezat sicriul sunt tot răsturnate.

– Vii, mamă?

Bătrâna pleacă, se mai întoarce o dată și îmbrățișează stâlpul casei ca pe un prieten din copilărie.

Face cruci și se urcă în căruță. La cotitură se opresc, căci bătrâna vrea să se mai uite o dată înapoi.

Se vede casa de bârne, cu acoperișul de stuf înnegrit, ce pare o pălărie mare, neagră, trasă pe ochii plânși.

În curte paște calul alb al noului stăpân; cal străin în curte pustie...” (*Zborul de la cuib*, p. 102)

E o lume în schimbare, ce se înstrăinează încet-încet de sine, dar ireversibil, ca o lege de neocolit a devenirii. Iar cei care o trăiesc mai întâi sunt scriitorii. De aceea le vine atât de greu să se întoarcă *acasă*.

Călăuzitori prin vacarmul democrației

Laura SERGHIESCU

Volumul *Voci în vacarm* al renumitului prozator și eseist Vasile Gogea apare la Cluj-Napoca (Editura Eikon, 2010), un oraș în care pulsează concomitent istoria, cultura și contemporaneitatea. Cartea este un incitant dialog între autor și doi intelectuali de anvergură – Monica Lovinescu și Virgil Ierunca; un tip de masă rotundă-interviu pe teme politice și culturale românești. Cuprinde șaptesprezece teme în care sunt prezentate pe rând ideile clare, afirmațiile limpezi și profunde, exprimate de cei doi participanți la dialog; un profil al personalităților lor marcante care evidențiază că pentru ființa umană *a gândi, a avea conștiință și a simți* sunt acte esențiale ale verticalității.

Reîntoarsă în țară după un exil de peste patruzeci de ani, Monica Lovinescu (fiică a cunoscutului critic literar) consideră că: „exilul, din păcate, nu cred că a încetat nici din punct de vedere spiritual, nici altfel, pentru că va înceta în momentul când se va instaura o democrație reală” (p.5), iar ca o completare, Virgil Ierunca afirmă că: „în acest context de democratură, cred că accentul se va deplasa de data aceasta pe exilul din interiorul conștiințelor.” (p.6). Profunzimea afirmațiilor este tangibilă cu condiția intelectualilor a căror demnitate interioară nu se poate manifesta creator pentru reînnoirea morală și civică a noii democrații.

Din acest dialog fructuos, cu o profundă încărcătură de idei, un rol esențial îl au referirile la politica momentului post-revoluționar, la conturarea unei noi puteri și incoerența opoziției și la constituirea greoaie a unei noi societăți civile tranșată de inerția mentalităților; fapt care dovedește luciditatea și precizia celor două voci în „vacarm”. Aceste voci ce încercă să își facă loc deasupra

vacarmului lasă deoparte pesimismul și se pun în valoare în slujba optimismului considerând că „anumite cuvinte nu existau și apar din nou! – altele trebuie umplute de sens.” (p.11), încercând să contureze în mintea cititorului că este esențial să poată vorbi de dreptate, de libertate și democrație. Ei accentuează faptul că este nevoie de un „vacarm al democrațiilor” (p.11), pozitiv și luminos, dar în care nu au ce să caute „voci compromise” și „impostori din nou activi” pentru că astfel „vacarmul își pierde din măreția și necesitatea lui imediată” (p.12).

În legătură cu Adunarea Generală a Scriitorilor români, Monica Lovinescu afirma că ar fi fost imperios necesar să se constituie un tribunal de onoare alcătuit din intelectuali care să încerce să estompeze rezonanța unor voci ce s-au auzit prea mult și prea tare, un tribunal „care să le impună prin mijloace nejuridice, ci morale și de opinie, un necesar răstimp de tăcere” (p.14). Pentru a concretiza această idee, Virgil Ierunca sugerează că pentru Uniunea Scriitorilor ar fi mult mai potrivit ca acest tribunal de onoare să fie de fapt un tribunal al tăcerii: „Dacă Uniunea Scriitorilor... s-ar feri de această sintagmă pretențioasă și, poate, de prea mare răsunet oratoric – tribunalul de onoare, ar fi, totuși, rolul ei să întocmească un tribunal al tăcerii.” (p.14). În aceeași ordine de idei este prezentată

și lipsa de conștiință a unor „oameni sau suboameni” (p.14) care din păcate nu se vor supune niciodată nici tribunalelor onoarei și nici celor ale tăcerii.

Dintre profundele și tranșantele întrebări propuse de Vasile Gogea se remarcă și aceea prin al cărei răspuns eseistul ar dori să afle dacă reîntoarcerea cărților exilate, interzise și recuperate ulterior în țară ar putea redefini un capitol absent din istoria culturii române și care ar fi căile de dezvoltare deschise de această acțiune. Interlocutorii consideră că ar fi foarte important ca mărturiile oamenilor care au trecut printr-o experiență concentraționară să fie auzite deoarece „ei au scris în cărțile lor propria lor experiență pe care cei din țară n-au avut cum să și-o facă publică, din cauza cenzurilor de toate felurile.” (p.17). Retipărirea în România a unor astfel de mărturii ar face ca „memoria totală a fenomenului românesc să nu fie știrbită” (p.17).

Referindu-se la sintagma „omului nou”, Virgil Ierunca consideră că acesta are nevoie de un spațiu concret în care să se afirme și concomitent să se ancoreze în realitate „Deci omul cerea democrație. Democrația este sau nu. Omul nou cere democrație nouă. Omul nou n-a murit!, pentru că văd ca o exigență de urgență politică crearea unei democrații noi.” (p.30).

Considerând că „ar trebui să revenim, să redescoperim forța propoziției construite numai din subiect și predicat” (p.31), Vasile Gogea își întreabă interlocutorii din această perspectivă în ce țară consideră că s-au întors: o țară pe care au părăsit-o, o țară cu care au încercat să dialogheze spre eliberarea ei morală sau o țară care încă nu s-a născut. Monica Lovinescu îi răspunde că țara în care s-a reîntors este de fapt patria pe care a lăsat-o cu nostalgie în urmă la plecare și pe care spera ca într-o bună zi să o reîntâlnească, deoarece conexiunea ei cu acest pământ a fost una permanentă în ciuda distanței și a timpului. Astfel, ea consideră că s-a întors în țara pe care a părăsit-o și a regăsit-o în amintire; unde se practica democrația română cu imperfecțiunile sale și unde se conturează speranța unei democrații viitoare: „Cred că toate trei deodată. În țara pe care am părăsit-o și am

regăsit-o, regăsind-o în amintire; țara pe care am părăsit-o cu tot intervalul acelor dictaturi... țara aceea de la sfârșitul primului război mondial... țara aceea... era, cunoștea, practica democrația.” (p.32).

Referitor la „omagiul” adus minciunii, despre care Vasile Gogea spune că era atât de completă „încât discursul oficial pleznea foarte des” (p.39), Virgil Ierunca afirmă că minciuna este prezentă și azi și chiar devine amenințătoare deoarece „acest omagiu pervers adus minciunii mereu deschise, e poate unul dintre lucrurile cele mai grave ale momentului pe care îl trăim” (p.41).

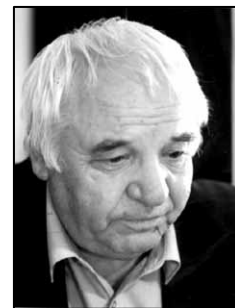
Dintr-o altă perspectivă, aceea a unui patriotism subtil care a menținut viu optimismul în conștiința Monicăi Lovinescu, ea speră că România va avea puterea de a se adapta rapid la schimbările actuale și își va găsi calea spre ascensiune, însă nu va fi un drum ușor: „Cred că noi, românii, avem multe defecte și avem o calitate care totodată poate fi un defect: adaptarea extraordinar de rapidă la schimbare. Nădăjduiesc din tot sufletul că de data asta rapiditatea asta va fi – totdeauna a fost la noi – spre bine.” (p.50).

Prin calitatea lor intelectuală, aceste voci marcante ale vieții politic-culturale românești au fost prezente vii ce au insuflat încredere și speranță într-un vacuum al întunericului care obscuriza perspectivele în timpul regimului comunist. Prin intermediul emisiunilor Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca de la postul de radio *Europa Liberă*, românii care trăiau în întunecimea profundă a glorioasei „epoci de aur” își regăseau speranțele și idealurile pierdute, integritatea și conștiința mobilizatoare, scânteia de care aveau nevoie pentru a le fi călăuză pe lungul drum al răbdării în care erau călători.

Vasile Gogea reușește să recupereze și să ofere cititorului afirmațiile și ideile exprimate de cei doi participanți la dialog, acestea fiind de fapt exemple clare și profunde, ce vor avea ecou peste ani; un volum de mici dimensiuni, dar care cuprinde o multitudine de semnificații ce confirmă faptul că este necesar a gândi clar, a simți profund și a avea conștiința curată pentru a păstra echilibrul și verticalitatea.

O carte pe baza unui dialog hierogamatic

Ion MOISE

Așa cred că s-ar putea aprecia recentul volum „Față către față” apărut la Editura „Eikon” (Cluj-Napoca, 2011) și semnat de Mircea Gelu Buta și Dan Ciachir. Termenul are sursă etimonică în greaca veche, care însemna o relație între un zeu și o zeiță pământeancă, dar care s-a extins semantic reprezentând, azi, și o legătură între sacru și profan sau între cer și pământ. Mai incumbă și sensul vecinătății între două principii opuse. De remarcat însă că protagoniștii acestui dialog, care dobândesc pe parcurs și statut de personaje epico-dramatice, sunt practic niște împământeniți ai dialogurilor teologale, fiind și autorii unui volum antecedent, respectiv „Biserica din spital”, apărut în două ediții, 2004, 2005. Autoritatea dialogului le-o conferă pasiunile lor preocupări pentru istoria religiilor, nu neapărat în spiritul lui Mircea Eliade, ci mai degrabă axându-și focalizarea pe cultul și pe Biserica Ortodoxă, pe care Dan Ciachir nu se sfiește să o ridice la rang de „Biserică națională”. (Opțiune discutabilă). Totuși, înainte să trecem la analiza (mult spus) a acestei cărți, se cuvine să facem fiecărui autor câte o succintă prezentare bibliografică.

Așadar, în ordine alfabetică, începem cu dr. Mircea Gelu Buta, specialist în pediatrie, manager al Spitalului Județean din Bistrița, specializat în bioetică creștină, prof. univ. dr. la UBB Cluj, cu stagii și cursuri profesionale în Franța și la Bruxelles. Predă și cursuri la Facultatea de Teologie din Cluj și susține o emisiune săptămânală la Radio Transilvania pe teme de specialitate și alta la TV Bistrița, intitulată „De la om la om”. Deține numeroase distincții și premii, între care „Ordinul Meritul Sanitar în grad de Cavaler” 2004, oferit de Președinția României. Este coordonatorul

lucrării antologice „Medicii și Biserica”, care a apărut până în prezent în 9 volume. Organizează, anual, la Bistrița un Seminar Ortodox de Medicină și Teologie.

Dan Ciachir este absolvent al Facultății de Filologie din București, specializarea română-italiană. A publicat poezie și eseu. În ultima perioadă s-a concentrat pe lucrări cu caracter religios, abordând în speță tema ortodoxiei. A publicat în acest context volu-

mele: „Cronica ortodoxă”, „Ofensiva ortodoxă”, „File din cronica ortodoxă”.

Iată oamenii care dialoghează pe traseul unui volum pe cât de alert pe atât de interesant. Convorbirea fiind reluată după mai mulți ani de la apariția cărții „Biserica din spital”, cu referire la Paraclisul inaugurat cu zece ani în urmă de dr. Buta, în Spitalul Județean, și cu recentul locaș duhovnicesc la Policlinica de boli pulmonare din Bistrița, ridicat din inițiativa aceluiași manager. Mesajul dialogului e același din prima carte – „Biserica din spital”, unde se pune, într-un fel, în premieră pe țară, pe bază de dialog, concepția ce ține de credința creștină, de atributele clerului în raport cu prestațiile medicului și cu simbioza între terapia strict medicală, și terapia spirituală, cu efecte benefice asupra pacienților. De fapt, acesta ar fi punctul dezbaterilor între cei doi, care largesc aria discuției prin abordarea adiacentă a unor domenii relativ laice. Mesajul

e acela al complementarității între responsabilități profesionale. În sensul că medicul completează preotul și preotul completează medicul. Demersul combinatoriu urmează unicul scop al salvării bolnavului. Și unul și altul au aceeași nobilă finalitate, salvarea omului suferind. Se cunosc foarte multe cazuri când bolnavii s-au vindecat prin credință. Să amintim doar minunile celor beatificați care, prin ajutor divin, au reușit să vindece boli ce păreau incurabile, cum ar fi cancerul.

Totuși, în acest volum, cei doi largesc aria discuției prin abordarea unor domenii care țin de știință, de literatură, plastică, muzică, însă întotdeauna în relație directă cu teologia. Plecând de la volumul „Biserica din spital”, se consideră că acest gen de abordare a „interlocuțiunii”, e „o formă de normalitate și de civilitate”. În acest context, Dan Ciachir îl invită pe interlocutor la o dezbatere de tip istoric pe marginea raportului dintre „centru și periferie” sau dintre „întreg și parte”, vizată fiind pentru început personalitatea marelui tenor Constantin Pavel, originar din Bistrița Bârgăului, fondatorul Operei Naționale din Cluj, asemănat cu un alt binecunoscut artist liric, Valentin Teodorian. Acesta a publicat o plachetă consacrată maestrului său, compozitorul Nicolae Lungu, cel care a armonizat „liturgia” și „cântările liturgice” ce se ascultă în bisericile noastre ortodoxe de vreo 60 de ani. Ajunși în această zonă a muzicii liturgice și culte, dr. Mircea Gelu Buta a fost invitat să se refere la cartea sa memorialistică „Bârgăul lui Tinu Pavel”, apreciată de critica literară, insistând cu precădere pe gestul și demersul său de nobilă devoțiune de a-i reînnuma rămășițele pământești în comuna sa natală, respectiv, Bistrița Bârgăului. Asistăm, în continuare, la evocarea succintă a vieții și activității tenorului Constantin Pavel, anii de studii și cei ai strălucitei sale cariere artistice desfășurate pe scenele din Viena, Bratislava (Troppau), Nürnberg, Mährisch Ostrau, Hamburg și pe cea a Operei Regale din Budapesta, unde figura ca angajat, cu numele de Papp Laszlo. De la Budapesta se transferă la Opera Maghiară din Cluj, interpretând timp de trei ani, 17 roluri în 102 spectacole, în mare parte fiind regizate de el însuși. În 1919, aici,

la Cluj, întemeiază Opera Națională Română, prima de acest gen din țară, pe care o inaugurează cu mult fast și într-o atmosferă de impresionant entuziasm, în 1920, cu „Aida” de Verdi. După 17 ani, în 1936, s-a retras de la Direcția Operei Române din Cluj și, în urma Dictatului de la Viena, în timpul refugiului, a funcționat ca regizor și director tehnic al Operei din București. A murit în mai 1945, într-o clinică din Sibiu, în urma insuficienței renale. A fost înmormântat în Cimitirul Bellu din București. În urma unei dispoziții a actriței Dina Cocea, osemintele sale au fost scoase din propriul cavou, acesta fiind oferit unei alte familii de artiști. În aceste condiții, prin aportul direct, personal, al doctorului Buta, rămășițele pământești ale marelui tenor care se păstrau într-un „săculeț”, au fost aduse și reînnumate în comuna sa natală – Bistrița Bârgăului. În memoria și cinstea sa, s-a executat o placă comemorativă și s-a inaugurat o manifestare culturală de amploare – „Zilele Operei Constantin Pavel”, care va avea loc anual, în luna mai.

Așadar, subliniază dr. Buta, citându-l pe Dan Ciachir, „... spre deosebire de «centru», «periferia» manifestă respect și pietate față de personalitățile plecate din mijlocul ei. Că nu le neglijează, nici nu le uită”.

În continuare, prin formule analeptice, sunt invocate persoane și personalități istorice, de tipul lui Nichita Serghievici Hrușciiov, de numele căruia se leagă retragerea trupelor sovietice din România. Prezența sa la Bistrița, la o vânătoare de urși, pe care chiar el o evoca în „Memoriile” sale, e aureolată de o seamă de legende, între care și cea a unei presupuse origini din Sebiș, ca frate a unei anume Ana lui Câlean. De reținut și protestul lui Nea Alecu, nebunul Bistriței, care a aruncat cu un pantof în mașina liderului sovietic, care a cerut liniște în sală, la o sesiune ONU, bătând cu propriul papuc în tribuna oficială. Se spune, de asemenea, că fostul lider rus, de origine ucraineană, a apreciat mult rislingul de Steininger și cabernetul de Sâmbureni. Se mai comentează „Meditațiile despre timp” ale lui Alexandru Dragomir, elev de-al lui Heidegger, volumul documentar referitor la situația Bisericii Ortodoxe Române în epoca

„instaurării și consolidării regimului comunist” semnat de prof. Radu Ciuceanu și Cristina Păiușan, precum și scurta istorie a traducerii și tipăririi cărții „Urmarea lui Hristos” a lui Toma de Kempis. Tot atâtea subiecte care conferă tomului multă savoare și o binevenită receptare din partea lectorului mai mult sau mai puțin avizat.

În capitolul „Evropa și Europa”, se invocă, între altele, cercetările sociologice din anii '30 ale profesorului Henri H. Stahl, din care reiese faptul că mentalitatea națională nu este neapărat „reflexul unei epoci istorice sau a unui regim politic”. Se mai discută o problemă veche dar mereu actuală, anume „Disprețul românilor față de români”, titlul unui eseu al Gabrielei Adameșteanu; bovarismul intelectualilor români care compară România cu Franța, Germania și chiar cu SUA; statutul hermeneuților naivi din teatrul lui Caragiale, respectiv, Rică Venturiano și conul Leonida, care se dă liberal dar n-are nimic comun cu doctrina liberală; faptul că râsul lui Caragiale nu e neapărat satiric, ci unul lucid, marele dramaturg adulat de comuniști, fiind în fond un reacționar care a luat peste picior ideea de progres și chiar celebra lozincă: „Libertate, egalitate, fraternitate”. Cei doi, să le zicem „actori”, sunt de acord că „Ideologia comunistă s-a născut în inima Occidentului”. Maghiarii au dat un mare teoretician marxist, pe Georg Lukacs, la fel și cehii. Românii îi au pe Cioran, Eliade și Nae Ionescu, care sunt de dreapta. Toți trei susțin „căderea în timp sau în cosmos” a istoriei.

Se mai dezbate teoriile lui Huntington și Fukuyama, care au promovat ideea sfârșitului istoriei. Huntington se referă la o ciocnire a civilizațiilor, dar de fapt e una a religiilor. Sunt unii sociologi ca Immanuel Wallerstein sau A.G. Frank și S. Amin, care vorbesc de națiuni europene „centrale” și națiuni „periferice”. Periferia din estul Europei are „cel mai scăzut rang în această ierarhie” (I. W.). Dan Ciachir consideră că-i o falsă problemă. Depinde de conjunctură. Constantinopol a avut rol de far european, precum mai târziu, Parisul. În antichitate, farul Europei a fost Atena. Și îl citează pe Al. Paleologu care a spus că nu-i rușine să fie considerat balcanic, întrucât

Platon și Aristotel au fost balcanici. De aici se ajunge la concluzia că, de cele mai multe ori, istoria operează mai mult cu hazardul decât cu rațiunea sau morala. Un exemplu este unirea Transilvaniei cu România, care n-a avut neapărat un caracter idilic. Au fost nostalgici ca Leon Coșbuc, fratele poetului, și Ion Slavici, care regretau protecția Curții de la Viena. Astăzi se aspiră la descentralizare și regionalizare, în special Clujul, capitala Transilvaniei, mare oraș cultural, centru universitar, cu două opere, cu două teatre, cu numeroase publicații și reviste culturale. În contrapunere, Bucureștiul, după opinia doctorului Buta, rămâne un oraș al hilarului și al paradoxurilor. Aici domină „Snobismul ieftin și puținătatea caracterului”. Dan Ciachir, dimpotrivă, crede că „coabitarea contrastelor nu e lucrul cel mai rău, asta i-a fermecat pe un Paul Maurand sau Herman von Keyserling”. Doctorul Buta este de părere că, în București, proiectul elitist a fost mereu șantajat de către periferia majoritară. Și își exprimă convingerea că: „Omogenizarea culturii și mentalității românești trebuie să se facă sub semnul civilizației și al bunului simț. Este o condiție pe care Ardealul încearcă s-o impună României”.

În capitolul „Despre magie, exorcism și spirit răsăritean”, sunt abordate pe larg aspecte privind practicile rituale de esență demonică, furnizoare de magic și magie. Acestea sunt condamnate de biserică, așa cum sunt și persoanele anorexice, adică înfometate sau subnutrite excesiv. „Finalul acestor demonstrații de putere personală a fost moartea”, uneori cea mai cumplită, osândită de Biserică, sinuciderea. De fapt, aceste „asceze demonice” pornesc de la o înțelegere greșită a postului care nu este altceva decât „o contopire de dietă și duhovnicie”. „Asceza – ca și postul – distrage trupul de la patimi înnăscute, nu pentru a-l omorî, ci pentru a da înțâietate trupului și minții să se înalțe spre Cer”. Din păcate, cazuri de asceză excesivă, adică demonică, s-au întâlnit și în rândul clerului. Un exemplu este cel al unui „duhovnic improvizat” de la Mănăstirea Tanacu, respectiv, Daniel Corogeanu, „al cărui exces de asceză impus unei penitente”, a dus la un

sfârșit tragic, la moartea acesteia. Eveniment care a înconjurat lumea. Caz similar într-un fel cu cel al unei tinere catolice din Iași care, într-un exces de nebunie, a înjunghiat un călugăr în incinta unei mănăstiri din Franța. Existența unei „spiritualități demonice” e luată în considerare și de teologi. Exemplul îl avem în personajul central al unui roman semnat de Bernanos. Un preot de țară mai puțin îndemânatic, exasperat de lipsa de performanțe duhovnicești, a încheiat un pact cu diavolul după care a făcut minuni după minuni. Vorbindu-se despre „exorcizare” în termen și în practică ortodoxă, aceasta nu se poate face decât având ca „fundament apa sfințită și rugăciunile”. Autorii sunt întru totul de acord că există o deosebire între „har” și „dar”, confuzie a termenilor pe care o fac și unii intelectuali cu pretenții. „Harul aparține sacerdotului, darul e al artistului. Numai preotul, prin harul său de slujitor al credinței, poate exorciza. Prima exorcizare se face prin săvârșirea Tainei Botezului”. Apoi, în 1 ianuarie, după „Liturghie”, când se citesc pentru toți credincioșii „Molitvele Sfântului Vasile cel Mare”, precum și cu prilejul „ierurgiei” de sfințire periodică a casei. Toate sunt practici ortodoxe de alungare a blestemelor, a duhurilor necurate. În legătură cu spiritul răsăritean, acesta se deosebește mult de cel protestant. În „spiritul răsăritean, comunar și sobornicesc”, omul este o persoană distinctă, la care „simțirea trece înaintea logicii”, și „inima trece înaintea creierului”.

„În consecință, concretul are prevalență asupra abstracției”. În capitolul „Centre duhovnicești” se acreditează ideea conform căreia „în raporturile dintre Centru și Periferie”, „demetropolizarea” (termenul aparține lui N. Steinhardt), se poate înfăptui și prin asemenea centre duhovnicești, respectiv, prin unele mănăstiri. Exemplul tipic este cea de la Rohia, unde a fost tuns într-un monahism părintele Nicolae Steinhardt, de către Serafim, starețul mănăstirii, care, după ritual, s-a vindecat în mod miraculos de o boală incurabilă.

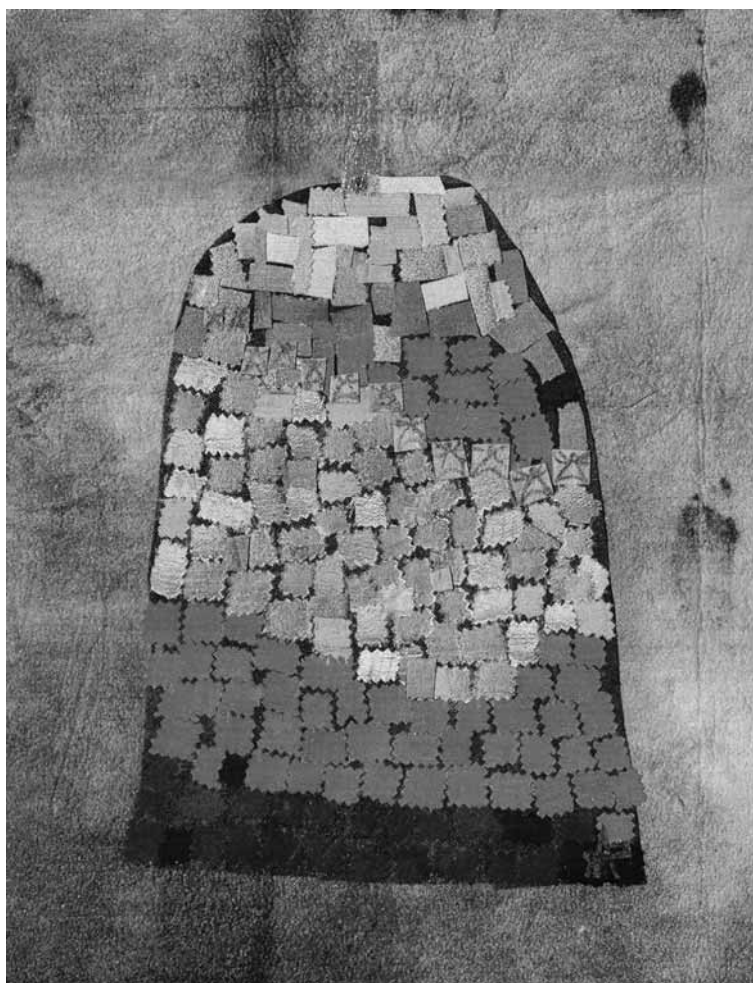
Prin prezența părintelui Nicolae, om de vastă cultură, Rohia a devenit un centru de

iradiere și de atracție spirituală. La Rohia veneau mulți tineri cu aspirații literare din Bistrița, dar și din întregul Ardeal, chiar și din București, să se întâlnească cu N. Steinhardt. Sunt amintiți aici bistrițenii Oliv Mircea, Ioan Pinte, Cornel Cotuțiu, Virgil Rațiu, care l-au invitat pe părintele Nicolae la mai multe colocvii și simpozioane, unde s-a întâlnit cu Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Mihai Șora, Alexandru Paleologu, Andrei Cornea, Virgil Ciomoș. Astfel, Rohia se înscrie în cercul marilor centre monahale care s-au impus de-a lungul secolelor: Cozia, Cernica, Neamț, Căldărușani. În epocă au mai existat asemenea centre monahale, duhovnicești, cum ar fi: Sihăstria, mănăstire din Moldova, „care avea ca figură emblematică pe părintele Cleopa”, mănăstirea Sâmbăta, din apropierea Făgărașului, stărețită de părintele Teofil Părăianu sau schitul din Techirghiol, „unde slujea părintele Arsenie Papacioc”. Se invocă, în continuare, cartea tânărului teolog Călin Emilian Cira – „Convorbiri despre N. Steinhardt”, unde profesorul Virgil Ciomoș mărturisește că logicianul Anton Dumitriu i-a recomandat să citească cu atenție „Patericul egiptean”. Logicianul avea o altă interpretare decât cea clasică „inspirată de o anume teologie morală”. El și-a exprimat convingerea că e „vorba de o perspectivă ontologică străină oricărui moralism, fie el cât de subtil”. Probabil și din acest motiv, părintele Nicolae îl aprecia pe protestantul Kirkegaard, care a fost de părere că: „Contrariul păcatului nu este virtutea, ci libertatea”. Se discută și pe marginea altei cărți, cum ar fi „Spovedania unui pelerin rus”, o carte de autentică teorie lucrătoare, care a făcut vâlvă în Occident, dar și despre „Rugul aprins”, o adunare de clerici și mireni care se întâlneau periodic la Mănăstirea „Antim” din București, până în 1958 când a început, paralel, cu Procesul intelectualilor și Procesul clericilor. În urma odiosului Decret 410 din octombrie 1959, au fost aruncați în închisori numeroși preoți ortodocși, catolici, greco-catolici și prizonieri câteva mii de călugări și călugărițe. Se amintește, în final, de cartea părintelui Steinhardt – „Jurnalul fericirii” pe care doctorul Buta o înțelege ca având la bază

mesajul că „omul trebuie să tindă spre bucuria de a valorifica existența, indiferent de împrejurări, ba chiar în pofida lor (...). Mărturisirea lui Steinhardt echivalează cu o biruință în sensul îndemnului dat de Hristos: „Îndrăzniți! Eu am biruit lumea!”

„Epilogul” acestei cărți „Față către Față” cade iar pe mărturiile celor doi protagoniști, Mircea Gelu Buta și Dan Ciachir, că asemenea gen de taifasuri ar fi fost inaugurat de Claude Henri Rocquet în volumul de convorbiri cu Mircea Eliade intitulat „L’épreuve du labyrinthe”, apărut prin anii ’70. În fond, ambii vorbitori au traversat experiența radioului și a televiziunii, dr. Buta fiind realizatorul unei emisiuni locale Tv, numită „De la om la om”, iar Dan Ciachir, după o experiență de redactor la BBC, a avut în toamna lui ’91, împreună cu

directoarea emisiunii în limba română, Ruxandra Obreja, o convorbire, la București, cu părintele Stăniloae, după care a susținut o suită de dialoguri săptămânale la o televiziune din capitală. Astfel, acest gen „entretiens” a început să se impună prin natura sa vie, antrenantă, prin accesibilitatea comunicării tot mai mult apreciată și gustată de lector. De remarcat erudiția și competența celor doi actanți în materie teologală, mai ales în ortodoxie, dialogul ridicându-se deasupra documentului strict informativ, adică la nivelul unei veritabile lucrări științifice dublate și de o valoare literară. „Privilegiul dialogului – așa cum se subliniază pe antecoperta cărții –, al întâlnirilor față către față, (este) un antidot al izolării și al înstrăinării...”.

Colină
(colaj)

Liviu Ioan STOICIU

În Cișmigiu

bate palma, bătrâne! Ce-ai vrea? Neantul... În parc,
fotografiat cu o lădiță de lemn veche, pe
picioroange, cu un ochi de obiectiv scos iar în evidență:
ai prins în poză și femeile acelea
singure de pe bănci? Pe cine anume? Pe duduia de acolo,
cu unghii vinete. Duduia care adună
frunze? Nu

cred... Vine toamna. Ia te uită, pe capul statuii lui
Caragiale: un porumbel
sălbatic. Un porumbel care se rotește
nemulțumit: de acolo, de sus, i s-or fi părând niște muște
sau niște furnici jucătorii de table, șah, dame,
poker, din apropiere, toți cei de la
mesele de piatră, cu țigara în gură sau care mănâncă
semințe, înjurând de mamă, împreună cu
chibiții? Porumbelul sălbatic e gata să se repeadă
asupra lor? Exagerezi, e porumbel, nu
e Sfântul Duh, n-are cum să-i considere pe ăștia că sunt
niște muște sau niște furnici, sau niște
tristeți și niște abandonuri, numai bune de ciugulit. Și

Poezia Mișcării literare

ce-ar fi azi un porumbel sălbatic sătul cu
muște sau cu furnici, care
se va sfărâma mâine pe un banc de nisip, în ceață
și vânt? Nimic. O,

freamăt al umilinței de a trăi în fiecare zi...

Fără măsură

fără măsură, răsucit în loc: îl cunoaște de undeva, îi
mângâie părul, îl sărută pe
urechi, îl mușcă de buze, îl pipăie în partea de jos.
Doamne, tu ești? Îl aude: sunt
zone bolnave, asupra lor simt o descărcare din
palmele mele către organismul
tău... Ai înclinații
homosexuale? Își mușcă limba, de aici înainte nu mai
face nici un pas. Descrie, te rog, locul:
dacă drumul se află în direcția
unui mormânt...

Îi place să caște în metrou, mărturisește, și
să vadă cum se transmite
căscatul
la cei din fața lui – rând pe rând. E un căscat lung,
voluptuos, provocator,
transmis mai departe. Un căscat excitant, care va conduce
la o îndelungată supraviețuire a celor
mai vechi culturi, până la urmă... Se întoarce de unde
a plecat. E o stocare de energie
intimă
la mijloc. E ceva fără măsură, răsucit în loc...

Toate îmi merg prost

stau sub o salcie, aș vrea să plâng, dar îmi
e rușine, aș vrea să mor, dar nu sunt în stare: apa
lacului clipocește indiferentă, la
fel clipocesc și trecătorii, nu mai are nimic nici un
dumnezeu, ar trebui să aleg. Să alerg!
Să aleg să alerg. Să

alerg azi prin noroiul memoriei și să lunec ușor sub
copitele cailor. Cai verzi de pe
pereți? Pe care-i călăresc... Nu mai simt nevoia să mă
trezesc dimineața
din somn, condamnat cum sunt la
singurătate: nu vrei să
cunoști încă o dată gustul de cenușă? Mă

ard în ceafă ochii unor noi pofte, ochi plini când de ură,
când de iubire.
Mă ard în ceafă de la zeci de kilometri distanță,
sau din alte secole,
focalizați anume, sau de aproape: ce aveți voi de împărțit
cu mine? Toate-mi merg prost, o prostituată

îmi surâde cu buzele ei fleșcăite,
fardată abundant, oprită pentru o clipă în dreptul meu –
stai liniștită, nu are rost să
mă reabiliteze nimeni în fața propriilor ochi, mi-am
pierdut frumusețea sufletului...

La crucea cu căciulă

nu mă mai întorc la crucea cu
căciulă, îmi e de ajuns că am ajuns până aici: mai
departe te rog pe tine să cauți
ieșirea, să mă iubești. Dacă nu, vom pierde tot. Îți
pui casca

pe cap: are vizoare care-ți măresc ochii, din epoci
îndepărtate... Tu ești o ființă venită din
alte lumi, nu? Categorie!
Rămâne să mă întrebi ce caut pe aici, de fapt? Chiar:
ce cauți? Habar nu am, cred
că m-am rătăcit: te
cauți pe tine însuși, îți spun eu. Pune-ți și tu casca
asta... așa, uită-te atent, memorează, unde
erai? Eram la munte și
începusem să mulgem oile... Lasă, asta a fost odată...
Și numai ce văz! „Numai ce
văz și aud niște oi zbierând: mă, ce dracu? Au rămas
oi aici?” Până ce am uitat
totul și am fost uitat. Nu mă mai întorc la crucea
cu căciulă,

uitat într-un lan mare, cu un singur
spic de grâu copt...

Ce să fac?

bat câmpii cățarat pe mine însumi, cățarat pe
slăbiciunea umerilor mei,
sălbăticit: atâtea necazuri mă prigonesc, nu
găsesc un loc unde să fiu
lăsat în pace, să-mi ascult inima, ce să fac, să
mă spânzur? Bate în

lemn. Vorbește singur, se scarpină în barbă, căutând un
punct de sprijin în timp și spațiu: cu el sau
fără el pe lume, tot aia e... Privește, absent, pe șosea,
trece gălăgios un tractor cu două remorci pline
cu piei crude de animale
domestice, sărate – până ce mirosul de mortăciune îl

cuprinde și-i întoarce stomacul!
Scurpă. E

o zăpușeală insuportabilă în oraș, în apropierea
cazărni, acolo unde vine din
când în când, de nebun, câte un disperat,
asemenea lui, vine
să se cațere în cuibul de corb...

Îi arată în depărtare

ea îi arată în depărtare moartea – „așa-i că tu
n-o vezi?” Dă din
umeri că nu: unde, acolo? El nu vede decât pescarii
plecați de la baltă cu undițele în spate, cu
capul plecat, prea plecat, atârnat,
fără de noroc. De unde vii, neamule? Țin minte ca

acum: ăsta, mușunache, era la o țuică,
în familie și eu rămăsesem de căruță – poftisem
îngerul, trimisul lui
Dumnezeu, în sufragerie și-l rugasem să-mi ia
sufletul cu el, dar el nu și nu,
că e din altă ramură, aia cu iubitul, nu cu muritul,
că nu vreau să mă îndrăgostesc? Îți dai
seama, eu eram pe moarte și el
avea chef de făcut dragoste... L-am dat afară, după care,
brusc, mi-am revenit la normal și m-am
îndrăgostit. M-am

îndrăgostit de cioroiul de pe vagonul de ciment
staționat pe linia ferată, din fața
casei... Pe tine, cinicul, te-am întâlnit mai târziu, la
școala bucureșteană de magie. Doamne,
cât te-am mai iubit: acolo, în
spatele clădirii, în miros de friptură, unde se ard
organele
extirpate.

Lada cu maimuțe

fură căpriori, scânduri, tocul ușilor desprins cu
toporul, rama geamurilor din
clădirea părăsită: să aibă ce să pună pe foc? Asudat,
răsuflând greu, încarcă lemnele într-un
tomberon pe roți. Sunt lemnele care l-au tot dojenit:
ele îl sperie în halul ăsta? Tremură din
toate măduarele... În timp ce fetița lui fuge de la un

capăt la celălalt al casei ei părintești
părăsite și adună așchiile, se împiedică, plânge, e
murdară, nu vrea să intre la
pușcărie: de ce zici că furăm, tată? Furăm ce-a fost al
nostru – să am, fă, cu ce să-ți fac o
ladă: să ai și tu

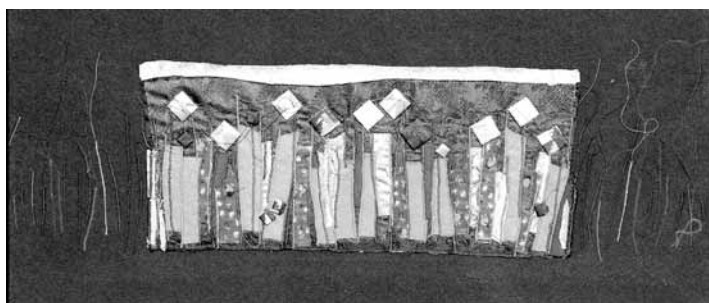
o ladă cu maimuțe... Nu mai e casa noastră? N-am plătit
la stat? Ziua în amiaza mare: în plin centrul
Adjudului, în
singurul paradis din care nu pot fi alungați. Nu
departe de locul unde
santinelele se strigă între ele, că totul e în regulă.

Să pleci fără o țintă

convoaie de furnici, unele după altele, unele
se duc, altele se întorc,
traversând drumul de țară: roțile căruțelor nu le întrerup
circuitul, saltă peste ele, poate
va da Dumnezeu și va ploua azi! Ce spui? Îi

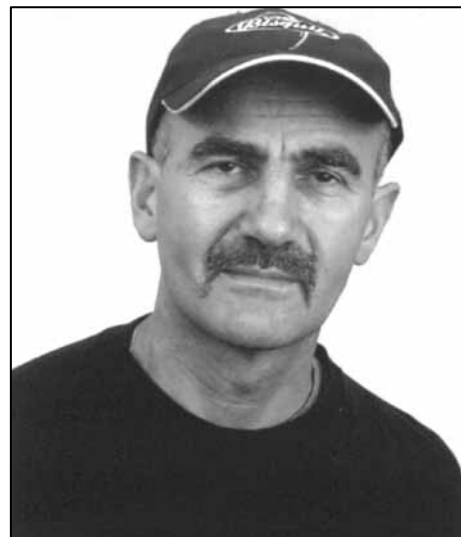
întinde două mere pădurețe: astea
sunt bune când dă bruma peste ele, mușcă
din unul, se strâmbă, îl aruncă, pe
al doilea măr îl joacă în palmă în zăpăceala serii, e
lucios... Nu

e caraghios? Să ai un unic strigăt din interior: să pleci!
Să pleci fără o țintă anume și să nu te mai
întorci, să nu
mai ai frivola grijă a zilei de mâine, de acasă, să
ajungi undeva, la un capăt, oriunde,
să te întinzi acolo pe
pământ și să aștepti să vină la tine zeița
singurătății, părăsită de toți, să te
întrebe ce ai pățit și să te implore să rămâi, de ce
te omori atât cu firea.

Dialog în verde
(colaj / broderie / înfășurări)

Alexandru JURCAN

Herghelia de câini (Jurnal de Jojolica)

Tulai, că o vinit primăvara, că dau căldură pă trenuri, ca la noi... la nime! Omu meu, Jojolu, să pregătește de Paști, adică s-o dus la frizerie și... s-o făcut de mândră minune. Cum sta la rând, în loc să să așeze pă taburet, l-o confundat cu o pubeală frajedă de plastic și s-o trezât pă ciment. Râs-o lumea de el, d'apoi l-o pus să plătească! După care l-o tuns iară de bani, că l-o făcut să accepte tăierea perilor din urechi cu fion la curent și cu bioelectricare. Mă nevrozează cât îi de prost, că trebe să aleagă când trage apa la baie... dacă pleacă el, ori... nu poci zâce ce!

În oraș o apărut iară o herghelie de câini și io turbez pă bune. M-am pregătit de sărbători, poate apare scumpu de Niculiță... Mi-am făcut mască de frumusețe, adică am aplicat miere pă corp. Tulai! Mi s-o înțeleșat cearșafurile, abia m-am desprins din ele în clipa în care scumpu o intrat peste mine și o zâs: „Pune mâna pă căldura mē!”... că avē

mare trăbuință de bani, că așe-i la sărbători. După ce s-o dus Niculiță, o apărut Jojolu cu pretențiile lui: „Hai, tu, scarpină-mă-n talpă!”

Vecinu Dudulu l-o adus la el pă taică-su de la țară, să-l ospăteze de Paști. Am fost de față și am auzât ce îi spunē Dudulu:

– Mâncă, tată scump, că ești slab ca iasca! Mâncă... bagă în tine, boule! Mai ții minte cum mă băteai?

Io m-am blocat la asē vocabular încărcat și m-am dus. Ce am mai făcut? Am fost în vizită cu Jojol cu tot la vecinii de jos, la Bunoc și la Sesila, care au doi copilași aprigi, doi ficiorași ce scot untu din om. Lui Jojolu i-o picat draperia în cap și numa puțin i s-o crăpat chelia, după care l-o pansat Sesila. Un copilaș i-o turnat groștior la Jojo pă nas, care Jojol o scăpat paharu pă covoru asortat. Mai bine nu-l mai scot în lume, că îmi pătează prestața.

Proza
Mișcării literare

Io, sus semnata (jurnal de Jojolica)

Io, semnată sus și jos și unde vreți, îs plină de mânie în cererea de față, domnule

director plin, io, ca femeie de serviciu la liceul domniei voastre, io, Jojolica lui Jojolu, vă rog

din tăt sufletu meu să luați măsuri de urgență bine declarate și să bine voiți să nu-și mai facă elevii necesitățile rușinoase în afară de perimetru de veceu stabilit prin lege locală. Io cât poci, curăț, da' bine ar fi să să explice pă față elevilor unde trebe să-și facă treburile și mai ales cum și de câte ori. Trebe spus să să ridice hârtia de igienă de pe gresie, să nu să spele pantofii la chiuveta statului, să tragă apa până dispăre ce miroase, iar nasu nu-i musai suflat la distanțe nestabilite și lunji. Să nu să mai țuce elevii pă calorifere, că, din cauză de hormoni adunați să face ruperea de țevi, iar

guma de supt să nu să arunce după ce să acrește în gură pă pardosala de mine spălată. Îs supărată și pă cadrele didactice, că își fac cafei și lasă cămile pă registre, apoi mai sunt și profesori fără rușine care încearcă să mă probeze în onestitate, atunci când îs aplecată la măturat. S-o atingă pă mă-sa, scuzați, că nervii mi să urcă la tensiune didactică! Io vă respect, domnule plin, și aștept răspuns verde în față, că sunteți în putere mintală să dirijați generația acută pă calea progresului , acum și-n veci de veci.

Monahală
(colaj / broderie)

Almira CÂRSTEA în dialog cu Ovidiu PECICAN

„Proiecte pentru tușuri albastre și verzi”

– Dragă Ovidiu, nu știu cum faci dar dai impresia că ai fi peste tot. Faci emisiuni culturale televizate, scrii prin reviste culturale și în cotidiene de mare tiraj... Este vreun secret aici?

– Ascultându-te, Almira, îmi dau seama că, într-adevăr, așa trebuie să se vede din afară. De fapt, am un ritm anume de lucru de care mă țin. Mi-am dorit mereu să nu duc o viață consumată în trivialități, așa că mi-am găsit pariurile și amuzamentul, destul de devreme, în zona „culturii înalte”. Asta nu înseamnă însă că sunt atât de prolific pe cum socotești tu. Dacă mă vei compara cu alți autori români – să zicem cu criticul Irina Petraș, cu criticul Gh. Grigurcu, cu romanciera și poeta Ruxandra Cesereanu, cu criticul Constantin Cubleşan –, toți trăitori pe întinsul provinciei române, vei vedea că eu mă mulțumesc cu un loc codaș în această suită de spirite alerte și productive. Și nici nu l-am pomenit, de pildă, pe Mircea Cărtărescu sau pe Stelian Turea, doi prozatori și jurnaliști bucureșteni care îmi stârnesc uimirea neîncetat... Cred, așadar, că explozia mediatică de acum douăzeci și unu de ani, produsă cu prilejul schimbării regimului politic de cenzură ideologică și polițienească, a creat posibilități uriașe de expresie. Unii dintre noi au înțeles repede asta și, fie din pasiune, fie constrânși de un ritm interior anume al creativității proprii, s-au adaptat rapid, din mers, la posibilitățile de expresie produse de climatul de libertate.

– Chiar putem vorbi de libertate? Multă lume e de părere că există o opresiune insidioasă pe care nu o poți evita decât părăsind țara...

– Nu, e exagerat. Sigur că viața e scurtă și am fi preferat cu toții ca în România să se umple peste noapte vitrinele, ca în ziua de după reunificarea Germaniei prin localitățile mari și mici ale fostei R.D.G. Dar nu toată lumea poate trăi într-o poveste cu zâne. Pentru asta e nevoie nu doar de voință politică, ci și de o economie funcțională și ultraproductivă, care să poată duce în cârcă un asemenea efort.

Există, totuși, cenzură cu carul în viața noastră literară. Numai eu – ca să vorbesc doar de ceea ce știu sigur – m-am lovit de ea în câteva cazuri „clasice”. Cele mai faimoase pe plan național au fost atunci când, în 1999, senatorul Sergiu Nicolaescu a cerut în parlament să fie ars manualul de istorie românească pe care, alături de alți colegi, l-am semnat și eu; un manual nonconformist și iconoclast, recunosc, dar nici pe departe un „dușman al poporului”. În 2001, iarăși, președintele Iliescu, premierul Adrian Năstase și alții ca ei au cerut în gura mare ca revista *Provincia*, al cărei secretar de redacție se întâmpla să fiu pe vremea aceea, să fie trimisă la plimbare, să i se astupe gura, redactorii ei să fie arestați (aici doamna Norica

Dialogurile Mișcării literare

Nicolai, o liberală, i-a luat-o înainte lui Gh. Funar, care n-a întârziat deloc, nici el).

Nu trebuie crezut însă că ar exista o cenzură instituționalizată nici măcar la nivel politic. După tentativa atribuită guvernului lui Adrian Năstase de a condiționa distribuirea publicității către acele publicații a căror direcție editorială se dovedea „atentă” numai cu dorințele guvernului mediile politice au preferat alte metode de influențare a opiniei publice, mai puțin fățișe. Revistele culturale, la rândul lor, au „sensibilități” de tot felul. Acolo te lovești de grupări și grupuscule. Sunt reviste unde, intervenind pentru confrăți mai tineri sau mai puțin îndrăzneți printr-o recomandare colegială, formulată oral, mi s-a spus sau mi s-a dat de înțeles că paginile sunt deja ocupate de colaboratori proprii și că oferta pentru alte medii nu este de rigoare. Într-un loc mi s-a solicitat să scot din text referirile ironice la *Opus Dei*, într-altul mi s-a sugerat că a glumi despre *Miorița* înseamnă să jignesc poporul român. Cineva m-a invitat să scriu cronici de întâmpinare doar despre cărțile care îmi plac, cele criticabile nemeritând nicio atenție. Cred că oamenii de cultură sunt inventivi, cenzurile lor nu sunt deloc monotone.

...Pentru atâta lucru nu merită părăsită țara, în orice caz. Nu suntem melci, să ne luăm calabalâcul la spinare îndată ce nu ne convine ceva. Cei ce ne fac viața grea atâta așteaptă.

– *De fapt, de ce scrii?*

– Asta e o întrebare „cu etaje”, ca să zic așa... La primul etaj, pentru că de mic am fost atât de fascinat de cărți, încât de la o vreme mi s-a părut că singura chestie care merită să fie făcută în viață este să faci cărți noi și, dacă se poate, mai bune. La al doilea etaj, pentru că în cultura noastră a fost diagnosticat, de mai multe ori, un virus supărător: autorii mor repede sau se plictisesc și nu-și duc planurile până la capăt. Acest sindrom este frustrant și enervant, cel puțin pentru mine. Nu mă dau în vânt nici după autorii de sertar, care mor înainte de a socoti că merită să se bată pentru opera lor. Mi se pare intolerabil și că textele lui Cantemir, epopeea și lucrările de erudiție ale lui Ioan Budai-Deleanu, majoritatea zdrobitoare a creației literare a lui M. Eminescu au apărut cu zeci și sute de ani

întârziere și că nu le avem nici acum. Nu te poți baza nici pe recuperări, la noi, fiindcă și dacă ai energia lui Mircea Zăciu, coordonatorul unei colecții de *Restituiri* pe durata a mai mult de un deceniu, tot vine un moment când editura care te patrona îți retrage sprijinul. Unica noastră casă editorială care se ocupa de valorificarea clasicilor a dat faliment, nesprijinită de nimeni și renăscând într-o formă discretă, cu alt program... Ar fi apoi și etajul terț, al propriilor mele proiecte.

– *Exact, ce proiecte ai?*

– La vârsta la care am ajuns, parte din contururile proiectelor mele a ajuns vizibilă, chit că mie mi se pare că de abia de aici înainte ar putea deveni, cum să zic, mai... „rezonante”. Fiind însă vorba de o sumedenie de cărți – s-au tot adunat, mai alert în ultima vreme –, multe dintre ele publicate la edituri mici, de provincie, și în tiraje nu cine știe ce mari, nu strică o survolare, poate. Aș fi iubit o viață de scriitor profesionist în sensul acordat de capitaliști acestui cuvânt: să pot trăi din literatura pe care o produc și altfel decât în sensul că îmi întreține un anumit tonus și echilibru; câștigând suficient pentru o menținere la suprafața unei vieți curente, fără salturi spectaculare. Nimic nu mă îndreptățește să cred însă că acest lucru ar fi posibil în România anilor 70-80 sau în cea de acum. Am devenit, așadar, profesor de istorie și, mânat de pasiunea iscodirii bibliotecilor, am înțeles că îmi revine și o misiune de cercetare în această calitate, încă de pe când predam într-un liceu cu profil agricol din județul meu de baștină. De aici vine linia de studii istorice interesate de cultura și societatea medievală în spațiul de întâlnire al ortodoxiei cu catolicismul și al românilor cu alte popoare. Anul acesta se împlinesc, în mod absolut incredibil pentru mine (fiindcă au trecut ca vântul) trei decenii de când am început să prospectez urmele a ceea ce mi se părea că ar putea fi un filon de istorie literară românească aproape total ignorat și, în orice caz, mult subestimat. Am început cu sec. al XVII-lea – o epocă glorioasă, marcată de mari figuri ale barocului și regimului de stări, precum Vasile Lupu și Matei Basarab –, apoi am coborât în sec. al XIV-lea, unde păreau să se afle niște

răspunsuri importante, de acolo am descins, prudent, în sec. al XIII-lea și iată-mă, acum, mai la urmă, autorul unei *Istории a românilor* din care a apărut primul volum (până la 1700). Am publicat monografii și culegeri de studii despre scrieri astăzi pierdute, dar ale căror moșteniri textuale s-au păstrat, străduindu-mă, după obiceiul istoricilor, să le localizez, datez și, când s-a putut, să le stabilesc paternitatea și să le înțeleg mesajul. În materie de istorie acest șantier rămâne pasiunea mea de căpătâi și cred că adâncirea investigațiilor pe această linie mi-ar putea consuma, fără pericolul de a mă plictisi ori șoma, restul vieții active.

– *Troia, Veneția, Roma (1998), Lumea lui Simion Dascălul (1998), Arpadieni, Angevini, români (2001), Realități imaginate și ficțiuni adevărate (2002), Trecutul istoric și omul evului mediu (2002), Originile istorice ale regionalismului românesc (2003), Sânge și trandafiri. Cultura ero(t)ică în epoca stefaniană (2005), Între cruciași și tătari (2006), Medievalități (2009) și Letopiseșul unguresc (2010)... Am scăpat ceva din cărțile tale de medievistică?*

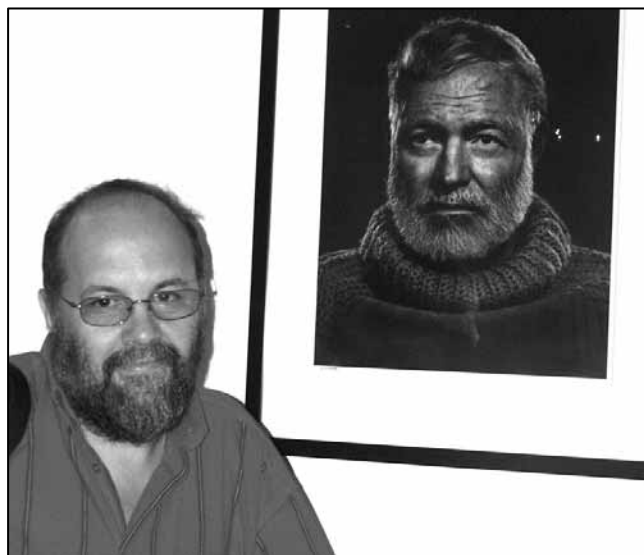
– Nu, nici vorbă. Chiar mă mir că ai avut răbdare să le notezi, trebuie că ți-a luat ceva timp... De altfel, s-au strecurat acolo și cărți al căror subiect nu se epuizează în evul mediu, cum e cazul monografiilor despre Simion Dascălul, un cărturar foarte interesant, deși enigmatic, din sec. al XVII-lea, și al celei despre regionalism, care începe departe-depart și continuă până aproape-aproape... Cum spun englezii, cu prima suntem în *early modern history*, în timp ce a doua ajunge până spre sec. al XIX-lea...

– *Mai bine mai mult decât prea puțin, nu?*

– Exact așa gândesc și eu atunci când mă așez la treabă, deși nu ignor că există și crize de supraproducție. Să sperăm însă că ele ating mai mult economia, decât economia bunurilor simbolice, cum spunea un celebru sociolog. Nu știu de ce, dar mă încapățânez să cred că în acest domeniu, al culturii, legile producerii și distribuirii de valori sunt altele decât în economia propriu-zisă.

– *Uite că la asta nu m-am gândit...*

– Da, e un subiect pasionant. Vine o vreme când îți pui întrebări cu privire la utilitatea socială a muncii tale. Când am înființat, împreună cu colegii mei de facultate, prin 1997, Editura Fundației pentru Studii Europene, am încercat un prim răspuns, spunându-mi că a produce cărți nu doar prin scrierea lor, ci și ca obiecte-marfă înseamnă nu doar să participi la economia efectivă, ci și să

oferi pieței muncii câteva noi posturi, poate nu cele mai de nedorit; câștig intelectual, cultural, dar și câștig financiar, sub forma salariilor și a sumelor reinvestite în producerea altor cărți (fiindcă, activând non-profit, totul se reinvestea... cât de puțin ar fi fost). Cred însă că voiai să mă întrebi ceva despre cărțile mele de medievistică. Sau nu?

– *Ba da, ba da... Numai că ne-am luat cu vorba. Ai deja zece titluri.*

– Așa cum le-ai numărat tu, da. Sunt calcule înșelătoare, însă. *Troia, Veneția, Roma*, cartea din 1998 e cu totul alta decât cea din 2007, ultima ajungând la dimensiuni apreciabile, deși includea numai vreo jumătate din studiile prezente în ediția dinainte. Voiam să scot și volumul al doilea, topind într-un cuprins comprehensiv toate studiile mele de medievistică de până atunci privitoare la cultură și relații culturale, dar editura – una din București - nu a mai găsit resurse proprii, eu nu m-am putut dedica în timp util completării dosarului cu care se merge la sponsorii de stat și... Asta s-a întâmplat. Nu cred însă că numărul spune mare lucru, înafară, poate, de

faptul că atrage atenția asupra încăpățănării mele. Stăruie pe aceleași șantieruri cărțurărești de decenii, cum ziceam. Asta am învățat-o de la David Prodan, pe care l-am cunoscut în studenție, pasager, dar am avut privilegiul să îl vizitez la aniversarea a nouă decenii de viață, în 1990. Cărțile lui de-o viață sunt reluări ale temelor de tinerețe în aprofundări concentrice. Pragmatic vorbind, e cea mai bună soluție. Decât să taci ani la rând, așteptând să dai texte definitive din prima încercare, părăsind apoi definitiv subiectul, mi se pare mai potrivit să rămâi mereu în contact cu temele tale, să adaugi și să scoți, după caz, în funcție de ce s-a mai descoperit, de ce interpretări au mai devenit posibile.

– *Cum ți-au fost întâmpinate lucrările de istorie?*

– Ca pe la noi. Beneficiezi de cronici specializate dacă ești șef ierarhic în instituții de profil sau dacă enervezi pe cineva. Accidental, pot surveni și întâmpinări dezinteresate, dar acestea sunt mai degrabă descriptive... Sunt și câțiva istorici care scriu, mai mult sau mai puțin regulat, în reviste de rang academic sau de cultură. În ultimele e mai dificil decât în primele, fiindcă ai de câștigat un public pe seama istoriografiei, în timp ce universitarii din domeniu citeșc oricum, ca datorie de serviciu, ceea ce apare în orizontul lor. Dar lumea socotește altfel, e destul să arunci o privire asupra clasamentelor din universități, pline de statistici solicitate de la centru, unde cercetarea și contribuțiile științifice – deci și criticile metodologice ori la subiect – sunt punctate, pentru a vedea că lumea ia în atenție o asemenea activitate numai formal și doar în măsura în care ea este încă un element pentru a condiționa înaintarea în carieră. Am ales deci destul de devreme să scriu cronică istoriografică aproape numai în reviste culturale și am renunțat să mai public în reviste specializate, diversele mele studii, îndată ce obsesia calificării în sistem I.S.I. a început să bântuie universitarii. Cum eram deja profesor, am socotit că o construcție mai amplă și mai substanțială, cum este cartea, poate convinge, pe cei de bună credință, de calitatea unui proiect intelectual. M-am înșelat, evident, dar nu regret opțiunea mea. Merg

înainte, convins că după o vreme lumea va înțelege că randamentul în disciplinele umane înseamnă altceva decât să publici fărămițe prin reviste străine, selectându-ți subiectele în mod oportunist, după genul cultivat de echipele redacționale, urmărind tipul de construcții textuale pe care acestea le promovează, plecând definitiv steagul, obedient, în fața atotputerniciei occidentale. Sunt un pro-occidental clar, nu o ascund – lucrez, de altfel, de la întemeierea ei, în facultatea care pregătește eurocrați și care a avut un rol, cum-necum, în aderarea României la U.E. –, dar nu mă voi număra niciodată printre cei care, cu totală inconștiență și chiar cu cinism, savordează instituții fundamentale ale culturii române sub pretextul că „alții știu mai bine și sunt mai cinstiți decât noi”.

Înțelegi, deci, de ce nu se omoară istoricii cu scrisul despre cărțile confrăților, în general, și de ce nu s-au dat de ceasul morții nici în fața cărților mele. Sunt câteva nume însă care s-au gândit că n-ar fi rău să-mi tragă „o copită” condescendentă, când s-a ivit ocazia. Le-am prețuit așa cum meritau, fiindcă una este duelul de idei, și alta suficiența gălgâitoare. Pe unul l-a deranjat că intru pe un teritoriu care i se părea rezervat prin naștere, pe altul că nu scriu suficient de interesant și că mă refer prea stăruitor la documente „plicticoase” (asta mi-a plăcut, ideea de a selecta numai ceea ce estetic e... ademenitor!). Lui cutare i s-a năzărit că n-aș fi destul de incisiv, deși cărțile publicate de domnia sa sunt un exemplu de bălmăjeală obedientă (ca să nu greșescă se ocupă mai cu seamă de moarte și cimitire, din zona asta nu protestează nimeni, niciodată!). Altul, un junior, suferea la ideea că teutonii ar fi putut oferi un model statal întemeietorilor statelor noastre medievale. Altul, expert în scurmat cernoziomul – dar cu faimă de om descuiat la minte – s-a oprit perplex în fața conceptualizării istorice, crezând, de atâta sta printre ulcele de lut sparte și necropole de înhumație, că trecutul înseamnă numai materialitate, idee deloc...

Cele mai bine scrise și mai inteligente texte despre cărțile mele istorice le-au scris, n-are să-ți vină să crezi, poeții. O fi vreun adevăr în ideea că ei beneficiază de o empatie

specială care, printr-un exercițiu intuitiv de natură poetică, îi ajută să cuprindă mai profund și mai precis lucrurile. Îi voi pomeni aici pe trei dintre ei, străluciți și surprinzători: Ruxandra Cesereanu, Adrian Popescu și Vasile Dan. Lor li se adaugă un critic literar și eseist, Petru Poantă, căruia cele mai recente cărți – cele despre Clujul tinereții – i-au dezvăluit o vână de istoriograf și memorialist de mare rafinament. Le mulțumesc tuturor, inclusiv galeriei de comici ai genului care m-a onorat cu lectura sa, și îi asigur de toată cordialitatea mea colegială.

– *M-a amuzat partea asta cu „comicii”, n-am știut că lumea istoricilor e așa interesantă...*

– Nici nu e neapărat, probabil că am flatat-o eu, fără să vreau, abordând-o în felul acesta. Dar nici nu trebuie să fie interesantă ea, ci rezultatele cercetărilor ei. Partea de anecdotă din această „lume” e foarte bine evocată în savuroasele cercetări ale lui Lucian Nastasă. Înnoirea meseriei se petrece destul de greu, în ciuda convingerilor mele mai vechi. Am dedicat un început de monografie „școlii istorice transilvane” de după căderea lui Ceaușescu așa cum se vede ea după cincisprezece ani – două volume au apărut, alte două sau trei sunt pe șantier –, iar impresia generală este de acumulări și racordări, nu de mari piscuri pe cale să se afirme. Poate că acesta este mersul firesc al lucrurilor atunci când istoria face o curbă, modificându-și itinerariul previzibil.

– *Pe ce semne te bazezi?*

– Un sondaj „ochiometric” este suficient să ne arate că din generația celor sub 60 de ani (adică a celor care la revoluție aveau sub 40 de ani) foarte puțini au dat sinteze de istorie românească. Nu discut dacă bune sau mai puțin bune, ci, pur și simplu, sinteze. Ion Aurel Pop, Bogdan Murgescu și... eu, camăștia mi se pare că am fi, dacă e să cauți lucrări de autor, și nu colective. În al doilea rând, sunt câțiva ani buni de când comentez săptămânal pentru *Observator cultural* aparițiile în materie de istoriografie. Rareori mi-a fost dat să remarc „gheara leului” la vreunul dintre oamenii afirmați după 1989. Și, crede-mă, nu sunt cel mai mofturos om din lume, iau de bun

ceea ce mi se oferă și încerc să țin seama în estimările mele critice întâi și întâi de proiectul autorilor, nu de ce mi se pare mie că ar fi fost cel mai bine să fie făcut. E o nerozie să îi reproșezi lui Tache că nu e Tică și lui Wellington că nu e Napoleon, nu? Dacă nu crezi, aruncă o privire în volumul meu recent *Avalon*, acolo mi-am adunat cronicile istoriografice menționate, preluând chiar titlul rubricii din revista bucureșteană.

– *Și mai ai vreme și de literatură?*

– Cred că de literatură voi avea, într-o formă sau alta, mereu vreme. Asta am vrut mereu să fac, să scriu ficțiune, invenții de-ale mele, imagini care mă traversează, să fac planoare și bărcuțe din hârtie, piste de aerodrom și porturi din hârtie, sate și orașe din hârtie, metropole și continente – tot din hârtie... Și să le umplu cu oameni, adică, mai precis, cu tot felul de proiecții, dispute, idei, evenimente, înnodând și deznodând lucrurile...

– *Cum faci să îți iasă?*

– Păi cine spune că „îmi iese”? Public romane rar și nu le scriu chiar pe cele care îmi dau târcoale. Am constatat că există lucruri pe care vrei să le scrii și altele pe care nu ai încotro și le scrii. E bine, e rău, asta e... Poți face cărți din pix sau poți să umpli stiloul cu fluide invizibile proprii. Odată prelinse în forma literelor din care se alcătuiesc cuvintele, propozițiile și frazele, „cerneala simpatică” devine roșie sau neagră, verde sau albastră, după cum se dovedește starea de spirit a celui ce scrie și a personajelor lui. Deocamdată eu scriu cu cerneală roșie. Nu reușesc încă să mă despart de imperativele care secretă acest tuș purpuriu pe hârtiile mele. Am însă câteva proiecte pentru tușuri albastre și verzi și mi-aș dori mult să le pot azvârli în lume...

– *Fă-o atunci, ce mai aștepti?*

– Nu pot face decât cum fac acum și mereu. Altfel știu că mi-aș pierde somnul. Sună ridicol, când te gândești că alții se tem de confiscarea averii și de potențialii hoți care le râvnesc averea... Eu nu cu asta am treabă, există un resort care mă împinge să scriu în proză fix ceea ce scriu, așa cum o scriu, iar când am noroc și sferele dinamice din interiorul meu se mai echilibrează în rotația

lor, câștig un timp pe care îl investesc în rafturile potențiale cu alte caiete și alte tușuri colorate.

– *Eu și maimuța mea (1990), Razzar (1998) și Imberia (2006) fac din tine un romancier mai puțin prezent decât m-aș fi așteptat, știind că meșterei la romane încă de pe când eram colegi la școală...*

– Într-adevăr, am ideea naivă și nepotrivită că proza nu valorează doi bani dacă n-ai traversat cu ea râuri de foc și diluvii, cutremure globale și mări care nu se sfârșesc niciodată. Dintr-un motiv care îmi scapă nu mă pot detașa de această idee, o găsesc în continuare valabilă. Asta conferă prozelor mele – bune, rele, n-are importanță – un statut de mărturisiri ficționale, dacă pot spune așa. Ele sunt adevărate, deși sunt inventate, și tot ce inventez stă pe un strat solid de adevăr personal, mi se pare mie. Dar, la urma urmei, nu știu cât de importantă poate fi mitologia mea personală, în privința asta. Ar fi de știut dacă romanele mele își găsesc cititorii. Nu am un răspuns în privința asta, de la caz la caz. În orice caz, nu le întâlnesc des prin anticariate, iar *Eu și maimuța mea* a fost solicitat în vederea unei reeditări chiar anul acesta.

– *Ce romane urmează?*

– Am propus deja un experiment satiric, *Bokia*, un soi de utopie de serviciu, un experiment literar, în felul lui, unei edituri. L-am publicat în foileton pe blogul revistei *Tribuna*, vreme de aproape un an, episod după episod. Au mai apărut romane pe bloguri în felul acesta, dar, din câte știu, toate celelalte erau tentative colective, nu în nume personal. Apoi ar fi urmarea de la *Imberia*, căreia i-am spus – provizoriu sau definitiv, nu știu încă – *La umbra petelor din soare*, să vedem dacă acei cititori derutați puțin de structura cărții din 2006 se vor lumina de astă dată mai mult și mai bine.

– *Și în lucru?*...

– Recunosc, am rămas cu năravul romanului foileton, așa că, în timp ce mă ocup de multe altele, postez relativ ritmic – de astă dată pe blogul personal, unde mai scriu câțiva prozatori și poeți, ca într-un soi de revistă – un epistolar moldovenesc de pe la începutul sec. al XVII-lea, jucându-mă cu limba lui

Sadoveanu care se juca, la rându-i, cu limba lui Creangă și a cronicarilor, privind peste umăr la Păstorel Teodoreanu și chiar și la Ioan Groșan, dar și dând cu tifla mai multor „monștri sacri”, de la Al. Dumas tatăl la L.N. Tolstoi și la M. Șolohov, în împletirea de război cu pace și pace cu război care își arată chipul. Altminteri, mai am niște romane: unul e, practic, gata la prima mână (încă de anul trecut). Altul s-a oprit la jumătate și îl las să facă un popas. Restul plutesc sub unda verzuie a lacului, arătându-și spinările lucioase, mai mult sau mai puțin, mai des sau mai rar... Când unul dintre ele a crescut destul de mare, face un salt peste apă, mă surprinde aplecat și scrutător, precum orice pescar, mă înghite și... romanul se lasă așternut pe hârtie.

– *Poate îmi spui și ceva despre relația ta cu televiziunea.*

– Povestea începe demult și cu totul altfel. În clasa a doua m-am înscris la Casa Pionierilor din orașul meu la cercul foto. Preda acolo fiul învățătoarei mele, avea o normă de umplut, mie mi s-a părut interesant să învăț câte ceva despre imaginea fotografică (nu aveam pe atunci nici televizor, mergeam să văd seriile favorite la niște vecini)... Pe urmă, la sfârșitul liceului, un amic m-a dus la un cineclub ce funcționa pe lângă Școala Populară de Artă. Am mers destul de sceptic, atras mai mult de ideea de a ieși din monotonia orelor de învățat, trăgeam tare pentru examenul de admitere la facultate, în perioada aceea... Spre surpriza mea am descoperit că era un nucleu efervescent de tineri rebeli care voiau să facă artă de avangardă, fără complexe și inhibiții.

– *Tu vorbești de „Atelier 16”?*

– Da. Ulterior șeful nostru a venit cu găselnița sofisticată să îi spunem *Kinemaikon*. Dar, ca să continuu: Aveam o idee nebunească, pentru care responsabil era profesorul și liderul grupului George Sabău: să facă film în mod cu totul original, necopiind nici narativitatea literară, nici pe cea picturală, nici opera, poezia sau mai știu eu ce... Pe urmă m-am dumirit, parcurgând cărțile și revistele fundamentale ale cineclubului, lămurindu-mă cu Dziga Vertov și Eisenstein, aflând ce e cu *free cinema* și cu *la nouvelle vague*, urmărind

filmul polonez și rusesc al acelor ani, citind semiotică filmică de Christian Metz și alți teoreticieni. Era mai mult decât o idee năstrușnică. Aveam însă și prieteni cu totul minunați. Era un băiat înzestrat extraordinar, Ioan Pleș, care zgâria pelicula, combina tehnicile, filmând diagramele una câte una, făcând suprapuneri de animație și film, solarizând... Se juca minunat cu filmul, deși nu avea școală, era dintr-o familie numeroasă și săracă (de la Pâncota), un ins angelic și dus cu pluta, în felul lui. Geo Dumitrescu făcuse pasiune pentru poezia lui și îi publica măcar un poem pe săptămână în fiecare număr al revistei *Luceafărul*, unde se ocupa, pe vremea aceea, de poșta redacției. Ce păcat că nu și-a editat niciodată poemele în volum. A emigrat în SUA și de atunci am auzit numai lucruri sporadice și irelevante despre el, până de curând, când am aflat că a murit. În mare prietenie cu el era un mustăcios brunet, altminteri alb la față, puternic, cu trăsături virile, Emanuel Țeț, ale cărui icoane minunate în stil bizantin contraziceau cu totul viziunea despre viață a mediului din care provenea (era, ca și Pleș, dintr-o familie neoprotestantă, din câte știu). O puternică originalitate țâșnea și din filmele lui și unul dintre ele, *Poem dinamic*, extraordinar imn închinat pe 16 milimetri dragostei, a fost refăcut ulterior profesionist, în urma angajării lui aproape imposibil de conceput, pentru anii 80, la Studioul „Alexandru Sahia”. L-am văzut cu emoție, la cel mai important cinematograf din oraș, pe ecran mare. Superb, dar parcă mai puțin decât în prima variantă. Țeț a plecat, și el, dincolo de ocean, sper că e bine și că nu și-a abandonat geniul, acum când video-urile și camerele foto digitale sunt accesibile oricui, fără ca prin asta producția de film de calitate să fi explodat. Am jucat în filme de scurt metraj făcute de alți prieteni, de Romulus Budiu – căruia i se spunea Tintin –, de Viorel Micota (care a devenit romancier, publicând doar sub semnătura numelui de familie, precum Stendhal!), de ilustrul expert în drept comunitar Valentin Constantin (pe atunci poet). Și am jucat și în filmul *Zbor subliminal* al vărului meu Sandu, care s-a încăpățânat

suficient pentru a ajunge, dintre toți colegii noștri de club, singurul regizor profesionist de teatru, cu patalama și montări din Hugo von Hoffmansthal și din alții... Pot spune deci că atunci când, cu vreo șase ani în urmă, am fost invitat de prietenul Cătălin Condurache să fac o emisiune de cultură pe un canal de televiziune particular din Cluj nu eram la primul contact cu camera de filmat, chiar dacă la cineclub lucram – n-am cum să uit – cu aparate rusești, *Krasnogorsk 16* și peliculă *Orwo* (oare mai există?).

– Ți-a plăcut, văd, la cineclub...

– Mai mult decât aș fi crezut-o. Era un focar de energii și idei din care au plecat și alți literați: Biju alias Ioan T. Morar, acum în diplomație și multă vreme în ziaristică, Mircea Mihăieș, criticul literar, anglistul și comentatorul actualității, sunt numai două exemple. (Eu, vărul meu Alexandru și Micota am fi alții.) Când lumea a început, după terminarea facultății, să mă socotească format la școala revistei *Echinox*, eu aveam deja, la drept vorbind, școala arădeană de la *Atelier 16/Kinemaikon*.

– Lumea se mândrește cu apartenența la *Echinox*.

– Nu fac nici eu excepție. Spun însă doar că, ajuns acolo în 1981 toamna sau în primăvara lui 1982 (nu mai țin minte exact), aveam anumite antecedente. *Echinox* a fost o excelentă școală de poezie și de critică literară. Ca prozator a trebuit să mă construiesc singur.

– Publici, în schimb, multă critică prin reviste și în volume.

– S-ar zice că da. În general, în România prozatorii sunt considerați așa, ca niște animale instinctuale, dotate cu forță, rezistență și chiar plasticitate. Li se concede, la rigoare chiar și că știu limba română. Dar nu am prea auzit să se spună despre prozatorii noștri că au fost sau că sunt niște spirite strălucite, că jonglează cu ideile, că sunt niște prezențe, cum să le zic, prestigioase dincolo de povestirile, nulele sau romanele lor. Ca să fii privit altminteri, trebuie să învingi – sau măcar să susții stoic un anumit nivel – în genul eseistic, în critică, în monografia istorico-literară. Asta e.

Spectacolul travestiului în lirica lui Nichita Danilov și Liviu Georgescu

Cristiana LĂPUȘAN

Nemulțumirea omului de statutul său e mai mult decât o idee arhicunoscută și arhiexperimentată, astfel că *exemplul originar*, al Evei și al lui Adam, satisface orice cerințe de argumentare. Întotdeauna tindem către alteritate, către acel „ceva” care are un „alt” antepus, și nu facem decât să ne deghizăm, să devenim un fel de arlechini ori clauni în al căror spectacol nu suntem doar actanți, ci și spectatori, ajungând să asistăm și să râdem la propriul nostru *show*, la propria noastră comedie (de moravuri). Iar în cele din urmă mai că nu uităm că individualitatea ne-o regăsim mai degrabă în interior (suflet), decât în exterior (corp).

Problematica deghizării sau a travestiului a devenit cu atât mai actuală, cu cât unii fac din ea principiul fundamental al existenței. În domeniul literar, travestiul stă la baza construirii unui discurs postmodern în plenitudinea lucidității autorului, aparent dominat de simplitate, dar deosebit de simbolizant, *adânc*, încifrat. Folosindu-se de tehnica travestiului, scriitorii contemporani reușesc să codifice textul prin intermediul antinomiilor și dicotomiilor, surprinzând în detaliu orice aspect al filosofiei existenței și punând cititorul față în față cu Ideea. Această modalitate de alcătuire a scriiturii creează

Eseu

impresia de mișcare, de agitație și energie, ca și cum viața s-ar fi infiltrat în pagină, iar lectorul participă activ la o reprezentare, la un spectacol, în care masca îi este oferită în mod gratuit de către acel *travesti*.

Nichita Danilov și Liviu Georgescu reprezintă doar două elemente ale mulțimii de scriitori care au pledat, prin lirica lor, pentru tehnica travestiului. Ceea ce îi ridică, însă, deasupra celorlalți este perspectiva din care au

aplicat ființei umane această trăsătură, și anume cea *theo-anthropică* sau *teandrică*. Cu alte cuvinte, omul este privit în dualitatea sa, ca ființă umano-divină, dat fiind faptul că, după cum punctează Constantin Noica în *Mathesis sau bucuriile simple*, „ordinea religioasă e solidară cu ordinea culturală în genere” (Noica, 1992: 8). De altfel, și Noica își axează lucrarea pe îmbinarea dintre *cultural* și *religios*, respingând istoricitatea în favoarea întoarcerii privirii de la exterior, de la perisabilitatea lumii înconjurătoare, care se supune ireversibilității temporale către interior, către suflet, conștiință și Divinitate.

Noica pornește de la premisa conform căreia cultura noastră se realizează în atmosfera geometriei, privită nu în calitate de desfășurare silogistică conform unor principii, ci presupunând o tendință către constructivism și orientare către ordine și imanență. De aici și idealul ei: *mathesis universalis*, căci se tinde către obținerea unei forme *atoatecuprinzătoare*, unificatoare, aptă de a descrie întregul, universul. Acest monoteism s-a născut tocmai din gestul omului de a-și întoarce privirea din exterior, din-afară, dinspre lume către interior, către înlăuntrul său spiritual, pentru a găsi revelația. În aceeași sferă de idei, Alexandru Mușina vorbește despre poezia postmodernă ca reprezentantă a *noului antropocentrism* în eseul său omonim, în care redă considerațiile înțeleptului Sri Aurobindo privitoare la dezvoltarea de către civilizația industrială a componentelor intelectuale și vitale ale omului și neglijarea celei spirituale, din perspectiva omului ca integralitate. De aceea „acum ar fi momentul unei reechilibrări” (Mușina, 2001: 66). Revelația mai sus amintită a fost posibilă numai prin trecerea creștinismului de la imaginea unui Dumnezeu-natură la cea a unui

Dumnezeu-spirit, de la un raport de transcendență la unul de imanență, întrucât nu natura, ci spiritul presupune ordine. Sfatul dat de către Noica e acela de a încerca să uităm pentru un moment viața, să ne (auto)depășim prin cultură, deoarece toate lucrurile cu desfășurările lor sunt înglobate în noi înșine, asemeni situației omului moral al lui Kant. E nevoie să ne simplificăm existența, să renunțăm la atâtea bogății, să începem să ne construim noi viața și să nu o lăsăm să ne depășească, aflați fiind într-o criză de comunicare; *ideile* sunt cele care salvează situația: „ideile, aceste «eternități printre oameni»; ele ne conferă posibilitatea de a viețui toate viețile care nu au fost” (Noica, 1992: 20), de a trăi nu o singură dată, ci de mai multe ori, de a ne înțelege unii cu alții. De altfel, *cultura* este omul însuși, iar faptul cultural e închis în cercul conștiinței acestuia: „Lucrurile rămân în mine, împreună cu toate desfășurările lor posibile. Lumea e doar pretextul meu de a le pune în evidență” (Noica, 1992: 12). Iar aceste fenomene nu ar putea avea loc fără un cadru temporal adecvat: *noaptea cea atoatesimplificatoare*, așa cum completa Noica: „Acum pot să înțeleg. Acum văd, pentru că e întuneric” (Noica, 1992: 22).

Cu alte cuvinte, filosoful român subliniază raportul de complementaritate care se stabilește între omul ca ființă umană înzestrată cu o anumită cultură și omul în ipostază divină prin accentul pus înainte de toate pe imaginea celui care știe în ce Dumnezeu să creadă. Haina de *travesti* pe care o îmbracă omul poartă marca teandrismului și își (re)găsește funcția de mască, oferind „plăcerea jocului și a spectacolului” (Mușina, 2001: 75) prin accentul pus pe intelect, implicit pe cultură.

CAZUL NICHITA DANILOV și cele „Nouă variațiuni pentru orgă” își află rezolvarea în această îmbinare dintre considerațiile lui Constantin Noica și cele ale lui Alexandru Mușina, care se completează, se susțin și se aprobă unele pe altele. Necruțătoare, directă, nesofisticată, gravă, întru totul originală, ironică deseori, bazată pe contrast, profetică, vizionară – aceasta este poezia lui Danilov definită de către criticii contemporani,

o poezie a „marilor întrebări și probleme” (Valeriu Cristea). *Variațiunile* daniloviene (nu caragialiene, dar purtând amprenta stilului ironic caragialian) cheamă și oferă cititorului, prin intermediul travestiului, o reprezentare inedită a ideilor metafizice referitoare la relația triunghiulară scriitor – operă – lector, înscrisă în categoria *râsu’-plânsu’*.

O *piesă de teatru* structurată în nouă acte; *persoanele*: zece călugări, de la cel mai bătrân/ inițiat/ avizat la cel mai tânăr/ neexperimentat/ novice, care fie meditează, (trans)scriu, copiază, corectează la o *psaltire neagră*, fie doar stau cu ochii închiși ori chiar nu știu să citească. Decorul nu e deloc sofisticat: câte o fântână// un puț pentru fiecare călugăr, cu excepția celor doi tineri care se află pe un câmp, a lui Kiril și Atichin, care beneficiază și de o masă și un opaiț, respectiv și de o fereastră. De altfel, procedeul preferat al lui Danilov pare a fi acela de a conduce privirea cititorului printr-o evidentă simplitate, pentru ca apoi să îl părăsească în mijlocul adâncimii semnificațiilor. Opt călugări scufundați în opt fântâni pentru a scrie aceeași *psaltire neagră*, unul deasupra sau dedesubtul celui alt, muștrându-se sau privindu-se cu indiferență; alții doi – urmașii – învățându-se în jurul „marii fântâni”, sub îndrumarea unei păsări bizare a înțelepciunii – ce poate fi mai demn de comicul de situație sau mai apropiat de ironia fină? Bineînțeles, că ochiul cititorului avizat nu se lasă înșelat de o asemenea aparență transparentă, ci vede tot spectacolul din culise, spectacolul travestiului.

Așadar, *scriitorul e un călugăr* bătrân, opera sa o *psaltire neagră*, iar cititorul un novice; cu alte cuvinte, problematica literaturii e prezentată într-o formă religioasă și nu literară, culturală. Domenii total diferite la o primă abordare, dar care se întrepătrund prin ipostaza teandrică a omului în calitate de semen al lui Hristos, căci omul se definește ca ființă umană prin inteligență// culturalitate, iar caracterul său divin este sugerat de apropierea de Dumnezeu prin călugărire, prin ducerea unei vieți ascetice. Dacă s-ar opri aici travestiul ar fi prea evident, prea simplu, ceea ce nu stă, după cum spuneam, în firea lui Danilov. Astfel, travestiul e aplicat încă o dată,

acelorași personaje, înjumătățind „decada” personagistică prin folosirea noțiunii specifice alterității, și anume cea de „celălalt” (Celălalt Kiril, Celălalt Ferapont, Celălalt Lazăr); singurul care nu e supus regulii e tocmai Eul, sub „celălalt” nume de Atichin ori Nichita citit de la dreapta spre stânga; e altul, care nu transcrie, ci corectează și citește, nu e zgârcit și „nu seamănă cu mine”. Noul *rol* nu e, însă, deloc întâmplător, după cum dădea deja de bănuț fereastra de care dispune acesta și lipsa unei variațiuni „dedicate” călugărului Eu.

Ce vrea, totuși, să transmită Danilov lectorilor săi prin acest travesti amețitor, care te face să despici firu’n patru? În primul rând, trebuie avut în vedere faptul că toposul poeziei e constituit dintr-o suprapunere de fântâni; fântâna – element biblic – simbol spiritual al fertilității, al femininului, implicit (izvor) al creației (lirice în acest caz), al *psaltirii*; în cultura tradițională – sursa vieții, originea puterii, a cunoașterii, inspirației și geniului, loc de pătrundere în zone inaccesibile omului; în Antichitate – puțul de intrare în infern, în lumea forțelor oculte, de unde și făurirea unei *psaltiri negre*. Așadar, fântâna „finală” sau „marea fântână” este imaginea atribuită creației literare, întregii literaturi, iar modalitatea de „construire” este echivalentă cu etapele parcurse de un text literar în configurarea sa. Și aici Danilov induce în eroare: „dedesubtul lui [al Celuilalt Kiril] scrie fratele Atichin. [...] pletele îi atârnă până la chilia celui de-al doilea Kiril”. Explicația? Unghiul din care este privită succesiunea de „chilii”: privită dinspre Pământ – de jos, de către omul în calitate de ființă umană – fratele Atichin „locuiește” sub fratele Kiril, dar privită dinspre Cer – de sus, de către omul cu calități divine – Atichin „locuiește” deasupra fratelui Kiril. Altfel spus, Danilov se situează, în calitate de creator, „la înălțime”, poziție care îi permite să vadă/ să observe *totul*, în detaliu. Iată, din nou, travestiul: scriitorul care tinde către infinit, către inaccesibil e și cel care, înzestrat cu *geniu*, se poate situa la celălalt pol, întrucât pentru omul de rând este el însuși inaccesibilul. Indiferent din ce parte privim, nivelele parcurse de textul literar în configurarea sa sunt aceleași.

Din perspectiva unei ființe umane, simpla idee a Lazărului care nu scrie și își ține mereu ochii închiși, devine cântecul murmurat al lui Ferapont, apoi, mânat de curgerea nisipului din clepsidra „fratelui Eu”, se așterne pe foaia de hârtie cu cerneala lui Kiril, stând la masa de lucru și scriind la opaiț; nu mult durează până când textul ia amprenta creatorului, a sângelui său la nivelul Celuilalt Kiril, pentru a fi citit cu lupa lui Atichin de către cei interesați, și, cum orice scriere își datorează o parte din valoare cititorului, ajunge la nivelul aprecierii lectorilor sau al Aurului Celuilalt Ferapont, pentru ca în cele din urmă să se oprească în locul din care a plecat: în nesciere, adică la Celălalt Lazăr, urmând metamorfozele cercului pouletian transpus în spațiu sub forma unei spirale, căci, după cum afirma și Noica, conștiința are forma unui cerc.

Această transformare continuă a textului literar poate fi „tradusă” și din prisma religiei; nașterea poeziei este simbolizată de învierea – cea de-a doua naștere – a lui Lazăr de către Iisus, asumarea unei identități, a unicității e legată de părintele Ferapont, personaj al lui Dostoievski – reprezentant al existențialismului – și apoi de ceea ce presupune numele „fratelui Eu”, iar materializarea ei se poate face doar cu ajutorul literelor alfabetului, de ce nu?, Kirilic, al celui care a condus slavii către creștinism. Și cum amprenta scriitorului se lasă în totalitate odată cu ultimul punct al textului, și Celălalt Kiril ia masa doar după încheierea creației, în a șaptea zi; trecerea de la valoarea materială la cea spirituală e permisă de Atichin care aparține altei lumi (deseori „visează” la femei), după care literatura se lasă „martirizată” de către critici în drumul său spre eternitate, asemenea Celuilalt Ferapont, cel cu aripi de înger, purtând crucea lui Hristos; odată *mântuit*, învie, renaște într-o altă lume, la fel ca și Celălalt Lazăr.

În ansamblu, Nichita Danilov ne oferă spectacolul ființării operei literare veritabile, printr-o suită de travestiuri, de inversări (de roluri uneori), ajutat de ipostaza *theo-anthropică* a ființei. După cum era de așteptat, reprezentarea e una a comicului (presărat cu ironie) atunci când fratele Ferapont „îmi scapă

o pietricică în cap [...] dacă fac cumva o greșeală de stil sau hohotește ca un nebun” când „îi strig să fie atent, să aibă grijă să nu se prăbușească”; dar, deîndată, *travestiul* său, tragicul, își face apariția prin imaginea tălpii stângi a Celuilalt Kiril, roasă de un șobolan, a unghiilor care îi intră în carne lui Atichin ori a lui Lazăr care „în fiecare zi putrezește câte puțin și pică-n fântână”. Și tocmai aceste treceri bruște de la o stare la alta năucesc publicul și îi creează senzația că el însuși e pe scenă.

Surprizele lui Danilov nu s-au terminat încă: de ce fântâna lui Atichin e singura care „beneficiază” de o fereastră, prin care acesta privește câmpul pe care hoinăresc fratele Daniel și Celălalt Daniel și îi aruncă celui din urmă câte o filă din psaltirea sa?... cu mențiunea că Daniel „îmi va continua psaltirea”. Dacă până acum scena a fost populată de scriitori, în cadrul scenic apare un personaj nou: cititorul, care dădea adineauri târcoale; și nu orice cititor, ci acela care va continua creația autorului. Și de această dată motivarea schimbării de peisaj își află baza în simbolul travestiului prin dualitatea lectorului: cititor și creator. Prin urmare, pe de o parte, scriitorul își ademenește cu fiecare pagină cititorul, așa cum face Atichin cu Daniel, pentru că acesta este singurul care poate oferi literaturii veșnicia, (re)lecturând-o și apoi (re)creându-i multitudinea de sensuri, devenind, la rândul său, creator. Pe de altă parte scriitorul își cheamă ucenicul, căci, se știe, primul dintre aceștia este cititorul dintâi al operei sale, fiind mult mai experimentat decât lectorul avizat prin calitatea sa duală: scriitor și lector (competent). Dar, este vorba despre o simplă chemare, o ademenire către literatură, deoarece fereastră reprezintă un topos care fie permite ieșirea, respectiv intrarea într-o altă dimensiune, fie le interzice; totuși, aceasta este receptată, în general, drept simbol al receptivității și al deschiderii către lume, un punct de interferență dintre interior – scriitor – și exterior – cititor.

Și dacă locul în care (supra)viețuiește Atichin e unul ieșit din ordinar, de ce nu ar fi și locatarul său o apariție aparte? Atichin nu e decât imaginea reflectată în oglindă a lui

Nichita... Nichita Danilov, scriitorul, nume care în limba rusă are înțelesul de „fiul lui Daniel”, acel Daniel despre care vorbeam anterior ca fiind nimeni altul decât cititorul. De aici, printr-un raționament pur logic/matematic (pentru a respecta fundamentul iconului danilovian), concluzionăm că fiul/cititorul este cel care își cheamă tatăl/scriitorul și îl inițiază; de unde până unde acest raport invers proporțional – un travesti veritabil –, această răsturnare de situația gata-gata să ridice spectatorii de pe scaun crezând că asistă la un spectacol în care actorii își schimbă rolurile după bunul plac? Din nou: *saved by Literature!* Scriitorul – alias tatăl – este într-adevăr mai experimentat decât cititorul – alias fiul –, fapt dovedit de dubla sa ipostază: creator și prim cititor (lectorul Alter-ego din viziunea lui Paul Cornea) al propriei opere; dar scrierea sa ființează în totalitate (pentru a doua oară: dincolo de coperte, în lumea cititorilor) numai dacă cititorul propriu-zis și-o apropie și o lecturează. Iar această acțiune a lectorului transmite multe sugestii autorului în legătură cu ideea de „cum ar trebui să fie o scriere pentru a-și îndeplini destinul?”, e un fel de îndrumare indirectă către supraviețuirea literară. Cu alte cuvinte, cititorul își inițiază scriitorul, care îi aparține, întrucât fără el statutul său nu ar fi posibil (de unde și legătura parentală daniloviană), în arta literaturii ideale.

Până în acest punct am încercat o lămurire a viziunii daniloviene asupra ipostazei teandrice a omului: ființă umană și divină, transpusă prin tehnica travestiului în relația scriitor-lector; se cuvine ca, în final, să ne aplecăm și asupra denumirii – formulare succintă a ideii creatoare – sub care se înscriu operele avute în vedere: *Nouă variațiuni pentru orgă*. Și de această dată Danilov nu își lipsește publicul de elementul atât de gustat al surprizei: oricât am număra și oricum am distribui *persoanele* piesei de teatru rezultatul obținut e fie mai mic, fie mai mare decât nouă (opt călugări// scriitori; zece cititori). Înseamnă că, după cum era de așteptat, răspunsul se află în altă parte, „mascat”. În sistemul decimal, nouă marchează sfârșitul unui ciclu, în rândul cifrelor e ultima dintre ele, așadar e un simbol

al împlinirii, al totalității... al ființării operei literare. Dar, să nu ometem, sunt nouă variațiuni pentru orgă - instrument de cult. Pas cu pas, ajungem din nou la ideea *theo-anthropismului* și la teoria celor nouă ceruri formulată de către Steinhardt. Conform acesteia, primele trei ceruri sunt „ocupate” de către Dumnezeu Creatorul, „Marele Anonim al lui Bлага, Marele Ceasornicar al lui Voltaire, Marele Arhitect al francmasonilor” (Steinhardt, 2000: 84); la fel cum în primele trei ceruri se scrie, se creează textul literar – e vorba de prima sa ființare: de la idee la scriere. „De la cerul al patrulea în sus și până la al șaptelea sălășluiește dreptul Judecător, cel care înfricoșează, Legiuitorul «Vechiului Testament», Dumnezeuul dreptății aspre” (Steinhardt, 2000: 84), așa cum Celălalt Kiril și Atichin citesc și corectează opera literară, exercitându-și calitatea de lector în colaborare cu prim-cititorul Daniel, *judecă* dacă textul respectiv deține destul calități pentru a trece la a doua sa ființare: de la scriere la (re)lectură. Ultimele ceruri sunt ale dezvăluirii neașteptatelor *secrete finale*: sfârșitul e un alt început, a încheia (de creat sau de citit) o carte înseamnă a fi împins vre-nu-vrei către o alta – Celălalt Ferapont meditează, iar Lazăr cere apă aflat fiind într-o fântână, așa cum scriitorul cere ideea; cu mențiunea că „divinitatea din cerul al nouălea nu este o *forță* sau o *energie*, cât mai impasibilă și mai impersonală, un ascuns coordonator sau constructor, ci este Dumnezeu cel cu barbă albă, blând și bun, Dumnezeuul copilăriei” (Steinhardt, 2000: 84), într-un univers care nu presupune nicidecum seriozitatea – întocmai lui Daniel: aparent indiferent față de procesul creator (atâta timp cât pasărea înțelepciunii), simte totuși o *greutate* având psaltirea în mâini: ideea creatoare trece// cere să treacă de la ludic la cumpătare, de la imaterial la material, solicită botezul steinhardtian.

Cu cât ne adâncim în fântâna daniloviană, cu atât mai mult cazul „Nichita Danilov” pare unul al logicii năucitoare și al senzațiilor tari, care nu te lasă nici măcar să-ți întorci privirea de la Realitate; pe când răsuflă ușurat, te servește cu o porție consistentă de concret („Se sfârșea luna aprilie și începea

luna martie./ Daniel se apropie de fântână. [...] Trupul i se înverzi și pielea i se acoperi cu solzi ca de șarpe./ Îi crescură pene pe mâini [...] Își smulgea solzii de pe trup și penele” – IX. *Coborârea lui Daniel*). Cu acest spectacol al travestiului oferit de literatură, un spectacol cultural, în a cărui miez (spectatorul) se regăsește (în) imaginea teandrică a omului, oferit de către Nichita Danilov, ne ademenește și Liviu Georgescu, doar că într-un ritm mai puțin alert și o simbolizare mai profundă.

Astfel, cele *Nouă variațiuni pentru orgă* se preschimbă *În cele patru vânturi*, se domolesc și se comprimă pentru a-și păstra esența și a deveni cel puțin la fel de intense. Și toate acestea sub patronatul lui *Nu am voie*. „Recitind cu atenție [...] observ un paradox:[...] Poezia este deprimată, prin starea dominantă a eului și prin tonalitățile frecvent întâlnite; și în același timp plină de vigoare expresivă, de forță, cu reflexele intacte” (Daniel Cristea-Enache), iar „eul poetic este aproape în întregime aglutinat de posibilitățile cameleonice ale limbajului” (Oana Cătălina Ninu). De aceea, „ea are nevoie într-adevăr de amplitudinea unui scenariu existențial pentru a-și putea da drumul” (Al. Cistelean) – acesta este *CAZUL LIVIU GEORGESCU*. După cum spuneam, și în poezia acestuia e nelipsit spectacolul travestiului, aceeași reprezentare inedită a ideilor metafizice, doar că referitoare, de această dată, la relația triumfiară creator – om – viață, înscrisă în aceeași categorie a *râsu’-plânsu’-lui*.

O *piesă de teatru* structurată în patru acte (selecție pe care mi-o asum); *persoanele*: Homer – Poetul, creatorul sau cel inexistent – și timpul – efemeritate și eternitate. Scenariul: *Bântuit* fiind, ajungi *În cele patru vânturi*, căci *Vine o vreme* când te întrebi *Cine sunt eu?* Decorul: existența, din care *scăpăm pe spirale*. E evident, o scriere în stilul teatrului absurdului al lui Ionesco, un amestec de ironie deosebit de fină și un tragic devastator, căci ce poate fi mai dramatic decât situația omului „limitat” care se trezește bântuit de *imensitatea eternității* și mai ironic decât încercarea sa de a scăpa „pe spirale” adică urmându-și (în)tocmai cursul vieții? – așa cum bătrânul ionescian care avea de transmis un mesaj era mut. De o

tragi-comedie asemănătoare are parte și opera literară: chiar dacă o carte în care autorul își poate vedea împlinite chiar și cele mai ascunse vise/ intimități („Ce carte?! Aia în care te credeai rege azi-noapte” – *Cine ești tu?*, p. 150), o carte a sa și despre sine, pe care o „împarte” doar cu cititorii special aleși de el însuși, aceasta își poate îndeplini destinul doar devenind un simplu obiect de comerț expus în văzul tuturor, concurând cu „îndeletnicirile” de ultimă generație a posibililor lectori; e ca și cum scrisul „face cu ochiul” orbului („E o vreme când nu suntem singuri/ când farurile mașinilor ne orbesc/ și vitrinele poartă chipul tău/ de om îngeresc.” – *Vine o vreme*, p. 135). Cât despre spectator// cititor, se cere din start unul avizat (Atenție! *Nu am voie*). Principalul motiv al acestei *pretenții*? E vorba de a asista la un spectacol al travestiului în care masca oscilează de la a da voie la a nu da voie ca *persoana* să fie zărită cu ușurință, de la a acoperi fața la a fi parte din ea.

Așadar, cea de-a treia secțiune a volumului *Nu am voie*, intitulată *În cele patru vânturi*, se deschide cu imaginea lui Homer – simbolul contradicției de „a fi” (reprezentant al Poetului, primul poet) și „a nu fi” (în calitate de făptură creată de Dumnezeu// existență în istorie) și cea a omului *bântuit de imensitatea eternității* – simbolul antinomiei perisabilitate// viața ca istorie – perpetuitate// viața din Paradis; două personaje construite după tiparul travestiului își joacă rolul în Actul I: *Bântuit*. Și cum acesta presupune o trecere continuă de la un status la altul, implicit instabilitate, Liviu Georgescu introduce în Actul II (*În cele patru vânturi*) iconul figurilor fragile „care refac lumea/ Apoi sunt răsfirate cu o singură mișcare” (p. 124); aici travestiul se pierde în favoarea tehnicii imaginii inversate din oglindă, dar revine în plină forță în Actul III: *Vine o vreme*, în care, printr-un paralelism extrem de minuțios, asistăm la spectacolul homerian al ființării omului și scriitorului. În acest act, de la o simplă travestire a celor două personaje închipuite sub denumirea de Noi, Georgescu apelează la o travestire a perspectivei (narative), el putând fi jucat// urmărit (și având, bineînțeles, noimă) fie de la Scena 1 la Scena 4, fie viceversa.

Opera (dramatică) a „celor patru vânturi” se încheie în Actul IV cu schimbul dur de idei dintre Eu și moarte pe tema *Cine ești tu?* (p. 150), două personaje rezultate din înjumătățirea bi-travestiului – uman și temporal: Homer devine doar Eu// Poetul, iar timpul se rezumă la moarte// perisabilitate.

Ce vrea totuși să transmită Georgescu lectorilor săi prin acest travesti care ba e (prezent), ba nu e, printr-un spectacol al travestiului travestit, în care, chiar dacă vezi că eroul a alunecat de pe scenă, tot nu îți vine să crezi, că doar el e protagonistul; te obișnuiește atât de mult cu el, încât nu-i poți accepta absența, plasând-o în domeniul fanteziei. Lirica sa e însăși oscilatorie, întrucât poetul se axează pe două iconuri: omul și scriitorul, folosindu-se, bineînțeles, de ipostaza teandrică a acestora. Uneori aceștia sunt doar fațetele unui singur travesti, alteori sunt două identități diferite, dominate la rândul lor de ceea ce presupune această dublă natură. Nu e de mirare că Liviu Georgescu și-a deschis cea de-a treia secțiunea volumului cu imaginea lui Homer – acel *to be or not to be* shakespearian; cel care a rămas în istoria literaturii drept primul Poet și a reușit să înglobeze în opera sa întregul univers; un om din care a rămas doar textul, cuvântul scris fiind singurul capabil de a transforma perisabilitatea omului în veșnicie, de a alcătui amintirea cuiva. Concluzia rezultată din simpla ilustrare a puterii creatoare a lui Homer – „Omul e bântuit de imensitatea eternității” (p. 121) – pare și nu pare logică, căci ne întrebăm: ce are de-a face imensa putere creatoare homeriană cu această generalizare? Pe de o parte, pornind de la binecunoscuta curiozitate umană, trecând prin sfera de acțiune a germenului creativității și ajungând la marele Poet – geniul, cel care deține accesul către marea deschidere a lumii – explicația e evidentă: omul-scriitor a căutat mereu să descopere pic cu pic din eternitate, din infinitate, ceea ce o face mai plăcută, mai ademenitoare. Pe de altă parte, simpla idee de veșnicie îi revine în minte neîncetat, întrucât, la fiecare pas, conștientizează ce a însemnat refuzul Paradisului, iar *imensitatea eternității* devine durere, apăsare. Finalul poeziei e previzibil și apare sub forma unei explicații:

omul nu e într-atât de afectat de faptul că va muri, pe cât îl preocupă ce va spune// și despre el un Altul// Celălalt. Totodată, se poate surprinde caracterul religios al semnificațiilor sintagmei-cheie: pe tot parcursul existenței sale omul are un singur țel – mântuirea, și de aceea îl interesează doar dacă Necunoscutul// Dumnezeu îi cunoaște toate faptele frumoase care îl pot absolve de la pedeapsa cea crâncenă. Nota de dramă care reiese din acest travesti bazat pe ipostaza teandrică a omului se împletește cu una de ironie: este vorba despre prea-binecunoscuta tendință a omului de a-și direcționa acțiunile în funcție de ceea ce va spune „vecinul”/ Celălalt, neglijându-și astfel propria persoană. Și atunci din *Bântuit* rezultă o tragi-comedie a existenței.

Și pentru a-i arăta lectorului „finalul” care îl interesează atât de mult pe omul nostru, Liviu Georgescu apelează la iconul *celor patru vânturi*. De această dată, pledoaria e începută în plină ironie: omul se folosește de o *lunetă întoarsă* pentru a vedea bucăți de eternitate, concluzionând după o laborioasă descriere: „Fiecare loc e până la urmă unul și același” (p. 124), întrucât imaginea zărită printr-o lunetă întoarsă e (clar!) cât se poate de mică, greu descifrabilă; se pare că la o astfel de situație comică duce „lăcomia”, tendința omului de a vrea tot mai mult (mai ales dacă se află în competiție cu Celălalt). Cu ce folos, căci inevitabila apocalipsă nu se va abate de la drumul său, cele patru vânturi vor spulbera și nimici totul? Sintagma celor patru vânturi e cea prin care poetul abordează (din nou) tehnica travestiului din același unghi: „theo-anthropismul”, întrucât Biblia vorbește despre patru vânturi ale pământului și patru vânturi ale cerului care bat pentru a distruge lumea. Chiar și „personajele” întâlnite în cele două capitole din Biblie vin în completarea ideii de teandristm: vânturile pământului sunt aduse de patru îngeri, iar cele ale cerului de patru fiare. Concluzia, rezultată din cuvântul dumnezeiesc, este aceea că în întreaga sa viață omul trebuie să păstreze cuvântul Său în inimă, iar când va veni timpul apocalipsei să i se închine; de aici reiese un fel de mustrare adusă omului care e *bântuit* de cum îl va aprecia un Altul și acționează după logica sa, în loc să își întoarcă

privirea către suflet, locul în care sălășluiește cuvântul divin.

Și cum o mustrare atrage după sine o exemplificare în scopul convingerii, Liviu Georgescu (ne) vorbește despre cum *Vine o vreme* (p. 135); de fapt, despre mai multe „vremi”: a increatului, a nașterii, a dezvoltării și a imaterialului. Din *gând peste gând* omul/ scrierea e așteptat/ -ă *ca o minune*, ce va avea parte de *iubiri/ aprecieri trecătoare/ pământești* până când va ajunge la locul îngerilor/ în veșnicie. Dar, viceversa, din *imensa eternitate* a cetelor îngerești (divina idee!), după mai multe *iubiri trecătoare* (încercări de scriere) apare *minunea* nașterii omului// operei desăvârșite, care, de acum în acolo, își va croi singur/ -ă drumul prin propria sa lume. Surprindem aici tehnica travestiului perspectivei narative (de care aminteam ulterior) prin intermediul căreia poetul își conferă posibilitatea de a surprinde existența, ființarea în deplinătatea ei. *Vremea* din poezia lui Liviu Georgescu e cea a singurătății, în sensul că, orice ar face, omul// ideea e singurul// singura care își poate îndeplini destinul, indiferent de cei din jur, căci, în fond, aceștia sunt la fel ca și el// ea: alți *singuri// alte singure*. Tocmai de aceea trebuie să prețuiască unicul lucru care îi e mereu alături: cuvântul lui Dumnezeu care sălășluiește în sufletul său.

Așadar, *vine o vreme* când te întrebi *Cine ești tu?* (p. 150); o ființă umană ce își trăiește viața după bunul său plac, căzând chiar în extrema de a se supraaprecia, uitând complet de cealaltă față a sa: cea divină. Iar în momentul în care moartea îi cere cartea vieții, soarta sa e deja știută. Astfel, actul care încheie spectacolul travestiului din lirica lui Liviu Georgescu e scris sub forma unei parabole, a cărei pildă se concretizează în aceeași atenționare: omul trebuie să acționeze în conformitate cu natura sa teandrică.

Cu cât privim mai mult în depărtarea celor patru vânturi homeriene, cu atât mai mult ne amintim de cele patru vânturi ale cerului (care au apărut în visul lui Daniel) și ale pământului, care duc la aceeași idee: efemeritatea existenței umane și neputința sa de a se conforma acesteia și a trăi după regulile ei. Și asta cu atât mai mult cu cât

propriul său teandristm îi deschide orizontul de manifestare.

În ansamblu, Nichita Danilov și Liviu Georgescu transformă ipostaza teandrică a omului într-un veritabil spectacol al travestiului, ai cărui personaje se înscriu în

două triunghiuri relaționale: ființă umană – timp – ființă divină și scriitor – operă literară – cititor și își dau concursul pe scena existenței. Sugestia lor? Gândește mai bine răspunsul la întrebarea lui Noica: „Să fii în istorie sau să fii în adevăr?” (Noica, 1992: 19).

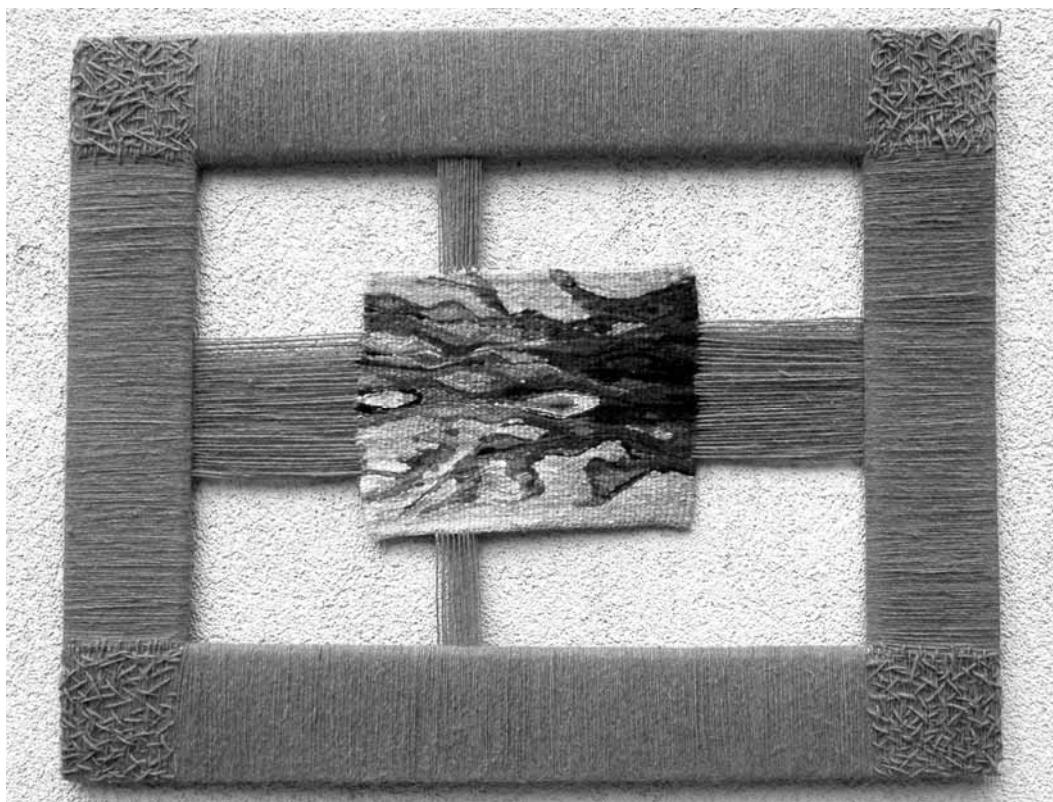
Bibliografia operei:

- Danilov, Nichita. *Nouă variațiuni pentru orgă (Antologie)*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Georgescu, Liviu. *Nu am voie*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.

Bibliografie selectivă:

- Mușina, Alexandru. *Sinapse*, Editura Aula, Brașov, 2001.
- Noica, Constantin. *Mathesis sau bucuriile simple*, Editura Humanitas, București, 1992.
- Steinhardt, Nicolae. *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

(Cristiana LĂPUȘAN, absolventă a Facultății de Științe și litere – Universitatea „Petru-Maior” Târgu-Mureș – specializarea Română-Engleză, este profesoară de Limba română la Școala Generală Braniștea)

Andrei LAZĂR

Serios că nu mă doare,
Nici dacă pleci, nici dacă vii
Și cu atât mai puțin
Când te prefaci a fi.

Nu mă frământă nimic,
Nici ziua de azi, nici cea de mâine –
Dacă s-ar teme că-l frige cuptorul
Aluatul nu s-ar face pâine.

Îmi imaginez că o armată de îngeri,
Atât de încordați încât uită să clipească,
Aruncă cu nefirească convingere
Proiectile sudate din lacrimi
Pline cu iertare, iubire, inocență
Și alte ingrediente rare,
De parcă toți am fi ținte,
Altfel nu-mi explic
De unde au fulgii atâta înverșunare;
Sau poate îngerii Țes un covor sub care
Să ascundă mizeria nerevendicată.

Poezia Mișcării literare

Se scutură copacii

Se scutură copacii, toți deodată
De parc-ar respecta o lege,
Că vine ger și-i arde pielea toată
Și n-are cine să-i dezlege.

Promiși din naștere țăranii,
Țin ramurile răsfirate
Ca cerșetorii ramurile mâinii
Și li-s cordoanele ombilicale netăiate.

Prin solzii vii le curg iluzii
Ce le abandonează toamnei, smeadă
Gândind că de s-ar smulge din perfuzii
Pământul ar risca să cadă.

Când vântu-i bate Țiuiesc
Ca paralizicul gemând,
În lanțul gravitației se-ntind și se
smucesc;
O-nving în fiecare zi, crescând.

Se scutură copacii, toți deodată
De parc-ar vrea să se răzbune,
Cu pulberi de furie înfrânată
Țărâna s-o sugrume.

Încăpățânare

Sunt la fel de încăpățânat ca timpul
Niciodată un pas înapoi,
Până și la ceas mă uit din mers
Încât și pasului îi pare c-am fi doi.

Dar într-o zi a-nțepenit și mersul
Pe ogorul frunții timpul nu mai scurmă
M-a agățat din spate umbra
Și m-a cuprins, ștergându-mi orice urmă.

Doar

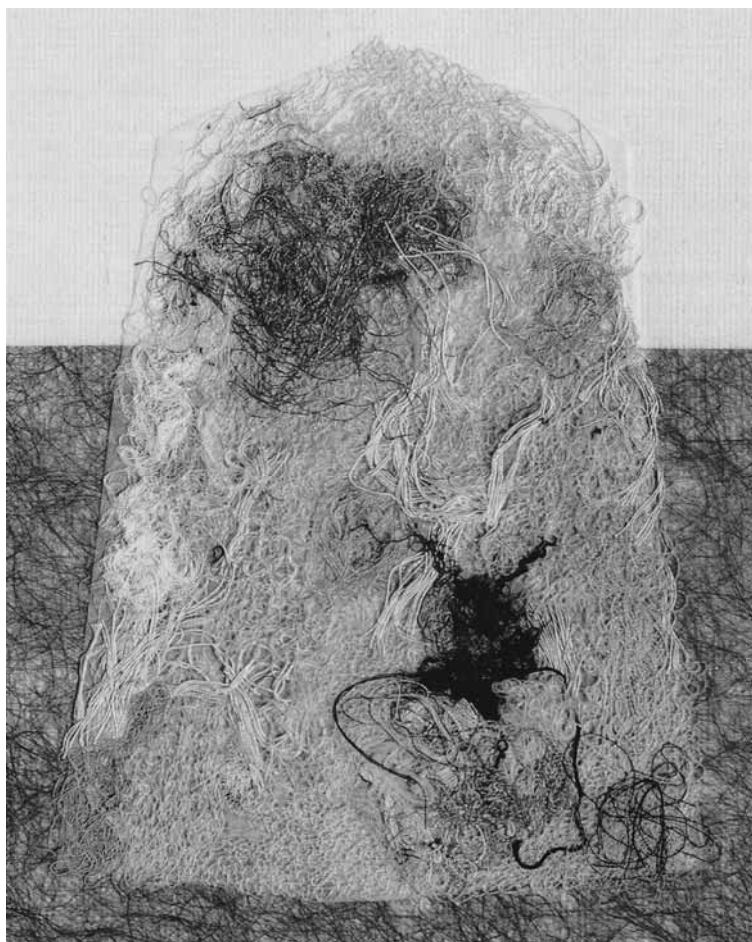
Acum când Pământul, ca un obez
Se odihnește pe mine
E prea târziu să mai doară.

Doar cine refuză să moară,
Ținând sub limbă ultimele cuvinte
(Pentru un ultim ecou)
Va geme.

Mă simt

Mă simt confortabil în mine
Ca mortul într-un sicriu
Ca pleoapa pe un ochi de sticlă
Ca frunza auzind cum pică.

Mă simt confortabil în mine
Ca sămânța de deșert într-o clepsidră,
Ca infinitul într-o enumerare,
Ca un țăran pe ogor ce n-are motive să are.

Stog
(fir ață)

Vasile PĂRPĂUȚI

Miros de proză și mujdei

Din odăița cocoțată pe colțul dinspre vest al casei cu etaj în care locuiesc eu și soția mea, lumina becului din stradă alungase cam o treime din întunericul furișat înăuntru. Becul stă și acum spînzurat sub o pălărieuță agățată în vîrfurile stîlpului înfipt alături de gardul îmbrăcat în ederă al vecinului de vizavi. Crengile caisului au crescut pînă mai sus de fereastră, dar toate mișcările lor în bătaia vîntului nu mă supărat chiar deloc. Imagini colorate se zbuguiu pe ecranul televizorului dintr-o odaie a casei de dincolo de gardul de vizavi. Le-am zărit cînd am intrat în odăiță și am întins mîna să aprind lampa de alături de monitor. Nu se puteau distinge imagini clare prin perdeaua cu un număr excesiv de spații neacoperite, nu venea niciun zgomot din direcția aceea, dar o gîlceavă stridentă urcase de la parter și se opri direct în urechile mele. Am rugat-o pe soția mea să dea sonorul mai încet, și m-am repezit pe scări, să nu mi se tulbure în minte imagini clare de prin toți cei

Proza Mișcării literare

patruzeci și patru de ani de cînd eu și Violeta suntem căsătoriți. Ca vîrfurile unor aisberguri fișnite din apa înghețată a oceanului, ieșiseră la iveală unele din cele mai aprigi momente cînd ne-am zgîriat unul pe altul, nu pe obraji, nu pe gît sau prin alte părți ale corpului, ci direct pe creier. Și eu și ea am zgîriat cum ne-am priceput mai bine. Resimțirea fiecărei zgîrieturi a fost măsurată de sensibilitatea zonei în care a fost atinsă

patruzeci și patru de ani de cînd eu și Violeta suntem căsătoriți. Ca vîrfurile

victima. Nu cred că tot atît de sensibili suntem amîndoi în orice punct atins de celălalt, dar știu precis că puterea ei de distrugere stă în priviri, cuvinte și fapte. Sunt și eu unul dintre imbecilii acestei lumi. Rostind două cuvinte și aruncîndu-mi disprețul privirii înzestrate cu un dozator care funcționează perfect, îmi tulbură mintea în trei secunde. Îmi strivește sufletul așa cum ai strivi un vierme. Multe sunt cauzele creșterii senzațiilor mele. Pe una dintre ele cred că am și dezgolit-o fiind atent cum se scurg anumite minute, ore și zile din viața mea și a soției mele. O văd cum se uită încă o dată într-un caiet gros cu rețete culinare. O jumătate de ceapă rămîne netocată pe masa din bucătărie din cauză că pe ecranul televizorului se arată imagini din interiorul unei case în care nu intră oricine și oricînd, iar printre cei care se află înăuntru, lăsîndu-se conduși de un fel de șefă, dintre fetele și băieții și mamele unora dintre ei și ele, mai spre final va fi un cuplu de îndrăgostiți care se vor se vor căsători și vor ieși din casă și cu un premiu. Ore întregi se poartă tot felul de discuții între un băiat grăsuț și blonda cu zulufi peste urechi, între doamna roșie în obraji și mama fetei de care nu mai e îndrăgostit feciorul ei. Un sărut între alți doi concurenți, o roșcată încă nu și-a descoperit un iubit printre băieții din casă, e disprețuită de tot grupul de fete, se stabilește prin niște reguli speciale care cuplu va beneficia de o excursie la munte. Și ură, și iubire, și bîrfă, și plînsese. Se dialoghează și cu voci de prin toată țara. Un coleg, o fostă prietenă, o mătușă, un unchi, un

tată intrigat că fiul său a ajuns bătaia de joc a unei blonde. Soiul ăsta de distracție nu îi cere Violetei să desfolieze cu ajutorul propriei sale minți vreun subiect care să îi fi stîrnit vreo durere și să dorească acum să descopere nuanțe și mirosuri nebănuite din mizul acesteia. Poate să fie atrasă de un astfel de exercițiu cînd vorbește la telefon și cîte o jumătate de oră, cînd dezleagă rebus, sau stînd cu ochii înfipti în monitorul calculatorului cumpărat de ea în rate, și tot uitîndu-se cum din gura unui balaur sare o biluță cînd apasă ea pe o tastă și de cîte ori cade într-un șir de aceeași culoare, jucătoarei i se acordă niște puncte. Nervii soției mele se destind, dar în același timp și tot în fața ecranului unui calculator, eu zgîndărăsc o veche zgîrietură din creierul meu. Retrăind un mic fragment dintr-un episod al propriei mele vieți, descopăr și niște hățișuri de care habar nu am avut pînă acum, însă de multe ori mă dau brusc îndărăt izbindu-mi spinarea de speteaza scaunului după ce m-am întrebat de ce am fost atunci atît de imbecil? Un exemplu ar fi acela din ziua cînd mi-a trîntit în freză cea mai rafinată aluzie în urma căreia eu ar fi trebuit să mă las convins că în venele ei circula un sînge albastru. Că al meu neam nu este nici măcar dintr-un soi mai bun decît altele mai rele. Și dacă eu nu cred în argumentele exprimate prin cuvintele ei, să privesc cu mare atenție păhăruțele de cristal pe care mînuțele ei de viță nobilă, cu eleganță le șterge de praf și le așează la locul lor în vitrină. Nu îmi șoptește nimic păhăruțul din mîna ei? Mi s-a uscat creierul? Mintea strălucită a acelui bărbat școlit, ajuns la optzeci de ani, nu a lăsat nicio dîră prin mintea mea? Am discutat pînă tîrziu în seara cînd noi doi sosisem de la băile 1 Mai. Mi-am amintit de unchiul Violetei. Locuia într-o casă de pe malul rîului Bega, în niște odăi înalte și bine garnisite cu mobilier îmbălsămat în tristețea anilor de după ultimul război mondial. Și ce ar fi vrut Violeta să fac eu acum, cînd ea se apucase de șters păhăruțele de cristal? Să încep a-i oferi prețuire nemărginită și necondiționată întregului fir de noblețe transferat prin sîngele surorii domnului magistrat în trupul drăgălaș al nepoatei sale? Asta ar fi trebuit să fac? Ți s-a

părut ție că asta aș fi făcut, dacă mi-ai fi cerut, în primul an de cînd te-am cunoscut, dar te rog să mă crezi că nici eu singur nu am știut că dovleacul dintre umerii mei se va coace mai tîrziu decît acela al lui Ion Creangă, și nici tu nu ai știut că așa cum l-ai cunoscut tu, el va rămîne pînă la adînci bătrîneți. Nu i-am dat nicio atenție lăsînd-o să frece în liniște încă unul din cele cinci păhărele de cristal primite cadou de la unchiul ei. Pe furiș mă uitam la ea, pe furiș se uita și ea la mine. Ochișorii ei de viperă căutau în profunzimea expresiei feței mele, măcar o jumătate din convingerea deplină că eu nu aș fi meritat și nici nu merit să am o soție înzestrată de natură și educație cu atît de multe calități. Neprețuite calități nu erau prețuite de un țicnit cu țicneala avută în sînge. I s-a părut ei că în orice clipă și prin orice fel de mijloace, el e ușor de imbecilizat. Și încă nu s-a descotorosit de părerea asta. Un proaspăt exemplu ar fi cel de acum trei zile. A treia oară i-am spus că mi s-a făcut poftă de un mujdei ca acela pe care l-am întins pe o felie de pește prăjit în ziua onomasticii socrului fiului nostru cel mic. În bolul de sticlă colorată mujdeiul arăta ca o maioneză cu sclipiri de cristal, dar și toată iuțea usturoiului fusese redusă de o cantitate destul de mare de ulei. Un preparat cu aspect și gust și culoare ca al celui de pe masa cuscrilor noștri o rugasem pe bunica celor cinci nepoți ai noștri să îmi ofere la prînz, sugerîndu-i să strivească toți căței de usturoi în robotul de bucătărie. „Îmi dai tu mie lecții? Vrei să-ți pisez usturoi așa cum vrei tu și cînd vrei tu? O să-ți fac, și o să-ți zic, în gînd, îndoapă-te cu el!” Acesta fu mesajul disprețuitoarei sale priviri. Și încă nu a fost una din cele mai severe. A tăcut și s-a apucat de treabă. Din vreo două sute de grame de usturoi a preparat o mocirlă gălbuie și cam zgrunțuroasă. Am gustat și am întrebat cîtă sare, cît oțet, ce naiba a mai pus în mujdei, și din ce cauză e atît de iute de parcă l-ar fi amestecat cu o zeamă de ardei iute? Începusem să tușesc din cauza iuțelii.

– N-a ieșit așa cum îți place ție! Cine știe ce a mai pus în el?, se oțări Violeta.

– Din mult usturoi și prea puțin ulei, a ieșit o răbuială iute!, i-am reproșat eu.

Castronașul de plastic roșu fu împins mai spre jumătatea mesei din celălalt capăt al mesei. Nu a dat niciun semn că s-ar fi simțit iritată de comentariul meu. Din ziua nunții de acum doi ani și jumătate, nu a mai gustat din leguma care în această iarnă a lui două mii zece e mai scumpă decît carnea. Usturoi din recoltă proprie. Amestecînd răbuiala gălbuie cu iaurt, i-am anihilat o jumătate din iuțeală, și am și început un regim de păstrare a sănătății întregului meu organism. Cu adîncă și sinceră părere de rău i-am zis:

– Nu e plăcut să nu îți poți permite să guști din ce ți se face poftă.

– Ce îți stîrnește ție mai tare pofta?!

– M-am referit doar la pofta de a gusta dintr-un cățel de usturoi.

– Poftă bună!

– Mulțumesc!

De ce ar mai fi rămas Violeta în bucătărie? Să vadă cum înfulec eu din farfuria cu fasole cu slănină afumată, și cum înțep cu furculița și cîte o feliuță de castravete murat? Nu am delicatul ei stil de a duce lingura sau furculița spre buze. Și nici cu simțul mirosului nu stau prea bine. S-a dus în odaie și a deschis televizorul. Am băut și o cană de apă îndulcită cu must de struguri și m-am pornit să văd dacă se uită la o emisiune care m-ar putea interesa și pe mine. Am fost silit s-o întreb:

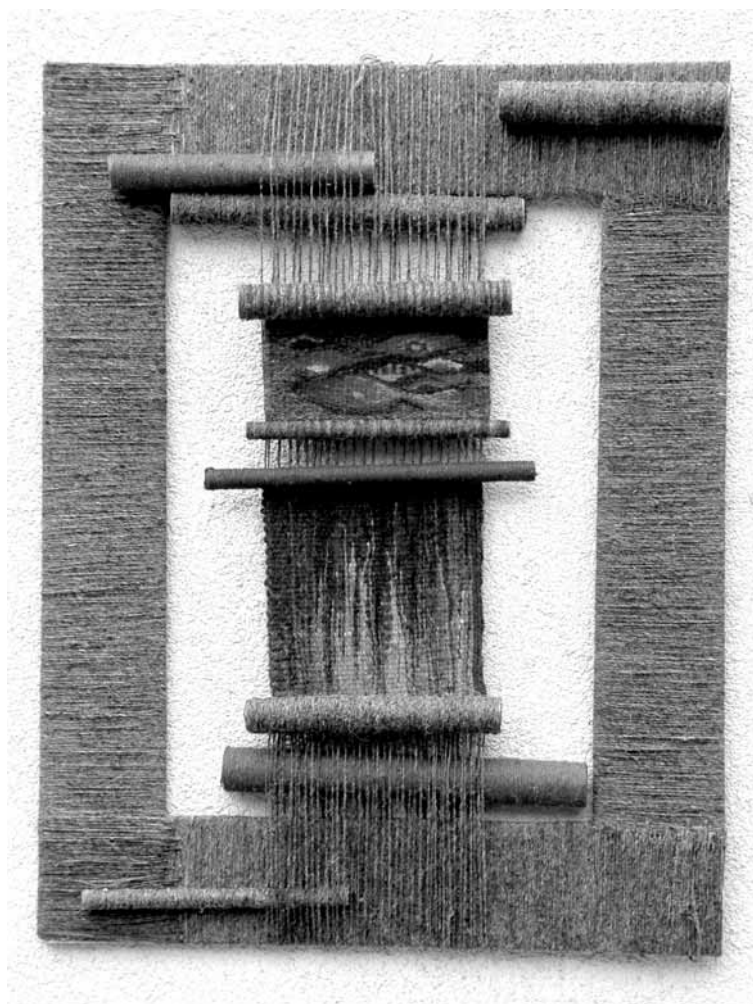
– Tu ești nebună?!

Se repezise spre mine cu palmele întinse pe verticală ca două proptele în care să mă sprijin și să mă las împins pînă dincolo de prag. Să nu fac niciun singur pas spre mijlocul odăii. Să ies mai repede pe hol. Îmi implantă în urechi și interdicția de a mai intra în vreuna din cele două odăi de la parter pînă nu se vor scurge cel puțin trei zile de cînd va fi fost golit castronul de plastic plin cu mujdei colorat și diluat cu iaurt. Soției mele nu îi ardea nici de joacă și nici de vreo glumă. Mi-a făcut loc să trec peste tocul glazvantului desființat, dar numai după ce i-am zis că eu sunt de la termoficare. M-am uitat pe termometrul de cameră pus pe un raft al bibliotecii, i-am mulțumit pentru că el mă scosese dintr-un adevărat balamuc, l-am sărutat pe creștet și m-am avîntat spre ușa sufrageriei. Sus, la mine în odaie, m-am trîntit în pat, și am început să

mă întreb dacă soția mea are dreptul legal să îmi ceară să nu intru în niciuna din cele două odăi după ce am mai înghițit și mujdei amestecat în mîncare. În atîta timp de cînd trăim împreună, am reușit că o cunosc și eu pe ea, nu numai ea pe mine. Mie îmi trebuia vreo șaptezeci de grame din compoziția în care intra și ulei și oțet și o linguriță de smîntînă, dacă s-ar fi găsit prin frigider. Nu întîmplător a preparat ea atît de mult usturoi. Am rugat-o întîia oară. Am rugat-o încă o dată, dar pe un ton mai încărcat de nemulțumire. A treia oară doar am întrebat-o dacă îmi va prepara într-o zi niște mujdei care să aibă consistența și culoarea și gustul celui preparat de Cristina. Să îl fi aruncat așa cum voi arunca și niște cartofii mai mărunți și țelina și sfecla roșie din beci? O țelină cumpărată de ea de chioșc se dezhidratează în același ritm cu alte cîteva rădăcini de țelină cultivate de mine, dar nu le mai dau niciun fel de importanță, și nici nu m-am lăsat prea tare enervat de cît și cum a pisat ea niște căței de usturoi. Aprigul ei orgoliu de neam ales, și de ființă care nu suportă să i se dea sfaturi de cel care ar trebui să îi fie doar slugă, s-a observat în felul ei de a mă privi. Ea știe că eu sunt un mîncător de usturoi și nici nu îmi voi bate joc de propria mea muncă. Preparîndu-mi un castron de mujdei, a fabricat și motivul de a-mi interzice să mai intru în vreo cîteva zile prin cele două odăi de la parter. Dispune de un întreg arsenal de tehnici care mă pot înnebuni. I se luminează tot chipul cînd o bombiță explodează în creierul meu. Mă simt supus unui sever program de imbecilizare început acum patruzeci și patru de ani. Fug la mine în birou și încep să notez, să scriu, să rescriu o scurtă secvență din propria mea viață și a ei viață. Mă însurasem cu ea și pentru a începe intens a trăi și a scrie un roman de dragoste. Însă de cele mai multe ori, minunatul fapt al scrisului nu e decît un altfel de a mai înghiți un hap care să îmi zbîrcească o teribilă stare de nervozitate creată de însăși personajul principal din romanul meu de dragoste. Și aproape tot ce scriu într-un moment ca acesta, mai nimic nu merită să fie păstrat. Pe obrazul meu citește și un astfel de eșec. Intuiția îi șoptește cînd eu sunt copleșit de vreo mare harababură pe tot ogorul meu scriitoricesc. Dar

numai eu știu că pasaje întregi de prin prozele mele sunt mai degrabă niște văicăreli ce pot fi găsite prin tot soiul de hîrtii adresate de cetățenii patriei unor ziare, poliției, procuraturii, guvernului și chiar vreunei cancelarii prezidențiale. Și mai știu că tot frecușu' ăsta cu plimbatul mirosului de usturoi dintr-un loc în altul e un fleac în comparație cu tot ce m-a făcut ea mie în mai multe zile nopți din ianuarie și începutul acestui februarie din două mii zece. Am rupt gîtul acestui calvar! Într-o altă noapte am descoperit că în urmă cu vreo cinci ani mi s-a părut că în eu aș fi un

romancier realist, și chiar ar exista niște afinități între mine și un personaj creat de dom' profesor Cavazzoni. M-am simțit mai în largul meu și m-am apucat de acest roman. În primul rînd soției mele trebuie să îi demonstrez că nu sunt chiar atît de zevzec încît să nu pot fi și altfel decît sunt văzut de ochii ei și ai unora dintre cei pe care îi cunosc. Și mai la urmă de tot, scriind și rescriind eu mi-am hrănit iluzia că în propria mea mîneacă se dezvoltă un as care va căpăta valoare abia în clipa cînd își va arăta fiorosul chip de roman publicat, citit, lăudat, criticat, premiat, tradus...

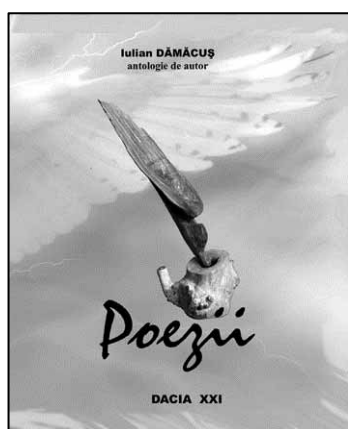

*Tradiție uitată
(înfășurări / haute-lisse)*

O antologie de autor

Ion ROȘIORU

În orice text poetic scris de Iulian Dămăcuș își face simțită prezența experiența haijinului și a epigramistului de reală vocație, în sensul că poetul știe exact cum și cât să decupeze din realitatea înconjurătoare sau din fluxul memoriei, secvențele poetice rezultate fiind întru totul semnificative și esențializate la maximum. El știe la fel că poezia nu se face neapărat doar din cuvinte, ci și din absența lor, ori din golurile lăsate între ele.

În primul ciclu al antologiei de autor, *Galeria cu tablouri* (din volumul *Poezii* de Iulian Dămăcuș, Editura

Dacia, Cluj, 2010), există numeroase pasteluri de factură expresionistă vizând orașul pe care istoria alienantă nefastă continuă să-l urâțească (*Octombrie roșu*). Universul radiografiat este unul prin excelență carceral, plin de mirosuri fetide, afectat de umezeală râncedă și de ceață în care crengile pomilor scheletici par tot atâtea spânzurători pentru tot mai firavele speranțe ale omului modern re ajuns fără drept

Lecturi

Periferiile înaintază galopant spre un centru nu mai puțin cangrenat și antrenează cu ele un întreg puhoi de dejecții. Până și valorile creștinești tradiționale s-au deteriorat îngrijorător (*Mortul*). Furtul, prostituția, crima, violența, cerșetoria agasantă, disperarea proliferază alarmant și parcă în răspăr cu firmele cinice și cosmopolite ale magazinelor de iluzii *În strada...*

la recurs sub povara vremilor (*Primăvara, Clopotele*).

Poetul nutrește o mare compasiune pentru oamenii în vârstă marginalizați și cărora disprețul pe care li-l arată societatea le grăbește decrepitudinea: "Părăsind labirintul colorat/ al toamnei/ soarele invită bătrânii/ pe altă bancă.../ Ei, creduli/ acceptă jocul,/ iar când firul de lumină/ se frânge,/ obosiți, speriați/ caută/ ieșirea din parc" (*Labirint*). La antipod, însă, redescoperă lumea copilăriei, lume care e totuși departe de a fi asimilată paradisiacei vârste de aur. Cum ar putea fi altfel când poetul s-a născut și a crescut în perioada mârșavă a ascensiunii nerușinate a comunismului de import? A intenta proces excesului de ideologie mincinoasă și abuzivă nu-i niciodată prea târziu.

Un poem precum *Mama*, antologic prin forța educativă nu mai puțin dureroasă, merită citat în întregime sa ca o lacrimă de sute de carate lirice: „O văd lustruindu-și/ pantofii și/ aranjându-și rochia/ de mers în sat,/ luându-și laibărul/ și năframa neagră./ Înnoadă câțiva lei/ în batista mirosind/ a apă de colonie// Trecând prin grădină/ ia o floare/ pentru/ sfânta icoană/ și întotdeauna măghiran/ sau busuioc// Ultima dată/ pregătirile au durat prea mult și/ de-abia spre vecernie/ porni de-acasă/ chemată/ de clopotele vechi/ ale căror glasuri scuturară/ ultimele frunze de salcâm”.

Un poet ca Mircea Micu, cel ce a ilustrat ca nimeni altul tema mamei în poezie, ar avea toate motivele să-l invidieze pe mai tânărul său confrate ardelean.

Tânjirea după vârsta stării de uimire pură este sfâșietoare și contemplatorul știe că n-o va mai regăsi niciodată. Copilăria cu tărâmul ei mirific se află totuși departe de grijile și de neliniștea pe care cultura și scrisul i le-au adus poetului care încearcă acum nostalgia poeziei ne înghesuite în cuvinte și ritmuri: „Pe-atunci/ nimeni nu scria versuri/ Toți erau niște semne

de exclamare/ ce marcau tărâmul poeziei” (*Primăveri*).

Într-o lume tot mai ingrată și tot mai lipsită de repere morale, credința în Dumnezeu pare să constituie singurul refugiu posibil.

Un crochiu de factură religioasă pare ieșit de sub pana basarabeanului Grigore Vieru: „Alungat de toate vânturile/ mărul/ când alb când cenușiu/ părăsi cerul/ O lacrimă căzu din ochiul lui Cristos/ în sticla de cerneală a școlarului” (*Compunere*).

Cu cel de al doilea ciclu, provenind selectiv din **Viespar în orbite**, poetul își potrivește un alt ton: discursul se intelectualizează tinzând spre un ermetism încrâncenat gâlgâitor. Respirația poetică e mult mai amplă, peisajul și starea sufletească amalgamându-se nestăvilit: „Sub sprânceana iernii/ urlete de lupi/ închid ochiul nopții/ învinețit de hăituielile vântului/ Dinți albi sfârtecă/ Ziduri betegite/ Zăpada crudă se vâlurește/ Urletele/ lupilor din noi adulmecând/ tăcerea ori cântul/ ultimului corb” (p.29).

Din mentalul colectiv emerg ca într-un film secvențe de realitate care se obiectivizează dureros: „Noaptea scrâșnește în/ osiile neunse ale tunurilor/ scuipatul lor, vreunul întoarce în/ gurile știrbe/ Roți fără spițe se învârt/ una împotriva alteia/ Căteaua scheaună de/ dorul lătratului rătăcit/ pe la Cotul Donului/ Neabătut,/ piciorul drept al tatei mărșăluiește/ pe lângă Carul Mare/ Stropi roșii/ se luptă cu/ întunericul nătâng/ zidit din nimic (*Semne*).

Mesajul poetic se hrănește dintr-un fond livresc bine asimilat organic :basm, amintiri de familie, scene biblice, picturi murale bisericești, icoane de demult, motive mitologice sau istorice etc. (*Icoane, Ora...*) Aici discursul se debarasează de verbe, ca și în ultimele poezii bacoviene.

Ritmarea de tip folcloric, preponderentă în ciclul **Tripticelor**, constituie un alt punct forte al lui Iulian Dămăcuș, poetul întrecându-se pe sine în inventivitate ludică și forță incantatorie: *Triptic II – cu spânzurați*; *Triptic VI – cu curve*:

„Și-un bătrân analfabet/ ce-avea plete de poet, ce-avea casa la bufet,/ ce-avea banii la

sipet/ ce-avea vise la secret/ și-avea mintea cam nebună/ mângâia întreaga Lună” (p 50).

Poezia poate fi o cale de acces spre regăsirea paradisului copilăriei pierdute. Și tot ea, poezia, poate fi trupul lui **Augustin** (poemul cu care – tradus de autor în franceză – a luat recent un premiu în Italia) luptându-se cu moliile sutanei, sau cine știe, – prilejul de a plăti bucuria prin durere. Poezia pură se naște din sine. Poetul exploatează zone lexicale rare, parodiază, obține rime prin trunchierea meșteșugită a cuvintelor etc. Uzitează de-o modalitate garantată și omologată de a nu cădea în romantism și sentimentalism desuet. Tonul badin îl prinde de minune pe poetul care știe când să schimbe registrul liric spre nu se autopastișă și mai ales unde să pună sarea și piperul necesar, adică umorul și ironia de rigoare. Ultima parte a antologiei de autor, **Alte poeme**, regăsește, echilibrant, tonul grav și temele majore ale creației sale: lupta poetului cu timpul care nu iartă, orașul tentacular care alienează, în tradiția jalonată de poeți ardeleni ca Octavian Goga ori St. O. Iosif, refugiul în natura tămăduitoare și în credința în Dumnezeu, singurul care îi mai poate spulbera omului modern spaima de singurătate, revalorizarea amintirilor din copilărie și din adolescență (*Păsări, Fereastră, Drumul* etc.)

Antologia de autor a lui Iulian Dămăcuș (ilustrată inspirat de lucrările sculptorului *Simion Legian*) este expresia maturității creatoare a unui autor conștient de valoarea sa, care-i îndreptățește orice orgoliu, puțini fiind cei ce-și pot evalua cu ochi critic opera pe care o lasă în urmă să se confrunte cu timpul. Numeroase sunt în această carte piesele de factură metapoetică, dovadă a faptului că problema rostului literatului în societate nu-l lasă indiferent pe scriitorul total care este Iulian Dămăcuș, demn întru totul să întregească galeria *marilor poeți ai micilor orașe*, ca să mai uzitez o dată de genericul unei colecții pe care, cu câțiva ani în urmă, îl propuneam ca nume de colecție de sine stătătoare Editurii *Augusta* din Timișoara și care a și marșat, prin domnul Adrian Dinu Rachieru, la această inițiativă cu un volum de poezii al lui George L. Nimigeanu din Mediaș. Am motive să mai insist.

Samson Iancu scrie ca și cum ar cresta carnea obrazului în brici

Melania CUC

„Am să te îmbrac în aur Finlandoooo!” fie și numai la atât s-ar putea reduce această odisee de nomad de după 1989, asta, dacă această carte ar trebui simplificată la o singură sintagmă.

În fiecare dintre noi mai trăiește copilul care și-a dorit cândva să plece cu șatra țigănească, ori cu circul. Necunoscutul fascinează, libertatea asumată este ca o capă roșie dinaintea taurului din arenă.

Chiar dacă nu toți avem curajul să luăm în răspăr drumurile Europei, să trăim cu dragoste și durere aventura, suntem tentați s-o facem comod, livresc, îmbibându-ne cu acel exotism plin cu bube-dulci și nestemate veritabile.

Cartea lui Samson Iancu este o radiografie pe un segment social complex dublată de un talent nativ și putere aproape hipnotică de-a atrage cititorul pe text.

Țigarii! O seminție fascinantă prin colorit de foc de tabără, libertatea cuțitului care spintecă în carnea iubitei, galopul cailor sălbăticiți în galopuri..., totul este trecut prin metamorfoza cumpenei de milenii și redat în tușe sigure, într-un portret colectiv de un primitivism care se ciocnește de civilizația opulentă a Europei de la începutul Mileniului Trei. Poate fi, de ce nu, și un document de epocă.

Căutam să plecăm în vacanță în lumi vechi, în locuri ca și inexistente, dar nu știm

prea multe nici despre țiganii, care au rupt frânghia frontierelor fizice și culturale.

În cartea „Țigarii, aurul și diamantele” Samson Iancu ne aruncă în „groapa cu lei” a contemporaneității.

Recunosc, nu am citit niciodată până acum o carte scrisă în mare parte în jargon, o carte prin care să mi se deschidă breșă clară către o societate despre care nu știam decât ceea ce mi s-a oferit prin documente oficiale, sau prin știrile din ziare.

Tot acel furnicar, ca într-un stup bine coordonat prin legi universale, dar situat de noi, în leștul vieții, peisaj de care am fost învățați să ne ferim ca de molima contagioasă, lumea pestriță care a emigrat imediat după 1989, este preluat în cartea lui Samson, și disecat la sânge. Așa, ca pe o masă chirurgicală, sunt scoase viscerele personajelor, analizată situația și, apoi totul este repus la locul său în întreg. Trupul omului este ridicat pe picioare și învățat să meargă. Adică să facă ceea ce știa dintotdeauna.

Am găsit interesante paralelisme, aparent ca fără afinitate cu subiectul cărții, amintirile autorului cele mai pregnante, pe care le-a purtat în „rucsac” de-a lungul și de-a latul continentului, în lagăr, în încăierare sau în momentele de dragoste. Poarta Sărutului, suflul de bibliotecă, prezența mamei... fragmentele din viața „normală” sunt postate ca într-o peliculă în jocul de creație al cărții, realizând nuanța, diferența dintre Alb și Negru, dintre Bine și Rău, asta, doar dacă Pozitivul și Negativul mai au relevanță într-o lume în care apatridul, fugarul, emigrantul... pot supraviețui din amintiri, aur și diamante...

Samson Iancu expune o lume nebună din chiar interiorul acesteia. Este ca într-o eliberare, scrie cu voluptate, folosindu-se de jargon cu bucuria unui puști care a dat iama în

vitrina cu acadele. Sparge tabu-uri și legi nescrise, scene de viață extraordinară ca vitalitate, sunt adus dinaintea cititorului, care este, pe rând, surprins, oripilat, fascinat, tentat să se pună în locul personajelor.

De-a lungul lecturii am găsit scene de un realism magic, hilar, tragic. Eliberări de energie antheică pe care, recunosc, nu o bănuiam că ar putea exista într-o falie socială pe care o ignoram, nu o priveam, din teamă, cu toată seriozitatea. Ei nu sunt ca mine! Fandam.

Acum mă întreb: Care e cel bun? Care e cel rău? Nimeni nu știe.

Libertatea în sine, în cartea asta, devine litera Legii universale și banii, nestematele, aurul... sunt doar detalii reduse pe rând, la perpetuarea speciei unei seminții atât de puțin înțeleasă. În lumea asta, până și dragostea-i năbădăioasă, bărbat și femeie – care pe care – se luptă și se împreunează precum panterele în savană.

Schimbarea de mentalitate, puterea de adaptare, mimetismul câștigat prin exercițiul supraviețuirii, forța de-a îndura destinul cu orice riscuri, sunt teme pe care autorul le abordează cu o sinceritate debordantă fără să se teamă că ar putea deranja cititorul.

Lumea este ca lumea, și lumea lui IANCU SAMSON este precum carpeta de pe peretele unei case de mahala – o țesătură în care femeia oacheșă și cu cercei din aur-sadea, retează în incisivii ca de sălbăticiune tânără, tija unui trandafir sângerând. Roșu!

Durerea nu mai contează.

Patima mustește, se învârtosește în cartea de față.

Există o „faună” în care personajele au nume dintre cele mai ciudate, fără să aibă acte de stare civilă și nici convenții legiferate – este un LOC-miracol.

Pulsul clipei se zbate în jugularea copilului care crește fără acoperiș deasupra capului, pulsul mișcă laptele în sânul femeii care face dragoste în apele Senei, așa ca la începutul de lume. O femelă și un mascul sfidând civilizația și regulile impuse prin codurile de conviețuire într-o Europă ca o Doamnă bătrână.

Dincolo de instinct și supraviețuire, personajele cărții își trăiesc „visul-american”

aruncând în jocul vieții toate „cărțile”. În dragoste și lupta pentru bani totul este posibil. Personajele se bazează nu atât pe hazard cât pe intuiție, pe atracția pe care o au pentru metalele și pietrele scumpe, din generație în generație, de-a lungul migrației lor, ca neam, de peste o mie de ani. Universul lor este la degetul mic al scriitorului, care observă, notează, îi nemurește prin carte, așa cum sunt, cu viciul și talentul pe care îl poartă fără fandoseală, fără frică de păcate.

Cartea nu poate fi povestită, ea trebuie citită, și pe fiecare pagină cititorul să facă un exercițiu de toleranță pentru personajele care ar putea fi, de ce nu, eșantioane din realitate.

Dar, cine este IANCU SAMSON? Cum reușește un scriitor să performeze în redarea unui lumi pe care nici măcar Eugen Barbu, în „Groapa” din mahalaua Ouatului nu a reușit să o ilustreze cu atâta veridicitate?

Cine este omul care a vrut și a reușit să trăiască în mijlocul unor oameni vicleni ca șarpele, iuți la mânie ca mânzul sălbatic?

Cum nu am avut privilegiul să-l cunosc personal pe Iancu Samson, voi cita pentru dvs. din postfața cărții.

„Autorul s-a născut la București, în data de 23 aprilie 1953. Absolvent al unui liceu de istorie-filologie la Craiova.

A fost crescut într-o casă de copii din Târgu-Jiu, fiind bibliotecarul casei timp de șase ani și având atracție pentru artă și literatură. De altfel, această pasiune se va converti mai târziu într-un mare interes pentru bijuterie și gemologie (pietre prețioase), fascinat și extrem de curios de un domeniu aproape inexistent în România: studiul pietrelor prețioase și semi-prețioase.

Participant la Revoluția din decembrie 1989. Presa locală – după cum putem citi în „Revoluția, văzută și trăită de presa locală” de Șerban Comănescu (articol apărut pe site-ul www.editie.ro/LIBERTATE) – citează printre componenții Consiliului Județean Dolj al FSN personaje precum: „generalul Dumitru Roșu, Ion Licu (director la Electroputere), Tudor Gheorghe, Mugur Mihăescu (Vacanța Mare exista și pe atunci, doar că nu apărea la televizor!), Constantin Șerbănoiu (nedevenit încă Dilly), Iancu Samson (un privatizat

precoce, din comunism, deținător al dughenei de încărcat brichete de pe Lipscani), Marin Vrapcea (socrul lui Rodion Cămătaru și director la IUG).”

După revoluție, emigrează odată cu sutele de mii de români plecați împreună la bine și la rău, cuprinzând în fapt toate categoriile de cetățeni români și de etnie țigănească. Este emoționant episodul plecării, cu băiatul cel mic luat în rucsac, cu doar 11 dolari în buzunar, etc. Aventurile sale și ale altor cunoscuți cu care se intersectează fac obiectul acestei cărți.

Ambițios, iubitor de arta bijuteriei și antichități, reușește în cele din urmă să se integreze în Franța, să muncească și să câștige foarte bine, devenind un cunoscut expert în pietre prețioase.

Iubitor al pietrelor prețioase și al literaturii, începe să scrie primul său roman autobiografic în 2008. El va fi urmat de o altă carte în care sunt povestite alte întâmplări din viața emigranților, care ne pot face să înțelegem mai bine tabloul Europei de azi și, în general, al lumii în care trăim sau, mai exact, al părții sale nevăzute și necunoscute marelui public. Așadar, alte evenimente senzaționale vor reține cititorii în romanul ce se află în pregătire.

Iată o biografie, prin ea însăși devenind o pagină de roman de aventuri furtunoase.

Iancu Samson este scriitorul care împrăștează literatura contemporană cu poveștile care, dacă nu ar fi spuse... am crede că nici nu au existat.

Felicitări, Iancu Samson!

*Pe trepte nesfârșite un punct roșu
(înfășurări / haute-lisse)*

Sabia și spiritul în istoria unei familii săsești din Transilvania

Vasile V. FILIP

Rândurile care urmează se vor, în primă instanță, o cronică pentru o apariție editorială ce merită cu prisosință efortul unei semnalări. Este vorba de ultima carte a lui Titus Wachsmann-Hogiu - a 10-a, dacă bine le-am numărat – *Sabia lui Johann W. (7 generații într-o scurtă istorie)*, Editura „Mesagerul”, Bistrița, 2011. Va exista, însă, sper, și o „a doua instanță”, o a doua dimensiune a celor ce vreau să spun aici. Consistența acestei remarcabile apariții editoriale, forța ei de iradiere în planul semnificațiilor largi, cultural-istorice și chiar filosofice, mult dincolo de factologia seacă ce ar putea interesa doar pe membrii unei familii, m-au determinat să optez pentru acest titlu, ce prefigurează o tentație eseistică. Dacă voi fi la înălțimea acestei tentații rămâne de văzut.

Un prim nivel de lectură e tocmai cel istoric și factologic. Cartea reconstituie istoria unei familii săsești din Transilvania de-a lungul ultimilor cca 250 de ani (respectiv din 1740, anul exodului strămoșului întemeietor din Prusia în *Siebenbürgen*), exclusiv pe linia descendenților săi de gen masculin, purtători ai numelui *Wasmansdorff*, devenit la un moment dat, dintr-o eroare, *Wachsmann*. În tot acest timp s-au succedat șapte generații (autorul face parte din cea de-a șaptea, dar în spatele lui mai stau deja două generații). Pe baza unor documente furnizate de ramura prusacă, istoria familiei își întinde rădăcinile până la 1338, acoperind așadar nu doar șapte generații, ci aproape șapte secole. Istoria familiei se împletește cu istoria Europei centrale și se explică prin aceasta. Dar ea devine cu adevărat semnificativă abia pe pământul Transilvaniei, unde absoarbe membri ai altor etnii (maghiari, polonezi, slovaci, români); semnificativă într-un grad atât de înalt, încât plămada etnică a reprezentantului celei de-a șaptea generații –

autorul însuși – este aproape o oglindă fidelă a compoziției etnice a Transilvaniei ultimilor ani, inclusiv în dozarea proporțiilor.

În devenirea ei, familia străbate spații și burguri transilvane reprezentative pentru istoria, arhitectura și structura etnică a acestei provincii, trecând dinspre burgurile medievale care au dat numele german al provinciei (precum Reps-Rupea, Schäss-burg-Sighișoara, Bistritz/Nossa-Bistrița) înspre ținuturi mai rurale și mai românești (în planul structurii lor etnice), precum Borgo-Tal, respectiv actuala Vale a Bârgăului. Tocmai aceste spații, precum și succesiunea celor șapte generații, sunt, în mare, principalele repere ale structurării pe capitole a cărții (patru capitole, precedate de un *Cuvânt înainte* al autorului și urmate de două anexe, constând – prima – într-un glosar toponimic, și – a doua – în schițarea unor arbori genealogici).

Un al doilea nivel de lectură ar putea fi cel social-economic. În acest plan e interesant cum familia va urca principalele trepte ale piramidei sociale (meșteșugari, intelectualiburghezi, fiind asimilată în final, neoficial, chiar nobilimii transilvane, „grofilor”), interferând, tocmai în momentul ei de vârf, și stratul social cel mai de jos, al țăranilor români. Întemeietorul, Johann Wasmansdorff, este croitor. Refugiat din localitatea Tremmen, provincia Brandenburg, Prusia, în urma războiului de șapte ani, el va fi primit de către garnizoana din cetatea Reps-Rupea ca

„oaspete regal” (respectivul val de emigrație fusese încurajat și reglementat de Maria Theresa) și asimilat, la 22 de ani, de către breasla omoloagă din respectivul burg transilvan. Prilej, pentru autor, de a evoca structura funcțională a breslelor și rolul lor – economic și militar – în societatea vremii. Iar pentru cititorul interesat – o adevărată mină documentară. Cine simte nevoia poate să-și explice, pe baza informațiilor oferite cu meticulozitate extremă și absolută probitate profesională de către autor, cum au evoluat coloniștii germani, pe baza unor drepturi și privilegii deosebite, ajungând – de la statutul de meșteșugari – să interfereze (cum ziceam, neoficial) nobilimea maghiară.

Urmașii întemeietorului vor penetra și alte bresle, mai exclusiviste, precum cea a bijutierilor, vor urma școli prestigioase, devenind burghezi (notari, farmaciști) bogați și de mare prestigiu, mai ales pentru că au știut nu doar să acumuleze în planul material, ci mai ales să se facă utili comunităților în care au intrat, lucrând pentru folosul acestora. Axioma „Munca sânguincioasă dă înalta plăcere a vieții” devine un fel de deviză a familiei.

Dar cartea subzistă mai ales prin alte două posibile nivele de lectură, care depășesc, cum ziceam, interesul de castă: un nivel cultural-literar și chiar unul moral-filosofic. Valoarea lucrării lui Titus Wachsmann-Hogiu, pe acest plan, rezidă în tensiunea autorului între obiectivitatea *științifică* impusă (nu pun ghilimele cuvântului, deși el pare desuet în context contemporan, pentru că este spiritul autentic în care generația autorului s-a format) și subiectivitatea inerentă celui implicat în „istoria” pe care o relatează. Ne vorbește un cronicar modern, scindat între „să sparie gândul” al scrierii și „este inimii durere” al tăcerii: „Voi folosi toate sursele posibile. Pentru detaliile lipsă voi folosi imaginația, sufletul, subiectivismul... și veți vedea această istorie reînviată în fața ochilor”. Așadar evocarea, ca procedeu literar, este asumată conștient. Și duce la o deplină reușită, aș putea adăuga. Căci persoanele reale implicate devin, prin filtrul de abur al timpului, vălurite de căldura expunerii, personaje, care speră și

suferă, care trăiesc și mor în orizontul unui crez, care fac istorie, dar sunt și spulberate de ea. Ele muncesc și visează, tatonând uneori prin vis viitorul; precum Christine, fiica bijutierului Andreas Türk, din Schässburg-Sighișoara, care îl visează pe viitorul său soț, croitorul Georg-Freidrich Wasmansdorff („un bărbat cu o foarfecă în mână, care voia să cumpere de la tata paie de grâu”). Sau trădează, provocând suferință (absorbită și ea, ca destin), precum primul mire al Christinei, sau precum Loncy, budapestana ce nu se poate adapta între țăranii din Bârgău, acolo unde o adusese Hugo, mahnitul ultim „grof” de Wachsmann-Wasmansdorff.

Sugestia seacă a documentului în legătură cu spațiul evenimential devine descriere iar faptul consemnat doar ca rezultat e anticipat de tensiune sufletească, manifestată ca dialog sau monolog. Accentele se mută, adică, de pe fapte (a căror înșiruire e istoria), pe oamenii care le-au gândit și realizat (al căror profil moral, ordonat tipologic, e obiectivul literaturii realiste). Lărgirea albiei epice, dinspre cadrele stricte ale familiei înspre cele mai largi, ale spațiului cultural în care intră protagoniștii, mi se pare evidentă într-un detaliu microstructural: trecerea prin viață a lui Artur-Albert, primul urmaș al celei de-a cincea generații (despre care autorul are, se pare, mai puține informații) acoperă doar cinci rânduri din pagina 148, pe când, doar două pagini mai departe, scurtul popas la Prudu Bârgăului al poezilor Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu, aflați în trecere întâmplătoare, cu diligența, ocupă fiecare câte aproximativ două pagini.

Multe din faptele înseși, poate întâmplătoare în plan istoric, capătă – în orizontul literar astfel deschis – valoare de semnificație simbolică, deci de dincolo de timp. Așa putem înțelege faptul că e vorba tocmai de șapte generații – cifră cu valoare simbolică asupra căreia nu mai e nevoie, cred, să insist; iar autorul se evocă pe sine în contextul acestei generații sub numele de Septimus, nume a cărui semnificație, în orizont etimologic, iarăși nu mai trebuie explicată.

Ca în miturile cosmogonice, arhaice sau moderne, absorbite în ficțiune (cum ar fi, de pildă, celebrul roman al lui Gabriel Garcia

Marquez, *Un veac de singurătate*) se naște, crește și apoi moare o lume, condensată într-un ciclu temporal. Există un „zeu” întemeietor și un „amurg al zeilor” (vechi-germanicul Ragnarök funcționează, cum ar zice Blaga, ca orizont inconștient), dincolo de care nu se întinde neantul, ci o nouă istorie, un nou ciclu, înspre care face trecerea un Soter, „Salvatorul”, cu care autorul se identifică. Și tot ca în romanul lui Marquez, numele protagoniștilor se repetă și se suprapun (un Johann, doi Georg-Friedrich, doi Albert, un Hugo...), ca și profilul moral al purtătorilor lor, precum în muzică o „temă cu variațiuni”. Numele orașelor transilvane prin care familia hălăduiește se rotesc, o dată cu istoria, ca stelele unui cer nocturn, dinspre forma lor germană (cea mai frecventă, dar și mai firească, în gura protagoniștilor), spre forma lor maghiară și apoi românească. Toate acestea par a alimenta o viziune (heracleitică, dar și eminesciană) despre curgerea vieții ca râu, în care mereu altă apă umple formele tremurătoare ale umbrelor care se oglindesc în el.

Fie-mi îngăduit să nu părăsesc, încă, modelul cosmogonic amintit (pe care, evident, autorul nu și-l propune, ceea ce nu înseamnă că nu-l realizează, totuși). Acest model presupune o forță energetică primară, care absoarbe lumea în ființă. În istoria familiei Wachsmann-Wasmansdorff această forță pare a se identifica cu voința de afirmare și întemeiere, o încordare specific teutonă, a cărei consecință ulterioară va fi maxima valorificare a timpului (față de care etnia germană are, cum bine se știe, un deosebit respect). Micului Johann, întemeietorul, la intrarea ca ucenic (la cca 10 ani) în atelierul unchiului Johann-Heinrich, i se repetă de către acesta un întreit „Nu te lăsa”, pe care copilul nu-l înțelege deocamdată: „cum să nu se lase, că doar încă nici nu începuse ceva...” Peste cca 12 ani, când – după războiul de șapte ani – își va începe marea aventură spre răsărit, îndemnul unchiului îi va apărea drept concretizat în arma ce-l însoțește: sabia, pe care o va transmite urmașilor o dată cu imperativul testamentar al creșterii și dezvoltării familiei, numelui, neamului: „Familia mea va fi mare, de vază, și nu va dispărea niciodată. (...) Sabia

mea va sta mărturie pentru acest testament”. Se conturează astfel simbolul central al cărții, cuprins în titlul însuși: *Sabia lui Johan W.*

Merită să stăruim puțin asupra conotațiilor pe care le primește acest simbol central de-a lungul întregii „istorii”.

Thomas Mann apelează, în nuvela *Moartea la Veneția*, pentru a ilustra voința ca principiu de viață și creație al personajului principal, scriitorul Gustav Aschenbach, la imaginea pumnului strâns (care, la un moment dat, se va destinde brusc, anticipând intrarea personajului, pe poarta frumuseții, în moarte). La fel, în romanul (și nu e exagerat să-l numim astfel) lui Titus Wachsmann-Hogiu, sabia întemeietorului însoțește *saga* familiei de-a lungul a șase generații, anume cele ale creșterii, dispărând la sfârșitul celei din urmă ca obiect fizic. Autorul-Soter, ca prim intelectual al familiei (în sensul restrâns al cuvântului, acela de om ce-și câștigă pâinea zilnică dintr-o meserie ce implică doar spiritul), de tip umanist (e licențiat în filosofie și litere, anume în germanistică) știe, cel puțin de la Napoleon, dacă nu și de la alții, că în lume există doar două forțe demne de luat în considerare: sabia și spiritul. Înfruntarea și alternanța lor creează istoria. Când ele se înfruntă, întotdeauna, în timpul cel lung, învinge spiritul. O recunoaște însuși Napoleon, care a știut să-și pună sabia (mă rog, tunul...) în slujba spiritului. (Se știe că Hegel a văzut în el „spiritul lumii călare”.) De aici ideea lui Septimus de a transfigura în spirit (= carte) sabia pierdută ca obiect, în timpul istoriei relativ recente a naționalizării, recuperându-se astfel semnificația ei fundamentală: „Dacă există doar două forțe – sabia și spiritul – și dacă spiritul întotdeauna învinge, înseamnă că am aflat rezolvarea. Voi scrie o carte în care voi prezenta istoria familiei, încadrată în istoria locurilor și vremurilor. Voi descrie evenimente și oameni care au influențat și au determinat viața etniei și a neamului. Această istorie va ține loc de Sabie. Voi lăsa-o urmașilor ca pe un Testament, ca pe Sabia originală. Și voi spune urmașilor, la fel ca Johann W., să se poarte în așa fel încât să fie mândrie pentru generațiile următoare.” (p. 272)

Într-adevăr, *saga* lui Johann W. și a celorlalți cinci urmași ai săi poate fi citită ca benefică, salutară istorie a transfigurării Sabiei în Spirit. Dar este numai una din fețele Istoriei, care – cum spuneam – presupune alternanța celor două forțe. Este faza *cea bună*, de creștere și acumulare cantitativă, care va determina apoi saltul calitativ, subțierea, Spiritul. Căci există și faza *cea rea*, în care Spiritul, confundând prima fază a Istoriei cu devenirea însăși, și convins că trebuie să fie el capătul oricărei deveniri, tinde să redevină Sabie. Și atunci se nasc, din intențiile cele mai bune, marile cataclisme ale istoriei. Poate că e prea mult să citesc prin această grilă mândria autorului (incontestabil justificată până la un punct) de a aparține acestei prestigioase culturi și tradiții germane, săsești, în speță, care a infuzat cultura și mentalitatea românească, cea din Transilvania îndeosebi, cu mai multă voință individuală, ordine și disciplină socială, cult al muncii și încredere în om și în menirea lui de a sfinți locul în care trăiește. El, Septimus W., mărturisește a „crede în genele lui germane, românești, ungurești, poloneze, luate în proporții diferite de la fiecare din înaintașii lui”, dar și că „în sinea lui speră ca genele germane să fie mai numeroase...” (p. 268). Iar confesiunea lutherană i se pare hotărât superioară, prin miza pe conștiința trează a individului, celei ortodoxe (p. 103).

Sunt convins că omul este îndreptățit nu numai să fie (ceva), ci mai ales să vrea să fie (altceva, poate). Este singura ființă pentru care această a doua dimensiune (să vrei să fii) poate deveni chiar mai importantă decât prima (să-ți fi fost dat să fii). Atâta doar că, pe acest al doilea drum, pe care-l simțim mai al nostru decât primul, pentru că noi înșine l-am ales, la modul conștient, ne așteaptă la răscruce Ispititorul. Pe care ortodoxia, mai ales (în care virtuțile omului au un rol mult mai mic decât harul lui Dumnezeu), știe să-l recunoască și să-i spună: „Înapoia mea, Satană!” (Vezi diferența de atitudine a două celebre personaje, protagoniste ale motivului epic al întâlnirii cu

Diavolul, respectiv Ivan Karamazov, al lui Fiodor Mihailovici Dostoievski, pentru lumea slavă, ortodoxă, respectiv Adrian Lewerkuhn, al lui Thomas Mann, pentru lumea germanică, protestantă.) De aceea, cel ce semnează aceste rânduri n-ar reduce ortodoxia (căreia nu-i aparține neapărat, decât strict formal) la condiția unei religii ce se bazează pe cerșeală, pe mila lui Dumnezeu (p. 103); ci ar admite-o tocmai în virtutea nevoii de echilibru și complementaritate, crezând cu convingere că orice valoare umană, pentru a nu se transforma în opusul ei (coincidențele se atrag și se ating adesea, cum bine au observat gânditorii asupra fenomenului religios, de la Nicolaus Cusanus la Mircea Eliade), are nevoie de o valoare opusă și complementară. Autorul acestor rânduri crede și el cu tărie în această nevoie de complementaritate și chiar prietenească confruntare de idei, și e convins că va fi receptat tot pe terenul prieteniei (care, nu întâmplător, în scenariile epice tradiționale românești, se naște tocmai ca urmare a unei lupte între combatanți de același calibru).

În acest ultim context, din care prietenia fără confruntare și elogiul gratuit sunt evident excluse, el, autorul acestor rânduri își mărturisește încântarea de a fi citit o poveste captivantă a unei familii care nu-i și a sa, ca ființă biologică, dar este și a sa ca ființă socială și chiar ca plămadă etnică de coloratură locală, în sensul mai complex al cuvântului, sens care exclude ideea de puritate. Sunt convins că, atât autorul cărții, cât și autorul acestor glose pe marginea ei, își pot uni vocile cu cea a Poetului, care spunea despre condiția sa etnică și culturală așa: „Slav aș fi fost, de n-aș fi fost latin/ Latin aș fi, de n-aș fi fost și dac,/ Dar a ieșit așa, să fiu român/ Și eu cu soarta asta mă împac...” (Geo Dumitrescu).

Și, dacă tot e vorba de convingeri, să mai adaug una: autor, comentator și Poet ar accepta cu siguranță, în prima parte a textului poetic citat (chiar dacă nu rimează, după canoanele tradiționale), și cuvântul „german”.

Mădălina Georgiana TODERAȘC

Stupul

Secundarul ceasului de pe peretele clasei se mișca cu o viteză dezamăgitoare în timp ce profesorul de chimie continua să explice reacția fierului cu acizii fără să își dea seama că jumătate de clasă era cu gândul pe altundeva. Alice își compară viața cu materia – destul de asemănătoare, din păcate: neinteresante, inutile, complicate și monotone. Nu mai era necesar să specifice a cui era vina. În mod normal, viața ei ar fi trebuit să depindă numai și numai de ea, dar Adam și Victoria Hunter, părinții săi, priveau lucrurile dintr-o altă perspectivă: singurul lor copil nu numai că trebuia, ci *necesita* să fie controlat constant și să aibă o viață programată strategic. În unele ocazii, probabil, s-ar fi spus că putea fi benefic, dar nu și când se exagera. Ca toate lucrurile, de altfel, un regim de genul „în doză excesivă” devenea chiar distructiv. De aceea, ori de câte ori se ivea câte o porțiță de scăpare, nu se gândea de două ori înainte de a o exploata. Același lucru se întâmplă în ziua aceea. Nu cu multe zile în urmă, părinții săi primiseră o invitație la nunta mătușii sale, care, la vârsta de 45 de ani, se convinsese în sfârșit că viața de „single” nu însemna cine știe ce distracție. Victoria, care nu putea refuza un asemenea privilegiu, fie el și anunțat destul de târziu, acceptă imediat să asiste nu numai la ceremonia surorii ei, ci și la petrecerea ce, pe lângă faptul că urma să aibă loc într-o țară străină, avea să dureze cel puțin o zi și o noapte. Nici că se putea mai bine.

Fu smulsă din propriile gânduri la auzul clopoțelului, care îl întrerupse pe domnul Napkins din torăiala lui privind metalele prezente în natură sub formă de compuși. Își vârî cărțile în ghiozdan, și, fără să se mai obosească să salute, ieși. Coborî scările în grabă, traversă curtea și părăsi liceul Norton trecând de porțile mari de fier. Trecu pe lângă oameni, mașini, case și chiar cunoscuți în timp ce urmă direcția opusă străzii ce ducea la propria-i reședință fără să îi vadă. Soarele îi bătea puternic în față, probabil determinând-o să ajungă mai repede la preaiubita umbră a copacilor din pădure. Urcă încet dealul, după care, ajunsă sus, se sprijini de trunchiul unui stejar. Simți cum efortul și oboseala acumulate își făceau efectul: nu dormise aproape deloc noaptea trecută, majoritatea orelor la școală fură dintre cele pe care nu le prea digera, iar urcatul pantei de altfel abrupte, în bătaia soarelui, o sleiră de puteri. Închise ochii, presupunând că se va ridica mai târziu pentru a se întoarce. Nu se întâmplă...

Literatura copiilor

„Hei. Trezește-te! Cine ești? Trezește-te!” simți o mână scuturându-i umărul.

Deschise ochii și dădu nas în nas cu o fată cu niște ochi de un albastru închis, fața-i lăptoasă înrămată de un păr blond.

„Uh... sunt trează...” murmură ea, confuză.

„Cine ești?” o întrebă.

„Mă cheamă Alice!”

„Încântată de cunoștință, Alice” zâmbi ea. „Eu sunt Calypso, în caz că te întrebai. Ce cauți în pădure la ora asta?”

Abia atunci își dădu seama că cerul era întunecat, iar copacii din jur deveniră niște umbre neclare.

„Ce cauți *tu* mai bine zis.”

„Căutam lemne pentru tata.”

„Tatăl tău te trimite noaptea, singură, în pădure după lemne?”

„Da. De ce, e ceva ciudat în asta?”

Se uită la fată, perplexă. Dăduse cumva peste fiica unui ucigaș de copii?

„Ești înghețată. Hai cu mine, poate vrei un ceai cald...” o prinse de mână, ajutând-o să se ridice.

Merseră împreună în jur de cinci kilometri, judecând după timpul pe care îl petrecură strecurându-se printre ierburi și crengi înainte de a ajunge la un luminiș. În mijlocul acestuia trona cea mai bizară casă pe care o văzu vreodată: semăna cu un stup piramidal, înalt, care, de la baza cea largă înspre vârf, se îngusta tot mai mult.

„Ce..., cum...?”

„Aici locuiesc eu!” zâmbi Calypso până la urechi, gesticulând dramatic înspre ciudata construcție.

„TATAAAAAAAA!” strigă ea întorcându-se cu fața la „stup”.

Un bărbat înalt, fragil, cu părul alb vâlvoi, ieși din spatele unei mici sere împleticindu-se. Ținea în mână un sac cu pământ pentru plante și un furtun din care curgeau stropi de apă.

„CE ESTE, FLORICICA?”

„AM ADUS PE CINEVA!”

„POFTEȘTE-L! MĂ DUC SĂ VĂ IAU CEVA DE BĂUT.”

„E în regulă. Urmează-mă.”

O conduse de-a lungul pajiștii până când ajunseră la o mică ușă de pe peretele exterior. Un adult n-ar fi încăput pe-acolo. Se lăsară pe genunchi, și se târâră câinește pe podeaua prăfuită din așa-zisul tunel.

„Cum de poate intra tatăl tău în casă? Mă îndoiesc că încape aici”

„Ah, nu, el are altă ușă. Pe asta intru eu.”

Ieșiră într-un final la lumină, într-o sufragerie circulară, gigantică. Din mijlocul camerei urca o scara de sfoară ce ducea în sus. Ultimul etaj era prea îndepărtat pentru a se vedea.

„Cum poți să ajungi la celelalte etaje dacă ai numai asta?” gesticulă înspre scară.

„Te clatini și sari. Există ceva mai simplu de atât?” îi spuse privind în direcția aceea.

„Vrei să mergem?”

„Nu, mersi” răspunse cu groază la gândul de a practica asemenea acrobații.

Tot uitându-se în sus, îl văzu pe bărbatul de mai devreme purtând un șorț cu flori, sărind cam de la etajul trei, prinzându-se de scară cu o mână și ținând în cealaltă o tavă cu două cești și un ceainic, după care, îndemânatic, se lăsă să alunece în jos și ateriză cu grație pe pământ. Rămase cu gura căscată. Calypso nu părea surprinsă.

„Duceți-vă în bucătărie” îi spuse fiicei sale înmânându-i tava cu ceaiul de fructe de pădure, cu un aer pe cât se poate de firesc. „Mai am câteva flori de udat” se întoarse zâmbind și o zbughi înspre ieșire.

„Haide” o îndemnă ea voioasă, făcându-i semn spre scară. „Urcă. Bucătăria e la etajul doi. Duc eu asta.”

Se uită înfricoșată la distanța dintre unde ar fi fost și locul unde trebuia să cadă.

„Eu nu fac asta. Pentru nimic în lume”

„Dacă vrei să bei ceaiul pe podea...” o privi cu un mic zâmbet batjocoritor. Își dădu seama că ceea ce vroia să spună ar cam fi sunat cumva: „Fricoaso. Ți e frică de un mic salt. Ar trebui să îți fie rușine”.

Rănită în orgoliu propriu, apucă scara și urcă. O simți pe Calypso ceva mai în jos, pe urmele ei, probabil enervată de viteza redusă cu care era forțată să avanseze. Ajunse într-un târziu în dreptul bucătăriei, unde se forță să nu privească în jos înainte de a sări. Din nefericire, nu se putu abține. Inima începu să îi bată mai tare la vederea divanului de dedesubt, mare ca o cărtică uitată pe podea.

„Ce mai aștepti? Sări!” o încurajă fata de la vreo doi metri dedesubt.

Nu mai avea să o facă pe fricoasa. Trebuia să îi dovedească curajul de care

dispunea, fie el și infim. Ca acum. Se balansă ușor în dreapta, stânga, dreapta, stânga... din ce în ce mai tare... dreapta, stânga, dreapta, stânga... balustrada de la capătul podelei etajului se apropia cu fiecare clătinare. O prinse.

„Ce faci?” fu întrebată.

Desprinzându-și picioarele de pe scară și continuând să se țină de bară, sări peste și ateriză pe partea cealaltă. Răsuflă ușurată când simți pământul sub tălpi. În scurt timp i se alătură și Calypso. Puse totul pe masă, se așeză și o privi cu un aer serios.

„De ce ai facut asta?”

„Ce anume?”

„Te-ai prins de bară. Nu ar fi trebuit să o faci”

„De ce?”

„Le place sa dispară din când în când. Dacă o făcea în timp ce te țineai de ea, ți-ai fi pierdut echilibrul, ai fi căzut și ți-ai fi rupt cel puțin vreo douăzeci de oase. Să nu mai încerci asta.”

„Balustradele *dispar*?!”

„Am impresia că totul ți se pare atât de incredibil încât nu m-ar impresiona dacă ai fi uimită și dacă m-ai vedea ungând pâinea cu unt.”

„Ah... ai dreptate” se forță să adopte un zâmbet rușinat.

„Deci, îmi poți spune acum ce făceai în pădure?” o întrebă turnându-i niște ceai în ceașcă.

„Oh, nimic special. Adormisem.”

„Asta am văzut și eu.”

„Dar ce e cu casa asta? Cum de... Este posibil așa ceva? Câte etaje are?”

„Nu știu. Nu am urcat niciodată până acolo. Oricum, am observat, cam pe la etajul treizeci că acestea devin tot mai... vechi cu cât urci. Aș fi curioasă să văd ce e sus de tot.”

„Are peste treizeci de etaje?!”

„De fapt, mult, mult mai mult de atât. Nimeni nu știe în mod cert.”

„Și spui că fiecare dintre ele este mai vechi decât cel de dinainte.”

„Exact. Interesant, nu?”

„Mda...” spuse, cu ochii la un tablou reprezentând-o pe Calypso la o vârstă fragedă și o femeie ce îi semăna leit îmbrățișându-se.

„Oh, privește. Soarele a răsărit. Acum poți vedea pe unde mergi. Ei, mi-a făcut plăcere să te cunosc. O să te conduc jos” spuse, punând ceașca goală înapoi pe masă și ridicându-se.

Îi urmă exemplul, sorbind ultima gură de ceai și coborând după ea.

Se simți ciudat în timp ce se îndepărta de stup. Părăsi destul de repede pădurea și ajunse într-un timp relativ scurt înapoi acasă. Știa că părinții săi ajunseseră deja. După ce suportă o lungă predică și „câștigă” o pedeapsă pe cinste, se cufundă în pat și rumegă asupra celor întâmplare. Totul, absolut totul, casa, modul de abordare, ceea ce i s-a spus și până și atmosfera în sine dădeau o senzație diferită acolo. Nu putea găsi cuvintele potrivite. Poate că totul a fost un vis de fapt. Poate că nu pornise niciodată înspre pădure, ci merse direct acasă și adormi exact acolo unde se afla acum. Deci nu era pedepsită, și nici nu băuse ceai în ziua aceea. Simți ceva printre dinți. Se ajută de deget să scoată bucata: o frunză de fructe de pădure.

(N.R. Mădălina Georgiana Toderasc este elevă la Școala Generală nr. 6 „Ștefan cel Mare” Bistrița, cls. a VIII-a A.)

Et in Japonia ego

Marian Nicolae TOMI

Așa a început nebunia: într-o secetoasă zi de vară m-am hotărât să particip la un concurs de poezie în îndepărtata Japonie. De câțiva ani cochetez cu poezia japoneză și acum, ce mi-am zis: „hai să-mi încerc norocul”! Am răsfoit fișierele calculatorului, am selectat câteva haiku-uri, căci despre această poezie este vorba, și mi-am anunțat vizita la colega mea Adriana Pop, profesoară de engleză la liceul vișeuan. După lungi tratative, am convins-o că „încercarea moarte n-are” și s-a apucat de tradus. Poemele trebuiau să fie, musai, în limba lui Shakespeare! Când poemele au fost traduse, a urmat altă hotărâre dificilă: care dintre cele traduse sunt mai bune, care sună mai bine în engleză, care... Și-am ales: eu un haiku, altul Adriana! Și le-am trimis în Japonia. Gândul la premiul cel mare – o călătorie gratuită în Japonia! – nici nu-mi trecuse prin cap. Mă mulțumea ideea că două haiku-uri semnate de mine se vor regăsi în antologia concursului, o antologie din Țara Soarelui Răsare. Când prin 2 octombrie am primit un e-mail că sunt câștigătorul concursului, am crezut că este o confuzie. Câteva zile am tot schimbat e-mail-uri cu primăria orașului Kumamoto pentru a mă convinge că sunt prea-fericitul posesor al

Peregrin literar

Premiu la cel de-al 9-lea concurs internațional de haiku „Kusamakura” din Kumamoto, mult visata Japonie. Pentru că, trebuie s-o mărturisesc, îmi doream de mult să ajung să calc pământul samurailor și al haijinilor (poeti de haiku, cum ar veni). Dar știam că nu este decât un vis, un gând nebun greu de împlinit pentru punga unui dascăl din România. Și-acum, visul săltăreț dădea năvală fără

invitației de a vizita, în calitate de câștigător al Marelui

complexe în viața mea reală, tulburându-mi existența, smintindu-mi mințile cu vise de călător pe meridiane văzute doar pe hartă. Nemaivorbind de cele de mărire și de glorie.

Plec în Japonia! Incredibilul căpăta conturul unui zbor de vultur sau de pasăre migratoare. Priveam cele două haiku-uri, șase versuri care mi-au schimbat viața pot zice. Pentru că ce este un haiku? Fără prea multă teorie literară, haiku-ul este un simbol, este un monument al vieții japonezilor. Și așa cum românii nu-și pot imagina existența lor spirituală fără opera lui Mihai Eminescu, tot așa și japonezii: fără haiku (dar și alte poeme specifice, îndeosebi mă gândesc la tanka) spiritualitatea lor ar fi lipsită de o latură esențială a ființei lor culturale și naționale. Când spun asta mă gândesc la faptul că, în îndelungata lor tradiție, era aproape un păcat să nu scrii cel puțin un poem în viața ta, fie că erai nobil (daimyo), fie că erai samurai, fie împărat, fie numai un simplu țăran ori meșteșugar. Chiar dacă astăzi nu mai este așa, faptul că la Kumamoto, într-o sală de 4.000 de locuri doar vreo 500 rămăseseră neocupate la festivitatea mea, și-a altora, de premiere a creatorilor de haiku, spune destule, dacă nu totul, despre ceea ce poate însemna și acum această poezie, chiar și pentru o super-putere industrializată și informatizată cum e Japonia. Concursul a atras zeci de mii de participanți din Japonia și din lume (numai la secția poezilor străini au concurat 730!), iar premiarea câștigătorilor a durat de la orele 9,30 până la orele 16,30, urmată de un colocviu la temă! Au fost câștigători de la categoria elevi de școală primară, gimnazială, liceală până la oameni simpli și poeți profesioniști. Trebuie precizat faptul că din totdeauna au scris haiku-uri și femeile și, nu de

puține ori, ele au dat nume ilustre în literatura japoneză de gen. Și totuși, ce poate fi această miraculoasă poezie care, iată, a adunat laolaltă oameni așa de diferiți de pe toate meridianele globului? Miracolul stă tocmai în simplitatea și delicatețea acestei poezii. Compusă, invariabil, din doar trei versuri, cu un număr fix de silabe (5-7-5), haiku-ul a atras pe de-o parte pe mulți poeți facili, iar pe de altă parte a creat în „lumea bună” a literelor o atitudine de desconsiderare, de apreciere mai mult peiorativă a acestui gen/specie poetică. Dacă noi toți ne-am apleca cu răbdare asupra acestei poezii, studiind-o sub nenumăratele ei fațete, am descoperi o lume complexă, o lume deosebită și cu atât mai greu de cucerit (unii susțin că toată „povestea” asta – mondială, totuși! – cu haiku-ul nu este decât un moft, noi neputând niciodată simți, gândi și crede cum fac japonezii; așa o fi că prea o zic cu foc!). Nu e mai puțin adevărat că prea mulții „haijini” din zilele noastre au coborât acest gen la nivelul unor simple sau banale pasteluri (cele mai multe nereușite și acestea). Iar faptul că occidentalizarea cu orice chip a tot ce atinge lumea „civilizată” apuseană este prețul pe care haiku-ul trebuie să-l plătească în fața criticii literare, nu mai e de mirare deprecierea de care „se bucură” el. Chiar dacă am câștigat acest concurs eu mă consider încă un învățăcel în acest gen de poezie. Și cred că așa voi rămâne toată viața, chiar dacă am publicat trei volume de gen. Această poezie impune poetului un studiu aprofundat de filosofie orientală (mai ales Zen), de religie japoneză (de la shintoism la budism), de mentalitate, de atitudine a omului față cu natura și cu semenii săi. Or, toate acestea impun un program de studiu, o abordare nesimplificatoare a actului poetic, depășirea aspectului pur exterior și formal al felului în care sunt distribuite versurile. Dificultatea abordării haiku-ului nu trebuie să descurajeze pe nimeni. Astăzi acest gen de poezie a cucerit cu adevărat lumea – aș îndrăzni să spun că este comparabil cu felul în care tehnologiile japoneze au făcut și ele același lucru –, așa încât în SUA, de exemplu, există astăzi cea mai amplă mișcare literară haiku (societăți literare, reviste, congrese, colocvii, lecturi publice, tipărituri, edituri

specializate etc). Asta nu înseamnă că în alte locuri este liniște: faptul că la acest concurs au trimis poeme scriitori de pe toate continentele și eu am știre despre organizarea în Japonia a altor șapte concursuri internaționale de același nivel, spune totul despre amploarea acestei „mișcări literare”. O să mi se spună că nu e mare lucru să organizezi un asemenea concurs, dar eu vă asigur că cheltuielile și oamenii care au fost cuprinși în organizarea manifestărilor de la Kumamoto sunt impresionante. Iar faptul că și eu am și organizat un astfel de concurs – e drept, doar național – mă îndreptățește să susțin cât de dificil este acest lucru (mai ales că după două ediții dificultățile materiale m-au oprit din drum).

Dar iată cum m-am luat cu vorba și n-am ajuns încă la destinația pe care mi-am propus-o: Japonia. Cum introducerea a fost făcută, acum putem păși cu adevărat pe pământul unde s-au născut toți zeii, așa după cum cred japonezii.

*

Orice plecare cuprinde în ea și spaima, neîncrederea în acel ceva nevăzut și neștiut care te așteaptă sau nu acolo undeva, acolo unde nu ai mai fost niciodată. Nu călătoria în sine cu avionul îmi crea o stare de neliniște, pentru că mai zburasem și altă dată, chiar dacă nu la această distanță colosală. Era însă ceva atât de greu de prins în cuvinte, în câteva cuvinte încât nici nu am reușit s-o fac. Dar, vă rog să credeți că această angoasă a existat cu adevărat. Și cu mine se confirma, o dată în plus, faptul că omul simplu se adaptează mult mai lesne la orice schimbare s-ar petrece cu el sau cu mediul în care viețuiește, deși, în mod paradoxal, tocmai el este cel mai conservator, cel mai legat de un anume loc, de un specific mod de a fi și a exista. Intelectualul, cel chemat să schimbe lumea, are tot soiul de angoase. Tocmai pentru că el se întreabă mereu dacă ceea ce face, ceea ce schimbă este un lucru bun sau nu.

Aeroportul din Frankfurt, imens și labirintic ca un oraș din *Războiul stelelor*, a accentuat teama mea de necunoscut. Abia în avionul de Tokyo, înconjurat de sute de japonezi, am simțit cum se instaurează

normalitatea în și lângă mine. Apoi, odată ajuns în Japonia, această stare s-a completat cu liniștea, cu confortul și cu... integrarea! Poate părea paradoxal ceea ce scriu eu aici, însă așa au stat lucrurile încă din primele ore. Șocul întâlnirii cu o altă lume, cu alte elemente exterioare – cel puțin în primele ceasuri – s-a disipat, a fost înghițit pur și simplu tocmai prin cantitatea enormă de senzații, de lucruri, de oameni, de reguli, de comportamente absolut noi și șocante pentru mine. Și-am devenit, lăsându-mă cu o perversă plăcere înghițit, toropit, strivit, parte a acestui tot imens și complex care este Japonia (sigur că eu nu am pătruns decât într-un mic colț al ei). Vă asigur că n-a fost rău deloc. Pentru că tocmai prin felul lor de-a fi, japonezii m-au integrat nearătându-se nici un moment șocați de prezența, pe străzile orașului Kumamoto, a unui individ cu alte trăsături și cu... o imensă barbă albă! Aparent reci între ei – nimeni nu atinge pe nimeni în public, nici chiar soții sau iubii între ei (de fapt nici nu am văzut tineri să se sărute pe stradă, dar nici să... mestece gumă sau să fumeze!) – sunt de o politețe extremă și... permanentă. Țin minte că într-o seară, după orele 23, însoțitoarea mea Yukiko m-a întovărășit – eu uitasem cu totul de promisiunea făcută fetelor mele – la un magazin ca să cumpăr chimonouri; asta după ce fusese ghidul meu prin tot orașul vreme de 12 ore în acea zi! Și-am colindat, la acea oră din noapte, câteva magazine până când eu am găsit ceea ce doream. Era trecut de miezul nopții când ne-am oprit în sfârșit. Iar acolo, servind o ceașcă cu ceai verde, am putut să aleg dintr-un munte de chimonouri și obi-uri cele pe care le-am dorit, fără ca careva din magazin – și stăteau patru persoane după mine! – sau Yukiko să se arate nerăbdători, grăbiți sau alarmați de ora aceea din noapte (ceasul trecuse binișor de orele 1,30 când am terminat de ales și de cumpărat!). Și, culmea, pe drumul spre hotel, vremea era destul de plăcută, deși mai sufla din când în când câte o pală de vânt rece dinspre ocean, ne-am oprit să lămurim nu mai știu ce chestiune – nici unul dintre noi nu știa bine englezește, așa încât foloseam o combinație de engleză-franceză-dat din mâini! Cât să fi trecut acolo în drum la

sfatul nostru nocturn? Trei, cinci minute? Nu mai știu. Când, greu de cap ca orice european sadea, observ privirea disperată și rugătoare a lui Yukiko... În spatele nostru, pe trotuar, se strânseseră vreo douăzeci de bicicliști... Ei ne priveau și zâmbeau! Când le-am făcut loc să treacă, la o comandă neauzită de noi, cu toții s-au înclinat în fața noastră, mulțumindu-ne pentru că i-am lăsat, în sfârșit, să treacă. Câțiva aveau pe portbagajele bicicletelor copii! Dar ei dormeau, contorsionați acolo în spatele părinților lor, dar o făceau fără grijă, visând probabil la cine știe ce grădini cu cireși înfloriți. Apoi au plecat în drumul lor, pedalând în liniște (deși au câte mașini doriți dvs, bicicleta este intens folosită, în comun cu pietonii, pe trotuare, așa cum a ajuns moda și la noi!), în vreme ce noi ne-am continuat discuția întreruptă așa de... pașnic.

Ca orice societate/națiune care se respectă, nici cea japoneză nu se dezvăluie imediat și nici nu-și arată degrabă suficiențele sau păcatele. Totuși câteva lucruri par – cel puțin pentru un european – aiuritoare. După o călătorie obositoare de 18 ore am străbătut destul de triști seara irizată în miile de culori ale reclamelor și de ploaia mocănească ce amenința să distrugă toate speranțele noastre pentru un sejur complet și plăcut în acest ținut sudic al Japoniei. În ciuda speranțelor mele, sfârșitul lui octombrie se arăta neprimitor și la această latitudine (30⁰ latitudine nordică). Ajunși la hotelul *Ark* am fost întâmpinați de o adevărată delegație de japonezi. Cei doi tineri care m-au însoțit în microbuz de la aeroport și alți trei bărbați, care ne așteptau în hol, ne-au înconjurat ca o gardă pretoriană, în vreme ce pe fotoliu, în fața mea, s-a așezat un bărbat cu trăsături regulate, aproape un european, mi s-a părut mie atunci și la prima vedere. El ni s-a recomandat „director Yoshinori Kanesaka”. Vocea lui metalică, aparent fără inflexiuni și lipsită complet de sensibilitate, a fost doar o pânză de decor japonez. Zilele următoare aveam să mă conving cât de prietenos și de cald putea fi el. Dar acum, în această seară umedă, era un oficial și se purta ca atare. Numai că a doua zi „dansul” directorilor (toți lucrau la primăria orașului la serviciul de cultură și relații externe, alături de alți vreo 90

de funcționari!) a continuat. Dimineața, în același hol al hotelului, d-l Yoshinori stătea în poziție de drepti în vreme ce un alt director vorbea cu noi, tot cu o voce metalică și, stând pe fotoliu! Ceilalți, inclusiv directorul din seara ce trecuse, ședeau smirnă în picioare și ascultau, dând mereu din cap, sau înclinându-se politicos. La amiază, la coborârea din taxi în fața primăriei, ne-a întâmpinat al treilea director, iar în interiorul Palatului cultural al patrula!? Pe al cincilea l-am cunoscut numai la festivitatea de premiere! Toți aferați, rigizi, oficiali, amabili și dispuși să accepte tot ce le spunea directorul mai mare peste ei. Și, din discuțiile de mai târziu cu româncă Maria Watanabe, clujeancă și profesoară de engleză la Kumamoto, am dedus că birocrăția și ierarhizarea societății nipone sunt atât de excesive încât se lucrează, de multe ori, în paralel sau, pur și simplu nu se știe într-un birou ceea ce se știe în alt birou, birou care lucrează cam aceleași lucruri ca precedentul (asta în ciuda informatizării; concluzia este cea românească: omul sfințește locul!). Noroc că ei au bunul simț să verifice lucrurile acestea din când în când și să le aducă la normalitate. Pentru că dacă le-ar lăsa așa, ei, cu toată tehnologia lor, s-ar prăbuși în scurtă vreme sub un munte de hârtii și decizii aiuritoare.

Eu cred că fiecare popor, sau țara lui, are un miros dominant, cu care intri în contact de cum îți treci granița (așa e și cu casele noastre, nu-i așa?, dincolo de nenumăratele deodorante de ambient cumpărate de la aceiași firmă și de la același market). Așa încât mi-au trebuit vreo două zile să mă obișnuiesc (și să accept!) mirosurile de mâncare ce inundă – acesta este cuvântul – toate străzile orașului (parcă la Tokyo nu l-am simțit așa de pregnant, sau unde eram eu deja „aclimatizat” cu el). Deși bunele maniere îți interzic să mănânci (și să fumezi!) pe stradă, mergând, se mănâncă mereu și peste tot ca într-un imens restaurant! Peste tot fast-food-urile sunt stăpâne, dar și micile chioșcuri care vând de la supa de tăieței din orez (excepționali!) foarte gustoasă (ca la nevastă-mea acasă!), până la sandvișuri sau dulciuri și fructe. Cele mai șocante sunt plitele pe care se frig tot soiul de vietăți marine, pești, carne de pui sau chiar de porc. Cum prăjitul se

face în ulei de susan, prăjeala are un miros – nemaivorbind de valurile de fum – care te face să regreti că ai ajuns în Japonia. Dar asta e doar prima reacție. Apoi te adaptezi și accepți totul ca pe un *spiritus loci*. Sau ca mirosul de mici de la noi. Cei care cumpără de mâncare caută imediat o bancă – și sunt bănci pe toate trotuarele! – unde se așează pentru a se hrăni. Când sunt gata, strâng toate resturile și le aruncă în coșurile de gunoi, apoi pleacă mai departe în treaba lor. Și totuși, japonezii nu sunt grași (lăsați deoparte luptătorii de sumo!), iar femeile sunt de-a dreptul... silfidice și aeriene. Măinile lor străvezii par a se rupe la orice atingere, la fel de fragile ca *hârto tempora!*—ia din orez pe care am tot scris acolo. Și totuși, femeile sunt cele care duc – și acum în secolul XXI! – majoritatea bagajelor (rareori am văzut bărbați să ducă vreun bagaj; doar dacă avea prea multe femeia!), urmându-i (docile?) la câțiva (mici) pași în urmă. Pentru că nici o femeie nu va trece prin fața unui bărbat nici s-o pici cu ceară, chiar dacă el îi oferă întâietatea! (asta o facem noi străinii, pentru că ei...). Asta-mi aduce aminte de felul în care femeia românilor pășea – (*o tempora!*) – mereu cu un pas în urma bărbatului, iar de mâncat mânca ultima și dacă îi mai rămânea câte ceva pe fundul oalei. Aceste tradiții (anacronice?) par a se afla într-o flagrantă contradicție cu o societate tehnologizată și informatizată, cu o cultură postmodernă, aveam eu să mă conving mai încolo. Și totuși... Pare-se că cele două componente ale socialului pot conviețui în bună pace. Aceasta ar putea fi o terapie și pentru cei care, prin Europa, clamează tragedia globalizării. Sau tocmai păstrarea unor tradiții – cu dinții? – face globalizarea mai... dulce? Poate să pară altceva, însă câtă vreme o societate care s-a deschis spre lume (dacă ați vedea câte zeci de mii de japonezi colindă lumea, mi-ați da imediat crezare!), poate să conserve unele – ar fi absurd să pretindem că toate – dintre cutumele care fac această societate să rămână identică cu sine, o fac să reziste concurenței de orice fel la care o supune restul lumii. Speranța pentru fiecare popor/națiune de a-și mai păstra ceva din identitatea națională poate fi tocmai calea găsită de japonezi. Atunci când în anii

'90 ai veacului al XIX-lea cei mai luminați japonezi au invadat SUA pentru a cunoaște *modelul* de succes american, nici unul dintre ei nu și-a propus, la întoarcerea în patrie, să renunțe la ceea ce poporul japonez acumulase în mii de ani de existență și experimente sociale și culturale. Dar au folosit *imediat* tot ceea ce le-ar fi putut fi util pentru ieșirea din izolarea și înapoierea tehnologică, impuse de shogunul Tokugawa în 1603. Și rezultatele se cunosc. Cred că și noi românii, acum când am ajuns la poarta satului global, ar trebui să facem un inventar al celor mai bune modele și experiențe românești, să le promovăm în rândul tinerilor (mai ales) și să le conservăm (cei mai învățați și cu putere de decizie dintre noi, îndeosebi) pentru un viitor tot mai nebulos altminteri. Desigur că pentru un astfel de program trebuie *voință politică!* Pentru că valori umane, voci care să clameze (în pustiu deocamdată) cu argumente dintre cele mai diverse și valide un asemenea *program național*, sunt destule și-n... satul nostru!

*

Încă din prima seară petrecută la Kumamoto, deși frânt de drumurile străbătute (peste 15.000 km), dar revigorat de o primă cină japoneză (tradițională!, eu refuzând de-acum, europenele și tradiționalele grătare și coniacul de rigoare), am plecat să explorez noul ținut ce mi se oferea fără restricții în noaptea – ziua de la noi – niponă. Afară încă mai ploua și eu, privind spre cerul pe care se reflectau numai luminile orașului, mă rugam: „Fă, Doamne, să fie mâine soare ca să văd și eu ceva din minunea asta de lume!”. Ieșind, am luat o umbrelă din holul hotelului – în Japonia, sau cel puțin la Kumamoto, aproape nimeni nu cumpără acest obiect, pentru că el se găsește la intrarea oricărui magazin, restaurant, hotel sau instituție publică, în cantități suficiente și gratuit! După utilizare, sau după ploaie, lași umbrela la intrarea altei instituții pentru alți oameni care trebuie sau care vor să străbată ploaia. După ce m-am dumirit eu cum e cu acele umbrele ale tuturor (era să scriu... comuniste!), am plecat la plimbare. Aerul rece și umed (85% umiditate, dar vara ajunge la 100%) și rafalele puternice

de vânt ne avertizau că oceanul este destul de aproape, deși nu l-am văzut decât din avion. Așa încât la acea oră din noapte speranța unor zile frumoase părea și mai îndepărtată. Într-o stație de tramvai am observat agitație și m-am apropiat. Erau numeroși tineri, gălăgioși și veseli ca toți tinerii din lume, deși erau și ei destul de plouați. M-a frapat ținuta lor: toți erau îmbrăcați la fel! Costume bleumarin închis, cămașă albă și cravată închisă purtau băieții, iar fetele fustă și sacou, tot închise la culoare și cămașă albă. Erau elevi, cred că de liceu după vârsta lor. Eram uimit să-i găsesc la acea oră târzie (vineri seara, după orele 22!) pe stradă. Abia a doua zi m-am dumirit: programul școlar al elevilor din întreaga Japonie durează între orele 7-22! Părinții sunt cuprinși într-un program infernal de lucru între orele 9-20, așa încât nu au vreme decât în weekend să se ocupe de copii. Așa că statul face restul de educație, pe lângă formarea lor ca viitori specialiști, ocrotindu-i într-un sistem eficient și acceptat de toți și în toate (inclusiv atât de hulitele, de noi, uniforme școlare!). Și o face într-un spațiu adecvat acestui scop: în școală! Acolo unde acești tineri au totul asigurat: de la orele de odihnă și pregătire a temelor, la cele de predare și de distracție. Dar i-am întâlnit și prin oraș dând mici concerte, recitând poezii, jucând mici scenete de teatru pentru trecători și curioși ș.a.. Pe de altă parte, în zilele de sâmbătă și de duminică, peste tot în oraș am întâlnit familii cu mulți copii vizitând muzee, intrând în bibliotecă, vizitând expoziții la palatul cultural, asistând la festivalul lor de haiku la sala de spectacole, colindând în cetatea orașului, printre exponatele expozițiilor de flori și bonzai, în parcul etnografic, pe Muntele Aso... Peste tot zeci și zeci de familii vesele, relaxate, bucuroase că petrec câteva ceasuri de adevărat week-end împreună. Discutând despre învățământ cu Președintele juriului, profesorul universitar Morio Nishikawa, el ne spunea că, în 1945, japonezii înfomețați și profund afectați de război au fost puși să opteze între a hrăni cumva întreaga populație și a hrăni foarte bine copiii, restul populației urmând să se mulțumească cu ce le mai rămânea. Ei au ales a doua variantă, trimițându-i pe copii la școală, acolo unde

învătau și mâncau! „D-le Tomi, copiii aceia au făcut Japonia care în anii '60-'70 a ajuns să se lupte de la egal cu americanii! Și mergem pe același drum de peste șaiszeci de ani”. Consecvență? Conservatorism? Sau inteligență verificată în timp? Noi schimbăm, pardon, facem reformă în învățământ la fiecare doi ani și rezultatele se văd cu prisosință.

Vă spuneam mai înainte despre biblioteci. Altă instituție normală într-o lume normală. Biblioteca municipală din Kumamoto se găsește într-o clădire imensă, în stil futurist, în care ea coabitează cu un centru expozițional demn de orice oraș care se dorește internațional cu adevărat (acesta este obiectivul central al activității primăriei din prezenta legislatură, iar primarul, un tânăr de nici 40 de ani sprijină orice inițiativă care să împlinească acest gând cultural!). În bibliotecă – ar fi paradoxal dacă n-ar fi normal, dar și librăriile sunt pline de iubitori de carte – am întâlnit fel și fel de oameni: unii dormeau acolo între cărți, fără să fie deranjați de cineva, alții citeau în vreme ce copiii lor se jucau în spații special amenajate cu jucării, cu nisip și cu alte cele ale copilăriei, supravegheați însă de personal calificat. Alții meditau sau visau pur și simplu la cine știe ce. Acolo au un sistem special pentru așa ceva: stând întins la orizontală și privind la un tavan care, sub privirile tale, își schimbă nuanța culorilor, freamătă aproape ca o vietate, participă la efortul tău mental într-un mod straniu și inexplicabil. În vreme ce aceia care s-au pierdut în lectură sau uitând de trecerea orelor, își pot face pe loc cumpărăturile, fără să mai alerge la magazinele din oraș, deși acestea sunt deschise aproape non-stop. Mirabilă mi s-a părut ideea ca cititorul să se integreze spațiului afectat cărților: fie cu fața, fie cu spatele la ele, dar stând culcat... în raft! Cititorul devine el însuși o carte de citit, nu-i așa?! Fiecare loc de acest fel din numeroasele rafturi aflate la dispoziție, are mijloace audio și de iluminat încât cititorul, sau cum s-o mai fi numind el acolo, poate accesa fără probleme discuri, CD, DVD sau cărți în condiții optime. Sala cea mare de lectură este dominată de un tablou excepțional al artistei Marina Abramovic, o pietă modernă: Serbia este îmbrăcată într-o

rochie cu falduri imense roșu-carmin și ea ține pe genunchi și pe brațe un Iisus simbolizând bărbații morți în războiul lor fratricid. La doar doi pași de acest miracol pătrunzi în secția de artă modernă, condusă de Nobuhiro Motomura, care tocmai vernisase o expoziție la centenarul lui Kinosuke Ebihara, trăitor și la Kumamoto, dar și la Paris, fapt oglindit în eclectismul pânzelor sale care s-au lăsat influențate de varii școli de pictură, de la cea tradițională a miniaturilor japoneze până la un post-impresionism dominat de o perioadă bleu și de un expresionism vorace. Trebuie să revin la d-l Motomura pentru că a fost singurul care știa efectiv ceva despre arta noastră românească, tocmai pentru că a fost de două ori la București și pentru că este specialist în arta estului european postbelic. Sfera de interes (și de pregătire?) a japonezilor gravitează înspre arta și cultura proprie (probabil și cea nord-americană, de vreme ce la universitate am cunoscut destui studenți și profesori din SUA), încât nu mai este de mirare că dintre cei cu care am discutat la centrul cultural nici unul nu știa cine a fost... Brâncuși!? Poate fi o consolare faptul că ei nu auziseră nici de... N. Ceaușescu? M-aș cam îndoii.

La Universitatea de Stat din oraș am fost oaspeții unui seminar de limba engleză, apoi m-am strecurat în lumea plină de exuberanță tinerească a studenților prinși într-un festival anual și am vizitat muzeul (de fapt clădirea de început a acestei universități fondate la 1894). Într-o sală de curs de acum mai bine de un veac am ținut un scurt curs de istorie națională (din păcate limba franceză în care am vorbit era cunoscută numai de mine!). Totul a fost, însă, urmărit cu o atenție care m-a pus pe gânduri. Să fi fost numai politețea lor tradițională? Oricum eu am simțit minimul de respect pe care trebuie să-l acordăm oricărui om, indiferent cine este el și de unde vine. Privind campusul, sălile de curs și de seminar, laboratoarele, am rămas încă o dată impresionat de varietatea de forme prin care tradiția se îmbină cu noul. În spațiile verzi din campus studenții ascultau (probabil că nici ei nu o auzeau, atâta era de uriaș zgomotul din jur!) muzică hard rock sau heavy și vindeau tot

felul de năzbâtii (de la mâncăruri gătite ad-hoc până la fel și fel de artefacte din hârtie, lână sau pânză, toate simbolizând puterea de creație originală a fiecărui tânăr student japonez). Noi am purtat, într-o sală de curs, o discuție de câteva ceasuri cu patru studenți ai d-lui Mishikawa la Facultatea de științe ale educației (unul dintre studenți era din... Australia!). Și aici cunoștințele mele de limba engleză, mai precis precaritatea lor, au creat destule momente dificile dar și destule situații hazlii. Totuși, când oamenii doresc să se înțeleagă, aproape nimic nu le poate sta în cale. Spre bucuria mea unul dintre studenți, australianul, mi-a scris mai apoi că, după întâlnirea noastră, s-a apucat să studieze serios poezia japoneză și chiar a scris primele lui poeme! Cel închinat tatălui său este cu adevărat un poem post-modern! Și destul de reușit după modesta mea părere. Despărțirea de studenții niponi a fost exact ca aceea de un prieten vechi și bine știut: sentimentală și nostalgică peste toate! Încă o dată m-am cam îndoit de răceala ce li se atribuie niponilor.

În altă ordine de idei am rămas impresionat de bucuria cu care japonezii ascultă și receptează muzica clasică europeană. La Palatul cultural, în pauzele de la amiază, într-un imens hol, diverse formații orchestrale interpretează muzică de Mozart, Beethoven și compozitori japonezi! La concertul unui quartet de coarde, la care am fost și eu spectator, pe lângă funcționarii primăriei ce-și terminaseră prânzul, am remarcat și câteva chelnerițe de la un mic restaurant de la același palier al palatului și câțiva părinți cu copiii lor, unii chiar preșcolari, dar cât de serioși urmăreau totul. Cred că japonezii nici nu știu să facă ceva în mod... nereserios! Aceleași cupluri părinți-copii le-am întâlnit și la vechiul castel-cetate, urcând și coborând împreună scările nesfârșite ale turnului principal. Îmi place să cred că aceleași familii se vor fi regăsit și pe miile de tăblițe ale donatorilor care au contribuit și contribuie bănește la refacerea castelului pentru ca el să arate ca acum 400 de ani, atunci când el a fost construit. Din nou, de data asta pe vârful unui vulcan activ, am reîntâlnit binomul părinți-copii admirând peisajul sterp și periculos pe o

vreme nu tocmai îmbietoare. Dar ei erau veseli, se bucurau de lumea cu care i-au binecuvântat zeii (și Dumnezeu), erau fericiți că sunt împreună. Familia japoneză, repet, în ciuda unor aparențe de răceală și de indiferență, este o valoare recunoscută ca atare și apărută din toate puterile de niponi.

Un loc aparte în peregrinările mele l-a constituit întâlnirea cu casa tradițională și cu bucătăria specific japoneze. Lumea de azi s-a schimbat față de cea din trecut și i-a făcut și pe japonezi să accepte o arhitectură nouă, modernă, antiseismică și, poate, mai confortabilă și mai călduroasă. Așa încât ne-a fost greu să găsim case vechi între clădirile noi de astăzi din oraș. La „țară” am văzut încă destule case ridicate în stil tradițional, semn că și acolo urbanizarea începe, ca și la noi, cu... orașul! Totuși, într-un cadru specific grădinilor japoneze, am descoperit și casele tradiționale. Era un soi de „muzeu al satului” de pe la noi. Ce m-a uimit a fost faptul că doritorii de regăsire a timpului și a atmosferei din trecut pot adăsta un ceas-două în acele case, fie pentru meditație, fie pentru a regăsi o lume pe cale de dispariție și la ei, trăind efectiv în acel spațiu muzeal. Unii stăteau acolo chiar câteva zile, îmbrăcați tradițional și folosindu-se de obiectele casnice tradiționale din acele locuințe (fără teamă că cineva le va distruge sau le va... fura!). Ceilalți puteau să afle, într-o grădină minusculă sau la o masă din lemn, cum sunt atâtea prin satele noastre de munte, aceeași atmosferă pierdută, calmă și caldă, servind, după tradiție bineînțeles, ceaiul verde, fierbinte și aromat (dar și alte produse ale bucătăriei tradiționale japoneze). Pe malul unui lac cu apa limpede-limpede (cred că din copilărie n-am mai văzut atâtea izvoare cu apă limpede, ca cleștarul, iertată să-mi fie vorba banală!, așa cum am văzut în Țara Soarelui Răsare), copii, tineri și turiști străini se plimbau vorbind (în șoaptă!), dădeau de mâncare unor pești imenși și hrăpăreți – din apă nu se vedeau decât spinări roșii, galbene și negre, dar mai ales guri căscate gata să devoreze orice era de devorat –, sau cumpărau suveniruri, ori se fotografiau. Doar între ei. Intimitatea semenilor este strict respectată: nu poți fotografia sau filma pe altcineva fără

permisiunea acestuia nici măcar pe stradă! În depărtare, printre crengile unor arbuști pitici și strâmbi sau zvelți, purtându-și cu mândrie coroanele „periate și tunse” ca la carte de grădinari-artiști – ca și iarba de altfel –, se vedeau, în explozia târzie a apusului și prin poarta din piatră a templului (un veritabil *tori*), giganticele blocuri-turn ale lumii moderne, locuri care ne așteptau gata să ne înghită din nou. Nimic mai reconfortant ca acea plimbare de câteva ceasuri prin Japonia eternă!

Despre bucătăria japoneză numai de bine. Gurmand cum mă știu și dornic să cunosc cât mai multe senzații gustativ-olfactive, m-am înarmat de acasă cu numeroși bumbi pentru stomac, ficat și alte organe asemenea. Dar nu mi-au fost de nici un folos. Pentru că nu i-am folosit. Cu excepția unor rădăcini cam dulcele (recomandate pentru creșterea potenței!) și a unor părți din caracatiță, am mâncat din toate felurile de mâncare oferite de gazde și, credeți-mă, nu au fost deloc puține, fie că a fost vorba de casele tradiționale de la țară, fie că a fost vorba de restaurante. Multe dintre aceste mâncăruri nici n-aș mai ști să le descriu, altele sunt comune și pentru noi (supă de paste, frigărui, pește prăjit, pui pane etc). Orezul însă mi-a rămas întipărit în ochi și pe limbă: ochii pot număra boabele fierte în recipiente speciali, în vreme ce pe limbă gustul lor nu poate fi descris decât ca extraordinar. La fel cum m-a impresionat și soia, soia cea atât de hulită de noi. Pe nedrept însă. Și asta pentru simplul motiv că habar n-avem s-o gătim, iar ceea ce ne oferă comerțul este o bătaie de joc nu soia. Vreau să spun că am mâncat soia cu keiser și cu sos cu ceapă și usturoi prăjite în ulei de susan și am fost convins că mănânc, ca acasă, fasole frecată! Desigur că la ei, pe lângă mâncarea ca atare contează ceremonialul, felul în care ești servit, ordinea felurilor, folosirea bețișoarelor și, îndeosebi, aspectul mâncărurilor. Ele trebuie să fie cât mai diverse ca formă și culoare, specifice unui sezon (și farfuriile sunt alese după sezon!) și să nu aibă miros! Tocmai la ei unde mirosurile de mâncare gătită te invadează peste măsură, șocant chiar, mâncarea de pe masă, cea servită tradițional, e inodoră! Mâncarea lor ideală este aceea care

nu are miros, dar care are gust (feriți-vă de brânzeturile lor, sunt doar cazeină pură, albă și fără nici un gust și nimic altceva). Ferească Dumnezeu (sau Buddha!) ca două feluri de mâncare să aibă același gust! La banchetul de adio am servit 28 de feluri de mâncare și regula gustului s-a respectat întru totul! Era să uit de băuturile locului! Berea lor este excelentă, dar secretul l-am aflat mai apoi: Kumamoto este regiunea cu cea mai bună apă din Japonia (ei o și vând în toată țara!); Vinurile, puține, degustate de mine, sunt, ca mai peste tot astăzi, de peste tot din lumea asta. Bani și gusturi să ai! În schimb am fost dezamăgit de saké. De ce? Nu numai că are un gust destul de fad (am adus și acasă și aproape nimeni nu a vrut să-l bea!), dar pare o băutură făcută dintr-un alcool slab amestecat cu apă. Și totuși, la banchetul de după premiere, i-am băgat sub masă pe toți japonezii! Bieții de ei, dacă ar fi venit în Maramureș, ce-ar fi făcut?! Și cum eu nu pot să nu observ anumite lucruri, am dat și aici peste un fapt cultural aproape șocant: și japonezii pun băutura în pahare până peste buza paharului; altminteri se consideră că vrei răul celui servit! Așa și pe la noi: ferească Bunul Dumnezeu să nu-i umpli paharul oaspetelui tău!

Fără discuție că tinerii se îmbracă extrem de fistichiu, așa cum le și stă bine s-o facă. Deci, și aici, nimic nou sub soare. În schimb oamenii maturi sunt extrem de sobri, mai ales atunci când sunt în timpul serviciului. Nu am văzut bărbat fără costum și cravată! Chiar și taximetriștii și șoferii de pe autobuze aveau uniformă (și chipiu!). Iar doamnele, fie că este vorba de rochii sau de fuste și bluze, și acestea sunt sobre, în culori închise contrastând cu albul imaculat al bluzelor. Mai ciudată mi s-a părut încălțăminte lor: aproape toți își târau picioarele de parcă ar fi fost ologi. Misterul l-am dezlegat destul de repede: cu mici excepții – la primărie și în super-marketuri, din câte am văzut eu – peste tot trebuie să-ți lași pantofii la intrare! Așa că, pentru înlesnirea acestei obligații, oamenii își cumpără pantofii cu 2-3 numere mai mari! Așa se pot descălța și încălța rapid. De-aici și mersul lor caraghios, altminteri și-ar pierde încălțăminte pe drum. Noi am tot transpirat descălțându-ne și

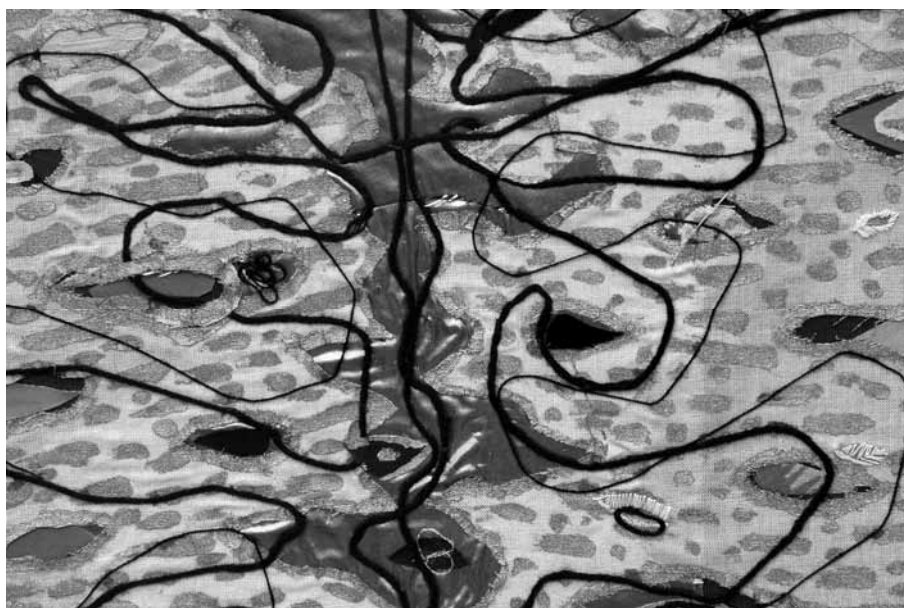
încălțându-ne pe unde am fost! Și am intrat și ieșit în multe locuri în cele câteva zile cât am fost oaspeți la Kumamoto!

Un fapt care apropie Japonia de Elveția este grija aproape bolnăvicioasă de tot ceea ce este natural. Peste tot sunt arbori, arbuști, flori și curățenie. Nici la orele dimineții de weekend, după ce grupurile de tineri care au colindat barurile și discotecile s-au retras pe la casele lor, nici după încetarea lucrului – deși, când Doamne nu lucrează japonezii ăștia!? –, nici în miezul zilei nu vezi gunoaie, exceptând locurile de fumat. Spațiile verzi sunt parcă pieptănate, arborii curățați de crengile uscate, frunzele căzute dispar ca și când nici n-ar fi fost (să nu uitați că noi am fost acolo toamna când...). Sigur că circulația este infernală, dar mașinile sunt extrem de silențioase (autobuzele și marile camioane sunt ceva mai gălăgioase), iar cât privește noxele aruncate în atmosferă sunt insesizabile (sigur că nu am avut cum să le măsoar, dar de respirat am respirat ușor, fiți siguri...). Iar cel mai impresionant lucru în acest domeniu a fost curățenia mașinilor: nu am văzut o mașină murdară de noroi (și a cam plouat în preziua sosirii noastre acolo!), nu am văzut urme de

lovituri sau zgârieturi! În magazine găsești fructe care au crescut – în pom! – învelite în ambalaje speciale – care cresc odată cu fructul! – pentru a fi protejate de noxele din atmosferă. Cine ar avea răbdarea să pună astfel de săculeți tuturor mugurilor din pomi în România? Desigur că aceste fructe erau de 5-10 ori mai scumpe ca cele lăsate de capul lor, dar dacă vrei ceva natural...

Privită, așa în fugă, Japonia poate părea țara ideală. Eu știu că așa ceva nu există. Chiar dacă aș fi stat acolo o viață, tot nu aș putea să spun că am cunoscut cu adevărat acest spațiu atât de specific sieși, atât de diferit de cultura, morala și habitudinile mele de român. Filtrul prin care am trecut această experiență nu este poate cel mai bun, dar aceste consemnări sunt făcute cu inima deschisă, cu mintea limpede și cu dorința de a afla cum este cel de lângă mine. Ca să-l înțeleg, ca să-l accept, poate și să-l iubesc.

Și dacă regulile (bunei purtări?) trebuie respectate, musai s-o fac și eu și să termin aici însemnări despre cele petrecute mie peste mări și țări, acolo în Țara Soarelui Răsare. Sayonara!

*Dansul semințelor – detaliu
(colaj / broderie)*

Pragul poeziei, cu Luca Onul

Menuț MAXIMINIAN

Acum, când se împlinesc 10 ani de la trecerea la cele veșnice a poetului bistrițean Luca Onul, Editura Dacia XXI, coordonată de Ion Vădan, propune să trecem pragul poeziei pentru a redescoperi, în volumul „Zăpezi de sprijin”, pe poet. Născut la 20 mai 1942, la Telciu, Luca Onul a fost, începând cu anul 1975, bibliotecar la Casa de Cultură a Sindicatelor, iar mai apoi referent cu probleme de literatură până în cea din urmă clipă. Debutul îl are în anul 1969 în revista „Tribuna”. De-a lungul timpului a publicat volumele „Zăpezi de sprijin”, Editura Dacia, 1988, „Jocul de-a soarele”, Editura Ion Creangă, 1990; „Cămașa de iarbă”, Editura Popa’S Art, 1995, „Moara de rouă”, Editura Tipomur, 1997 și „Banchetul metaforei”, Editura Eminescu, 1999.

Antologia de față cuprinde poezii surprinse din bogăția spirituală pe care Luca Onul ne-a lăsat-o. După cum afirmă în prefață directorul Casei de Cultură a Sindicatelor, Alexandru Câțcăuan, Luca Onul, cu veșnicul său zâmbet, plin de omenie, mereu atras de anturajul breslei, era iubit de toată lumea. „Să ne amintim prin ierburi de părinți” este îndemnul cu care pornim pe drumul poeziei, fiind pătrunși de frumusețea rădăcinilor ancestrale care prind viață: „Manuscrisul de pe masa poetului/ .../ O fâlfâire a unei aripi de pasăre”.

Poezia lui Luca Onul este „Un cerc de stele, altul de cuvinte”, fiind ca un dor de țară stâmpărat de veșnicele zăpezi: „Și până-n zori, pe obcine de vis/ Tata ară cerul întregii lumi/ Și-n urma lor cresc holde atât de mari/ Că spicele foșnesc până-n străbuni”. Poezia,

dedicată lumii, răzbate peste vremi: „Cuvintele din vers albesc ca sarea/ Trăiesc în miezul unui fruct solar”. Cine-l cunoaște pe poetul Luca Onul, cine l-a cunoscut pe omul Luca Onul știe că în sufletul lui „Catedralele de cireș” aduceau cele mai calde gânduri așezate apoi în laboratorul poetului în versuri.

În poezia lui Onul: „Și soarele și focul/ Sunt un fel de semințe/ Pentru rouă caldă”. Poetul surprinde viața trăită întru bucuria legăturii cu divinitatea, fiind împăcat cu destinul omului: „Și va veni o vreme-n care/ Vom semăna la chip cu lutul”. Cuvintele, așezate una lângă alta formează un șirag care asigură o poezie în care se dă mărire: „Slavă focului că pot/ Sta de vorbă cu cenușa/ Și că Domnul Savaot/ Mi-a umplut cu rouă gușa”. O poezie a răsfățărilor celor mai ascunse trăiri ale vieții, un adevărat banchet al cuvintelor: „O, visul meu de-o veșnicie/ Spre care curg atât de-ncet/ Să fiu ucis de poezie/ La metafore-i banchet”. Poetul vorbește despre viață, dar și despre moarte, pe care o acceptă ca o resemnare întru așteptarea învierii: „Aștrii pe cer/ Decojiți ca și nucile/ Cenușii mă cer/ Cum mormintele, crucile”. Crucea mântuirii este descrisă într-un mod cu totul aparte: „Alături rănilor-nfloresc/ Departe rănilor se sting/ Sunt jupuit de-un lemn ceresc/ pe care îngerii îl ning” sau „De atâta lemn pe ruguri/ Cerul n-are chei deloc/ Îngeri exilați în muguri/ Paradisului dau foc”.

Raft

O poezie structurată pe diverse teme, ieșind însă la iveală romantismul: „Calc cu sufletul pe ape/ Fără spaime și sfială/ Spre un trup ce nu mă-ncape/ În lucerna lui de gală”. În iernile albastre, care se sprijină pe puterea cuvântului, poetul realizează opera, care mai apoi va deveni viață peste timp: „Pe masă

deschisă e cartea/ Poetului dus fără veste/ Cu-n
murmur spre spații celeste/ Cuvântu-i mai tare
ca moartea/.../ Vorbim despre un țarm, dar în
șoapte/ pe care se plimbă în noapte/ Prietenul,

Omul, Poetul”. Omul s-a retras într-o odihnă pe
o stea, însă poetul Luca Onul rămâne spre
veșnicia versului.

Ioan Mărginean și poezia din Patmos

Poetul Ioan Mărginean, originar din județul nostru, de la Măluț, preot în județul Cluj, propune, la Editura Brumar, întâlnirea cu poezia apocaliptică în cadrul volumului „Anotimpul din Patmos”. Cartea,

care se vrea un „manual de exorcizare” este remediul complet întru așteptarea mântuirii: „De trei ori șase cântă cocoșii.../ îngerii din tren întind mâna”. Prin poezia lui Mărginean ne apropiem mai mult de cele sfinte „Sufletul meu – lună plină” fiind la unison cu întâmplările de dincolo de poarta raiului: „Lângă suflet, libera pădure, povara liniștii tale/ un poem încă nelocuit”. Atunci când „Neomenești cânturi parcurg drumul pe jos” precum pelerinajele de la sfintele mănăstiri, anotimpurile sunt completate de prezența pâinii cea de toate zilele, semințele credinței „învățându-ne rugăciunea stelelor fixe”.

Interesantă este vibrația care răzbate din poezie „câte de lumină e noaptea” călătoria parcurgându-se spre culmile înalte: „Nevăzut Dumnezeu/ se strecoară în cer, ani numărând”. În anotimpul poeziei toate capătă un alt sens: „În Patmos, anii trec și vin/ cu viteza luminii”.

Menuț MAXIMINIAN

Atunci când „va veni sub chip de limbi de foc/ peste noi, un veac mai plin de înălțare/ vor odrăsli ape, porți se vor deschide/ păsări vor ieși din umbra pământului”. O poezie în care religiozitatea este văzută într-o manieră post-modernă: „Veacul pare de aur, literele mari/ sunt cânturi ce-l caută pe Dumnezeu/ într-un pumn de apă”. Sub magica cifră a Sfintei Treimi, cântul cocoșilor descumpănește demonii care pleacă „cu trenul de seară”. Pe altarul literelor „însângeratele cuvinte/ se încheagă în poem/ transpirând mir în curtea pardosită cu pietre”. Convinși că „îngerul cuvintelor va veni mâine”, poetul își scrie opera precum iubitorul de patrie în „Ardealul, ca o lacrimă întoarsă acasă”. Oamenii capătă chip „ochii se deschid într-un cântec/ precum tăcerea într-o bucată de cer”. O poezie a dragostei, care se scurge fluid pentru slăvirea binecuvântatei clipe: „Ție-aș scrie atunci un poem/ sau poate cu fulgere ți-aș scrie/ numele pe toți copacii”. Când mintea cerului zâmbește peste lume, descoperim întru învierea zilei un „vis agățat de urechi/ în iarna cuvintelor”. O parte din cele LXIII poeme sunt traduse și în limba engleză, ca un adevărat discurs întru europenizarea noastră.

Cartea, girată de Daniel Cristea Enache, Nichita Danilov, Ion Mureșan și Luigi Bambulea, este un prelung cântec pentru bucuria sufletului.

Andrei Moldovan, despre Limba Română

Menuț MAXIMINIAN

Profesorul Andrei Moldovan propune întâlnirea cu „Măhnirile Limbii Române”, o carte de specialitate care ne face să ne revizuim comportamentul în ceea ce privește greșelile pe care le practicăm zilnic în exprimarea noastră. Nu mai puțin de 33 texte sunt cuprinse în volumul de la Editura Limes al președintelui Societății Scriitorilor Bistrița-Năsăud. Mare parte a scrierilor au făcut parte și din rubrica „Suferințele Limbii Române” care a fost inserată în „Tribuna învățământului” din 2005. Mulți dintre noi cad în păcatul lipsei de măsură și cred că pot folosi limba ca spoială menită să ne ascundă nimicul lăuntric, ignorându-i capacitatea extraordinară de a scoate la suprafață tot ceea ce se crede ascuns și mai bine păzit. Volumul se adresează în primul rând tinerilor care caută în fel și chip o armonie a propriei lor existențe, fără ca noi, în agitația cotidiană a unui tot mai neliniștitor dinamism al vieții, să avem totdeauna răgazul necesar să observăm și să le stăm aproape. Sunt prezentate greșelile pe care le facem zilnic, intrând uneori în penibil, fără să ne dăm seama de acest lucru. Câți dintre noi nu spun oaspeților, „Serviți, vă rog!” Asta însă ar însemna ca invitații noștri să-și ia un șorț și să ne servească ei pe noi. Corect ar fi „Mâncați, vă rog!”, pentru că nu invitatul este cel care trebuie să servească masa ci noi, ca și gazde. Apoi, diferența dintre *principiu*, adică ceea ce stă la baza unor lucruri, și *primordial*. A nu confunda cuvintele *important* și *primordial*

pentru că ele sunt în relație de includere nu de sinonimie.

Andrei Moldovan este de părere că personajele obișnuite, fără pretenții de diferențiere în relațiile sociale dobândesc un simț al limbii remarcabil, de multe ori dovedind subtilități demne de cercuri mult mai cultivate. O altă greșală des abordată de către cei din lumea literaturii este denumirea „Poezie filozofică”. Filozofia este o ramură a științei și nu poate aparține deopotrivă și artei pentru simplul motiv că sunt două domenii distincte ale cunoașterii care utilizează mijloace total diferite. Poezia nu câștigă nimic dacă spunem că este filozofică, dimpotrivă, se îndepărtează de condiția ei naturală. Apoi, aventura ghilimelelor care vin de la tipograful Guillaume, și înseamnă „marcarea unui citat”. Astăzi, ele sunt folosite în mod haotic, la denumiri de școli, de ansambluri, ignorând că s-au născut pentru cu totul altceva. Apoi, ne ferim de anumite cacofonii, fără a ține cont de altele, de genul: „mulți țin țigara aprinsă” Diferențe multe, utilizări greșite, așa cum se întâmplă și cu plaiul mioritic și spațiul mioritic. De multe ori cerem la examene o ciornă, neștiind că supraveghetorii nu ne pot oferi ciorne, ci doar hârtie pentru ciornă, care devine ciornă abia după utilizare. Cuvântul vine din slavonă și înseamnă negru.

O carte de bună luare aminte, pe care ar trebui s-o studiem cu toții, de la cel mai elitist, care de multe ori greșeste, până la elevul care se perfecționează în tainele limbii române. Andrei Moldovan propune, prin această carte, un îndreptar care ar putea fi folosit prin exemplele care le deține ca auxiliar la catedra de Limba și Literatura Română.

Constantin Pavel în „Opera Română din Cluj”

Niculae VRĂSMAȘ

La începutul anului 2010 a apărut, în editura bistrițeană „Charmides” condusă de inimosul om de cultură Gavril Țărmure, primul volum al monografiei *Opera Română din Cluj*, sub semnătura renumitului muzicolog

Octavian Lazăr Cosma.

Cartea este realizată în condiții editoriale deosebite și cuprinde, în 889 de pagini cu numeroase fotografii artistice realizate în sepia, istoria primei Opere românești din Cluj, începând de la înființarea ei în 1919 și până în 1959, urmând ca în viitorul volum să fie prezentată următoarea etapă, până în 1999.

Lucrarea se adaugă cununii de lauri a cărților de mare valoare, care ajung la lumină după îndelungate și intense eforturi, precum celor depuse de dr. Octavian Lazăr Cosma și de către cei care l-au ajutat.

Meritul incontestabil al cărții constă în marea ei valoare documentară, rezultată din cercetarea minuțioasă a materialelor din arhive, a bibliografiei memorialistice și a articolelor din presă, aparținând unor autori marcanti și unor mari personalități artistice, precum și a fasciculelor, netipărite, ale studiilor documentare despre Opera Română din Cluj, ale lui Caius Olariu, de la începuturi și până în 1958, bazate pe surse documentare utilizate, în 1939, într-o schiță monografică, cu caracter general, a lui Ioan Gherghel.

Numeroase fotografii ale marilor interpreți, realizate artistic de autori necunoscuți, găsite după insistente căutări, precum și alte obiecte păstrate la urmașii acestora, cum sunt, de exemplu, cele din casa de la Bistrița Bârgăului a lui Constantin Pavel,

sunt prezentate în valorosul tom întocmit de Octavian Lazăr Cosma. Fără această importantă lucrare, marele merit al primei Opere românești, înființate la Cluj, ar fi rămas mult estompate, sau uitate.

„Desigur că Opera din Cluj e, alături de Universitate, una din faptele mari ale generației noastre”, după cum scria Sextil Pușcariu în *Memorii*. Ea este una dintre citadelele culturii românești din Transilvania, al cărei proiect a luat ființă în primăvara anului 1919, la ideea compozitorului și culegătorului de folclor Tiberiu Brediceanu, important om politic al Partidului Național Țărănesc și un mare admirator al teatrului liric, pe care l-a urmărit, încă din anii 1911-1912, la New York și Londra.

Primul director al Operei Române din Cluj a fost tenorul Constantin Pavel, născut la 21 mai 1884 în Bistrița-Bârgăului, artist liric de talie europeană, cunoscut și apreciat la Troppau, Nurenberg, Mahrisch Ostrau, Viena și Budapesta, solist și regizor notoriu al Teatrului Maghiar din Cluj, unde activa sub pseudonimul Papp Laszlo. Talentatul artist a fost numit oficial, la 12 septembrie 1919, director al secției lirice fiind însărcinat cu organizarea operei și operetei, în timp ce Zaharia Bârsan fusese numit directorul Teatrului de Stat din Cluj, iar Gheorghe Dima directorul Conservatorului din Cluj.

Drumul greu al punerii pe roate a instituției lirice și calvarul lui Constantin Pavel abia încep. Se fac numeroase demersuri, călătorii la București, Budapesta și Viena, pentru dotarea și angajarea trupei artistice și organizarea stagiunii, acțiuni în care tânărul director este împiedicat de către Egisto Tango, instructorul orchestrei, cu care va intra în conflict și va demisiona, menținându-și postul de tenor și director de scenă. Tenacitatea lui

Constantin Pavel a fost benefică pentru opera românească din Cluj, al cărei principal modelator a fost, mai ales după expulzarea lui Egisto Tango, când s-a dedicat, cu trup și suflet, instituției lirice românești, excelând ca un desăvârșit conducător și mare artist.

La 27 noiembrie 1928 Constantin Pavel este numit Director General al Teatrului Național și al Operei Române din Cluj, situație pentru care renunță la funcția de regizor-director de scenă, deținută la București, întorcându-se la munca lui dragă din capitala Transilvaniei. Deviza lui a fost întotdeauna „...pace, cinste, muncă”.

După o îndelungată și rodnică activitate artistică, Consiliul de Miniștri anulează, lui Constantin Pavel, concesiunea Operei Române din Cluj, silindu-l să-și lichideze conturile și să predea, la 6 aprilie 1934, direcția instituției clujene lui Victor Papilian, publicist cu studii muzicale, care va păstra, neschimbat și în întregime, programul stabilit de fostul Director General, care nu s-a lăsat terfelit de oficiali, intentându-le un proces pentru rezilierea contractului valabil până în 1937. Ministerul încearcă o înțelegere cu artistul, care acceptă, în cele din urmă, un post însemnat la Opera Română din capitală, ca director de scenă.

Cartea profesorului Octavian Lazăr Cosma este ingenios concepută și prezintă, exact ca într-un spectacol serial, stagiune de stagiune, cu repertoriul spectacolelor susținute de opera clujeană, începând de la inaugurarea instituției cu opera „Aida” și apoi „Traviata” (1919-1920), urmate în stagiunile următoare de: „Faust”, „Madame Butterfly”, „Luceafărul” și „Cavaleria Rusticana”, „Tannhauser” (1920-1921), „Samson și Dalila”, „Boema”, „Tosca”, „Paiațe”, „Vițelul de aur” – balet (1921-1922), „Carmen”, „Rigoletto”, „Lohengrin” (1922-1923), „Regina din Saba”, „Terra

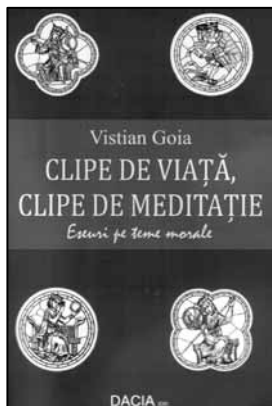
Baixa”, „Făt Frumos” (1923-1924), „Trubadurul”, „Seara Mare”, „Mărgăritarele lui Jephta” – balet, „Idiotul” și „Hoțul Floarei” – balet, „Walkyria” (1924-1925), „Jonglerul de la Notre-Dame”, „Zâna Păpușilor” – balet, „Ebreea” (1925-1926), „Vasul fantomă”, „Bal mascat”, „Lakme”, „Fidelio” (1926-1927), „Crai Nou”, „La Șezătoare”, „Evgheni Oneghin”, „Werther”, „Baletul Copelia”, „Bărbierul din Sevilla”, „O noapte în Granada” (1927-1928), „Orfeu și Euridice”, „Mireasa vândută”, „Manon”, „Răpirea din Serai”, „Regele Ys-ului”, „Năpasta” (1928-1929), „Boris Godunov”, „Gianni Schicchi” și „Nunta tragică”, „Mignon”, „Africana”, „Casa cu trei fete”, „Martha” (1929-1930), „Povestirile lui Hoffmann”, „Hansel și Gretel”, „Doralice”, „Nevestele vesele din Windsor”, „Alessandro Stradella”, „Ernani” (1930-1931), „Voievodul țiganilor”, „Lucia de Lamermoor”, „Nunta lui Figaro” (1931-1932), „Otello”, „Liliacul”, „Șeherezada” – balet, „Andrea Chenier”, „Vânzătorul de păsări”, „Fantoma albă”, „Zobail”, „Freischütz”, „Svanda cimpoierul” (1932-1933), „Flautul fermecat”, „Evangelimann”, „Frumoasa Elena”, „Romeo și Julieta”, „O noapte la Veneția” (1933-1934).

Am redat, până aici, repertoriul tuturor stagiunilor la care Constantin Pavel s-a aflat la conducerea Operei Române din Cluj. În primul volum al cărții lui Octavian Lazăr Cosma sunt redate, în amănunt, repertoriile și interpreții tuturor stagiunilor, de la înființarea instituției lirice și până în 1959.

Monografia lui Octavian Lazăr Cosma este de mare importanță pentru istoria operei românești din Transilvania, fapt pentru care și Bistrița, prin „Charmides” și editorul Gavril Țărmure, își are meritul cuvenit în completarea unui înalt podium al cărților de mare valoare.

Dă-i, Doamne, românului...

Lavinia TĂTAR

Despre români scrie Vistian Goia în ultima sa carte *Clip de viață, clip de meditație. Eseuri pe teme morale* apărută la editura DACIA XXI în 2011.

Vistian Goia s-a născut la 15 septembrie 1935 în Roșia de Secaș,

județul Alba. În 1960 a absolvit Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai Cluj fiind recunoscut la momentul actual ca istoric literar și publicist.

Prin cartea de față dorește să antreneze mintea românului în a privi spre istorie, la strămoșii lui și spre prezent pentru a face o comparație între ceea ce a fost și ceea ce a devenit poporul nostru. Cartea este organizată în două părți, fiecare conținând 10, respectiv 8 capitole.

Prima parte, „Moral vs imoral”, prezintă o perspectivă a societății prezente românești. Se aduc la cunoștința cititorului adevăruri despre modestie, dar și despre absența acesteia, despre prostie, dar și despre inteligență ș.a., fiecare capitol fiind corect îmbelșugat cu exemple relevante din literatură, din viața personalităților românești, din viața personală a autorului. Parcurgând gândurile acestei părți se construiește o imagine plenară a moralității în cultura noastră, a nivelului de degradare în care zace țara noastră pe domeniile: politic, familial, cultural, interpersonal. Vistian Goia analizează problemele de etică din mai multe unghiuri. Spre exemplu, în capitolul *Prostia și Prostirea altora*, subiectul este filtrat prin gândirea unui eseist („Eseistul Petru Creția consideră prostia un dat genetic”), psihologilor („Întrebarea pe care și-o pun psihologii din toate epocile este aceasta: Prostia este o stare

normala?”) și a lumii comune („În judecata comună prostul este cel care nu își cunoaște puterile și limitele...”). Aspectul este reluat în fiecare capitol, oferindu-se astfel informații din domenii variate.

Dacă prima parte dezvăluie situația actuală, care nu este deloc una favorabilă, a doua parte a cărții prezintă, după cum îi spune și titlul, *Secvențe istorice din perspectiva moralității*. Episoade precum călătoria din 1733 a Împăratului Iosif al II-lea în Transilvania, năvălirea tătarilor în Sâncel sau incursiuni în vechile obiceiuri ale fanarioților aduc cu ele adevăruri morale despre calitățile și defectele găsite și în ziua de azi în rândul oamenilor.

Limbajul utilizat în colecția de eseuri este unul literar, dar accesibil, științific când trebuie clarificate anumite noțiuni, ușor ironic când trebuie condamnate anumite conduite, îmbibat în subiectivism, autorul neezitând să-și prezinte propriile-i păreri, dar dând dovadă de o modestie precum cea descrisă în primul capitol.

Simion Bărnuțiu, Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Lucian Blaga sunt doar câteva personalități amintite în carte. Ceea ce îi oferă autenticitate și credibilitate, ceea ce invită fiecare cititor la meditație sunt tocmai aceste exemple oferite, suportul tuturor argumentelor elaborate.

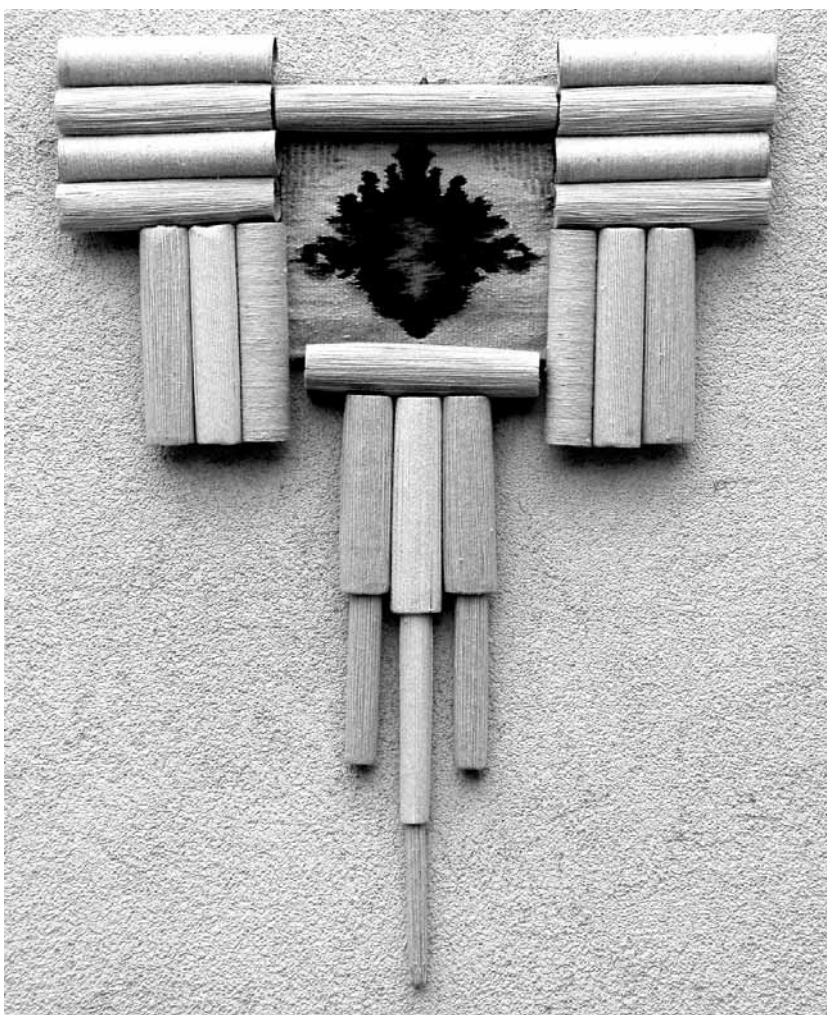
Vistian Goia scrie despre lucrarea de față: „Prin eseurile din această carte, autorul a intenționat să-l apropie pe cititor de valorile morale ale neamului din care face parte. Modestia și înțelepciunea, patriotismul și aspirația spre adevăr sunt privite în antiteză cu prostia și lenea, cu setea de îmbogățire, îngâmfarea și disprețul pentru semenii. Exemplele pe care le-am oferit, pozitive și negative, în scurte evocări eseistice, ținesc spre limpezirea cunoștințelor, pentru a înțelege

că nu trecem prin veac singuri și nu ne putem permite să ne facem de cap! De aceea trebuie să recăpătăm demnitatea și mândria românilor dintotdeauna.”

După citirea cărții nu este permis să faci altceva decât să îți iei un răgaz și să meditezi..., să privești în tine și să descoperi în care dintre exemple te-ai regăsit: în cele pozitive? În cele negative? Și să nu rămâi doar

la nivelul de teorie..., ci să continui prin a pune în practică principiile reamintite.

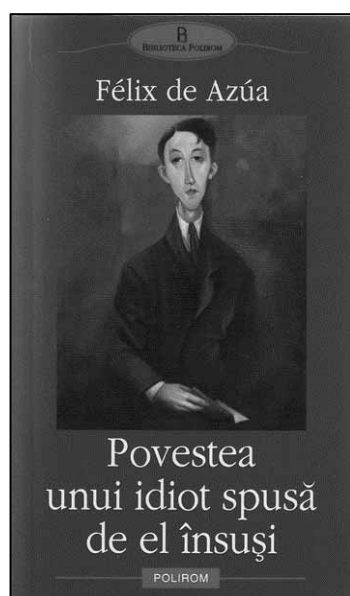
Nu este nimeni de învinuit pentru situația actuală a neamului nostru, doar noi! Dacă fiecare român ar aplica regulile sănătoase amintite aici totul s-ar îmbunătăți. Așa că „Dă-i Doamne Românului mintea de pe urmă...”

Povestea unui idiot spusă de el însuși, de Félix de Azúa

Virgil RAȚIU

Microromanul *Povestea unui idiot spusă de el însuși* (Editura Polirom, Iași, 2006) ar putea căpăta definiția de *carte a simulărilor*. Mai precis, cartea unei singure simulări, simularea fericirii, a unei fericiri îndărătnice și

constante, dar cu prețul celor mai mari suferințe și al unui dezgust nemărginit. Simularea unei fericiri permanente însă îi reușea protagonistului în spatele unui surâs permanent, un surâs nesuferit, pururi egal, identic, ca și când ar fi fost vorba despre o mască, independentă de adevărata dispoziție a eroului.

„Copilăria a fost, pentru mine – intervine naratorul – ceea ce este pentru alții serviciul militar; ceva inevitabil, hotărât prin Buletinul Oficial al statului și formulat în două acte relevante, încorporarea și jurământul față de steag. Despre „încorporarea”, ca și copil în propria copilărie nu poate afirma nimic sigur, însă

Cartea străină

jurământul s-a produs în prima zi când a primit o scatoalcă. „Cu acest act decisiv – continuă povestitorul – m-am informat în legătură cu anumite excese ale fericirii care mai apoi mi s-au confirmat”. Iar astfel de „întâlniri” i-au urmat primeia, fiind unul dintre cetățenii cei mai palmuiți în timpul copilăriei și adolescenței „pe care i-a produs vreodată așa-zisa burghezie catalană”. (...) „Am hotărât atunci, la vârsta de cinci ani, să fiu simulantul

perfect al fericirii, un profesionist al beatitudinii și, în mod simultan, am început celebra mea cercetare despre conținutul acesteia.”

La vârsta de opt ani ajunge să învețe într-un colegiu scump, fițos, administrat de suflete și corpuri invalide, un monument ridicat banului, „singurul și veritabilul obiect al educației religioase din acele vremuri”. Era imposibil să fii copil în asemenea împrejurări. „Perfecta mea simulare a fericirii – continuă protagonistul – este cea care m-a păstrat în viață unsprezece ani în acel centru de distrugere. (...) A trăi a fost o moarte constantă, minut cu minut, timp de unsprezece ani, fără altă rutină decât palmuitul obișnuit și continuu, transformat în domesticire. (...) Pe mine m-a cârpit întreg corpul profesoral, fără excepție, și mulțumită acestui fapt m-am salvat de la nebunie, fiindcă am reușit să-mi construiesc o platoșă împotriva învățăturilor acelor maniaci care înălțau ochii în fața Prea Sfintei Fecioare Maria în mantia ei albastră și aerul ei de angajată a stabilimentului, în vreme ce-și notau în carnețele de mușama numele celor aleși pentru următoarea ședință de tortură”.

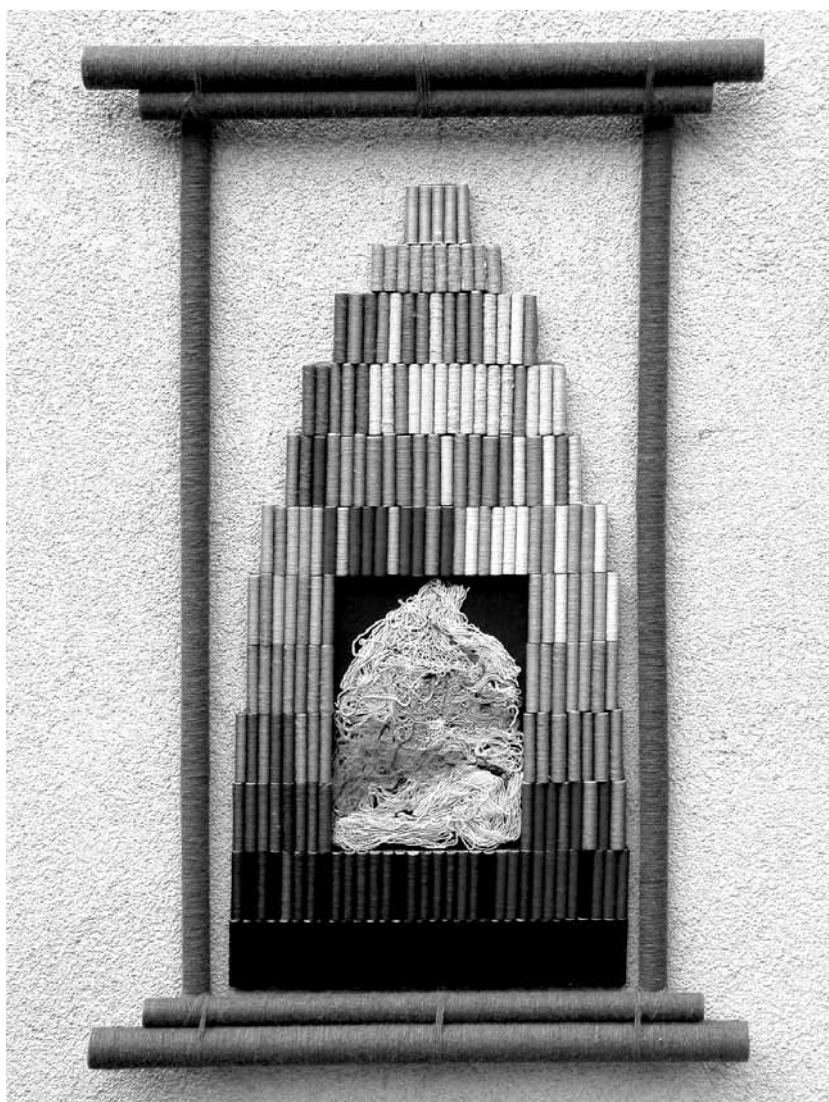
Evaluarea asupra fericirii continuă așa: „Părinții îi distrug pe copiii lor făcându-i fericiți; amanții se distrug între ei făcându-se fericiți; înțelepții se mențin într-o ignoranță riguroasă cu scopul de a-i face fericiți pe oameni; cei puternici îi exploatează pe cei slabi pentru a le ușura fericirea; și artiștii se bălăcesc în acest delir obscen...”

„În istorie intră doar canaliile. În bazilica Sfântul Petru mulți bărbați și femei au privit cu plăcere nasul *Fecioarei* lui Michelangelo, dar numai unul i l-a spart cu ciocanul. El va fi cel care va intra în istorie, el este cel semnificativ, fiindcă face evidentă lipsa noastră de

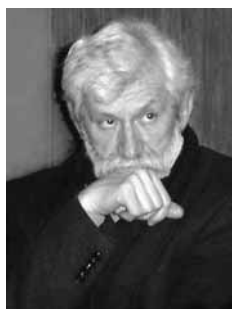
semnificație printr-un gest de nebun. Aceasta este concluzia la care a ajuns ancheta mea supra conținutului fericirii. La oameni ne interesează doar aspectul NEGATIV; istoria noastră, semnificația noastră este construită pe negativ, pe oribil, pe insuportabil. ȘI TOCMAI ACESTA ESTE CONȚINUTUL FERICIRII.

Fiindcă aici nu se vorbește nici de bucurie, nici de plăcere, ci de fericirea ca DESTIN al oamenilor. Lumi fericite, societăți fericite, umanitate fericită, cultură a fericirii...”

Am urât, la sfârșitul cercetării mele, *conținutul fericirii* – glosează naratorul.

Umerii valurilor
(înfășurări / colaj)

Despre romanul **GORILA**, de Liviu Rebreanu, și nu numai

Virgil RAȚIU

În toamna anului 2008, în cadrul Saloanelor „Liviu Rebreanu”, ediția a 27-a, Bistrița, s-a desfășurat colocviul *70 de ani de la editarea romanului Gorila* (1938-2008). La dezbateri au luat parte istorici și critici literari, romancieri, poeți, mulți invitați. Puncte de vedere distincte au exprimat: Niculae Gheran (reboreanolog, editorul integralei *OPERE Liviu Rebreanu*), Ion Simuț, Nicolae Crețu, Mircea Popa (critici, esești, profesori universitari), Andrei Moldovan, Corneliu Lupeș (critici literari) ș.a. Dezbateri a fost extrem de vie și s-a dovedit fructuoasă; după ani de tăcere asupra acestei opere rebreaniene, s-au făcut afirmații pertinente și argumentate despre importanța și valoarea romanului **Gorila**, despre actualitatea *bătătoare la ochi a acestui roman politic*, singurul de această factură în beletristica românească, ce nu și-a pierdut valoarea și valabilitatea de-a lungul câtorva decenii.

Faptul de a reevalua în prezent romanul *Gorila* de Liviu Rebreanu – nu numai din perspectivă politică ci și artistică – poate fi asociat numeroaselor lucrări de specialitate care au apărut și apar în domeniul comunicării politice, la rândul ei asociată „unui spațiu în care se relaționează discursurile contradictorii a trei actori care au legitimitatea de a se

Caietele Rebreanu

exprima în mod public asupra politicii: oamenii politici, jurnaliștii și opinia publică prin intermediul sondajelor de opinie”. Romanul **Gorila** (apărut în 11 iunie 1938) – după cum afirmă trei zile mai târziu în jurnalul său intim Liviu Rebreanu: „Am început să scriu romanul *Gorila* acum cinci ani. Cartea are un subiect ingrat. Gorila nu este un personaj propriu-zis, ci simbolizează *pacostea care a fost pentru țara noastră*

politica” (s.m.) –, dă posibilitatea realizării unui dialog însoțit de argumente și dezbateri asupra politicii în general, a comunicării politice în special, actualitatea reflectându-se în trecut, și invers. În principal, desigur, este vizat spectrul politic românesc trecut (1930-1948; 1948-1989), reflectat în actualitatea românească, 1990-2011. Ca pildă, următoarele:

1. Se poate vorbi în literatura română despre roman politic? Cuprinde literatura noastră un astfel de segment – așa cum sunt cel social, istoric, Bildungsroman, psihologic etc. – încât să se poată vorbi ca despre un „palier” distinct?

2. Propun să vorbim despre romanul *Gorila*. Unde și cum poate fi încadrat în literatura română?

3. Se poate afirma despre romanul *Gorila* că a avut o soartă nedreaptă în comparație cu celelalte romane ale lui Liviu Rebreanu datorită faptului că scena pe care se desfășoară este predominant politică?

4. După câte știm, Liviu Rebreanu nu a fost și nici nu a putut fi convins să se înregistreze politic. Se pare că „l-au înregistrat” unii dintre criticii vremii, inclusiv prin opinia publică ce s-a creat în jurul romanului, opinie perpetuată și ulterior, până în anii 1970...

5. Politica se construiește pe bază de idei. Distingem dezbateri de idei politice în *Gorila*? Se realizează comunicarea necesară unei limpeziri doctrinare?

6. Din multe pagini ale cărții răzbate opinia că marea pacoste pentru România a fost și este, de fapt, politicianismul... Cum se reflectă acesta în epoci diferite?

7. „Combinațiile” politice din interiorul romanului reușesc totuși să contureze viața

politică românească din acea perioadă, în realitate, atunci, deloc ușoară pentru țară și pentru popor. După cum a afirmat și autorul la apariția cărții: „realitatea m-a ajuns din urmă”...

8. Critica literară a vremii și cea ulterioară anului 1938 se pare că a contribuit substanțial la receptarea în extreme a romanului *Gorila*. Revizuirea radicală a opiniilor despre roman a intervenit abia odată cu editarea integralei *Liviu Rebreanu*, ceea ce înseamnă anii 1978-1981. Căror factori se datorează receptarea eronată a romanului?

9. Având drept temă principală *politica*, o întrebare pe care o repet, acesta este unul

dintre motivele care a determinat faptul ca unele opinii politice ale personajelor să fie confundate cu opțiunile politice ale lui Liviu Rebreanu?

10. Există diferențe nete între ceea ce numim produs al ficțiunii și lucrare științifică, chiar dacă subiectul lor este comun: *politica*?...

11. În ce împrejurări a fost conceput romanul *Gorila*?

12. Care era atmosfera politică în România de atunci?

13. Cum vedeți orientarea politică a autorului *Gorilei*?

NOTĂ: *Dialogurile de mai jos sunt imaginare. „Discuțiile” fac referire mai ales la Gorila, iar ideea și forma le-am preluat după cartea „LIVIU REBREANU prin el însuși”, de Niculae Gheran și Andrei Moldovan (Editura Academiei Române, București, 2008). (Bibliografie: OPERE 10, Liviu Rebreanu, București, 1981; GORILA, Liviu Rebreanu, Ed. Liviu Rebreanu, București, 2006)*

Cu NICULAE GHERAN

Critica literară a vremii și cea ulterioară anului 1938 se pare că a contribuit substanțial la receptarea în extreme a romanului Gorila. Revizuirea radicală a opiniilor despre roman a intervenit abia o dată cu editarea Integralei Liviu Rebreanu, ceea ce înseamnă anii 1978-1981.

Niculae Gheran: Încă de la apariție, cartea a avut parte de aprecieri dintre cele mai contradictorii, unele, de pildă cronicile lui Perpessicius sau Șerban Cioculescu, fiindu-i favorabile, iar altele, cum sunt referințele critice semnate de G. Călinescu, total potrivnice. După cum am văzut, timpul avea să diferențieze și mai mult punctele de vedere, ceea ce îl va determina pe însuși Călinescu să opineze pentru necesitatea recitirii operei marelui scriitor. Dar oricare ar fi punctul de vedere cu privire la valoarea sau semnificațiile cărții, nimeni nu poate contesta că amânarea retipăririi romanului constituie prin ea însăși o nedreptate. Căci înainte de a formula o judecată de valoare asupra unui text este nevoie să-l cunoaștem de la prima până la

ultima lui pagină. Lipsa unei ediții critice, care să exprime un punct de vedere bazat pe studiul complex al tuturor documentelor de arhivă, face ca, pe alte meridiane, unii comentatori să deturneze esența operei rebreniene în general și a *Gorilei* în special, prezentând-o tendențios, în favoarea ideologiei unor elemente declasate, cu care Rebreanu nu a avut nici o afinitate. Căci nu nouă, ci autorului *Gorilei* îi aparțin însemnările de mai jos, datate 22 ianuarie 1941, în vâltoarea unei situații politice paroxistice:

„E neîndoielnic că azi legionarii sunt ca un corp străin în mijlocul neamului, ca un fel de ocupanți fanarioți care nu urmăresc decât îmbogățirea prin orice mijloace, oricât de reprobabile. De aceea lumea are adevărată groază de legionari și numai de frică tace, tocmai ca pe vremea lui Călinescu. De altfel ei înșiși par a urmări să se impună prin teroare, încât nimeni nu i-ar mai regreta dacă s-ar întâmpla să fie înlăturați de la putere”.

Având drept temă principală politica, o întrebare pe care o repet, acesta este unul

dintre motivele care a determinat faptul ca unele opinii politice ale personajelor să fie confundate cu opțiunile politice ale lui Liviu Rebreanu?

Niculae Gheran: După cum a mărturisit scriitorul însuși și a observat aproape întreaga critică, în cuprinsul acestui roman politica figurează deopotrivă drept temă principală și erou central. Așa cum era însă și firesc, romancierul nu și-a tratat tema și eroul într-un chip abstract, ci extrăgându-și întregul material din cele ce vedea că se petrec în jurul său. Astfel, *Gorila* fiind în epocă o carte de cea mai strictă actualitate și apărând într-un moment când în viața politică românească încordarea era mai mare decât oricând, judecățile formulate asupra romanului riscuau să nu se ridice la nivelul de obiectivitate pe care îl reclama viziunea scriitorului, ba chiar mai mult, să fie tributare uneia dintre pozițiile politice înfățișate în paginile lucrării. Deși îi contesta *Gorilei* valoarea estetică, G. Călinescu se ridica însă împotriva acelor care, confundând concepția exprimată de unele sau altele dintre personajele cărții cu aceea a autorului, se străduiau să tragă concluzii cu privire la tendințele romanului și să-l judece în consecință. Marele critic arăta că din declarațiile eroilor, fiecare dintre adepții diferitelor tendințe politice înfățișate în roman putea reține ce îi convenea. Ceea ce desigur corespundea faptului că, într-o proză obiectivă prin excelență, ca aceea a lui Rebreanu, eroii nu se puteau exprima altfel decât prin limbajul specific concepției politice pentru care militau. Problema însă care se pune este de a ști dacă sub unul sau altul dintre acele limbaje politice se ascunde scriitorul însuși, și sub care anume. Iar dacă nici unul dintre ele nu exprimă vederile politice ale autorului, se ridică întrebarea dacă o asemenea proză, având drept temă principală politica, fără tendință explicită, trebuie anatimizată (și am adăuga, în favoarea cui?).

Există diferențe nete între ceea ce numim produs al ficțiunii și lucrare științifică, chiar dacă subiectul lor este comun: politica...

Niculae Gheran: Natura contradictorie a diferitelor aprecieri critice la care a fost supus romanul *Gorila* – atât în perioada imediat următoare apariției lui cât și după aceea – aprecieri în care, după cum observa G. Călinescu, criteriile estetice nu rareori se împleteau cu cele politice, s-a datorat felului greșit în care uneori a fost citit. În general s-a ignorat că, fiind produs al ficțiunii, opera literară – chiar în cazul când are drept temă principală politica, cu o tendință explicită sau numai implicită – posedă un sistem de semnificații diferit de acela al lucrărilor științifice, ideologice, filosofice sau de doctrină politică. În acesta din urmă accentul cade pe demonstrația logică cu ajutorul căruia autorul se străduiește să-și convingă cititorul de adevărul celor susținute. Proza artistică însă urmărește să-și cucerească lectorul prin influențarea sensibilității sale, ceea ce presupune – în cazul unui roman politic cum e *Gorila* – implicarea limbajului politic în destinul și comportamentul eroilor, atitudinea autorului față de ele determinând și poziția sa în raport cu diferitele limbaje înfățișate. Putem considera aproape o axiomă ideea că una și aceeași frază are un conținut diferit după cum este inserată într-o lucrare de ideologie sau într-o operă literară. În beletristică sensul frazei nu decurge numai din raportul logic între concepte, ca în cazul unei lucrări de doctrină, ci și din contextul evenimential în care este formulată respectiva relație dintre noțiuni. Ignorarea acestei specificități a creației literare a dus la greșeala unor comentatori pripiti care au crezut că pot depista semnificațiile romanului *Gorila*... prin referire exclusivă la afirmațiile eroilor lui. Asemenea afirmații pot fi găsite și în lucrări de doctrină politică de orientări diferite. Ce împărtășește și ce nu autorul din cuprinsul acestora nu poate rezulta din expunerea lor de către proprii săi eroi, ci din modul în care întreaga personalitate a romancierului se recompune în structura cărții, privită ca un sistem relativ închis și autonom de semnificații, precum și în raporturile ce se pot stabili, deopotrivă, între această structură, totalitatea operei și experiența de viață a scriitorului.

În ce împrejurări a fost conceput romanul Gorila?

Niculae Gheran: De la început, se cuvine să accentuăm faptul că Rebreanu nu și-a conceput viitoarea scriere sub presiunea nemijlocită a evenimentelor pe care avea să le întruchipeze, că proiectul ei datează încă din perioada 1912-1916... Vechimea proiectului constituie o confirmare a declarațiilor făcute de scriitor imediat după apariția cărții..., potrivit cărora intenția sa n-a fost să realizeze o cronică politică, în sensul jurnalistic al cuvântului, ci o operă de ficțiune care, depășind particularitatea fenomenelor efectiv și nemijlocit trăite, să le sublimeze, să le ridice la o treaptă de generalizare, menită a le scoate în evidență esențele... Scriitorul afirmă că vechiul proiect a zăcut vreme îndelungată în subconștientul său, pentru a reapărea clar în sfera conștiinței mult mai târziu... Tot în declarațiile sale, scriitorul precizează că scopul său a fost acela de a arăta „pacostea” pe care a reprezentat-o pentru țara noastră politica, îndeosebi sub două din manifestările sale cele mai dăunătoare: „naționalismul bătut cu pumnii în piept și falsa democrație”. Nu este greu de ghicit, chiar dacă nu își explicitează gândul, că el are în vedere accepțiunea negativă a conceptului de politică, aceea care privește activitatea de conducere a statului în condițiile unei societăți împărțite în clase antagoniste... Înfăptuirea Marii Uniri din 1918 a adus, desigur, transformări în viața social-politică a țării. Totul îndreptățește presupunerea că Rebreanu și-a pus mari nădejdi în înnoirile pe care le va aduce reîntregirea neamului. De aceea poate a și părăsit vechiul proiect. Următoarea notație din roman este de altfel extrem de revelatoare: „Pe ruinele acestei lumi mulțimea celor ce au luptat și au pătimit, cu sufletele zdrențuite de suferințe, aștepta întronarea domniei dreptății pentru toți. Pluteau în aer fiorii revoluționari ai înfrățirii universale. După anii roșii de sânge și moarte inimile clocoteau de credință în pacea eternă. Se râvnea fanatic o lume nouă, pură, idilică. Vechii conducători nu mai aveau credit în opinia publică”. Faptul că romanul începe să-l preocupe iarăși prin anii 1930 – cum o

atestă însemnarea din jurnal... – nu poate fi explicat decât prin altă dezamăgire ce avea să-i frustreze conștiința... Întra-adevăr, în deceniul scurs după sfârșitul primului război mondial, Rebreanu avusese timp suficient să-și dea seama că, în substanța lor, prea puține aspecte suferiseră schimbări în raport cu situația antebelică...

Care era atmosfera politică în România de atunci?

Niculae Gheran: ...Reforma agrară, ce a avut loc sub presiunea valului revoluționar, dusesse la scăderea considerabilă a puterii economice moșierești și, în practică, la eliminarea Partidului conservator, ce-i reprezenta interesele, din viața politică a țării. În schimb însă, marea burghezie industrială și bancară, reprezentată de Partidul liberal, nu numai că-și menținuse pozițiile în economia românească, dar chiar și le consolidase, îndeosebi datorită confiscării de bunuri aparținând unor foști capitaliști străini din provinciile reunite. Este de asemenea adevărat că, între timp, apăruseră noi partide, dar acestea constituiau mai degrabă un fel de paravan ce îngăduia liberalilor să-și exercite în continuare influența chiar și atunci când, în mod formal, partidul nu se afla la putere. După cum observa N. Iorga, Partidul liberal era „obișnuit să vină la putere când dorește și să plece numai când îi convine, impunător în zile mari și dispărând cu totul în folosul auxiliarilor în zilele obișnuite”. Dar pentru a-și garanta sieși posibilitatea unei dominații politice și economice nestânjenite, marea burghezie avea nevoie de certitudinea că în condițiile valului revoluționar postbelic votul universal, de curând instituit, nu va fi folosit de marea majoritate a poporului împotriva intereselor capitaliste. De aceea guvernarile liberale și cele ale „auxiliarilor” au transformat democrația într-o parodie, amintind situația de dinainte de război. În plus, ca o măsură de siguranță, vârfurile burgheziei liberale au încurajat formarea de organizații extremiste, deschis-contrarevoluționare, cu caracter diversionist. Și astfel încă din vara anului 1919, apare la Iași așa-numita „Gardă a

Conștiinței Naționale”. Ulterior, începând cu anul 1922, răsar ca ciupercile după ploaie o puzderie de formațiuni similare, întrecându-se între ele în imitarea conținutului și metodelor de activitate ale fasciilor mussoliniene: „Uniunea Național Creștină”, „Liga Creștină Socială”, „Mișcarea Național Fascistă Italo-Română”, „Fascia Națională Română” ș.a., organizații minuscule cu caracter efemer, lipsite de orice ecou în opinia publică. Dintre toate, cea mai cunoscută a fost „Liga Apărării Naționale Creștine”, creată de A.C. Cuza la 4 martie 1923 și în cadrul căreia și-au făcut ucenicia viitorii conducători ai mișcării legionare, cea mai josnică manifestare a terorismului fascist din câte a cunoscut istoria țării noastre... La data când Rebreanu începe să se gândească din nou la *Gorila*, economia capitalistă mondială parcurge deja al doilea an al uneia dintre cele mai pustiitoare crize din câte a cunoscut istoria sa, având drept consecință agravarea peste măsură a „crizei permanente, generale” a societății... În aceste condiții, aparatul statului își exacerbează funcția sa de reprimare a oricăror tendințe de contestatare, de apărare a drepturilor și libertăților democratice. Cu numai câteva luni înainte de hotărârea scriitorului de a trece la redactarea romanului, venise să-și reocupe tronul Carol al II-lea, cunoscute fiind veleitățile sale dictatoriale, disprețul său pentru partidele politice și sistemul parlamentar. De asemenea, cu un an în urmă, „Legiunea Arhanghelului Mihail”, condusă de C.Z. Codreanu, părăsește „Liga Apărării Naționale Creștine”, din care făcea parte până atunci, pentru a se reorganiza ca formație politică de sine stătătoare sub denumirea de „Garda de Fier”. După cum o vor arăta evenimentele ulterioare, nici această sciziune nu era fără legătură cu restructurarea pe care criza de credit o impunea economiei capitaliste românești. În timp ce gruparea cuzistă considera că trebuie să-și desfășoare activitatea în cadrul parlamentar, fiind un instrument de diversiune îndeosebi al guvernărilor liberale, legionarii se pronunțau, dimpotrivă, pentru o dictatură de tip fascist, alegând ca principal mijloc de acțiune teroarea politică. În spatele lor se aflau acele forțe ale

marelui capital românesc care aveau interes să creeze o stare generală de instabilitate, insecuritate și spaimă, pentru a împiedica desfășurarea normală a mecanismului democratic de legiferare, creând astfel condiții unei viitoare lovituri de stat, destinată a sustrage puterea executivă oricărui control public...

Cum vedeți orientarea politică a autorului Gorilei?

Niculae Gheran: În timpul primei guvernări național-țărăniște, când începuse din nou să se gândească la *Gorila*, Rebreanu notează la un moment dat în jurnalul său o întâmplare relativ obișnuită, care însă n-avea cum să nu-i dea de gândit, datorită semnificației ei deosebite. Astfel, scriitorul fusese mai înainte informat, pe cale particulară, că o notă ostilă la adresa sa urma să apară în *Universul*. Apoi i se comunică de către Scarlat Fronda, conducătorul revistei *Rampa*, că nota respectivă nu va mai apărea, datorită intervenției lui Aristide Blank. Iată deci, că un bancher, deși evreu, putuse exercita o influență hotărâtoare asupra unui ziar cu tendință nu mai puțin antisemită decât *Curentul* lui Pamfil Șeicaru, și încă într-o perioadă atât de precară pentru activitatea băncilor, ca aceea la care face aluzie însemnarea din jurnal. Prin urmare, lui Rebreanu trebuie să-i fi fost pe deplin limpede că adevăratul joc al politicii nu „se făcea” în văzul lumii, „la scena deschisă” a Parlamentului și a polemicilor de presă, ci în culise, acolo unde, între uși capitonate, se dădea o continuă bătălie, surdă dar acerbă, a marilor interese financiare, bancare și industriale, indiferent de naționalitatea magnaților. Așa-numitele dispute între doctrine sau programe divergente, atunci când nu aduceau o atingere directă orânduirii existente, erau manipulate cu grijă de către „înaltele cercuri” financiare, în funcție de strategia globală pe care ele o adoptaseră pentru conducerea vieții economice a țării. De aici el putea cu ușurință conchide că falsitatea democrației românești, în epoca antebelică și în cea postbelică, avea cauze cu mult mai

profunde decât versatilitatea bizantină a oamenilor politici care activau în cadrul ei, cum eventual ar fi fost înclinat să creadă pe vremea când schițase primul proiect al romanului. Democrația politică rămânea strict formală, structural falsă, atâta timp cât nu reflecta o democrație socială și economică. Pentru a deveni cu adevărat democratică, societatea românească trebuia să sufere un proces de transformări sociale radicale... După cum avea să-i mărturisească lui Alexandru Sahia, tocmai în zilele marilor confruntări la care ne referim, Rebreanu era pe deplin conștient de imperioasa necesitate istorică a unor astfel de transformări. La întrebarea (1931 – n.n.): „Credeți într-un faliment al capitalismului?”, autorul *Răscoalei* răspunde cât se poate de categoric: „Nu sunt economist. Totuși evenimentele înconjurătoare mă ajută suficient să am o părere. Prăbușirea băncilor, care se face în toată lumea, mă încredințează de lucrul acesta. Capitalismul pâraie din toate încheieturile. Rețetele marilor economiști văd că nu servesc la nimic. Lucrul acesta mă îndreptățește să cred într-o transformare socială profundă”...

Revin. Putem accentua opiniile despre contextul politic?

Niculae Gheran: Contextul dezbaterii scoate multe în evidență... Astfel, de pildă, într-o discuție cu Dolinescu, Teofil Drugeanu, înainte chiar de a-și formula propriul său punct de vedere, se străduiește să pună problema chiar pe terenul interlocutorului său: „Eu recunosc bucuros că, pentru adevărata înălțare a neamului nostru, o educație nouă, radicală, eroică e necesară, absolut necesară, că trebuie făcut *tabula rasa* din minciunile naționale și tradiționale care maschează numai turpitudini! Dar nu pe prețul renunțării la orice control... Îmi cunosc neamul și sunt sigur că fărădelegea s-ar lăfăi mai obraznică, mai revoltătoare îndată ce s-ar realiza trimiterea în concediu a organizațiilor politice. De bine de rău tot avem un control. Cu ce-l înlocuim?... Avem azi o tiranie minoră care se mai sfiește de nelegiuirile prea mari. Pentru noi un sistem autoritar ar însemna cea mai oribilă tiranie

totalitară”... Pentru ca în cele din urmă să aducă argumentul hotărâtor: „Dar la noi? Regele și guvernul sunt de fapt stăpâni mai absoluți ca în orice regim de dictatură. La noi nu există rezistență adevărată. Vorba d-tale: capul plecat... Așa că nu-i nevoie de răsturnări prealabile”. Personajul subliniază astfel în modul cel mai răspicat cu putință că instaurarea unei dictaturi, așa cum o cereau fasciștii, pentru a pune capăt, chipurile, putreziciunii moravurilor politice, nu ar fi însemnat o schimbare reală în ordinea existentă, ci doar o diversiune, întrucât însuși regimul împotriva căruia se înverșunau atâtea oamenii lui Dolinescu nu reprezenta o democrație adevărată, ci o dictatură camuflată. Ceea ce implică, așa cum sugerează același personaj în continuarea filipicii sale, nu restrângerea ci, dimpotrivă, lărgirea drepturilor democratice și a libertăților cetățenești. Este, de altfel, cât se poate de semnificativ faptul că, pe măsură ce narațiunea se apropie de sfârșit, autorul tinde din ce în ce mai mult să acopere, să înăbușe glasurile fasciștilor sub vocile tot mai numeroase și mai energice ale celor ce li se împotrivesc, ceea ce sugerează cât se poate de limpede rezistența care este pe cale să se organizeze împotriva lor. Punctul declanșator al unor astfel de atitudini potrivnice este marcat de reacția de indignare, de o extremă duritate, pe care o manifestă Teofil Drugeanu față de Toma Pahonțu, în momentele când află de hotărârea acestuia de a sprijini candidatura „fraților de cruce” în alegeri... „– Bine Toma, mă revolți! strigă cellalt, mai agitat. Cum, linia românească e sinonimă cu linia tiraniei și a robiei? Adică e românesc să răpești drepturile abia câștigate ale celor mulți și să-i asuprești în favoarea câtorva care se declară cu de la sine putere conducătorii neamului fără să-i fi ales nimeni și fără să-și fi dovedit aptitudinile? Dar dacă acest fel de românism e numai o platformă nouă de parvenire pentru cei ce n-au putut cu mijloacele cele vechi? Dacă Dinu Păturică se bate în piept acum cu românismul ca să-și umple buzunarele, în loc să înșele și să lingusească pe un stăpân oarecare ca odinioară? Nu e mai criminal arivistul care abuzează de sentimentele cele mai sfinte ale neamului?... Răspunde!”... Cu aceeași

claritate, Teofil Drugeanu replicase și conducătorului fascist (Barbu Dolinescu – n.n.), încercând să limpezească adevărata accepțiune a politicii: „– Dumneata vrei să cureți pomul de omizi și, în loc să distrugi omizile, tai pomul! completă Teofil. Toți vrem să dăm politicii noastre alt sens, alt ritm, alt suflet, s-o înnobilăm prin noblețea năzuințelor și prin puritatea luptătorilor, dar nu putem să renunțăm la ea fără riscul de-a ne întoarce la robie. Dealtfel generația noastră tocmai din pasiunea politică își trage dinamismul care o deosebește de predecesori, iar cei care vin după noi sunt și mai dinamici... Evident, vorbesc de politica mare, idealul unei vieți mai bune, nu de ceea ce fac guvernanții de azi, învârtitorii de crize și inventatorii de soluții ministeriale pe sprânceană, gloata de politicieni fără scrupule...” Ultimul capitol al

cărții, în care ni se descriu dezbaterile în procesul intentat lui Ionescu, asasinul lui Toma Pahonțu, îi oferă lui Rebreanu prilejul de a întreprinde un fel de sinteză concludivă a discuțiilor purtate de-a lungul întregii narațiuni. În felul acesta este de la sine înțeles că autorul instituie un simbol; cele două forțe aflate în conflict, democrația și fascismul, se află în fața unei instanțe supreme, *cea a istoriei însăși*, care va trebui să decidă de partea căreia dintre ele va fi victoria... Valoarea primordială a romanului lui Liviu Rebreanu, din punct de vedere politic, constă în caracterul său prin excelență critic. Fiecare dintre cele două fațete ale realității, cu tot aparatul ei verbal de justificare, își găsește un fel de alibi în acțiunile și sloganurile celeilalte. Dar pentru scriitor, și una și cealaltă sunt profund nemulțumitoare...

Cu ION SIMUȚ

Propun să vorbim despre romanul Gorila. Unde și cum poate fi încadrat în literatura română?

Ion Simuț: Relieful valoric al operei lui Rebreanu, cu munți înalți, dealuri domoale, câmpii plicticoase și văi adânci, este natural... În ceea ce ne privește, credem într-o configurație valorică a romanelor rebreniene grupate pe trei registre: pe treapta cea mai de sus se situează *Ion*, *Pădurea spânzuraților* și *Ciuleandra* (în ordinea cronologică a apariției); în cel de-al doilea eșalon se află, de asemenea la egalitate, *Adam și Eva*, *Răscoala* și *Gorila* (tot în ordinea aparițiilor editoriale); pe cel de-al treilea rând și ultimul se situează *Crăișorul Horia*, *Jar* și *Amândoi*. *Gorila* este ultimul roman în care Rebreanu este Rebreanu, apropiat ca tematică și viziune de marile romane și de marile sale obsesii. În *Jar* și *Amândoi* pecetea marelui artist nu se mai vede, prozatorul este obosit, epuizat, abia mai poate fi întrezărită printre clișee alianța de realism și metafizică, secretul reușitelor de altădată. Însă epicul destul de bogat din *Gorila* emană forță, construiește planuri narrative și rezervă surprize în rezolvarea intrigii. Deși scriitorul

nu voia cu tot dinadinsul, o cronică a actualității se întregea totuși cu un nou tablou sau, mai bine zic, cu o nouă construcție lângă acelea din *Ion* și *Răscoala*: romanul *Gorila* – *panorama vieții politice imediat anterioare celui de-al doilea război mondial* (s.n.). Există o legătură de continuitate între cele trei romane, pe care o asigură prezența unui personaj comun, Titu Herdelea, în romanul *Gorila* nu e vorba de setea de pământ. Titu Herdelea, martorul altor întâmplări, ajuns în capitală, își continuă fără strălucire drumul vieții, ca umil gazetar. *Observația realistă se îndreaptă asupra simptomelor vieții politice, în mod deosebit asupra atracțiilor pe care le exercită extremismul de dreapta* (s.n.).

Se poate afirma despre romanul Gorila că a avut o soartă nedreaptă în comparație cu celelalte romane ale lui Liviu Rebreanu datorită faptului că scena pe care se desfășoară este predominant politică?

Ion Simuț: Da și nu... Tipărit prima dată în 1938 și reeditat în 1942, romanul *Gorila* a avut, dintre romane, soarta cea mai vitregă. Nu a mai fost reeditat timp de patru decenii, până

În 1981 când apare în volumul 10 din ediția critică de *Opere*, îngrijită și adnotată de Niculae Gheran. Principalul motiv al acestor amânări și precauții ale cenzurii era o acuza foarte gravă: aceea că Rebreanu ar fi aruncat o lumină de simpatizant asupra ideologiei extremiste care arbora mitul tinereții, violența și naționalismul. Dar chiar titlul degajă repulsie față de primitivismul dezvăluit și detestat, nu însă și într-un mod deschis și explicit pe parcursul romanului. O astfel de explicitare a punctului de vedere al autorului nu stătea în spiritul realismului obiectiv rebrenian. Se părea că anumite indicii vorbesc, dimpotrivă, despre un mod partizan al scriitorului de a înfățișa o realitate pe care ar fi trebuit să o deteste fățiș. Lucian Raicu, în cunoscuta sa monografie din 1967, se sprijină în parte pe faptul că în finalul romanului i se lasă cuvânt de încheiere „fratelui de cruce” Dolinescu, cel care apără „o școală de energie românească pentru formarea românului de mâine”, detestând „politica urâtă sub orice formă se prezintă”. Iar detestând politica, înseamnă că detestă democrația, cum făcuseră „frații de cruce”, adică legionarii. Dar acest punct de vedere al apărătorului nu este totuși absolutizat, dacă ne gândim că acuzarea se prezintă și ea foarte ferm cu o jumătate de pagină înainte de final, prin opinia lui Rotaru: „Politica poate să fie folositoare progresului omenirii, poate să servească înălțarea unui neam! încheie Rotaru. Dar când politica ajunge să argumenteze cu bâta și să convingă cu revorverul, atunci trebuie să-i sucești gâtul repede, altfel distruge țara!...” Tot o opinie negativă despre ideologia romanului are și Ov.S. Crohmălniceanu, în sinteza sa despre proza interbelică, rămasă cu analiza la nivelul anilor 1950... Într-un dosar pregătitor al reeditării romanului *Gorila*, inclus în *Opere* 9, Niculae Gheran ne asigură încă că multe din calificările atitudinii politice a scriitorului sunt nefondate și aduce probe care rectifică interpretări pripite, ca de pildă acuza de xenofobie. Nu este opinia autorului în afirmațiile studentului Ionescu: „Politicienii și jidanii sunt nenorocirea neamului nostru!”, sau: „Politicienii sunt anexa jidanilor”... În anexele volumului 10 de *Opere*, editorul este și

mai convingător, determinând un început de reabilitare a acestui roman nedreptățit (s.n.).

După câte știm, Liviu Rebreanu nu a fost și nici nu a putut fi convins să se înregistreze politic. Se pare că „l-au înregistrat” unii dintre criticii vremii, inclusiv prin opinia publică ce s-a creat în jurul romanului, opinie perpetuată și ulterior, până în anii 1970...

Ion Simuț: Ceea ce e mai grav, de pildă, este faptul că pentru romanul *Gorila* a putut fi acuzat de... parțialitate față de ideologia dreptei, când prozatorul nu a făcut decât să-i înfățișeze și pe reprezentanții acesteia într-o lumină egală cu a celorlalte personaje, lăsându-i să se compromită singuri, prin ideile și acțiunile lor politice. Romanul a adus bănuieli nedrepte asupra autorului, dintr-o lectură greșită. Riscurile obiectivității epice... În cadrul literaturii române, o astfel de obiectivitate realistă e fără precedent... (...Realismul este un concept estetic foarte flexibil, cerând imperios determinării pentru a căpăta oarecare precizie... Faptul e observabil și în *Gorila* unde dincolo de romanul politic al actualității, care ocupă prim-planul, se ascunde un cu totul neașteptat roman idealist de dragoste...) Pe de altă parte, s-a spus că tendința critică cea mai pronunțată o întâlnim în *Gorila*, unde era vizat, după declarația autorului, „naționalismul cu pumnii bătută în piept și falsă democrație”.

Politica se construiește pe bază de idei. Distingem dezbateri de idei politice în Gorila? Se realizează comunicarea necesară unei limpeziri?

Ion Simuț: Pentru a scoate *Gorila* de sub falsele atribute care apasă romanul, se pot găsi argumente suficiente din interior. În privința exaltării energiei tinerești (ca în regimul mussolinian, cu imnul „Giovinezza”), care a constituit capul de acuzare a autorului de o pretinsă simpatizare vinovată cu mișcarea legionară, nu putem ignora faptul că de multe ori se subliniază în roman *moda epocii: încrederea fanatică în tineret*. (s.n.). Ea va fi

deci, într-un roman de actualitate, cu necesitate consemnată. Ba, când o delegație de cinci tineri se prezintă la redacția ziarului lui Pahonțu, *România*, declarându-și ritos convingerile și lozincile, scriitorul califică limbajul lor drept „eroic-bombastic”. Simpatizarea incipientă a înfocatului publicist, lipsa de vigilență, cu grupul pretins mântuitor, e întâmpinată astfel de Teofil Drugeanu, într-o conversație: „*A face apologia violenței și a tiraniei crezi că înseamnă românism și intransigență?*”... *Finalul capitolului IV ar fi de citat în întregime pentru dezbateră de idei* (s.n.) dintre un extremist și un democrat. La opțiunea lui Pahonțu pentru „românismul intransigent”, pentru „autoritate, disciplină și ordine”, la credința acestuia că „violența e obligatorie, fiindcă numai ea poate înfăptui selecția naturală, înlăturând pe cei neputincioși și punând în locul lor pe cei vrednici”, Teofil Drugeanu remarcă întoarcerea la „o robie perpetuă”, la „tirania cea mai groaznică”, a unui popor ce abia deprindea libertatea... La îngâmfarea că „frații de cruce” ar fi apostoli ai neamului, Drugeanu replică tăios și clar: „voi n-aveți de apostoli decât ciomagul!”...

Din multe pagini ale cărții răzbate opinia că marea pacoste pentru România a fost și este, de fapt, politicianismul...

Ion Simuț: Pozițiile politicianilor Constantin Rotaru, Toma Pahonțu sau Barbu Dolinescu sunt afirmate deschis, ca documente nefalsificate, ce pot fi contradictorii. Impresia de roman documentar, izvorâtă din aspectul jurnalistic al scrisului, nu se poate înlătura și nu e în detrimentul, ci în sprijinul doritei obiectivități. *Agresivitatea crimei și a violenței, prezentate ca soluții miraculoase, se insinuează într-o dezbateră dintre acelea care acoperă multe pagini* (s.n.), fiind susținută „dârz” de fratele de cruce Barbu Dolinescu: „*Întrebarea este însă dacă, așa cum trăiește [România, n.n.] merită să mai trăiască încă!... Decât să fim noi gunoiul lumii, cum zice în Biblie, apoi mai bine să nu fim deloc! Dacă neamul românesc nu e capabil de o redresare hotărâtă...*” El vrea întâi o răsturnare violentă a regimului, pentru a introduce după aceea

reformele cu forța la un popor lipsit de ideal și amăgit cu „minciuni patriotice”. Politicianismul a făcut ca România să fie „un imens câmp de jaf și de procopseală”. Profesorul Cumpănașu dă o replică firească unei astfel de opinii politice, dincolo de politețea de circumstanță: „*Domnule, domnule, te rog foarte mult, nu mai continua! Întrerupse profesorul Cumpănașu cu patetismul său didactic. Am aflat că ești erou și că ți-ai vărsat sângele și ți-ai primejduit viața pentru unirea neamului. Pe figura d-tale frumoasă porți semnul vitejiei, precum pe piept ai răsplata ei simbolică... Ai dreptul, prin urmare, mai mult decât oricare să-ți spui cuvântul asupra drepturilor și întocmirilor țării. Totuși, nu-mi lua în nume de rău, eu nu pot asculta nici măcar în discuțiile de masă, niște vorbe așa de grele despre neamul meu. Mi-am trăit toată tinerețea visând unirea; am luptat, când a venit ceasul, pentru înfăptuirea ei, la locul modest de unde mi s-a poruncit. Inima mea n-ar suporta acum, la bătrânețe, nici gândul că s-ar putea strica vreodată ceea ce s-a făcut cu jertfe atât de grele...*” Subliniez încă o dată faptul că fiecare punct de vedere își are în roman contraponderea, creând condițiile necesare pentru un roman politic (s.n.), care nu este însă orientat interesat într-o singură direcție ideologică. De aceea e perfect îndreptățită precizarea autorului despre roman ca frescă socială ce înfățișează (repet) „naționalismul cu pumnii bătuți în piept și falsă democrație”...

Se știa și atunci, la data apariției romanului, că Liviu Rebreanu nu era înregimentat politic. Și totuși, mulți i-au reproșat că s-a „aliniat” unui joc politic periculos...

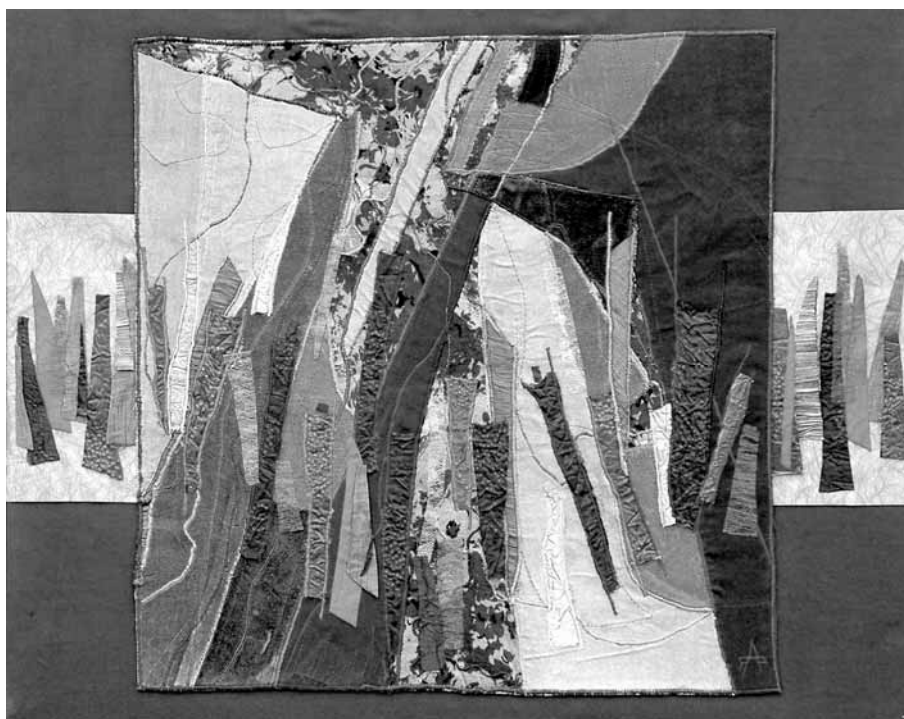
Ion Simuț: Rebreanu nu sancționează, ci explică, nu condamnă ci constată – ceea ce a putut stârni suspiciunea și învinuirea... Cum scria Șerban Cioculescu: „...Viața politică și parlamentară se reflectează în oglinzile autorului, fără efecte de îngroșare sau diformare. S-ar spune că romancierul privește politica întocmai ca pe o răstrângere omenească, fără să-și îngăduie un punct de

vedere strict personal, o atitudine de autor. D-sa se vede încă o dată grijuliu de a surprinde integrarea individului în colectivitate prin procesul politic, decât de a face o profesiune de credință. De n-ar fi o extraordinară stăpânire de sine, îndelung exercitată și ajunsă la desăvârșire, i s-ar cuveni imputată autorului indiferența ca o neizbândire, dar ea este în realitate un act de voință epică: a lăsa să vorbească faptele și numai faptele"... Merită să amintim această apreciere, dintre cele mai înțeleghătoare, rămasă din păcate îngropată în arhivele receptării interbelice a romanului, sortit penumbrelor și răstălmăcirilor.

„Combinațiile” politice din interiorul romanului reușesc totuși să contureze viața politică românească din acea perioadă, în realitate, atunci, deloc ușoară pentru țară și pentru popor. După cum a afirmat și autorul la apariția cărții: „realitatea m-a ajuns din urmă”...

Ion Simuț: Deși *Gorila* rămâne romanul despre „pacostea care a fost pentru țara noastră politică”, prozatorul se arată refractar simplei cronici sau romanului documentar, tendințe cărora le opunea permanența unui adevăr situat

deasupra epocii: „Din amalgamul realităților (...) – mai precizează autorul – am ales semnificațiile, căutând să le ridic la treapta ficțiunii literare, adică a unei realități independente”... Reflecții generale se ridică peste întâmplări și oameni. Pahonțu decretează: „*Politicianul român trebuie să fie lichea sau licheluță, altfel rămâne diletant*”. Încă un adevăr elementar: „*Politica e arta vieții și trebuie să urmeze sinuozitățile ei, nu să se pietrifice ori să se repete stereotipic*”. Pentru același, politica e un sport și o face pentru că – se zice – „*orice român cu o anume situație socială trebuie să aibă și un rost politic*”. Marele industriaș ardelean Octavian Utalea e antisemit până la proba contrarie a căsătoriei cu evreica Clarisa Babila. Despre el autorul face și un alt comentariu: „*Utalea, ca toți oamenii de afaceri, cultivă din instinct presa*”. Îi este prezentat pătimașul luptător pe baricadele gazetăriei, Toma Pahonțu, care, pe moment, înfățișează o sinteză de înțelepciune în atac: „*Ei bine, eu n-am loc în presa română, domnule Utalea! Pentru că în presă se caută slugi, nu oameni!*” Ironia sorții face ca tocmai el să devină o astfel de slugă a legionarilor.

Grădina tinereții
(colaj / broderie)

Liviu Rebreanu – *Crăișorul Horia* (Fișe pentru un studiu)

Ionel POPA

I. *Crăișorul Horia*, 1929. Critica literară interbelică l-a întâmpinat cu „prietenie” și totuși l-a expedit în comentariile ei, fiind copleșită de valoarea de capodoperă a romanelor *Ion*, *Pădurea Spânzurațiilor* și, apoi, *Răscoala*, romane la care mereu a fost raportat. Și critica postbelică cu câteva excepții, merge pe același drum. Tocmai de aceea o relectură a *Crăișorului Horia* este bine-venită

II. Să nu aibă romanul nici o legătură cu momentul istoric când a fost scris și publicat. Problema națională l-a preocupat pe Rebreanu permanent, preocupare materializată și scriptic în *Revoluția lui Horia*, *Cloșca și Crișan* – 1914; *Răscoala moșilor* – 1919; *Pe urmele Crăișorului* – 1928. Fără cunoașterea adevărată a istoriei Transilvaniei din sec. al XVIII-lea pînă la Primul Război și a celei interbelice interne și europene nu vom înțelege în mod adecvat, nici estetic, și cu atît mai puțin, nici politic micul roman rebrenian. Dar pînă atunci să apelăm la textele scriitorului (Liviu Rebreanu, *Opere*, 7, 1975, ediție critică Nicolae Gheran): „Noi ardelenii, în lunga noastră viață despărțită, n-am cunoscut decît doi eroi naționali: pe Horia și pe Avram Iancu [...] Eroii noștri au fost urșiți să fie martiri. Eroismul i-ar fi înălțat numai, pe cînd suferințele i-au identificat cu mulțimea cea mare a poporului, el însuși îndurător al tuturor umilințelor și durerilor. Toate povestirile ce le-am auzit din gura oamenilor despre Horia începeau cu un suspin: – Ehei, Crăișorul... După veacuri dăinuiește numai duhul lui. S-a jertfit pentru dreptate! Poveștile oamenilor simpli mi-au zugrăvit în copilărie pe Horia după chipul și asemănarea eroilor din povești. [...] Școala ungurească a încercat să-mi strivească idealul. Pentru unguri toți oamenii

noștri care au luptat împotriva lor, erau nu dușmani și nici măcar adversari, ci tîlhari.” Trebuie să fac o precizare. Citind aceste mărturisiri ale scriitorului, aici și acum nu mă interesează adevărul spuselor lui, istoricii să verifice manualele ungurești după care au învățat ardelenii decenii la rînd. Asemenea mărturii au depus și alți români transilvăneni. Aici și acum mă interesează elementul psihologic pe care îl conțin rîndurile scriitorului. Șocul mărturisit a rămas rană deschisă, deoarece, după cum zice, mai departe, scriitorul: „trecutul se confundă cu prezentul...” Pentru a înțelege **duhul** romanului mai trebuie aduse în atenție și alte gânduri și sentimente mărturisite de romancier: „Istoria conservă cu lux de amănunte toate faptele exterioare, parcă ele ar putea explica rostul evenimentelor. Explicația se află tocmai între fapte unde se zvîrcolește sufletul de îndoieli. De aceea faptele istorice nu pot reconstitui viața omului [...]. Urmele adevărate ale vieții trecute, cele scobite în suflete, cele amestecate în sîngele urmașilor, cele mai puternice, rămîn ascunse silințelor noastre de descifrare.” În locurile în care s-au jertfit eroii neamului „omul de azi simte în inimă clopotul generațiilor de mult stinse, retrăiește vremuri de mult apuse.” În prelungirea ideii lui Rebreanu putem adăuga: unul din rosturile adevăratului scriitor este de a face auzit acest clopot.

III. Coroborarea insistențelor publicistice ale lui Rebreanu asupra răscoalei condusă de Horia cu idei risipite în opera literară și prin alte scrieri nu duce oare la ideea că marele romancier avea convingerea (conștientă–inconștientă) că Apusenii cu moșii lui prin trăsăturile antropologice, prin obiceiuri, prin tradiții sunt o emblemă a românismului care vine din epoca genezei poporului?!

IV. Pornind de la mărturisirile scriitorului și avînd în vedere contextul politic intern și european, mai ales din proximitatea noastră, putem afirma că intenția și gîndul (cu fazele lor de conștientă și inconștientă) scriitorului de a scrie un roman avînd în centru figura Crăișorului trebuie să fi fost nu numai vechi, ci și presante.

V. În *Jurnal*, Rebreanu își mărturisește neliniștea și căutările cu privire la finalizarea proiectului; nu știe ce va ieși: roman istoric sau biografie romanțată. Pînă la urmă din „chinurile” căutărilor și ale scrisului nu va ieși nici una, nici alta, ci un roman modern, aproape existențialist sau în orice caz un roman modern despre omul problematic prins tragic între statutul de individ și cel de personalitate istorico-socială. (cf. Liviu Malița, *Studiu introductiv la Crăișorul Horia* Ed. Cartimpex, Cluj-Napoca, 1998)

VI. În micul său roman, autorul nu și-a propus ca prioritate realizarea unei panorame a evenimentelor din 1784, o ficțiune romanescă despre starea politico-socială a românilor transilvăneni, și cu atît mai puțin o carte cu tentă naționalistă, ci un roman despre un om care simțea și știa că trebuie să ia asupra lui o misie istorică (cf. C-tin Cubleşan, *Romancierul Rebreanu*, Ed. Viitorul Românesc, 2001)

VII. La apariție, romanul a fost întîmpinat în general favorabil, dar de multe ori și din considerente extra estetice. După ce romanul a devenit obiect de istorie literară au început reproșurile. Și astăzi, cu cîteva excepții, *Crăișorul Horia* e considerat roman de raftul trei. În *Rebreanu. Dincolo de realism*, Ed. Biblioteca Revistei Familia, 2001, Ion Simuț afirmă cu seninătate: „Dacă ar fi să trasăm o a doua linie de demarcație, am lăsa pentru al treilea plan numai *Crăișorul Horia*, *Jar* și *Amîndoi* – eșecuri indubitabile, puțin interesante.” În mod cert, micul roman nu este o capodoperă precum *Ion* sau *Răscoala* cu care mereu a fost comparat, dar acest lucru nu ne dă dreptul sa-l „îngropăm”. Romanul are o serie de virtuți pentru care, fără ezitări, merită să fie scos din raftul bibliotecii (cf. Mircea Malița). Înainte de a fi inchizitorial e bine să citești (nu să lecturezi) opera de la primul până la ultimul rînd și cel puțin de două ori!

VIII. Cu toate că se cunoaște geneza romanului, cîteva aspecte merită reamintite. Astfel, e de reținut că aproape un an Rebreanu meditează și lucrează simultan la *Crăișorul Horia* și *Răscoala*. În 1927 scrie la Orlat primele pagini din *Răscoala*, iar în vara lui 1928 scrie la Lugoj cîteva capitole din viitorul *Crăișorul Horia* pe care îl va definitiva în toamna lui 1929 la Orlat lăsînd la o parte *Răscoala*. Din același trunchi de creație cresc două opere complementare. Deci ideea că micul roman ar fi doar un exercițiu premergător marelui roman trebuie revizuită și nuanțată.

IX. În *Jurnal* menționează mersul greu în scrierea romanului. În spatele mărturisirilor putem decela relația complexă dintre planul conștient și cel inconștient din actul creator. În *Mărturisiri*, romancierul afirmă: „Opera de artă nu e niciodată emanația directă a unor experiențe anume. Emoția nu intră în artă în stare brută, luată gata din natură, ci totdeauna transformată complet prin misterioase și insesizabile metamorfoze care constituie însăși taina creației artistice, Creatorul poate explica numai ceea ce face conștient; partea cea mai importantă a creației însă se petrece în subconștientul lui și deci îi rămîne și lui însuși inexplicabil.”

X. Printre cele mai pertinente judecăți asupra romanului se numără cele ale lui Mircea Zăciu. Textul profesorului clujean oferă idei spre dezvoltare și aprofundare. În acest sens am reținut două fragmente. Citez din *Liviu Rebreanu după un veac. Carte gîndită și realizată de Mircea Zăciu*, Ed. Dacia, 1985: „Dar nici acum, cînd protagonistul romanului se confruntă cu modelul istoric cert, scriitorul nu ezită să apeleze la scrutarea concretă a istoriei, prin frămîntările unei psihologii sinuoase, și nu prin reducția la fibra virtuților eroice pur și simplu. Ni se lămurește, din textul rebrenian, o întregă concepție a romancierului despre modul original în care înțelege el să facă translația de la istoria concretă la istoria semnificantă.” Și „De aici și refuzul lui Rebreanu de a considera atît *Crăișorul* cît și *Răscoala* drept romane «istorice» într-o accepție tradițională sau didactică. Valoarea de

exemplaritate a figurilor, a dramei însăși, vizează imanența ideii de dreptate națională și socială, iar Horia sau personajele fictive ce populează marea pânză a *Răscoalei* nu sunt decât proiecții în trecut ale conștiinței prezentului. [...] Umanizarea eroului vine și din ideea că Horia e, în fond, «un om din vremea noastră, muncit de un gând pe care-l urmărește cu o perseverență neînfricoșată nici de amenințarea morții», înțelegerea istoricității capătă o dimensiune contemporană.”

XI. Dan Botta, „Tiparnița literară”, nr.4-5, 1930 (apud *LR, Opere*, 7, 1991, ediție critică de Nicolae Gheran): „*Crăișorul* este cronica țărănească a revoluției lui Horia scrisă ca pe vremea lui Horia, simplu și intuitiv, ca pe vechile noastre fresce, maestrul țaran a pictat, alături de chipuri istorice, flori grase și vulgare de câmp. Noi apreciem *Crăișorul* de obiect de artă populară, de naivitate și linia stângace a unei icoane rustice în care umilul țaran a înscris fără decorum, grafia unei sensibilități vibrante.” Dincolo de limbajul metaforic și exaltat al autorului volumului *Eulalii* descoperim un adevăr despre romanul rebrenian. N. Gheran reia și detailează ideea lui Dan Botta: „Rebreanu se străduiește, asemeni confratelui său moldovean [Sadoveanu], să reînvie într-o formă modernă spiritul vechilor cronici. De unde decurge aproape în mod nemijlocit întreaga caracteristică estetică sub care se prezintă *Crăișorul* în ansamblul său. Structura de inspirație cronicărească menită a da un colorit aproape mitic unor evenimente istorice reale, apare evidentă mai ales din desfășurarea narațiunii pe două planuri suprapuse: planul prim, destinat a pune în lumină figura lui Horia; planul secund menit a zugrăvi mișcarea maselor răsculate. Din punct de vedere al intensității coloristice, cele două planuri sunt însă de valoare inegală. Primul plan, cel asupra căruia se proiectează o lumină puternică, ne înfățișează eroul principal cu o statură emblematică, acoperind, precum în vechile fresce mănăstirești, întreg planul secund, animat de acțiunile maselor răsculate.” (N. Gheran, Prefață la *Crăișorul Horia*, Ed. Minerva, col. BPT, 1983) Reușita scriitorului constă în idealizarea *cronicărească* a lui

Horia, care nu estompează *realismul* romanului.

XII. Prin comparație cu *Ion* și *Răscoala*, capodopere, *Crăișorul Horia* este considerat roman de raftul doi. Judecata este corectă dar incompletă. Dincolo de criteriul estetic există și o posibilă explicație mai mult sau mai puțin de natură psihologică, deocamdată mai greu de argumentat. O cercetare mai adâncă a climatului socio-politic și a fotografiei scriitorului (cred că timpul va oferi material de completare a celor două cărți ale D-lui Gheran consacrate biografiei scriitorului) va furniza motivațiile interioare care să explice cum de la proiectul grandios la nivelul lui *Ion* și *Răscoala* a ajuns la micul roman în care materia epică e structurată doar în zece capitole scurte, liniare, dar dense. *Crăișorul Horia* trebuie pus alături de *Ion*, *Pădurea spînzuraților*, *Răscoala*. Toate formează o unitate pe marea temă a pămîntului.

XIII. Romanul conține pagini cu scene de violență. Acestea nu trebuie raportate fără discernămint la naturalis. Ele au menirea de a ilustra „brutalitatea cosmică” a istorie. Scenele violente nu sunt imaginate dintr-o plăcere perversă a scriitorului, cin din dorința de a relata dramatismul evenimentului istoric, acea izbucnire a unor frustrări naționale și sociale ținute multă vreme sub presiune.

XIV. Raportat la *Răscoala*, micului roman i s-a reproșat lipsa suflului epopeic, uitîndu-se că autorul a urmărit realizarea unui personaj problematic prins în plasa deasă și complicată a istoriei. Din această perspectivă romanul nu implică obligativitatea epopeicului, ci, mai degrabă, pe cea a tragicului. Cele două romane formează un „duplex”.

XV. În monografia sa din 1967, Lucian Raicu critica romanul pentru discrepanța dintre „începutul” și „sfîrșitul” lui. Referindu-se la începutul romanului susține că Rebreanu nu a găsit fraza-miracol care să pună în mișcare eșafodajul epic. Criticul are și nu are dreptate! Cred că primele fraze cu imaginea lui Horia „răstignit” în pat sugerează starea dilematică, tensiunea de conștiință a protagonistului. Ceața – element central al tabloului descriptiv, e de fapt o metaforă tocmai a acestei stări. Ceața de la început se va risipi în final (vezi și starea

meteorologică!). Scena respectivă va fi înțeleasă în funcția ei epico-dramatică dacă o raportăm la schema finală (executarea eroului) și la schema tragediei: un individ-personalitate se opune unei autorități (pămîntene sau divine) generînd un conflict tragic. Ceea ce trebuia să lipsească din acele pagini sunt „reflecțiile” lui Ionuț, feciorul lui Horia.

XVI. Coordonatele portretului. Horia gîndește și acționează ca un om politic. Horia, cunoscător al psihologiei maselor. O trăsătură care umanizează personajul este teama (nu de moarte), îngrijorarea pentru consecințele răscoalei (pe care le întrezărește) asupra moșilor săi. Această teamă lucidă și consecvența în ideea de dreptate socială și națională cărora se adaugă obsesia morți-jertfă (vezi *frecvența imaginii lui Doja, răzvrătitul din alt veac*), susțin dimensiunea tragică a personajului. Credința în ideal și în izbăvirea neamului său. Horia nu este numai un „revoluționar neguros”, ci și un om „senin”, „luminos” care iubește; este și creator popular de frumos. Horia e un geniu natural al românismului ardelean, figură social-politică a Școlii Ardelene. Rebreanu își demonstrează tehnica și arta în realizarea portretului: de cîte ori apare în prim planul acțiunii sau alții vorbesc despre el, portretul anterior al lui Horia e întregit cu noi aspecte.

XVII. *Crăișorul Horia* este încă o dovadă nu numai a dorinței, ci și capacității lui Rebreanu de se reînnoi cu fiecare nou roman.

XVIII. Una din acuzele majore și permanente aduse romanului este pentru prezența „poveștii de iubire” a lui Horia pentru domnița Rafaela (atenție la numele domniței). Liviu Malița: „Experiența erotică este concepută astfel drept etapă în procesul de «eroizare» a personajului. [...] Din păcate, Rebreanu înregistrează un nou eșec [...] povestea de iubire se transformă într-un banal și anemic pretext pentru speculație minoră.” Și totuși! Naratorul zice, la un moment dat: „Pentru dreptatea altora și-a ucis fericirea lui.” Acestea nu sunt chiar vorbe aruncate în vînt! Povestea de iubire întrește portretul psihomoral al protagonistului. Dar prezența, chiar palidă, a erosului în roman se justifică și prin alte motive. Romancierul se conformează unui

„canon” al genului: nu există roman, indiferent de tipologia căreia îi aparține, care să nu conțină, într-un fel sau altul, o poveste de dragoste. Introducînd în roman povestea erotică, scriitorul (conștient-inconștient) se folosește și de o schemă universală, lupta (opoziția) dintre **datorie** și **pasiune**. Punînd accentul numai pe ideea de datorie, cu riscul dezechilibrului, asumat, scriitorul aduce în atenția cititorului sensul politic și social al romanului.

XIX. Simplitatea epicului și a construcției, dimensiunile modeste au derutat pe criticii obișnuiți cu construcțiile arhitectonice, chiar monumentală în *Ion*. Aceste aspecte de formă au camuflat schema tragică pe care e conceput romanul. Materia brută a subiectului putea fi dezvoltată și în direcția unui roman epopeic. Rebreanu a ales! Adaptarea structurii de tragedie la o structură epică romanescă poate fi considerată o reușită. Din perspectiva tragicului ar mai fi de făcut o observație. Spre deosebire de *Pădurea spînzuraților*, în *Crăișorul Horia* scriitorul păstrează romanul în rama tragicului pînă la final. După cum se știe, în *Pădurea spînzuraților* tragicul, sub auspiciile căruia se desfășoară pînă la un punct destinul eroului, este anulat prin rezolvarea conflictului prin soluția religiosului creștin. Și în *Crăișorul Horia* e folosit scenariul jertfei cristice, dar nu i se mai acordă sensul creștin jertfă mîntuitoare în speranța lumii de dincolo din împărăția lui Dumnezeu. Se poate formula următoare întrebare: este cumva **CH** o replică la **PS** propunînd o altă posibilă rezolvare a situației tragice?

XX. Cu îndreptățire i s-a reproșat romancierului repetatele audieri la împărat și speranțele deșarte că acesta va da curs cererilor lui Horia formulate de acesta în numele românilor. Aceste „pasaje epice” dăunează romanului. Totuși, „defectele” au și o altă explicație. Liviu Rebreanu avea o concepție politică legalistă. Romancierul s-a contaminat de ideologia lui Horia.

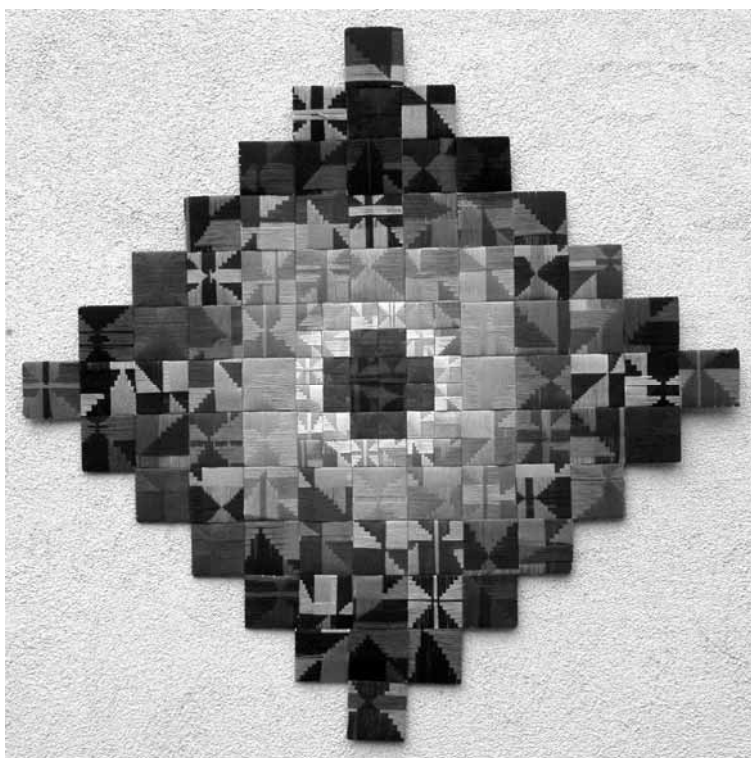
XXI. Din aprecierile mediocre ale lui Al. Piru, emul necondiționat al lui Călinescu, e de reținut doar intuiția că din romanul rebrenian se poate scoate un scenariu pentru un mare

film. Intuiția lui s-a dovedit adevărată. (Alex. Piru, „Studiu introductiv” la Liviu Rebreanu, OPERE I, ediție critică N. Gheran).

XXII. După ce a fost primit cu entuziasm ca roman istoric, entuziasmul pentru el a scăzut, după unii comentatori, datorită concurenței sadoveniene. Oare se menține afirmația? Care este situația romanului istoric românesc la 1929 când este imprimat *Crăișorul* Horia? El (romanul istoric) este minunat, dar lipsește cu desăvârșire! Arhiva literară a reținut, cu același subiect: Ioachim C. Drăgănescu, *Nopti carpatine*, 1867; Florentin I. Pop, *Horia*, Iași, 1885; M. Sadoveanu, *Lacrimile ieromonahului Veniamin*, 1926 – volumul de povestiri are în cuprinsul său „Când a venit în Ardeal Iosif împăratul”, „Când s-au sculat moții lui Horia”, „Cum a murit

Horia la Bălgrad”. După 1929 mai văd lumina tiparului mediocritățile: „Duhovnicul Satanei, Martirii neamului Horia, Cloșca și Crișan” de Al. Clococceanu și „*Horia*”, ambele cărți din 1935. Din perioada 1887-1929 sunt de reținut „Neamul Șoimăreștilor” (1915) și „Zodia cancerului” (1929) ambele de Sadoveanu. La 1929, Sadoveanu nu poate fi considerat întemeietorul și maestrul romanului nostru istoric. Operele care-l îndreptătesc la acest titlu onorific apar după 1929 după cum urmează: *Nunta domnișei Ruxandra*, 1932; *Creanga de aur*, 1933; interludiul *Viața lui Ștefan cel Mare*, 1934; *Frații Jderi* („Ucenicia lui Ionuț” – 1935; „Izvorul Alb” – 1936; „Oamenii Măriei Sale” – 1942). Deci și aici se pare că Rebreanu are o oarecare înțietate.

(Mediaș, ianuarie, 2010)

*Chemarea de departe – detaliu
(înfășurări / lână)*

Însemnări pentru un tratat de cocotologie¹

Miguel de UNAMUNO

(Urmare din numărul trecut.)

ANATOMIA

Rațiunea de a fi, deci, a păsărelei de hârtie este perfecțiunea sa geometrică, perfecțiune la care toate aspiră, deși nu reușesc să o atingă niciodată.

Păsărica perfectă poate fi înscrisă într-un pătrat perfect, cum o vedem în figura de mai jos. Și dacă ne amintim că ovulul din care a ieșit era un pătrat de hârtie, vedem că perfecțiunea sa constă în puterea de a se înscrie în propriul său ovul-pătrat, menținându-se fidelă propriei origini. Și, de aici, vom deduce că perfecțiunea în totalitate constă în faptul că se înscrie și păstrează ovulul său generator în care se menține, în limitele originii sale. Este clar că în condițiile precare și mizerabile ale vieții noastre terestre și date fiind între alte inconveniente acelea ale materiei prezente – grosimea și alte imperfecțiuni ale hârtiei –, nu se află vreo păsărică care să împlinească cu toată precizia riguroasă idealul său, idealul său geometric; ideal care se pierde în lumea platonice a ideilor pure.

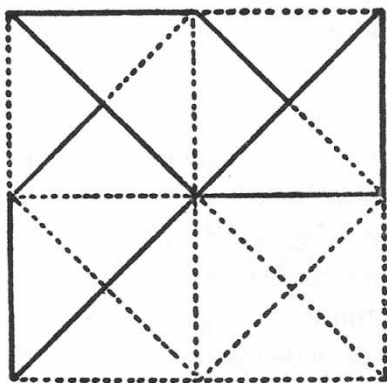

Fig. 3

Arhetipul divin al păsărelei este o specie geometrică ce zace din etern în sânul Geometriei. Cu cât o păsărea se apropie mai mult de arhetipul său și cu cât se înscrie în cel mai perfect pătrat, cu atât este ea mai perfectă și cu atât mai aproape de superpăsărea inaccesibilă.

Și aici ni se prezintă o foarte interesantă și foarte sugestivă problemă: de a ști ce conferă individualitate fiecărei păsărele, față de alte păsărele de mărimea sa; ceea ce o distinge este sigur imperfecțiunea sa. Pentru că dacă toate păsărelele ar fi perfecte, asta e, înscrise în pătrate perfecte, nu s-ar distinge unele de altele decât cantitativ, după mărime, și nu calitativ, și în plus, prin diferitul loc pe care l-ar ocupa în spațiu. Nu ar fi identice, dar atât de asemănătoare și la fel, cum sunt asemănătoare mereu două pătrate sau două triunghiuri echilaterale.

Se vede, astfel, că perfecțiunea se dobândește cu prețul personalității și cu cât mai perfectă sau arhetipică este o ființă, cu atât mai personală este, și vom vedea de aici, privindu-ne în păsărele ca într-o oglindă, dacă ne convine să aspirăm la supraom, la omul neinscriptibil în ovulul perfect, că pentru a dobândi asemenea cu perfecțiunea, avem de renunțat fiecare la personalitatea noastră. Este adevărat că ni s-a spus că suntem perfecți ca Tatăl nostru ceresc, dar asta este ca un scop inaccesibil, spre care trebuie să tindem.

Și în ultimul rând, da, renunțăm la personalitatea noastră în favoarea perfecțiunii și aspirăm să fim asemănători, perfecți, contopindu-ne cu arhetipul. Pentru că dacă Dumnezeu este, cum susțin unii, proiecția mea în infinit, cum viețile noastre paralele la infinit se întâlnesc, și în infinit coincide proiecția mea cu a ta și a altuia și cea a celui de mai de

dincolo și a tuturor, este o singură proiecție acolo, este Dumnezeu locul în care ale noastre Eu-uri² toate (*nuestros yos todos*) se identifică, se confundă și se perfecționează. Este deci, Eu-ul colectiv, Eu-ul universal, Eu-ul – Tot.

Și spune-mi-se acum că cocotologia nu este o știință foarte importantă care nu deschide vaste orizonturi minții umane purtându-ne spre noi contemplații.

După ce vom fi dezvoltat, debitând aceste atât de importante probleme pe care cocotologia le pune, voi conveni să fiu atent la părțile păsăricii văzută din proiecție laterală care sunt, cum se vede în figura de mai jos, opt, două în cap, trei în picior și trei în coadă, căci păsărica e formată la exterior decât din cap, picioare și coadă. Cele două părți ale capului sunt respectiv *protocefal*, sau capul anterior (numărul 1), *metacefal* sau capul posterior (numărul 2); cele trei de la picior sunt: *protopod* (numărul 3), *mezopod* (numărul 4) și *metapod* (numărul 5) și cele trei din coadă: *protocerc* (numărul 6), *mezocerc* (numărul 7) și *metacerc* (numărul 8). Toate cele opt părți sunt triunghiulare și triunghiuri asemănătoare, triunghiuri dreptunghiulare isoscele, păsărica fiind, în consecință, o ființă specială și eminamente triunghiulară, o ființă triunghiularo-dreptunghiularo-isoscelică.

Și aici avem o nouă, admirabilă, providențială și teleologică armonie văzând perfecțiunea în totalitate a păsărelei noastre, compusă, ca primele elemente sau celule, din șaiszeci și patru de triunghiuri dreptunghiulare isoscele, așa cum se vede în figură, în care sunt marcate cele șaisprezece care formează partea exterioară a păsărelei bine îndoite.

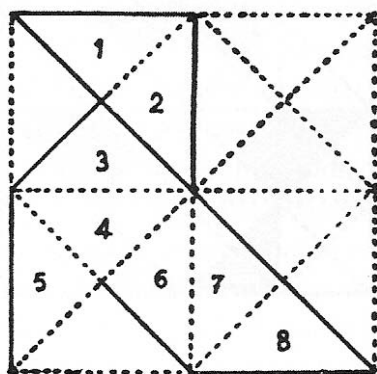

Fig. 4

Și aici vedem cum anatomicul se ivește din histologic, macroscopicul din microscopic, și cum toată ființa depinde în ceea ce privește organizarea sa de forma elementelor primare care o alcătuiesc.

Diferența dintre celula vegetală și animală, prima închisă între pereți duri, fiind anchilozată și prinsă între ei, și mai libera celula animală, protozoare – globula de sânge ne oferă un caz de celulă animală liberă; această diferență este ceea ce în principal condiționează diferențele de structură care există între vegetal și animal. Din elementul primar iese întreaga producere a unei ființe.

O vedem în arhitectură, în care formele complexelor sunt condiționate de element, de celula arhitectonică ce se folosește, și așa avem arhitectură de lemn, imitată mai apoi în piatră, arhitectură în piatră sau arhitectura cărămizii, până la arhitectura fierului. Pentru a dezvolta acest punct, voi consulta opere speciale și voi face loc să ilustrez această parte a operei mele cu profunzimea încreștărilor de pe principalele monumente egiptene, asiriene, caldeene, frigiene, grecești etc., etc.

Și păsărica este, să nu ne îndoim de ea, forma arhitectonică, spunem așa, pe care hârtia o cere și pretinde, forma care apare din hârtie în mod natural, perfecțiunea figurii în hârtie, perfecta ființă papiracee.

Totul la ea este admirabil, nefiind epuizată seria de armonii și misterioase relații care ni se prezintă. Păsărica este, înainte de toate, o ființă triunghiulară, sau, mai bine zis, triunghiularo-dreptunghiularo-isoscelică și, cum triunghiul dreptunghic isoscel este jumătatea unui pătrat, vedem relația sa intimă și profundă cu pătratul care joacă un așa rol în măsurătoarea noastră. Liniile păsăricii, unele, ca cele care vin de la coroniță la cioc, sau de la genunchi la picior, sunt laturi ale pătratului, și altele, cele trei linii care plecând din centru vin să parze ciocul și extremele piciorului și coada, sunt ca diagonalele aceluiași pătrat, adică, luând pe acelea, cum se lasă a fi luate, ca unitate, echivalează acestea cu $\sqrt{2}$, cantitate nemăsurabilă cu unitatea. Și de aici, cum se introduce în esența păsăricii misterioasa relație a incomensurabilității.

Această incommensurabilitate este pentru păsărică precum spiritualitatea unui om, și ea ne spune că păsărica trebuie să aibă o viață suprasensibilă, pentru că putem crede că supremul Autor a toate cele create a dotat-o fără vreun scop anume, asemănător incommensurabilității?; avem de presupus că nu are vreun scop anume transcendent acest misterios $\sqrt{2}$? Totul la păsărică relevă foarte clar un plan preconcept, totul ne demonstrează un destin ocult și, cum nu putem fi atât de josnici încât să presupunem că copilul, care în mod material o construiește, are habar de triunghiuri isoscele, de incommensurabilitate, de $\sqrt{2}$, suntem nevoiți să admitem că un așa copil nu este decât un instrument orb al unei Puteri Supreme, care printre cele mai înalte destine pe care le are de împlinit este cel al păsăricii. Și încă nu îndrăznim să credem că s-a făcut copilul pentru păsărică și, nu aceasta pentru acesta, chiar și când atât de plauzibila suspiciune poate ofensa fragila susceptibilitate a regelui creației. Mai mult decât aceasta, despre originea și finalitatea păsăricii voi vorbi mai încolo.

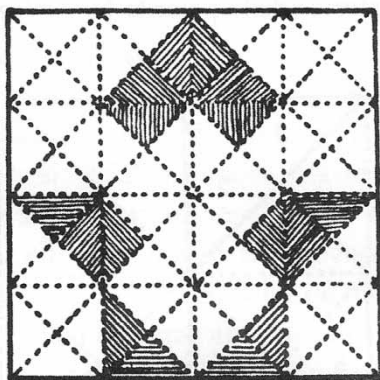

Fig. 5

Altă minunată armonie este că păsărica văzută în proiecție acoperă o suprafață care echivalează cu jumătatea pătratului în care se înscrie, ceea ce, așa cum am văzut în figura 4, constă din 8 triunghiuri ale celor 16 pe care pătratul le conține, anume, că în suprafața sa, jumătate din aria pătratului în care se înscrie, la fel ca suprafața fiecărui triunghi pe care o conține, este jumătate din suprafața unui

pătrat; admirabilă armonie! Pe lângă acestea, dacă consultăm figura 5, vedem că triunghiurile hașurate sunt 16, 64 fiind numărul total al celor care compun ovulul primitiv, apărut din protoplasma papiracee, numărul total de celule triunghiulare ale morulei embrionare papiracee; adică, suprafața exterioară, pielea păsăricii, este a patra parte, nici mai mult, nici mai puțin, a suprafeței ovulului pătrat; nouă și misterioasă armonie!

Așa voi continua analizând în opera mea deosebitele și minunatele relații metrice, măsurabile și nemăsurabile, care derivă din structura admirabilă a păsăricii și, după ce voi analiza relațiile statice, voi fi atent la cele dinamice. Despre cele dinamice am scris, poate se află cineva care să și creadă, în mod echivoc, că în păsărică nu încapă dinamism.

Și care este dinamismul păsăricii, dinamismul cocotologic? Păi el rezultă din faptul că ea se poate menține în picioare, pentru că funcția păsăricii constă în a se menține în picioare. Această menținere este fiziologia sa.

Și să nu mi se spună că a se menține în picioare e ceva static și nu dinamic; nu, este dinamic și foarte dinamic. Mai multe eforturi sunt necesare de multe ori pentru a te menține în picioare decât pentru a avansa. Poate un cadavru să se mențină în picioare ca un om viu? Apoi, păsărica ce se menține în picioare este o păsărică vie. Și să nu mi se spună, nu, pentru că, în acest sens, nimic nu este care să nu fie dinamic și că ceea ce este, este staticul însuși, și că nu știu bine diferența dintre ceea ce este static și dinamic, căci staticul este un sistem de forțe în echilibru; să nu mi se spună asta, că nu voi face caz și voi continua să persist în a face ce știu, căci eu mă înțeleg și dansez singur.

Dinamismul păsăricii, spun, constă în aceea că se menține în picioare și în echilibru stabil, și se susține pe trei puncte – puncte și nu suprafețe, să fim atenți bine la ele -, care sunt cele două puncte ale extremelor metapodurilor sale și punctul în care protocercul, mezocercul și metacercul se întâlnesc. Se susține pe trei puncte, determinate de un plan mereu, pe trei puncte,

pe un triunghi isoscel, chiar dacă nu dreptunghic, căci de la cele două extreme ale picioarelor la punctul de sprijin al cozii se află aceeași distanță; nouă, minunată și surprinzătoare armonie triunghiulară!

Să se observe perfecțiunea cu care păsărica pășește și se susține pe pământ, să se vadă că nu atinge pământul cu mai mult decât cele trei puncte determinate de un plan, sigure pentru a se menține în echilibru stabil, având cel mai mic contact cu pământul și să spunem dacă asta nu este o nouă și mirifică perfecțiune a existenței sale care o ridică deasupra atâtor patrupezi umani, care au nevoie de cât mai mult sprijin pentru a se susține pe pământ. Păsărica este o ființă tripodă, iar păsărica perfectă, păsărica arhetipală sau ideală, nu ar atinge pământul cu mai mult de trei puncte geometrice, trei puncte pure, determinate de un plan pur.

Nu există decât o altă figură care atinge pământul cu un număr mai mic de puncte, este sfera, care se susține pe unul, dar se susține în echilibru instabil și nu stabil. Și cine se îndoiește de faptul că triunghiul ar fi figura mai perfectă decât cercul? Pe cât de minunate și surprinzătoare sunt relațiile cercului, pe atât de minunate și surprinzătoare ale triunghiului, fiind acestea mai variate decât acelea, cu atât mai mult.

Pentru că cercul abia are unitate, în timp ce triunghiul are unitate, varietate și armonie; unitate de spațiu închis, varietate de laturi și unghiuri, armonie de figură.

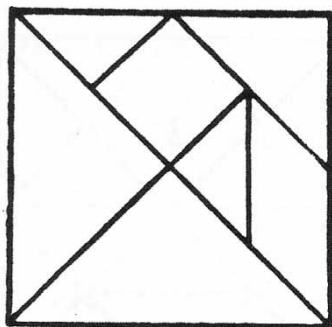

Fig. 6

Așa a fost mereu constituit și respectat triunghiul și, cu el, numărul trei din care derivă, misteriosul număr trei; primul număr compus dintr-unul impar și unul par, din

primul impar cu parul prim. Aici voi face un cald elogiu numărului trei, enumerând principalele categorii și potențe pe care ni le dau un trio sau o triadă, fiind foarte atent în special la Libertate, Egalitate și Fraternitate; Dumnezeu, Patria, Regele; Agricultura, Industria și Comerțul; Adevăr, Bunătate și Frumusețe; Orient, Grecia și Roma, etc., etc., etc.

Să ne uităm acum la China, la această țară foarte veche ce păstrează cele mai venerabile relicve ale copilăriei genului uman. Și, odată ajuns la China, voi face un călduros elogiu interesantului popor chinez, lăudând mult importanța *tangram*-ului sau a *chinchuap*-ului chinezesc, specie de *rompecabezas*³ chinezesc care servește de distracție copiilor, și care s-a adoptat în nu puține școli din Europa, pentru a dezvolta la copii sentimentul geometric. *Tangram*-ul constă din șapte bucățele de lemn sau altă materie, tăiate așa cum se vede în figura alăturată și cu care se pot face tot felul de combinații. Este un joc foarte cunoscut⁴.

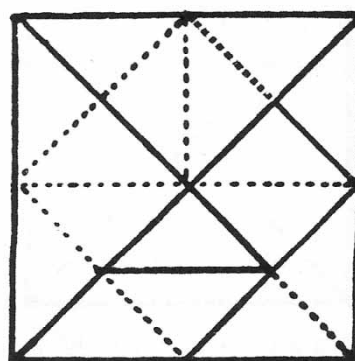

Fig. 7

Acum bine, eu susțin că acest joc asemănător provine de la păsărică și nu invers, căci intimele sale elemente, acelea care constau în cele șapte piese, nu sunt, nici mai mult, nici mai puțin, decât cele șaisprezece triunghiuri dreptunghice isoscele ale pătratului în care se înscrie păsărica, fără dislocarea a două dintre ele.

Și proba bună prin care *tangram*-ul chinezesc se îndreaptă spre înțelegerea păsăricii este că, așa cum se vede în figura de mai jos, se formează cu cele șapte piese ale

sale, pe de o parte, ovulul papiraceu împreună cu figura păsăricii, pe de altă parte, putând a suprapune asta peste aceea, și în partea cealaltă toată păsărica.

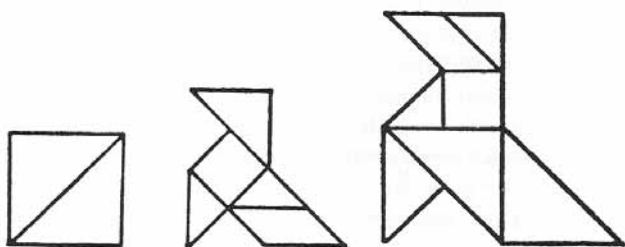

Fig. 8-9-10

ORIGINEA ȘI SFÂRȘITUL PĂSĂRICII

Originea oricărei *cocotte*, sau păsărică, ne apare la prima vedere foarte clară și evidentă, o construim noi cu propriile mâini consumând o bucată de hârtie. Precum am văzut, pentru a o construi nu trecem prin a fi un instrument umil al Putinței Supreme și Inteligente care să ghideze mâinile noastre. Aici, ceea ce vreau să tratez este despre originea filogenetică, de la originea speciei. Pentru că noi am învățat să le facem pentru că nu am văzut cum se fac, dar cine le-a născocit primul? Le-a născocit cineva? Au apărut din nimic, din hazard sau din Inteligența creatoare și ordonatoare? Gravă chestiune!

Poate să fie cineva care să ne convingă de faptul că această atât de minunată dotată cu atâtea și atâtea excelente perfecțiuni, cupă cu atâtea admirabile relații metrice comensurabile și incommensurabile, statice și dinamice, că această ființă papiraceă poate fi operă a întâmplării? Vom avea de amintit că aruncând la întâmplare literele de tipar poate ieși Iliada? Depart de noi Democrit și Leucip și d'Holbach și toți materialistii! O, orbire a oamenilor! O, duritate a inimilor lor! Nu, nu este posibil să ne convingă doctrine atât de absurde ca necredințele.

A apărut în timpurile moderne o sectă perversă și nepioasă, numită transformism, darwinism sau evoluționism – care cu aceste și alte atât de pompoase nume se împodobesc – care în orbirea și aroganța lor pretind că s-au

produs toate, toate, inclusiv cea umană, una din alta, pornind de la cele mai simple și imperfecte, urcând până la cele mai perfecte și complicate. De puține ori s-a văzut o eroare mai nefastă.

Și ce ne spune înflăcăratul transformism despre păsărica de hârtie? Am putea crede că o atât de perfectă ființă se generează în mod evolutiv și că nu apare dintr-o dată în mod superstițios cu toate perfecțiunile pe care le are. Presupun că ne va vedea zicând că, dat fiind un pătrat perfect de hârtie și îndoiindu-l cu precizie, nu se poate decât zămisli figuri regulate, că, îndoiind cu forță un pătrat pe diagonala sa, rezultă două triunghiuri isoscele; dar nu vedeți, nefericiților, că aceasta, pentru care mă vedeți zicând, implică o cerere de principiu sau un cerc vicios?

Da, cunosc sofisme lor pompoase; conduși de originea lor superbă, susțin cu convingere că pietrele rostogolite s-au format în pur freuș de albia râului și apelor și nu pentru că au fost făcute de la început a se rostogoli pentru ca să reziste mai bine curentului. Ce poate fi mai mult? Este un fapt foarte admirabil, izvor de admirație pentru tot adevărul înțelept care a servit acestor falsificatori prin unul din cele mai truate sofisme ale sale.

Lucrul extraordinar de minunat este dispunerea căsuțelor din fagurele albinelor în prisme hexagonale, construcții ce se aseamănă mai mult cu cilindrii ce ocupă mai puțin loc. Minunată economie de spațiu!

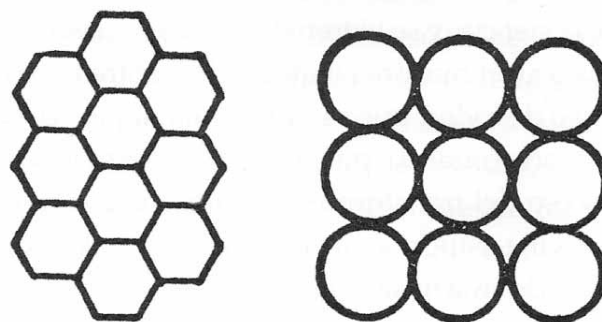

Fig. 11

Mulți înțelepți modești, profunzi și smeriți, s-au oprit pentru a admira Providența în această minunată schiță, aspect fără tăgadă,

nefiind purtat de spirit sectar, a atribui albinelor o așa cunoaștere a geometriei, cum sunt prismele hexagonale, figurile care se îmbină unele în altele fără a ocupa loc și a oferi spațiul care se apropie cel mai mult cu cel de cilindru, forțându-ne în a vedea în el o Inteligență supremă care le-a dotat din instinct. Dar aici, vin acești înțelepți moderni, acești sofști fastuoși și umflați de pretenție arogantă, și ne spun că viespile fac celulele lor cilindrice lăsând spații intermediare, pierzând teren, și că, dacă albinele *au ajuns* a face hexagoane, este pentru că, strângându-se unele peste altele, ajung să ia ele însele, în mod natural, forma de prismă hexagonală, și, pentru a dovedi, ne invită să răsucim o parte a acestor tubulețe, de felul unor țigarete în pachet, și restrângând și strângând bine, vom vedea evidentul (autenticul). O, orbire a rațiunii umane ale cărei extreme conduc pe nefericiții muritori! O, viclenie a Dușmanului rău!

Să ne amintim că, atunci când Dumnezeu a pus primii noștri părinți în paradisul terestru, a lăsat toată acea divină grădină în uzufruct, și le-a interzis să atingă fructele pomului cunoașterii binelui și răului, dar a venit Ispita și le-a promis că ar fi ca zeii, cunoscători ai binelui și răului, și ai originii lucrurilor, și au gustat din fructul pomului cunoașterii și s-au văzut goi, și au decăzut în mizerie și de acolo ne-au venit nouă toate relele, între care, primul și cel mai grav dintre toate, este ceea ce numim progres.

Tentație continuă, căci sunt complet convins că tot acest transformism nu este mai mult decât un truc pus cu divină șiretenie în mintea noastră pentru a vedea dacă aceasta se lasă sedusă și crede mai mult în ea însăși decât în ceea ce trebuie să creadă și la ce trebuie să se confeseze.

Toate acestea care se referă la ființele organice, în așa fel dispuse și trasate, se văd în sărăcia și slăbiciunea rațiunii noastre condusă în mod natural spre a cădea în erorile transformismului. Paralelismul dintre dezvoltarea embrionului și seria zoologică, organe atrofiate, cazuri de atavism, totul se află ordonat pentru a induce eroarea. Este evident că privirea lucrului în lumina doar a rațiunii nu te face decât să cazi în

transformism, dar asta ne explică doar diversitatea speciilor și diversitatea sa de forme. Știința este implacabilă și nu servește dorinței de a rezista. Rațiunea cade, și are să cadă în mod natural în transformism, dacă credința nu o susține în mod *supranatural*.

Dar voi ajunge la ziua de pe urmă, ziua judecății, aceea în care ne vedem toți fețele, ziua când ignoranții se vor confunda cu înțelepții, și în acea zi vom auzi ce li se va spune înflăcăraților noștri înțelepți moderni:

„Da, este adevărat, totul a fost trasat și dispus pentru a crede că unele specii ar proveni din altele prin transformare, inclusiv omul a provenit dintr-o specie *de mono* (unicat); însăși rațiunea voastră era construită în așa fel încât să credeți în transformism. Sigur este, de asemenea, că apostolii erorii și ai minciunii ne-au vorbit de certe îndoieli pe care le-au numit revelație naturală și despre care Dumnezeu vorbește prin operele sale și de ce este original cuvântul său, verbul său, și de ce El ne învață transformismul și de ce aceasta era o doctrină profund religioasă și umilă atunci când demonstra omului o indefinită ascensiune de a ameliora, dar toate erau trape care vi se puneau pentru a proba credința voastră. Și așa cum lui Faraon i s-a împietrit inima și având inima împietrită nu a răspuns când a fost chemat, pentru care a fost pedepsit, așa veți fi pedepsiți acum pentru că ați crezut în rațiunea voastră și nu în vechile și venerabilele cuvinte”.

Și va suna fatidica trompetă.

Astfel este, fără nici o îndoială, sentimentul adânc al acestei moderne și foarte grave erori care se cheamă transformism, vicleșug care se antepune rațiunii. Dar îndepărtarea noastră de el trebuie să se facă printr-o asiduă și atentă contemplare a perfecțiunilor pe care *cocotte* sau păsărica de hârtie ni le arată...

.....

Așa se termină brusc manuscrisul *Însemnări pentru un tratat de cocotologie* al ilustrului Don Fulgencio și este păcat că acest prim cocotolog al nostru, primul în ordinea timpului și de preeminență, nu a putut duce la bun sfârșit proiectul său de a scrie, un tratat

complet al noii științe. M-a asigurat că s-a gândit să dea o nouă formă marii sale opere *Ars magna combinatoria* și pare a fi cocotologia, pe care primul a sugerat-o, un considerabil monument de înțelepciune.

APENDICE

Don Fulgencio, care continuă – nemuritor – trăind, gândește să scrie în extenso un *Tratat critico-comparativ de Cocotologie rațională* în două tomuri, cel puțin, de patru sute de pagini fiecare, cu bibliografia sa, notele sale și notele la note, cu grafică cu tot. Toată schela, în sfârșit, care acoperă corpul operei, împiedică a vedea esența. Lucru serios aceste coaste de întreținere – nu răul poeziei și al frustrărilor la care alții se dedau. Don Fulgencio se agață și se înșurubează cu seriozitate.

Este sigur că acest fizician, fiziolog și psiholog care a fost Teodor Fechner – a cărui lege îi poartă numele – a scris cu pseudonimul Doctor Mist, un tratat de anatomie a îngerilor și altul despre substanțialitatea umbrelor, dar erau triste îndrăzneli ale unui suflet bolnav, torturat de obsesii antiștiințifice. Săracul Fechner! A ajuns să cadă în umorism! Ceea ce săracul, dus de superba dorință de a pătrunde misterele ultimului Dincolo, nu se confundă cu un scrupulos înțepător galvanizator de știință pozitivă.

Don Fulgencio, nu! Don Fulgencio se dedică în serie cercetării – cercetării, deh, cocotologie și mi-a trimis un extras al unei monografii pe care o pregătește despre o miraculoasă descoperire, pe cale de a o face, cu privire la apariția sexului în *cocotta vulgaris*, sau păsărica de hârtie obișnuită. Și urmare a ei, vine o notă asupra viziunii cocotice asupra universului.

Aici se află extrasul:

„A fost într-o zi fastă pentru știința spaniolă – negată mereu de ai noștri proști patrioți –, când mi-a fost dată de Dumnezeu puterea de a descoperi apariția sexului la păsărică.

Dacă în procesul său embrionar, la sosirea în al doilea pliu – cocota de costițe simple – se desfac acestea spre înafară, în felul dermatoscheletic, în loc de a se lăsa înlăuntru, se va vedea apărând sexul, la început nediferențiat, apoi diferențiindu-se. Și este de notat, văzând că din sex ies costițele, ce profundă este revelația Genezei în care Jehova a făcut dintr-o coastă a lui Adam, pe Eva. Mereu știința pozitivă confirmă revelația!

Dacă toate aceste costițe superioare rămân libere, spre înafară, fără vreun pliu, rezultă o specie de monstru papiraceu, un androgin sau un hermafrodit. Sau poate fi un asexuat. Dar mai apoi, prin îndoirea acestor costițe exterioare ia naștere masculul, cu mărul lui Adam⁵, și femela, cu păsărica⁶ ei de Eva. Fără să existe o linie fixă de demarcație între ambele.

Mărul lui Adam poate să se atrofieze până la dispariție și să păstreze subiectul în asexuat (neutru) și poate crește până la a se face păsărică, trecând masculul în femelă, și dacă devine mai femelă, cu cea mai mare păsărică, ajunge a fi un monstru sau un

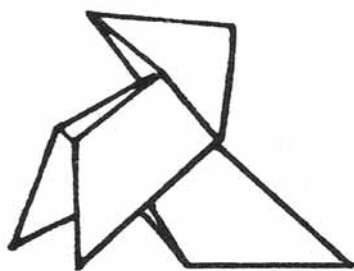

Fig. 1 - Asexuat

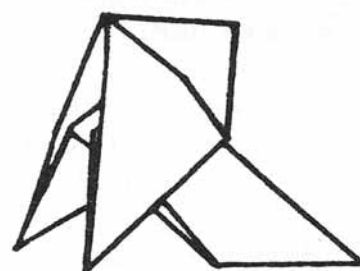

Fig. 2 - Hermafrodit

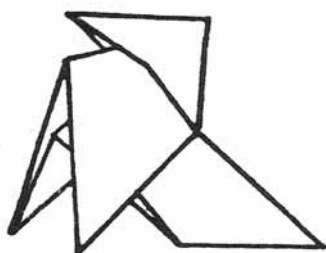

Fig. 3 - Femelă

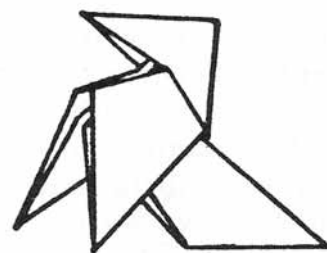

Fig. 4 - Mascul

hermafrodit. Și este de notat aici, dacă nu din întâmplare acest măr al lui Adam și păsărica Evei nu s-ar datora cumva procesului filogenetic la care i-a îndemnat menționatul măr paradisiac.

În masculul perfect, cum se vede în fig. 4, mărul lui Adam formează o protuberanță triunghiulară al cărei punct se află la trei sferturi spre înainte a liniei care merge de la punctul piciorului la cel al ciocului; de la acest punct pleacă o linie spre jumătatea cefei, în timp ce, la femela perfectă, figura 3, se formează o umflătură trapezoidală al cărei unghi liber, la fel, se află la trei sferturi de înălțime de mai sus-zisa linie, lansând o linie spre vârful capului. La mascul ceafa este cea care controlează mărul lui Adam și la femelă coronița este cea care controlează păsărica evaică. Las misticilor și umoriștilor – care sunt aceeași – să cerceteze, să se neliniștească, să ancheteze, să dezlege acest simbolism. Augusta seriozitate a științei investigative nu mi permite să mă distrez cu ea.

De observat capul masculului care este mai ferm decât al femeiei, iar ciocul său mai mare și mai robust, că meningele cerebelului are o cută dublă, fără îndoială pentru a suporta ciocul de ciocănit, în timp ce la femelă capul se cufundă în piept lăsându-i un cioculeț de piuit și meningele are o simplă cută, mai puțin complicată, ceea ce corespunde creierului feminin.

Convin că studiosul nu se limitează la a contempla aceste figuri; el ia o hârtie, o pliază și investighează el însuși, ca la seminar sau în laboratorul științific, căci altfel nu este decât știință memoristică sau literară, ceea ce este rău.

Acestea sunt sobrele și obiectivele mele expuneri, fără misticism sau umorism, ale faptelor descoperirilor mele. Și nu vreau acum să cad în ispită, plecând de la această diferențiere de excese cocotice, de a începe a divaga sau extravaga, și nu a investiga, despre diferența dintre cei doi iubiți, eros și agape, poftă și milă. Pentru că asta ne-ar duce în câmpuri periculoase, cum este iubirea paternă și filială, pe de o parte, și amorul conjugal, pe de altă parte. Cel de la livrarea filială a Tatălui, abandonarea voinței sale suverane, bază a

credinței luterane, și cea a uniunii – dezcăsătorire sau căsătorie – cu iubitul, ca în contemplarea injustă a misticilor noștri. Sigur e bine că Luther, care la început a fost călugăr, celibatar și solitar, s-a căsătorit cu o călugăriță – pentru a fi tată carnal. Corpul, ca și sufletul, i-a cerut operă, de asemenea, Sfintei noastre Teresa, zicând: „Opere, opere, opere!” Ceea ce cer lucrătorii șomeri – contemplativi și liniștiți –, dar se împacă cu solda. Și gata cu asta, căci am depășit comentariul meu științific și obiectiv, și nu e nevoie de a mai fechneriza.

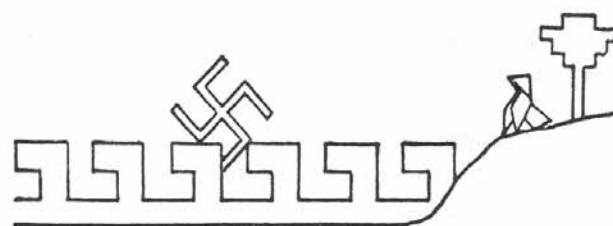

Fig. 5

Înainte de a termina această informare și a expune ceea ce stă la baza descoperirii triunghiularului nod al lui Adam și a trapezoidului umflături a Evei cocotică, trebuie să expunem și viziunea contemplării lumii care are cocotă. Adică, *Weltanschauung*-ul său, pentru o mai mare claritate. Viziune și contemplare în mod strict cubice, dar nu de un cubism capricios și antigeometric. Și vreau să dau un exemplu.

Este adevărat că *greaca*⁷ este reprezentarea cubistă a valului mării, reducând la unghiuri – unghiuri drepte – creasta valurilor, azi atât de renumita cruce frântă (*cruz gamada*)⁸ sau încârligată, svastica rasiștilor de acolo și de aici, nu este doar reducția unghiulară – în unghiuri drepte – a unei imagini a soarelui care apare pe pietrele funerare, formată din semicercuri ce se încrucișează. Păi bine, cocota, sau păsărica de hârtie, vede un asfințit de soare în mare cum ar apune o svastică în greacă. Și alături se află un desen în care se vede păsărica în picioare lângă un copac unghiular, contemplând ruperea svasticii în greacă”.

*

Așa se termină nota marii descoperiri pe care mi-a dat-o Don Fulgencio. Și cu aceasta termin și eu partea mea, acest appendice, căci dacă după prologoepilogo-urile acestei ediții și prologul și epilogul primei încep să umflu acest appendice, se poate inflama, și această operă ar putea suferi de apendicită, care este una dintre cele mai rele dureri care poate afecta o operă științifică sau literară. Boală la fel de rea ca și cirozele, când țesutul

conjunctiv se mănâncă în principal. Și mă tem că, dacă Don Fulgencio ajunge să ne dea marea sa operă cocotologică, nu se îmbolnăvește sau de apendicită, sau de ciroze.

Conchid, aşadar, înainte de a mă apuca râsul și coborând acest ton, mă pregătesc de un altul, în care mi se întoarce totul în stomac de pedanții investigaționiști, nu investigatori. Să avem sărbătoarea în pace și să ne înecăm în dragoste, în caritate, pedagogia.

Traducere și note: **Carmen BULZAN**⁹

Note:

1. Acest eseu reprezintă o parte din epilogul la lucrarea *Amor y Pedagogia*, scrisă de Miguel de Unamuno, în 1902. El a fost adăugat la această lucrare și apare în ediția din 1934, iar în 1999, grație urmașilor lui Miguel de Unamuno, acest eseu apare de sine stătător în lucrarea *Don Miguel de Unamuno en el Colegio Mayor*, Bilbao, pp.105-133. Cartea „*Don Miguel de Unamuno en el Colegio Mayor*” mi-a fost oferită de domnul director al Colegio Mayor Miguel de Unamuno, Eduardo ANGULO PINEDO. Permisivitatea de traducere a acestei opere am obținut-o de la Editorul cărții, Pascual RAMON POLO, profesor la Universitatea Țării bascilor din Bilbao. Eseul a fost tradus în perioada 8-14 februarie 2010 când mă aflam la Bilbao – locul de naștere al lui Miguel de Unamuno – cu ocazia Celui de-al VIII-lea Congres internațional de sociologie al Asociației basce de sociologie.

2. *Yos* este intraductibil în română. Cuvânt format din *Yo* (Eu) și la plural *Yos*, adică Eu-uri, cu semnificația de Eu colectiv.

3. Cuvânt compus din *romper* – a rupe și *cabezas* – capete, adică rupător de capete.

4. Un alt joc, devenit artă, foarte cunoscut, este *origami*, care constă în confecționarea de diverse obiecte, printre care și păsări, prin presarea hârtiei. Își datorează existența lui Akira Yoshizawa (1911-2005), considerat a fi cel mai prolific artist japonez de *origami* al secolului XX.

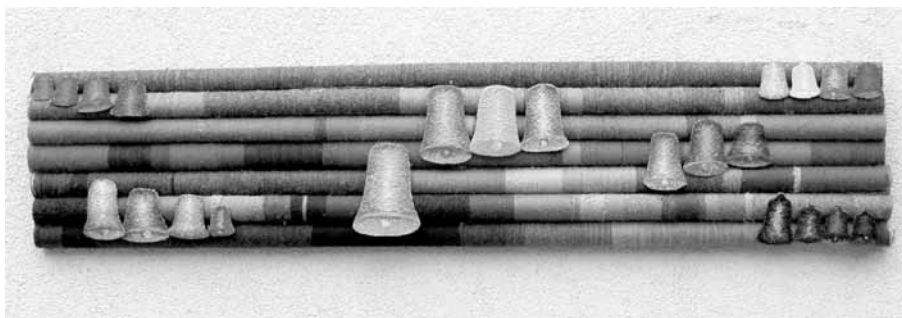
5. În traducere *ad litteram*, nuca lui Adam.

6. *Vulvă*, partea externă a organului genital feminin. În argou, păsărică.

7. Podoabă, ornament, motiv grecesc, care constă într-o fâșie mai mult sau mai puțin largă în care se repetă aceeași combinație de elemente decorative, formate în special din linii și unghiuri drepte.

8. *Gamada* vine de la *gamma*, a treia literă din alfabetul grec. În spaniolă, *gamada* înseamnă *cu cârlige*. De aici, cruce încârligată.

9. Profesor universitar, doctor în sociologie, la Universitatea Ecologică din București.

Cucerirea Spaniei de către arabii musulmani (711 – 713)

Ioan Sabin MUREȘAN

În urma activității „profetice” a lui Mahomed, propovăduitorul Islamului, triburile arabe s-au unit și au trecut la propagarea noii religii și cucerirea teritoriilor învecinate. Pe parcursul perioadei imediat următoare anului 622 Imperiul arab musulman s-a extins cu o viteză care a mirat întreaga lume a acelei epoci. Rând pe rând – Palestina, Siria, Mesopotamia, Egiptul, Nordul Africii au căzut în mâinile acestor misionari cuceritori. Odată cu venirea la putere a lui Mu’awwiyya se dă semnalul reînțepirii luptei. În 664 o nouă mare ofensivă provoacă o nouă înfrângere bizantină. În 670 musulmanii au întemeiat Kairouan, „bastionul Islamului până la sfârșitul veacurilor”¹ de unde pornesc raiduri împotriva berberilor care rezistă în munții lor. În 681, la Ogba, cu un efort formidabil ating Atlanticul. Cuceresc Cartagina în 695; în urma unei contraofensive bizantine sunt siliți să se retragă, dar în 698 o recuceresc, de această dată definitiv. În anii următori influența arabă începe să se accentueze în Africa de Nord: Musa ibn-Nusair supune Marocul și impune Islamul triburilor berbere. „Acești oameni de curând convertiți vor cucerii Spania.”²

Profitând de tulburări interne³, guvernatorul Marocului, Musa ibn-Nusair a trimis în 711 pe generalul Tariq ibn-Zyad în golful Algesira în fața stâncii care până astăzi poartă numele Djebel Tariq sau Gibraltar⁴. Tariq cucerește chiar orașe mari ca Sevilla și Cordoba. În câțiva ani întreaga țară a devenit un bun al arabilor astfel încât în 713 se proclamă în capitala de la Toledo suveranitatea califatului de la Damasc asupra țării⁵. Din Spania au trecut Pirineii în regatul francilor.⁶

Deși acțiunea de cucerire a Spaniei a fost foarte scurtă din punct de vedere cronologic ea a fost deosebit de eficientă pe plan cultural.

Palatele de tip „maur” se pot admira și astăzi la Cordoba, Toledo, Alhambra sau în alte localități spaniole. Situația materială și socială a creștinilor cucerți se aseamăna destul de mult cu aceea a altor populații creștine cucerite de către arabi. În cazul în care supușii creștini își plăteau cu regularitate taxele impuse de cuceritorii musulmani și în cazul în care practicile religioase creștine nu deranjau practicile religioase musulmane, aceștia, supușii creștini, nu aveau de suferit. Sigur că acești creștini din Spania cucerită nu se simțeau deloc în largul lor știind că trebuie să fie mereu atenți la ceea ce fac sau spun în țara pe care o stăpâniseră în trecut. Istoria romantică a consemnat și momente ale luptei de eliberare de sub jugul musulman; epopeea medievală care îl are ca personaj principal pe El Cid Campeador este numai unul dintre aceste exemple.

În aceste secole, când religia sălășluiește în mintea și în sufletul oamenilor, urmează oare ca lupta dintre oastea lui Hristos și musulmani să se dea pretutindeni fără ca alte considerente să stăvilească avântul combatanților? Nici vorbă de așa ceva. Războaiele încep să slujească tot mai mult politica. Se întrețin relații, se încheie alianțe avantajoase.⁷ Ori noi suntem în plină perioadă a cuceririlor în Africa și în Spania, invazia nefiind oprită decât la Poitiers, în timp ce războiul începea mai puternic împotriva Bizanțului. Bizantinii sunt gata să-i sprijine pe omeiazii⁸ din Spania împotriva abbasizilor care, la rândul lor, folosesc toate mijloacele încercând să răstoarne regimul întemeiat în Spania de urmașul dinastiei mult urâte. Iar regatul franc, ce-l susține pe papă în conflictul său cu Bizanțul, privește cu un ochi favorabil orice înfrângere a acestuia de către marele dușman

abbasid, ale cărui trupe lovesc ritmic frontierele ca niște valuri ce revin neîncetat. Carolingienii și abbasizii erau interesați atât unii cât și ceilalți să lupte împotriva omeiazilor din Spania. Pepin se situase de partea papei împotriva basileului în timpul conflictului iconoclast și devenea astfel „aliatul” califului. În plus amintirea bătăliei de la Poitiers (732) era încă proaspătă, iar arabii nu putuseră fi izgoniți din Narbonne decât în 751. Prin urmare o colaborare dintre franci și abbasizi era normală.⁹

Un episod al colaborării franco-abbasidă îl reprezintă cele două misiuni diplomatice care au avut loc între Carol cel Mare și califul abbasid Harun al-Rașid. Nu avem informații dacă ambasadorii lui Carol au primit instrucțiuni precise și prin urmare se pot reconstitui doar în linii mari subiectele discutate în cadrul politicii generale a celor doi suverani. Problema Spaniei figura neîndoiește printre cele asupra cărora împăratul dorea precizări. Prezența musulmană în Peninsula Iberică îi preocupa mult pe franci. Cât despre abbasizi, aceștia se considerau în stare permanentă de război cu emirul uzurpator chiar dacă părăsiseră speranța de a-i răsturna pe omeiazii din Spania. Raporturile lui Carol cu Bizanțul erau desigur mult mai nuanțate. Cele două puteri creștine de la Aachen și Constantinopol luptă pentru supremația imperială. Curând, odată cu încoronarea în anul 800 a lui Carol cel Mare ca împărat roman al Apusului, tensiunea dintre aceste două puteri se va accentua. Carol dorea, deci, foarte mult să știe care erau relațiile dintre calif și basileu. Califul – lucru pe care Carol nu-l ignora – avea la rândul lui tot interesul să adâncească divergențele dintre cele două mari state creștine.¹⁰

Dar, deși raporturile musulmanilor cu vecinii lor creștini au avut un început deosebit de sângeros, ele s-au transformat încet-încet în raporturi de tip economic. Rezumând situația referitoare la raporturile economice și comerciale dintre țările musulmane și creștine, H. Pirenne spune: „Mediterrana creștină este împărțită în două bazine: estul și vestul înconjurate fiind de țări musulmane. După ce

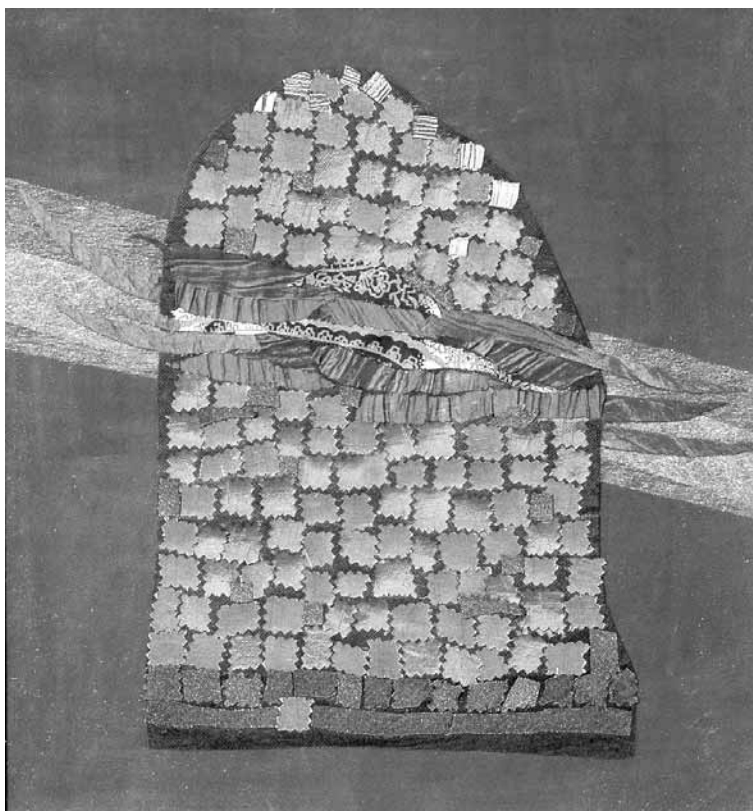
și-au terminat cucerirea, la sfârșitul secolului al IX-lea, arabii formează o lume deosebită care-și este suficientă sieși și se orientează spre Bagdad. Acesta este punctul central spre care vin caravanele din Asia și marele drum comercial Volga – Baltica. De aici se îndreaptă produsele spre Africa și Spania. Musulmanii nu practică ei înșiși nici un fel de comerț cu creștinii, dar nu-și închid piețele pentru mărfurile lor. Îi lasă să le frecventeze porturile, să le aducă sclavi și chereștea, să cumpere ce vor.”¹¹

În cadrul acestui tip mărit de raporturi, statele creștine și suveranii lor nu au ținut întotdeauna cont de părerea marilor teologi creștini vizavi de lumea musulmană și de credința profesată de aceasta. Când afirm acest lucru mă gândesc la personalitatea și opera Sfântului Ioan Damaschin. Acesta, a cărui autoritate teologică este bine cunoscută și care s-a dedicat combaterii ereziilor și doctrinelor eronate, printre care își avea locul, în ochii lui, și Islamul, a avut o părere foarte proastă din punct de vedere teologic asupra lumii musulmane. Cartea sa despre erezii nu este decât o compilație de informații luate din lucrări mai vechi și se prezintă sub forma unui catalog. Singură erezia 100, Islamul, constituie un aport personal al Damaschinului și beneficiază de un tratament diferit. În locul în care citează erezia, autorul scrie cu regret: „Este, de asemenea, în zilele noastre religia ismaeliților care domină încă.”¹²

Am avut ocazia să vedem în aceste rânduri atât împrejurările în care a avut loc cucerirea Spaniei de către musulmani, rapiditatea cu care musulmanii s-au impus în această parte a Europei cât și implicațiile internaționale ale acțiunii de cucerire. Este imposibil să ne imaginăm faptul că arabii musulmani au reușit să se impună în Spania prin mijloace pașnice în numai doi ani, dar moștenirea culturală bogată pe care ei au lăsat-o în această țară ne face să le acordăm oarecum circumstanțe atenuante. Am putea chiar încerca să îi „iertăm” pentru lucrurile bineînțelese oribile pe care cu siguranță le-au săvârșit pe perioada cuceririi și în timpul dominației musulmane asupra acestei țări.

Note

1. Julien, *Histoire de l'Afrique du nord*, 1931, p. 321, citat în H. Pirenne, Mahomed și Carol cel Mare, Editura Meridiane, București, 1996, p. 167, n. 14.
2. H. Pirenne, op. cit., p. 143.
3. Regele Achila de la Toledo depus de către Roderic fugă în Maroc și cere ajutor de la musulmani, cf. H. Pirenne, op. cit., p. 143.
4. Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, Pr. Prof. Milan Șesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, manual pentru Institutele Teologice, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975, p. 306.
5. L. Halphen, *Les Barbares. Des Grandes invasions aux conquêtes turques de XI e siècle*, Paris, 1926, în H. Pirenne, op. cit., p. 166.
6. Aflăm amănunte despre trecerea arabilor cuceritori în regatul francilor din cântecul sau epopeea medievală *La chanson du Roland*, care prezintă lupta eroică și tragică a ariergardei francilor condusă de acest Roland, nepotul împăratului Carol cel Mare în Pirinei, n. a.
7. L. Halphen, op. cit., p. 125.
8. Dinastia omeiazilor a fost instaurată în Spania în semn de protest față de așa zisele influențe negative ale dinastiei abbasizilor de la Bagdad, n. a.
9. André Clot, *Civilizația arabă în timpul celor 1001 de nopți*, Editura Meridiane, București, 1989 p. 126.
10. André Clot, op. cit., p. 130.
11. H. Pirenne, op. cit. 165, 166.
12. Jean Damascène, *Ecrits sur l'Islam*, în *Source Chrétiennes*, Présentation, commentaires et traduction par Raymond Le Coz, Les Éditions du Cerf, Paris, 1992, p. 9.

Umbră roșie
(colaj)

Poemul de pe autostrăzile haute-lisse

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Întâlnirea cu tapiseria artistei clujene Angela Roman Popescu este, indiscutabil, o edificare a ordinii lucrurilor într-o cromatică vie și blândă, cu țesături aspre și firave, intuind dincolo de acestea poate farmecul urcușului, o construire pas cu pas a unui axis mundi irevocabil. Forța și plasticitatea degajate de lucrările sale propun limbajul geometrizat al rânduiei și fluiditatea abstractului liric. Crescendo-ul se răsfață în duhul înțelepciunii. Pe autostrăzile transcendente – întrețeseri poetice.

La mijloc de mai, la Galeriile Arcade 24 ale Uniunii Artiștilor Plastici Bistrița, expoziția „Firul vrăjit” a captivat, stabilind un circuit fascinant. Impresionant a fost și curajul și sinceritatea artistei de a-și expune intimitatea schișelor sale zăboviri noastre tentate de nemințiri, dezvăluind prin aceasta o așezare matură în limpezimea artei/existenței. O selecție a țesăturilor sale a fost cuprinsă în catalogul omonim apărut la editura Eikon, prin grija criticului Oliv Mircea. Ar fi interesant să accesăm și adresa www.artacluj.ro pentru a vizualiza un grupaj edificator din tapiseriile acestei delicate artiste, premiile obținute, direcția expozițiilor sale din țară și din străinătate – Ungaria, Italia, Danemarca, Bulgaria, Germania etc. sau să răsfoim retroactiv expoziția, prin filele catalogului vrăjit, pentru a trece în revistă pasaje de cronică plastică sau interpretări poetice/ființiale, toate cursive și elogioase demersului artistic. Angela Roman Popescu se mișcă degajat și-n arta spectacolului, prin costume, pe podiumurile de modă, în noțiuni despre designul artistic. În natură însă se plimbă cu

sandalele ei nepământești. Toate elementele rustice capătă o nouă configurare – grădinile, stogurile, colinele, muntele sunt duse „ușor deasupra lumii”.

„Chemarea de departe”, un fel de prapor țesut în forme perfecte, zărit printre coloanele lui Bernea, poate fi strigătul crucii, acest centru-simbol însuflețit spre care toate converg, din care toate pulsează. Dar mai ales se exersează înfășurările elastice ale *chemării din zori*. Încă de pe copertă intrăm într-o vâltoare, într-un „peisaj imaginar” cu pensulații de spice, privind cum se duc liniile. Neștiutul de dincolo de zidul fragil e intuit prin ochiuri de plasă. „Focul”, țesut într-un pact complementar, sub un pământ monoton, declanșează arderea imaginației. Materiale calde propun dialogul vizual în spiritul unui peisaj râvnit plin, copt. Nu se poate altfel. Plenitudinea germinează. Chemări albastre, mai presus de obsesiile trakliene, brodează într-un colaj maternal iluminări, auriri într-un *dans al semințelor*.

Firul de ață, ca element viu al creației sale în organizarea structurală, naște circuituri, grafisme, coaseri, prin suprapuneri – transparențe, trasări, înfășurări, multiplicări, ritmuri prin forme repetate, texturi și în relief, într-un impact vizual evantai. Zăbovirea pe fir e un calcul ferm, plin de forță, unduirea lui dând plasticitatea metaforei. Jonglând atât cu metode clasice, abordând și forme de expresie contemporană, Angela Roman Popescu dovedește dezinvoltură într-un echilibru de necontestat. Trecând de „labirintul nopții”, cu

Plastică

tensiunea violet, vigoarea adolescență *dialoghează în verde*, prin culori vii și forme neregulate, în spiritul tinereții, într-o poezie a geometriilor. În această grădină personajele dansează, cu munții în prăvălire, găsind totuși canale salvatoare de accedere pe străzile verticale.

„Reînviere”! Din orizontale suprapuse se creează un turn fragil și dinamic, personajele spiritualizându-se în mai calme triumfiuri, făcând echilibristică sigură într-un pastel în crescendo. Se începe un „dans al bucuriei” ca un pește în zbor, cu aripile îndreptate spre același fuor. Brațe ordonate, aripi aerate cu capete albe (indecise?), fulgurații, alături de turnul clădit din personaje escaladând. Goluri și plinuri – contururi ferme în cromatici tari, înconjurate de fire diafane dau semnul unei comunicări vibrante. Ielele au fost stăpânite în dansul lor, peisajul noncolor, purtând amprenta câtorva seve ascendente, se deschide în coline cu stoguri calme, spre munți, spre „grădina merelor de aur” și copacul simbol.

Într-un abstract liric firesc, firul de ață își urmează drumul întortocheat, neostoit, găsind trasee sigure pe coline domoale. Pe colinele clădite ca-ntr-un joc de puzzle exact, cu jetoanele îngerilor, vibrația e dată de diagonale în degradeuri, fie de „umbra roșie”, care plonjează, rupând monotonia. Urcușul spre muntele inimii feminizat se face prin cercuri-cercuri, care curăță arterele înspre azuriiul piscului. Adjective cromatice revelatoare.

Din perspectiva construirii din tuburi, ca spații prin care „se aude Vocea” (Ion Mureșan), a înfășurărilor în griuri sau în acorduri complementare, se sesizează volumul, privirea tridimensională a demersului artistic. Pe *umerii valurilor* stănescieni, pe *trepte nesfârșite* se pune accentul devenirii printr-un *punct roșu*, *gândurile se rostogolesc în lumină* ca-ntr-un *acord de orgă în spirală*.

Finalizez, prea devreme, spicuirile plastice printr-un experiment fascinant. Propunându-i, într-un exercițiu creativ, Emanuelei

Gordon, de nici 4 ani, catalogul *Firului vrăjit*, am fost uimită de degajarea cu care aprecia fiecare lucrare. Vedeă atât de limpede în parcursul expozițional câte un semn; stogul era „pătuț”, fânul trasând parcă, precum la Gheorghe Crăciun, prin imaginar o lume imposibil de identificat, care *năucește*. Fetița urcă repede treptele, iluminată și fermă – trecând peste „vârful unei bălți”, „vârful unui copac”, „vârful unui covor cu jucării”, ajungând la un „castel” – adăpost cu „creioane”, „bănuți colorați”, văzând peste tot „ochișori speciali”, culminând, spre stupefacția mea, cu o prea mare metaforă – „vârful unei icoane”, care m-a făcut să zăbovesc deasupra unui imens curcubeu. E absolut frapant să vezi că ochiul acestui copil nu e inhibat de abstract. Puterea de a vedea, categoric, stă în inefabilul sufletului. Ora de critică plastică s-a încheiat în surâsul ei, fiindu-mi clar că artista a cucerit îngerii.

Vorbim aici de metamorfozarea senzorialului, transformarea concreteții în poezia tuturor lucrurilor. Artista Angela Roman Popescu înfășoară cu migală meșteșugărească, cu un special simț cromatic, vise, în care roșu coboară în vișiniu, se maturizează în maro și e exuberant în roz, unde complementarele tăifăsuiesc despre mirajul și spectacolul vieții, unde verdele poate fi ascuns în maro sau intuit în albastru, deci dincolo sau înainte de evidență – visele. Tapiseriile sale se propun ca niște lecturi transcendente. Lumina coboară în triumfiul florilor albe, împărtaşind finețea broderiilor celești în ascetism, unda de har, lucrarea „Monahală” fiind un „covor special”, vorba Emei, pe care sigur nu ne vor rățăci. Acuratețea, vibrația firelor lirice ale Angelei Roman Popescu sunt o „ieșire în larg”, printr-un război înalt de țesut, haute-lisse, într-un timp al zăbovirii, al meditației, al construcției, o înălțare spre sens. Libertatea acestei aventuri verticale dă coerență și plasticitate tapiseriilor, intuiția/inspirația artistică făcând ascensiunea de netăgăduit.

Participanți la Festivalul Cultural al Văii Bârgăului desfășurat la Prundu Bârgăului. Între alții: George Vasile Dâncu, Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximinian, Nicolae Vrăsmaș, George Țăra.

Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximinian pe barajul lacului de la Colibița

Dezvelirea bustului scriitorului și compozitorului Darius Pop la Măgura Ilvei. Printre invitați: Florin Vasile Șomlea (CJC), primarul Valer Avram, Ioan Mititean, Aurel Podaru, Ioan Nistor, Ion Moise, Ioan Pinte, Vasile V. Filip, C. Cotuțu ș.a.

Colocviile de primăvară „George Coșbuc la Primăria Coșbuc. Participă: Constantin Catalano, C. Cotuțu, T. P. Săsărman, I. Pinte, Mircea Măluț, primarul Nicolae Anghel, Menuț Maximinian

Întâlniri literare bistrițene

Lansarea romanului *Toamna din suflet* de Edina Nora Flămând la Casa Cărții „N. Steinhardt”. Participă: Olimpiu Nușfelean, Gal Eniko Păvăluc, Doina Macarie, Tiberiu Irimia, Menuț Maximinian.

Lansarea volumului *Criza sufletului modern în poezie* de Wolf Von Aichelburg la ArtGaleria. Participă: Alexandru Cristian Miloș, Ioan Pinte, Menuț Maximinian, Victor Știr, Augustin Ostace, Eckhardt Zaig.

Ion Pop, invitatul Clubului Saeculum din Beclean

Aurel Podaru, organizatorul întâlnirii, și Ion Pop

În sala profesorală a Școlii Generale „Liviu Rebreanu”
din Beclean

Andrei Moldovan, Luigi Bambulea, Virgil Rațiu

Ion Pop la Clubul Saeculum din Beclean

Virgil Rațiu, Ion Moise

Liuța și Ion Radu Zăgreanu

Mircea Cupșa, Cornel Cotuțiu, pr. Vasile Cherhaț,
Liana Pașca, pr. Adrian Cherhaț

Silvia Poenar, Liuța Zăgrean, Magdalena Vaida,
George Vasile Dâncu, Valentin Falub

Olimpiu Nușfelean prezintă revista *Mișcarea Literară*, care i-a
dedicat o secțiune de comentarii literare scriitorului și
universitarului Ion Pop

Aspect din sală

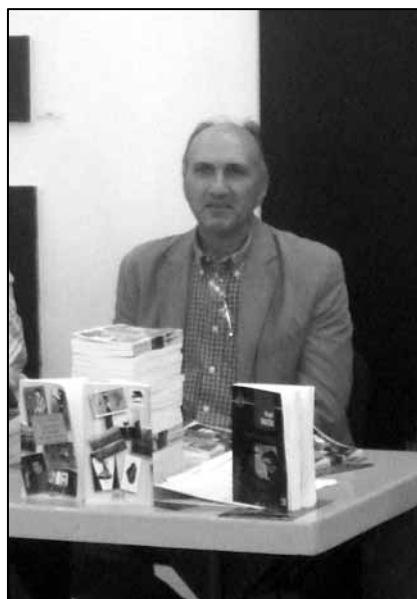
Olimpiu Nușfelean, Ionela Silvia Nușfelean, Ion Pop

Nicolae Vrăsmaș, Ion Radu Zăgreanu, Olimpiu Nușfelean,
Ion Pop, Aurel Podaru, Andrei Moldovan, Ion Moise,
George Vasile Dâncu, Luigi Bambulea

Mihai Dragolea, Oliv Mircea, Ion Bogdan Lefter, Mircea Măluț, Mircea Petean, Virgil Rațiu la „Rondul de noapte”, Bistrița, 2011

Ion Bogdan Lefter – invitatul special al Festivalului de poezie „Rondul de noapte”

Virgil Rațiu, care și-a lansat ediția a doua a romanului „Cărțile cu Alfonz”, și Aurel Ștefanachi, de la editura TipoMoldova

Olimpiu Nușfelean și Ion Bogdan Lefter

Rondul de noapte

Alexandru Cristian Miloș, David Dorian, Nicolae Bosbicu, Ana Zăgrean, Zoe Mureșan, Mihai Dragolea, Mircea Petean

Iacob Naroși, Victor Știr, Sever Ursa, Ioan Seni, Lazăr Ureche, Niculae Vrăsmaș

Liviu Ioan Stoiciu
în lectură publică la Galeriile Artexx din Bistrița

Ioan Moldovan
În plan secund Viorel Mureșan, Liviu Ioan Stoiciu

Viorel Mureșan

Traian Ștef

Mihai Dragolea

David Dorian

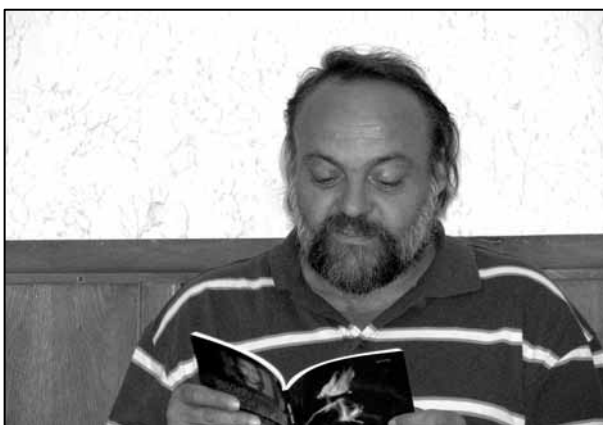
Olimpiu Nușfelean, George Vulturescu,
Vasile Ciolpan – primar, Gavril Ciuban, George Țăra
la Festivalul „Armonii de primăvară” de la Vișeu de Sus, 2011

Lucian Perța – patronul festivalului

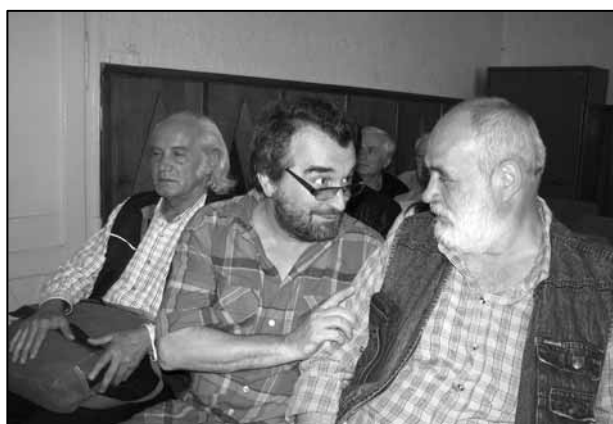

Viorel Mureșan

Ștefan Doru Dăncuș

Vișeu de Sus

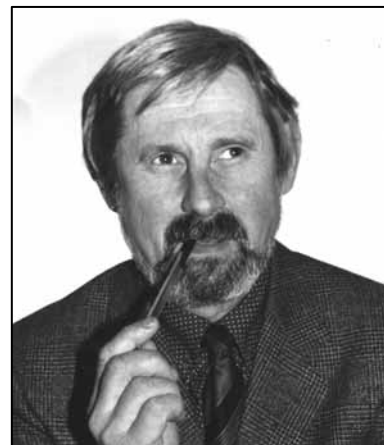

Ion Bogdan, Vasile Muste, Echim Vancea

Olimpiu Nușfelean, George Vulturescu, Viorel Mureșan,
Ștefan Doru Dăncuș, Echim Vancea.

Lucian PERȚA

Adelina Georgeta Dozescu

De unde vin

(din *Mișcarea literară*, nr. 1/2011)

puțini sunt cei ca mine ce privesc,
din punct de vedere psihologic,
marile probleme
ale omenirii și de aceea nu izbutesc,
absolut logic,
să facă diferența dintre Dumnezeu,
Iepurașul de Paști și Moș Crăciun –
firește că eu
nu mă pierd cu firea
și chiar de aici, de pe meleaguri
bănățene,

fac tot posibilul să le spun
și să le arăt că numai iubirea
sinceră, fără motive,
poate da o grea lovitură
producătorilor de prezervative –
acum sunt încă studentă și mi-e greu
dar viitorul e al meu!

Ioan Mărginean

X

(din *Mișcarea literară*, nr. 1/2011)

Domnișoară, ce drăcușor
te-a tocmit să-mi vii mie la slujbă acum,
să-mi săruți mâna cu dor
și apoi să-ți vezi de drum,
ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat?!
Păi, pe mine m-ai curentat

de mi-au sărit toate siguranțele
și am rămas acum să scriu la lampă,
ba am ajuns să vorbesc singur, lângă ea,
de-și fac cruce toate țatele
de ce mi s-a întâmplat.
Eu, care până acum la slujbe slobozeam
păsări măiestre din cerul gurii,
am ajuns de scot numai sticleți
și broaște!

După legile Bisericii și-ale naturii,
cred că mă paște
o inevitabilă călătorie de penitență,
ori voi scrie întru mântuire
un poem însângerat de iubire.

Lucian Scurtu

Vara la Praga

(din *Mișcarea literară*, nr. 1/2011)

În Praga, fiind în altă țară,
Se ajunge greu, că-s scumpe toate.
Eu am avut șansa-ntr-o vară
Să merg la neamuri emigrate.

**Parodii
pur și simplu**

Văzut-am Vîltava cea mare,
E-un fel de Criș când e umflat,
Orașul Nou, cu tot ce are
Pentru turiști de vizitat.

E-un regn ascuns noaptea în Praga,
Orașul Vechi e-atunci trezit

Și-avui pe Podul Carol vaga
Impresie că sunt husit.

Așa că n-am mai băut votcă,
Impresii altele să n-am
Și mi-am făcut bagajul fiindcă
Urma să plec înspre alt neam.

Drept plată pentru găzduire,
Le-am sugerat să facă-un ban
Punând o placă de-amintire:
„A stat aici Scurtu Lucian”!

Betty Kirchmayer-Donca

Foșnetul pașilor ce vin
(din volumul *Vitralii monocrome*,
Ed. Cromatica, 2010)

De s-a oprit, o, cititor,
Privirea ta pe cartea mea,
E semn c-ori titlul e sonor
Și să o cumperi ai cam vrea,

Ori că vitraliile-ți plac
Și crezi că-i cu vitralii cartea –
Oricum ar fi, du-ți-o-n iatac
Că-i bună – nu că-i țin eu partea.

Și vei vedea c-amarul tot
Citind-o, brusc o să-ți dispară,
N-o să te doară nici în cot,
Sau, de cumva o să te doară,

Nu-mi arunca mie dojana:
Freacă-l cu-oțetul *Seineana*!

Ioana Ileana Ștețco

O bufniță albă
(din volumul *În doze suportabile*,
iubirea, Ed. Limes, 2011)

Scriu de când mă știu la un poem,
din orice poziție, oriunde,
pe stradă, privind în vitrine;

oamenii se feresc de mine și se tem;
până și Phenix, vecina și celelalte vecine

Sunt încredințate că se-ntâmplă
ceva foarte ciudat cu mine
și-arată cu degetul la tâmplă
când vorbesc despre mine, fără rușine.

Eu mă prefac că nu văd și nu aud nimic,
ce să faci cu gura lumii, la o adică?
Adevărul e că mi-e și ciudă un pic
de ce pot despre mine să zică.

Ca să nu mă mai vadă,
am hotărât, totuși, ca numai noaptea
să trec psalmodiind versuri pe stradă;
asta până voi termina poemul
și voi scoate, în doze suportabile, cartea,
iubirea mea, blestemul meu, veriga mea
slabă –
mi-e frică doar ca în inconștiența lor
oamenii să nu creadă cumva că sunt o
bufniță albă!

Gheorghe Vidican

negresa din metrou
(din volumul *genunchii tamisei*,
Ed. Brumar, Timișoara, 2010)

În Londra, după ce te-ai plictisit
de genunchii Tamisei, ceva nou
nu prea mai ai ce vedea, așa
că, respectând rigorile cercului, te-nvârți
la voia norocului
până nimerești la metrou –
aici e o altă lume, plină de
ciudați vorbind ciudate limbi;
abia răzbați, n-ai cum să te plimbi
că te-nconjoară, îți vine să fugi...
uite, acum o negresă se apropie de mine
amenințător:

„no, ho, mânca-ți-aș,
că și io-s din Bihor!”

Dragomir Ignat

Neliniște

(din volumul *Privirea de promoroacă*,
Ed. Dacia XXI, 2011)

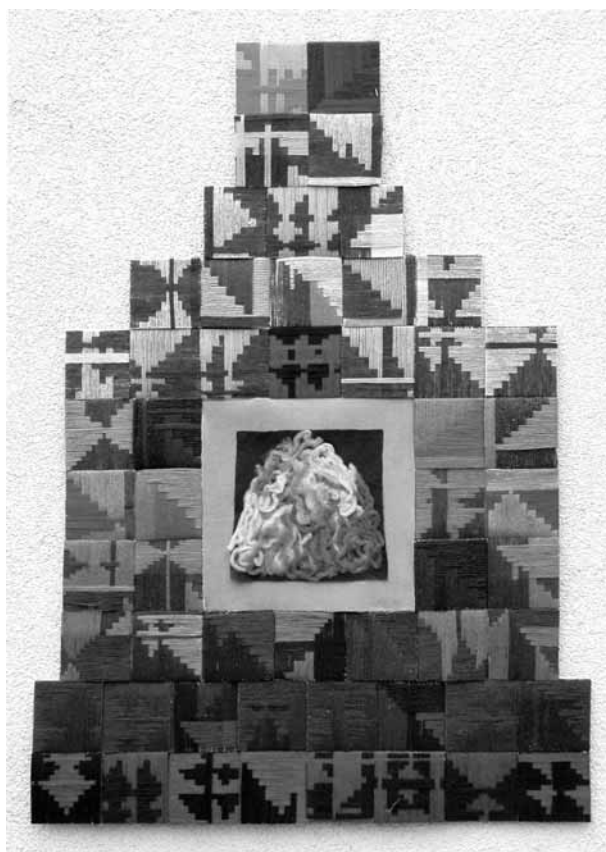
De mai citești o carte-n veacu-acest,
Prea bulversat de tot ce se mai scrie,
E semn că încă n-ai ieșit din est
Și nu știi internet ce va să fie.

E pierdere de timp, în primul rând,
Puteai mai bine-a merge la piață,

Cu nasu-n carte n-o să știi nicidecând
Ce-nseamnă aia dragoste și viață.

Sunt scriitorii cremene și iască,
Prind risipiri din viața tuturor;
Nici ei, să știți, n-apucă să citească,
De multe ori, nici scrierile lor!

Că au privire-așa, de promoroacă,
Să te înghețe-ar vrea, să te usuce –
Să nu îi critici, nici măcar în joacă,
Și dacă-ți ies în cale, să-ți faci cruce!

*Poem de toamnă târzie
(înfășurări)*

CITITOR DE REVISTE

Convorbiri literare nr.3/2011. Sub titlul *Cartea, cel mai*

durabil suport, Cassian Maria Spiridon face un comentariu detaliat la volumul *Nu sperați că veți scăpa de cărți*, apărut la Humanitas (2010), în traducerea lui Emanoil Marcu. Sumarul cărții cuprinde reproducerea unui șir de discuții între Jean-Claude Carrière – scenarist și scriitor, Umberto Eco – semiotician și scriitor, provocați de Jean-Philippe de Tonnac – eseist și jurnalist. C.M.S. notează: „Numeroase și teribile au fost încercările prin care am trecut în secolul ce, nu de mult, a încheiat al doilea mileniu. S-a născut cinematograful, s-a descoperit relativitatea și s-a impus teoria cuantică; au fost două conflagrații și altele mai mici, dar numeroase; pe lângă presa scrisă, radioul, urmat și depășit de televiziune, au ocupat câmpul informațional, acestea la rândul lor coplesite de calculator și Internet. În tot acest timp cartea, înafara unor îmbunătățiri de natură (...) tehnică și materială, și-a păstrat statutul fără a suferi practic inovații sensibile. Când cinematograful a devenit un bun popular, au fost numeroase voci care clamau dispariția teatrului (ca în vremea când fotografia se credea că aruncă în desuetudine pictura), când radioul a fost prezent în mai toate casele, presei scrise i se cânta prohodul, când televiziunea a invadat viața tuturor, toate cele enumerate erau sortite morții. Sunt destule voci care cred că Internetul și cartea electronică (*e-book*) vor elimina cartea așa cum o știm și la care destui dintre noi continuăm să apelăm, spre constante bucurii și îndubitabil folos. Cum fotografia n-a înlocuit și nici eliminat tabloul, cinematograful – teatrul, televiziunea – filmul ș.a.m.d., nici cartea ca suport nu dă semne că ar fi în dificultate”.

Convorbiri literare nr. 4/2011 reproduce o convorbire din 1986 dintre Max Bănuș și Nicolae Stînișoară despre *Păstrarea identității românești în procesul de integrare în*

străinătate. Irina Mavrodin, în Sub semnul lui Cioran, scrie despre întâlnirile sale cu Emil Cioran, când se ocupa de traducerea filosofului în română pentru Editura Humanitas și când a simțit că acesta părea foarte bucuros „că va fi tradus în țară”. Ioan Holban se ocupă de poezia lui Shaul Carmel, care „este una a interogației active adresate lumii și sinelui, într-un efort dramatic de a reface legăturile pierdute ale omului cu Dumnezeu.” Adrian Alui Gheorghe scrie despre Gheorghe Grigurcu, criticul și poetul iar Mircea A. Diaconu, despre actualitatea lui Grigurcu. În Zborul în aerul timpului, Vasile Spiridon, scriind despre cartea de proză *Un om fără aripi* de Olimpiu Nușfelean, observă că „Ideea de a surprinde o ființă umană în ipostaza naturală, necontrafăcută va străbate întreaga carte; destinul este scrutat din perspectiva devenirii insului pe axa cunoașterii de sine cu prețul desprinderii de faza genuină, paradisiacă, a existenței”. Liviu Papuc scrie despre creația poetică a junimistului N. Beldiceanu, iar Marius Chelaru, despre o antologie de poezie tunisiană tradusă din arabă în franceză și apărută la Tunis.

Revista *Echinox* nr. 9-12/2010.

Corpul celor trei numere, chiar apărut cu întârziere, are un sumar mai puțin obișnuit. E de fapt o antologie de poezie și proză (proza incluzând și fragmente de roman), reușind să atragă în paginile unui singur număr foarte mulți scriitori contemporani (52) – nu știu care dintre ei este cel mai tânăr, poate Marius Conkan, dar cel mai în vârstă este cu siguranță Octavian Soviany.

Din aria noastră de cuprindere, din rândul celor care semnează poeme îi număr pe: Marius Conkan, Marin Mălaicu-Hondrari, Florin Partene, Ana Dragu, dar și poeții lirici care ne-au fost mult mai aproape: Claudiu Komartin, Letiția Ilea, V. Leac, O. Nimigean, Radu Vancu, Miruna Vlada. La prozatori se

înscriu: Dan Coman (care oferă un studiu despre căsnicie și casnele prin care trec tinerele mămici, stresate la culme de bebelușii lor care sunt de fapt niște bărbați în toată firea ce le fac zilele fripte și nopțile și mai fripte), însă mai trebuie alăturați: Caius Dobrescu, Ruxandra Cesereanu, Dan Sociu dar și Hitgirl și Ovidiu P. Sachelarie (două enigme literare din rândul debutanților). Matei Vișniec semnează o excelentă proză, „Negustorul de începuturi de roman”, scrisă în cunoscuta-i manieră învăluitoare și enigmatică. Negustorul reprezintă o Agenție care vinde începuturi de roman, și enumeră câteva reușite:

„Timp îndelungat m-am culcat devreme” – propoziția cu care începe întreaga operă a lui Proust; „Pe Joseph K. îl calomniase pesemne cineva, căci, fără să fi făcut nimic rău, se pomeni într-o dimineață arestat” – fraza cu care începe *Procesul*; „Astăzi a murit mama” – propoziția cu care începe *Străinul* de Camus etc. De generații întregi Agenția vinde prime fraze, fraze esențiale de început susceptibile să declanșeze energii creatoare. „În definitiv, toate romanele se sprijină pe prima lor frază. Nimic mai subtil, în universul literaturii, decât prima frază a unui roman. Prima frază a unui roman este întotdeauna o formă de *big bang*, este elementul declanșator al unei construcții, este atomul care provoacă o combustie nucleară în lanț. (...) Prima frază a unui roman trebuie să aibă multe, multe calități. Și mai ales să nu fie țipătoare, să nu fie stridentă, să nu pară căutată. Există o știință a alegerii, a construirii acestei prime fraze. Prima frază este o invitație la călătorie, o ușă care se întredeschide, uneori cu un firesc absolut. (...) Secretul marilor fraze de început este și faptul că ele rămân unice”...

Directorul revistei: Rareș Moldovan, redactor-șef: Bogdan Odăgescu, redactor-șef adjunct: Diana Mărculescu, secretar general de redacție: Lavinia Rogojină. *Echinox* apare cu sprijinul Consiliului Local Cluj-Napoca.

Vatra nr. 3-4/2011.

Tema numărului este „Manifestele avangardei ruse”

(asupra căreia ar trebui să stăruim). Ion Pop

semnează poemul *Pregătiri de întoarcere* – „Sunt semne că spre alt pământ/ se-ndreaptă drumul meu”... Andrei Zanca revine cu poezie – „și dacă însuși aerul s-ar distribui pe potrive/inimii fiecăruia, tot nu s-ar schimba nimic”... Emilian Galaicu-Păun, cu proză. Este omagiat Gheorghe Grigurcu la 75 de ani printr-un interviu realizat de Iulian Boldea. Despre romanul *Când ne vom întoarce*, de Radu Mareș (Ed. Limes, 2010) scriu bine Andrei Moldovan, George Bodea, Ioan Țicalo. În ciuda acestui număr dublu cu multe pagini, reține, totuși atenția, o singură pagină, o scrisoare deschisă adresată redacției de Vladimir Tismăneanu, ofuscat la culme de paginile numărului dublu, 10-11/2010, al *Vetrei*, care a cuprins tema „Expertiza comunismului”, în care pagini, într-un fel sau altul este luat în seamă și reclamantul de acum, V.T. (profesor de științe politice, Universitatea Maryland – USA, președinte al Consiliului Științific, IICCMER). Vladimir Tismăneanu, și alți cercetători, care au participat la redactarea volumului *Comisiei prezidențiale pentru Analiza Dictaturii din România. Raport final* – raport de condamnare a regimului comunist prezentat de președintele Traian Băsescu în Parlamentul României, își anunță demisia (retragerea) din Colegiul de redacție al *Vetrei*, considerând că *i s-au adus atingeri*. Una peste alta, comentariile, mai tinerilor confrăți în ale istoriei, cu privire la Raportul Tismăneanu îl nemulțumesc pe universitar. Sincer, nici eu nu am fost mulțumit de acest Raport, care nu s-a dorit exhaustiv și nici nu va fi reluat vreodată, care, în finalul său, nu condamnă nimic, nici măcar regimul comunist, deși aceasta i-a fost menirea. Condamnă – prin glasul lui Băsescu – o fantomă. După declararea publică a regimului comunist ca regim criminal, exprimată în plenul Parlamentului, în societatea românească tot nu s-a schimbat nimic. Monstruosul Pleșiță a continuat să apară pe posturi de televiziune dând sfaturi despre cât de criminală a fost societatea sub bolșevici și sub activiștii PMR/PCR, care, de fapt, cică ei au aplicat metode criminale împotriva umanității. Din aberație în aberație, iată, a apărut și demisia lui V.T. de la *Vatra*. În Raportul său, însă, vreau să spun, Vladimir

Tismăneanu nu potrivește un cuvânt despre echipa de „comuniști” trimisă peste România de la Moskova, odată cu 23 August 1944, formată aproape în întregime din evrei, maghiari, la care s-au adăugat și câțiva români, pe ici-pe colo, niște cozi de topor, precum Petru Groza și urmașii lui.

Cuibul visurilor nr. 3/mai, 2011. Revistă de cultură, publicație

editată de Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud și Consiliul Local Maieru, director Sever Ursa. Din sumar: Icu Crăciun scrie despre cartea semnată de Mirel Bran, *Vânătorul de securiști* (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2010); Alexandru Dărăban abordează tema *Demonologia și Exorcismul în ortodoxie*; în *Primăvara unui veteran naturalist*, Ilie Hoza ne poartă în lumea botanicii și ornitologiei; Iacob Naroș semnează un studiu asupra romanului *Adam și Eva* de Liviu Rebreanu; Ion Poenaru evocă figura preotului Ioan Rebreanu din Chiuza; dr. Valer Călin Scridonesi se ocupă de antroponimie măiereană. Semnează poezii: Elena Croitor, Vasilicu Gicu Vasile, Antonia Adelina Avram, Sandu Al. Rațiu, Theodora T. Domide. Mircea Prahase semnează eseu *Unde ne sunt Tradițiile*. Chiar așa, Tradiții cu majusculă. Incursiunea lui prin județ îl determină să punteze: „Trebuie să spunem că județul Bistrița-Năsăud are motive să se mândrească cu câteva nestemate nepereche: clopul cu păun și pieptarul cu ciucuri, opincile (care și azi continuă să se confecționeze la Runc), teatrul din Șanț care a generat o specie aparte a teatrului folcloric: teatrul nescris. Să nu uităm că, potrivit ultimelor cercetări în domeniul folcloristicii, *Miorița* nu s-a născut în Vrancea (cum credeau V. Alecsandri și A. Russo), ci la poalele Inelui rodnean (cf. Adrian Fochi).” Despre Tradiție se pot trage și unele concluzii: „Folclorul rural se descompune sub ochii noștri, și parcă țăranul nu mai vrea să fie țăran. Se desparte de toate și de tot ce înseamnă tradiție cu o grabă ce pare să recupereze o întârziere de secole, încercând să devină părtaș la viața «domnilor». Ca un adolescent își dezbracă hainele parcă prea strâmte, sau poate prea largi și își leapădă

copilăria. (...) Țăranul român nu mai are azi nimic din ce-l caracteriza cu un secol în urmă. Și-a pierdut costumul, și-a pierdut ceramica, și-a uitat tradițiile. Și-a pus flori mari roșii pe cergă, a schimbat culorile casei și de câțiva ani și-a pus termopane. (...) «Tradiția» despre care se tot vorbește nu mai există. A murit.” (V.R.)

„100 de cafele la Cafeneaua literară” – așa își intitulează

Virgil Diaconu, directorul revistei, editorialul numărului 5, mai 2011, al revistei **Cafeneaua literară**, care apare din 2003 la Pitești, cu sprijinul Consiliului Local și al Primăriei municipiului. Editorialul marchează cea de-a 100 ediție a revistei. După cum mărturisește directorul revistei, aceasta a fost gândită ca o publicație care „pe de o parte să nu fie îndatorată cu nimic epocii totalitare, iar pe de altă parte să nu fie închisă în clipa generației literare aflate în vogă”. De la primul număr al revistei, din ianuarie 2003, redacția a făcut tot posibilul să asculte toate vocile, să dea atenție tuturor generațiilor și direcțiilor literare contemporane. „Cafeneaua – după cum mărturisește realizatorul ei – nu a ignorat nici viața literară, cu tot spectaculosul, ridicolul sau tragismul ei. Ea luptă pentru coloana vertebrală a scriitorului și a literaturii române, având o poziție critică față de literatura clipei în care trăim și pierim, față de canonizările goale, întemeiate pe cumetrii și tămâieri generaționiste reciproce”, sperându-se ca și în continuare redactorii și colaboratorii ei să nu adoarmă pe literatura română. Cu acest prilej, revista a primit saluturi din partea lui Adrian Dinu Rachieru, Luca Pițu, Gheorghe Mocuța, Valeria Manta Tăicuțu, Olimpiu Nușfelean, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, George Vulturesxu, Liviu Ioan Stoiciu, Simona-Grazia Dima, Gabriel Petric, Ion Beldeanu, Florentin Popescu, Petruț Pârvescu, Iordan Datcu, Paul Aretzu, Florin Dochia, Ștefan Al.-Sașa, Clara Mărgineanu. Sumarul beneficiază de colaborări substanțiale senate de Gheorghe Grigurcu, Daniel Corbu, Șt. Ion Ghilimescu, de o scrisoare polemică adresată de Nicolae Breban lui Nicolae Manolescu. În salutul său

adresate revistei omagiate, Olimpiu Nușfelean spune: „Prin forța și impetuoșitatea de a rezista chiar și într-un timp de așa-zisă criză, o revistă literară se constituie într-un model, o dovadă a construirii de constante într-un domeniu pe care Timpul de Azi nu dă mare lucru, dar de care Omul de Azi are totuși nevoie. Dar revista *Cafeneaua literară* nu este doar o dovadă a rezistenței culturii la intemperii epocii, prin truda câtorva oameni și a directorului ei, Virgil Diaconu, ci și o expresie a faptului că provincia literară este vie, că provocările literaturii sunt asumate aici ca în orice parte a țării, ca de orice scriitor care ia condeiul în mână cu înfrigurare, că răsfoirea unei reviste literare poate fi și un exercițiu repetat de admirație pentru actualitatea și valoarea conținuturilor, pentru eleganța și sobrietatea paginii tipărite, pentru căldura momentelor de lectură prilejuite. La multe ediții și mulți ani, *Cafeneaua literară*!” Redacția Mișcării literare întârește această urare!

Scriind despre Festivalul internațional de poezie de la Timișoara, în editorialul *Poezia contractelor culturale interetnice* din **Stea** nr. 5/2011, Adrian Popescu observă că „totul a stat sub semnul unei reafirmări a puterii literaturii de a interesa categorii diverse de cititori reali”. După cum mărturisește într-un dialog purtat cu Ruxandra Cesereanu, Gabriela Adameșteanu este de părere că „Scrierea unui roman este un proces misterios, incontrollabil. Scriind despre Gheorghe Grigurcu la 75 de ani, Irina Petraș este de părere că „criticul Grigurcu e mai tare decât poetul.”, datorită „dublei priviri pe care o acordă textelor comentate.” Constantin Cubleșan scrie despre *Pilat din port*, cel mai recent roman semnat de Viorel Cacoveanu, „o farsă parodică la adresa sistemului de guvernare de azi din România, în centrul căreia se află însuși președintele.”

La dispariția dintre noi a lui Fănuș Neagu, Gheorghe Glodeanu, în *Fănuș Neagu sau alchimia metaforei* din **Nord Literar** nr.

6/2011, realizează o cuprinzătoare abordare a operei marelui prozator, „înzestrat cu o certă vocație de povestitor și cu un extraordinar simț al limbii”, care „s-a impus în cadrul literaturii române postbelice prin câteva interesante volume de proză scurtă.” Scriind despre cartea lui Constantin Cubleșan, *Eminescologi clujeni*, Săluc Horvat (*Eminescu în viziunea criticilor clujeni*) confirmă întrebarea retorică a autorului cărții, dacă există o școală de eminescologie clujeană, răspunsul fiind certificat de cei 29 de autori cu preocupări de cercetare a operei eminesciene identificați ca aparținând urbei de pe Someș. Daniela Sitar-Tăut scrie despre poezia lui Ion Zubașcu. Horia Bădescu este prezent cu o pagină de versuri iar Olimpiu Nușfelean, sub titlul *Nu glumi cu fericirea mea!*, publică un fragment de roman.

După o seară literară organizată la sediul din Paris al PEN Club-ului francez dedicată lui Horia Bădescu, poetul și criticul Max Alhau afirmă – în **Tribuna**, nr. 209/mai 2011 – că „Horia Bădescu este o voce majoră deopotrivă în poezia română și în cea franceză, un martor mistic al lumii noastre, pe care o locuiește ca poet.” „Zei literelor îmi dăruiesc o bătrânețe de o prolificitate care pe mine însumi mă năucește” mărturisește Nicolae Breban într-un interviu luat de Daniel Moșoiu. Scriind despre volumul de proză scurtă *Un om fără aripi* de Olimpiu Nușfelean, criticul și universitarul Ion Vlad, care a crescut întru teoria literaturii generații de studenți, spune, acum, printre altele (v. *Zborul imaginației*), că „Olimpiu Nușfelean este un povestitor, adoptând cu ușurință formula persoanei întâi, situând – mai apoi – naratorul în ipostaza de martor, instanță care favorizează comentariul, discursul reflexiv și introspecția.”

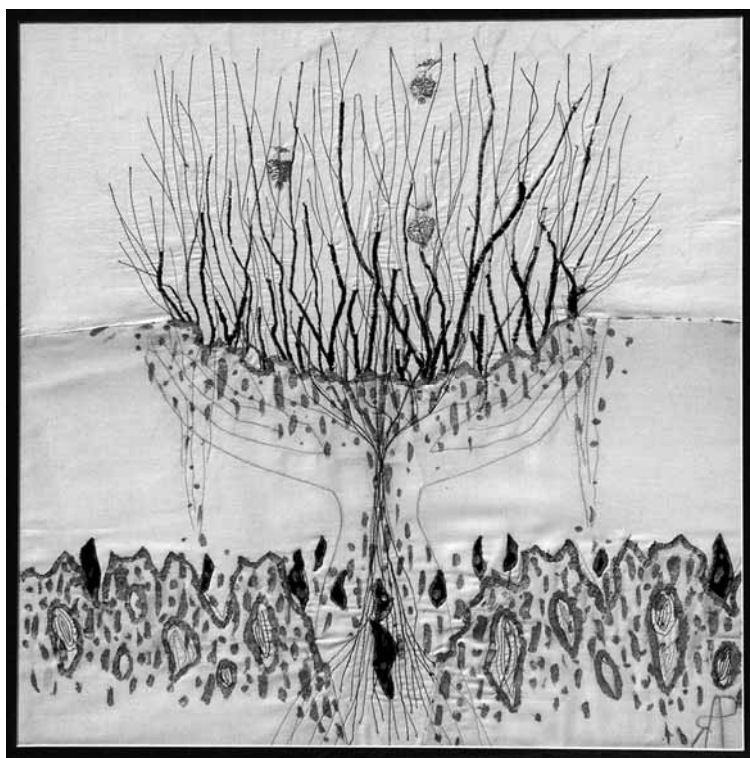
Observînd, în **Poesis** nr. 4-5-6/2011 că „De la o vreme se poate observa pe piața literară că există un flux românesc care vine dinspre poeți, nu numai înviorător, ci cu o foarte bună receptare critică (N. Danilov, G. Chifu, L. I. Stoiciu, O. Soviany, Gellu Dorian,

O. Nimigean, Adrian Alui Gheorghe, Dan Sociu...), George Vulturescu (*Acasă, pe Cîmpia Armagedonului*) se ocupă de proza Martei Petreu, care scrie „un roman al unor psihisme, în care auto-referința și transgresarea genealogică a unei familii, prin alterări de altoiuri, îmbogățește saga satelor transilvane cu unul dintre cele mai memorabile personaje.” Viorel Mureșan, referindu-se la *Cartea Alcool* de Ion Mureșan, consideră că aceasta „e semnalul cert că autorul ei n-a renunțat la POEZIE în schimbul unei Abisinii.” Vasile Gocea publică un substanțial grupaj de versuri. Dar textele interesante publicate în această revistă a poeziei nu se opresc aici.

Cu aplicația-i bine-cunoscută atunci când se dedică discursului critic,

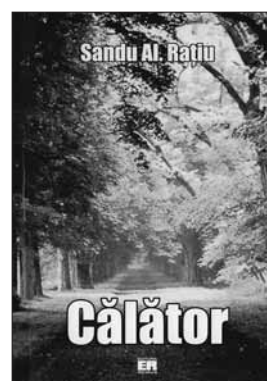
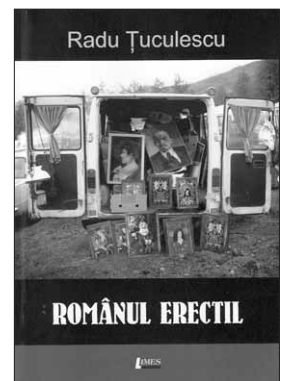
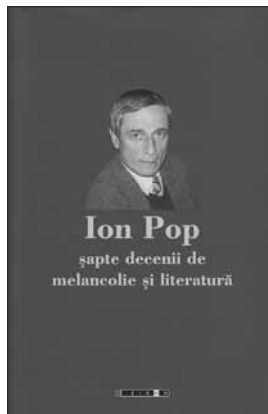

Viorel Mureșan comentează *Poemul invectivă și alte poeme*, de Geo Bogza, în ***Caiete Silvane*** din iunie 2011. Gabriel Vasiliu creionează figura lui Grigore Silași, primul profesor de limba română la Universitatea din Cluj. Daniel Hoblea continuă traducerile din René Guénon. Adrian Popescu publică *Ținut silvan*, un poem pentru *Caiete Silvane*. Virgil Diaconu semnează o pagină de *Poeme pentru Ada*. Tot o pagină de poeme publică și Sorin Lucaci. (O.N.)

Grădina merelor de aur
(colaj / broderie)

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Angela ROMAN POPESCU, *Acord de orgă în spirală*